

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

L6D
1476

1999

ՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ

ԱՌԱՋՆՈՐԴ

ՌՈՒՍ ԼԵՁՈՒՐ

Ի պէտս հաշիւագեան մանուկների.

ԳՈՐԾ ՍՏԵՓԱՆՍԻ ՆԱԶԱՐԻԱՆՑ

Տպագրեալ ճախով Կերտսեան Եղգային-Հողեր
գարոցի:

607.

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧЕСКІИ КУРСЪ

РУССКАГО ЯЗЫКА

ДЛЯ АРМЯНСКАГО ЮНОШЕСТВА,

СОСТАВИЛЪ СТЕПАНЪ НАЗАРЯНИЦЪ

Изданіе Народно-духовнаго училища: Персепанъ.

Т И Ф Л И С Ъ

1871

Въ типографіи Алабарума Эноладжянцъ и Ко

Տպագրեալ ճախով Կերտսեան Եղգային-Հողեր գարոցի:

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧЕСКІЙ КУРСЪ

РУССКАГО ЯЗЫКА

ДЛЯ армянскаго юношества,
съ приложеніемъ

въ сокращенномъ видѣ правилъ всеобщей Грамматики, заимствованныхъ изъ книги: Principes de grammaire générale mis à la portée des enfants, et propres à servir d' introduction á l' étude de toutes les langues, par A. I. Silvestre de Sacy (4ème édition, Paris 1823).

Составилъ

Степанъ Назарьянцъ

71476. 60

Quod munus reipublicae adferre majus meliusve possumus, quam si docemus atque erudimus juventutem?

Cicero.

28 1478

ՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ

ԱՌԱՋՆՈՐԴ

Ուսումնասիրութեան ուսւ լեզուի
ի պէտս Հայկազեան մանուկների

ՀԱՆԳԵՐՁ

Համառօտ ճանաչութեամբ ընդհանուր քերականութեան կանոններին, որ ծաղկաբազ կեն արած Սիլվեստր դը Սասիու դորժից մակարութեամբս „Հիմնական կանոնք ընդհանուր քերականութեան մանուկների հասկացողութեանը պատշաճեցուցած և կարող սպասարկել իբրև ներքսածութիւն բոլոր լեզուներին ուսումնասիրութեան մէջ: (4 թղ սպաղրութիւն, Փարիզ, 1823):

ԳՈՐԾ ՍՏԵՓԱՆՈՍԻ ՆԱԶԱՐԵԱՆՑ

Եթէ ցանկալի է, որ միազգային դպրոց և մի ազգի կրթութիւն առհասարակ, բնապատշաճ կարգով յառաջ ընթանար և արդիւնագործ լինէր, ապա իւրաքանչիւր մտախոհ անձն իսկոյն պարտ է վկայել սրտի խոստովանութեամբ, թէ այդ ազգի դպրոցի և նորա մանուկների կրթութիւնը պիտի անպատճառ հիմնած ու հաստատած լինի ազգային լեզուի վերայ, որ միակ բնական միջնորդն է զիտութեան և ազգի ուսանող զաւակներին: Որ և իցէ զիտութիւն, որ և է օտար լեզու, որ ընդունուած է դպրոցներում իբրև ընդհանուր կրթութեան նպաստիչ հնար, այն ժամանակ միայն կարող էր մօտենալ աշակերտի հոգու և սրտին, այն ժամանակ միայն խոր տպաւորուիլ նորա մտքի մէջ, զառնալ նորա անկողողտելի սեփականութիւն, մի հոգեպէս սնուցիչ նիւթ նմա, երբ այդ կրթութեան նիւթքը աւանդումեն նմա դպրոցում ազգային լեզուի միջնորդութեամբ, մայրենի լեզուի զգեստով ու կերպարանաքով: Ուրեմն լոգիկական հետեւացութեամբ ունիմք համարձակութիւն հաստատելու, թէ հայկազեան դպրոցը այն պայմանով միայն կարող էր կենդանի սերմեր սերմանել և յուսալ արդիւնագործութիւն, երբ նորա մէջ զիտութիւնը հայկազեան մանուկի հետ խօսումէ հայերէն, մայրենի ընտանի և հարազատ ձայներով, որ այնքան մերձաւոր են նորա սրտին, սկսեալ երեխայութեան քնքուշ տարիներէից:

Ինչ որ ասացինք վերևում, կարծեմ թէ այնքան պարզ ու բացայայտ է, որ այլ ևս ոչինչ երկմտութեան տեղի կարող չէ լինել, որ մեր հայկազեան դպրոցքը, եթէ ցանկալի է զոցա յառաջադիմութիւնը հաստատուն քայլերով և պողպատեութիւնը ազգին, կարօտ են ազգային հարազատ անօթներէ, հայերէն գրած դպրոցական մատենների թէ զիտութիւնների և թէ լեզուների ուսումն մատակարարելու համար: Ապա ուրեմն և այդպիսի դործերի աշխատասիրութիւնը բանագէտ և ճաշակաւոր ուսումնականների ձեռամբ մնումէ որ և իցէ ազգային դպրոցի հոգաբարձուների ամե-

Дозволено цензурою. Тифлисъ. 5-го Ноября 1870 года.

նամեճ ուշադրութեան և խնամաստարութեան նիւթ, միայն թէ այդ հոգաբարձուքը ունէին այնքան լուսաւոր հայեացք, այնքան ուղիղ հասկացողութիւն խելամուտ լինելու խնդրի մեծութեանը և կարևորութեանը: Քաղցր է ինձ այստեղ ասել հրապարակաւ, թէ ներսիսեան դպրոցի պատուելի հոգաբարձուքը սրտի մտքով խստովանելով այս հիմնական պիտոյքը իւրեանց խնամարկութեանը յանձնած ուսումնարանի, հասուն խորհրդածութեամբ վճռած ու պատուիրած են դպրոցի ուսուցչական ընկերութեանը աշխատասիրել ներկայումս հարկաւոր տեսած առաջնորդական մատենաքը դպրոցի մէջ աւանդուած զիտութիւնների և լեզուների մասին:

Յարգելով յիշեալ հոգաբարձուների յանձնարարութիւնը՝ ես յօժարութեամբ լցուցի այս փոքրիկ աշխատութիւնը: Արովհետեւ այս բոպէիս մեր ուսումնարանի մանուկները ունին ամենազգալի կարօտութիւն մի դպրոցական քերականութեան ուսուցչու լեզուի, որա ընդհանուր կարևորութիւնը իրբեւ տէրութեանական լեզուի, այլ և իրբեւ առաւել մերձաւոր և դիւրամտաշելի ազգիւրի լուսաւորութեան վասն մեր հայկազեան մանուկների, — այս ակնյայտի պիտոյքին միտ գնելով, ես արժան համարեցի իմ աշխատութիւնս նուիրել այս անգամս ուսուցչու ուսմանը:

Քոյոր ուսուցիչն և ուսուսուսների ձեռամբ հրատարակած քերականութիւնքը, որչափ ևս դոցանից այս և այն գործը արդարեւ օգտակար և պիտանի էին հայազգի ուսուցչին ուսուցչու և աւստարակ արդէն ուսուսուս հային, սակայն դոքա անգործադրելի են թէ հայկազեան մանուկին և թէ հայկազեան ժողովրդին: Մի քերականութիւն ուսուցչու ի պէտս ուսուսուսից աշակերտների և մի քերականութիւն նոյն լեզուի վասն հայազեան աշակերտների, երկու ամենեկին առանձին բաներ են. որովհետեւ ուսուցչու ուսու մանուկին մի ընտանի լեզու է, մի լեզու, որոյ մէջ նա ծնած է, որ նա մայրական կաթի հետ միասին ներս է ընդունում իւր մէջ, մինչ հայ մանուկին մի օտար լեզու, դպրոցական ուսմամբ և աշխատութեամբ միայն ստանալի: Ս, յս բնական պատճառից յառաջանումն և բողբոջին զանազան պիտոյք ուսուսուսի

և հայազգի մանուկների մէջ. շատ ու շատ բաներ, որ ամենեկին աւելորդ է բացայայտել ուսու մանուկին, որ արդէն ծանօթ է դոքա իւր շրջակայ կեանքից, որ իւր լեզուի ամենօրեայ գործադրութեամբ այնպէս ընդելլացած է դոքա, որ դոքա դարձած էին նմա երկրորդ բնութիւն, — շատ ու շատ բաներ, ասումեմ, պիտի մանրամասն առանձին բացատրութեամբ և կանոններով աւանդուին հայ մանուկին, որ նա կարողանար ծանօթանալ օտար լեզուի կազմութեանը և ըմբռնել զայդ զիտակցապէս: Մորանից բացայայտ է արդէն և լոգիկական հարկաւորութեամբ հետևումէ, որ և ուսու լեզուի դասատուութիւնը Հայոց մանուկին պիտի լինի այլ կարգով և ոճով, քան թէ լինումէր այդ բանը, գործ ունենալով Առուսաց մանուկի հետ. ինչ որ ասացինք ուսուսական լեզուի ուսման մասին, նոյնը պիտոյ է հասկանալ և միւս եւրոպական լեզուների ուսման մասին հայեցմամբ պէպի հայազեան մանուկները:

Այժմ մի բանի խօսք այն ուսուցանողական ոճի վերայ, որ ես ընդունած եմ իմ առաջիկայ աշխատասիրութեան մէջ:

Միտ զնկելով ուսուսական լեզուի ձևերի ճոխ հարստութեանը, այն ոճը, որ գործ է դրած Ասիայի Քիւնները ի մէջ իւր տարրական քերականութիւնների լատինական և յունական լեզուների (մի ոճ, որ մեր ժամանակում գործ են դրած և միւս հեղինակք Ֆրանսիական, անգլիական և գերմանական քերականութիւնների ի պէտս այլազգի մանուկների) երևեցաւ մեզ, մանաւանդ թէ սկզբնական դասատուութեան մէջ, այնքան ևս պատշաճաւոր, որչափ ուսանողին պարզ և հաստատուն կերպով առաջնորդումէ դէպի պայծառ զիտակցութիւն քերականական ձևերի, այլ և այնպէս ծանօթացնումէ զնա լեզուի նիւթին, որ ուսանողն ոչ թէ միայն ուսանումէ հասկանալ այդ նիւթը այլ և — որովհետեւ սկզբից մինչև վերջը շատ կամ սակաւ լիակատար առաջարկութեամբ լինումէ թարգմանութիւն մայրենի լեզուից դէպի օտարը — իսկայն գործ գնել զայն, ուրեմն և խօսել, առանց չափից դուրս լարելու իւր զօրութիւնքը: Իսկ մեր հայկազեան ուսումնարաններում տեսական դասատուութեան սերտ

կապակցութիւնը գործնականի հետ այնքան ևս հարկաւոր է, որ չափ սակաւ նախադուռն ծանօթութիւնքը ուստական լեզուի գասատութեան համար ուսանող աշակերտք բերումն իւրեանց հետ, այլ արտաքոյ ուսումնական ժամերին, սովորաբար չունեն պատահ միջոց գործնականաբար վարժուելու լեզուի մէջ: Աւ ինչ որ դպրոցը մատակարարում է, այդ բանը պիտի նա աշխատի ուսանողի աւելորդական սեփականութիւն շինել. և որովհետեւ դպրոցը արդէն սահմանափակուած լինելով աշակերտի յիշեալ պակասաւոր նախադուռն տեղեկութեամբ, կարող է միայն տալ սակաւ ինչ, վասն որոյ հարկ է նմա հողատար լինել այդ սակաւը այնպէս սեփականացնելու աշակերտին, որ նա կարողանար բազմապատկել և աճեցնել զայդ: Այս նպատակիս որովտի այլ ճանապարհով կարելի էր հասանել, եթէ ոչ, անընդհատ կանոնաւոր վարժութեամբ բառերի և աստութեան ոճերի, գործադրութեամբ ստացած նիւթի, որչափ հարկաւոր էր ցոյց տալու համար նորա փոփոխութիւնը զանազան զխառուածներում, ուր նա պատահում է յառաջ տարած կրկնողութեամբ այդ հիման վերայ, փախչելով անկարեւոր ուսումներից, խորշելով ամենայն բանից, ուստի կարող էին ծաղիլ գասարկութիւն և մթութիւն: Բայց այդպիսի վարժութիւններին գասատութեան մէջ օժանդակել և թեթեւութիւն տալ — այդ է խորհուրդը այս դպրոցական մատենի, որոյ կարգադրութեան մասին ունիմ ևս տակաւին յաւելացնելու այս քանի մի խօսքս:

Ինչպէս Քիւնների լատինական լեզուի տարրական քերականութիւնը, որ բաղուժ մասամբք եղած է ինձ օրինակ և առաջնորդ, նոյնպէս այս գործս բաժանելու մէջ վեց ընթացք. որոյ առաջինը ընծայում է մի համառօտ ներքաճութիւն ի ուստական քերականութիւնը առհասարակ, յետոյ մի ամբողջ տեսութիւն բայի լծորդութեան, և ապա աւելի մանրամասնաբար ձառում է բանի հոլովի մասների վերայ. նախ **Գոյականի** հոլովման վերայ, որչափ զա կերպաւորվում էր կանոնաւորապէս. ապա ընում է **Ածականը**, **Գերանունը** և **Թուական անունը**. ի վերջոյ յաջորդում է մի շրջահայեաց տեսութիւն

Նախադրութիւնների, երբ արդէն ներհասած էին ծանօթութիւնք մակրայի վերայ: Առաջին ընթացքի հետ կցորդվում է աւել լրութիւն երկրորդ ընթացքը, առաջի ընծայելով մասնաւորապէս զոյտականի հոլովման անկանոնութիւնը: — Երկրորդ ընթացքը բնութեւն Բայը. մանաւանդ թէ նորա լծորդութիւնը ըստ երկոցուց հայեցուածների (սն-ձն), բացառութեամբ կրաւորականի, որ կապակցուելով յառաջընթաց ծանօթութիւնների հետ բայերի հայեցուածների մասին, կողմում է երկրորդ ընթացքի բովանդակութիւնը: Բոլոր չորեքեան ընթացքի մէջ ցրբում են Բաղդաստութեանը պատկանեալ (սինտակտիկան) կանոններ, որ երեւում էին կարեւոր առի աւելի բարեւոր խելամուտութիւն վարժութեան համար տուած առաջարկութիւններին: — Հինգերորդ ընթացքի մէջ, Բաղդաստութեան բաժնից տեսնվում է առաւելապէս Համաձայնութեան ուսումը և բառերի խնդրառութիւնը, և հուսկ յետոյ վեցերորդ ընթացքը առաւելապէս նուիրած է բաղադրեալ առաջարկութեանը: Թէպէտ և առաջին ընթացքում, զոր օրինակ թուական անունների տեսութեան մէջ ներս են բերուած ինչ ինչ կանոնք բաղդաստութեան, իսկ երրորդումը առաջի է ընծայած անկանոն բայերի լծորդութիւնը, որով երկրորդ ընթացքը իցէ թէ չափից դուրս մեծապարունակ են դարձած, սակայն ևս այդպէս վարուեցայ այն պատճառով, որ առհասարակ չկամէր բաժանել միմեանցից այն նիւթերը, որ կապակից են իրեարու հետ: Այլ և կարծում եմ ներդրամութեան հանդիպել, ուր կանոնները (զոր օրին ուստական ձայների արտասանութեան և շեշտի մասին, որ ուսանելի են բերանացի խօսքից մանաւանդ) մի մասամբ չեն լցուցիւք հարկին, իսկ միւս մասամբ (մատուանդ հինգերորդ ընթացքում) զրեթէ չավից դուրս բողբոջութեամբ կուտակած են միմեանց վերայ. բայց որանից հրաժարուիլ հեշտ չէր, որովհետեւ այս առաջնորդական զիրքն կամէր ևս պատշաճաւոր կացուցանել ոչ թէ միայն դպրոցական կիրառութեանը, ուր գասատութեան ուսուցիչը կարող էր հեշտութեամբ լցու-

ցանկ թերին և պակասաորը, այլև մանուանդ ինքնուսու թեանը: Սակայն ես միշտ աշխատած եմ կարևորագոյնը որոշել փոքրիկ չափով կարևորից, և այն բանը, որ կարելի էր յետոյ վարժել, երբ որ գլխաւոր իրը հասկացած էր, ընծայած եմ ծանօթութիւններն մէջ:

Ինչ որ հայումէ գէտ ի թարգմանելի տաղարկութիւնքը ռուսականից գէտ ի հայ բան, ըստ ներելու կարողութեանս, աշխատած եմ ապ նոցա այնչափ բազմօրինակութիւն, որչափ հնարաւոր էր, այլև, ուր ձեռնհաս էի, փոխ առնուլ այդ յօդուածքը ռուս մատենագրերից, կամ թէ ըստ նոցա օրինակի կազմել միւսեր և այս տեղ ու այն տեղ խառնել գայդս շարակից համառօտ ընթերցանելի յօդուածներն հետ. վերջին ընթացքներն մէջ և, տաղաչափական խօսքով:

Վերջումը, մի յաւելուածի մէջ տուած եմ այլ ևս քանի մի ծանօթութիւնք բառերի (շարժական) շեշտի վերայ, որ ցուցանումէ դժուարութիւն, մանուանդ մեր հայկազնան մանուկների համար: Ռուսաց լիզուի տաղաչափական շեշտի վերայ առած եմ նոյնպէս քանի մի խօսք:

Չկամելով այս առաջնորդական մատենիս չափից գուրս ընդարձակութիւն տալ, որով պիտի շատ ու շատ ծանրանար տալագրութեան ծախքը, թողումները դալոց օրերին լրացուցանել գայն ընթերցանելի յօդուածների ժողովածոյով (որ 'ի հարկէ ամենեին այլապէս պիտի տնտեսած և մշակած լինէին Հայկազնան մանուկների համար, քան թէ սոլորական խրիտոմաթիայքը ռուս մանուկների պիտառութեան համար). ուստի կարող էին կատարուիլ վարժութիւնք թարգմանութեան և բերանացի կրկնութեան մէջ:

Հազիւ թէ հարկաւոր է յիշել այս տեղ, թէ ևս այս իմ աշխատութեան մէջ ջանադիր եմ եղած օգուտ քաղիլ այն բոլոր օժանդակող հնարներից, որ ռուսական քերականագրութեան հանդիսի մէջ կշիռ և նշանաւորութիւն ունին, այլև մերձենալի էին ինձ: Քերականների անունները ըստ մեծի մասին յիշած եմ այնպիսի տեղերու մ, որ կարծումէի թէ պարտ էր ինձ վճարու-

բար հետեւիլ նոցա: Սորս հակառակ, տեղի անտեսութեան պատճառով, անունները այն հեղինակների, որոց զրուածներից ծաղկաբաղ են արած վարժութեան տաղարկութիւնքը, բաց թողեցի, յառաջ բերելով միայն աւելի մեծ, շարակից յօդուածների մէջ:

Թիֆլիզ, սեպտեմբեր 1879

Թուականի.

Հեղինակը.

Համառօտ յուշակ նիւթերի բովանդակութեան.

Ը. Արտօթութիւն.

	Երես.
Ա. քուրնք § 1.	39.
Բաժանումն տառերի, § 2.	41.
Անդուղղորդելի տառեր, § 13. ծան. 2. § 4. ծան. 3 և 4	
§ 15. ծան. 4.	
Փոփոխական տառեր.	
Թուղցիկ ձայնաւորներ (СЪЗВІЯ ГЛАСНЫЯ . . . . .)	
Արտասանութիւն տառերի, § 3.	41.
Յազազս վանկերի, § 4	43.
Բ. Բառերի տեսակքը. § 5	44.
Չեւփոխութիւն բառերի, § 6	45.
I. Վարձանումն	
Բաժանումն Վոյականների, § 10	52.
Հայրանուններ, § 40	137.
Առաւելական և Նուազական անուններ, § 41	140.
Սեռ գոյականների, § 11.	52.
Սեռ այլազգական բառերի, § 42	143.
Թիւ և հոլով գոյականների, § 12.	53.
Հոլովումն արականասեռ գոյականների, § 13.	54.
Մանօթութիւնք արականասեռ գոյականների հոլովման վերայ, § 36.	120.
Հոլովումն իգականասեռ գոյականների, § 14.	57.
Մանօթութիւնք իգականասեռ գոյականների վերայ § 37.	128.
Հոլովումն չէզոք գոյականների § 15.	61.
Մանօթութիւնք չէզոք գոյականների հոլովման վերայ § 38.	131.
Վոյականներ կրկնապատիկ յողնակի ձևով, § 39.	134.
Հոլովումն ուստական աղգանունների, քաղաքանունների և գիւղանունների, § 40.	137.
Հոլովումն այլազգական բառերի, § 42.	143.
II. Ածական անուն.	67.
Բաժանումն Ածականների, § 16.	67.
Ածականների կապակցութիւնք գոյականների հետ, § 17.	68.

	Երես.
Հոլովումն լիավերջ յատկութեանական ածականների, § 18.	69.
Կրճատած ածականքը, § 19.	72.
Բազդատութիւն ածականների, § 20	75.
Ածականակերպ առտելական և նուազական անուններ, § 41.	140.
Վերաբերական ածականներ, § 21.	80.
Ածանցումն և հոլովումն անձնական վերաբերական ածականների, § 22	80.
Ածանցումն և Հոլովումն սեռական և սրբազայական ածականների, § 23	83.
Վորձածութիւն ածականների լիակատար և կրճատ վերջաւորութեամբ, § 74.	283.
III. Վերանուն.	89.
Անձնական դերանուններ, § 25	89.
Յուշական դերանուններ, § 26.	93.
Յարաբերական և հարցական դերանուններ, § 27.	96.
Որոշական դերանուններ, § 28.	99.
Անորոշ դերանուններ, § 29.	101.
IV. Թուական անուն.	
Քանակական թուեր և Վասական թուեր, § 30.	103.
Քանակական թուերի կապակցութիւնք գոյականների և ածականների հետ, § 32	107.
Հաւաքական թուանուններ, § 33	111.
Կտորակ թուանուններ, § 34.	113.
Երայուցիչ ծանօթութիւնք թուական անունների դորձածութեան վերայ, § 75	285.
V. Բայ.	
Քանի մի զիակէք բայի ուսման վերայ, § 7	45.
Տեսակք բայերի, § 43.	146.
Բայերի հայեցուածքը (СЪЗВІЯ), § 44.	148.
Մանօթութիւնք նոցա վերայ § 56.	204.
Յազազս բաղձանդաման և բուղական (միանգամեան) դորձութեան բայի, § 57.	210.
Յազազս կրկնաձև բայերի, § 58.	216.
Ճամանակները բայի, § 45.	148.
Մանուցարար ձևերը բայերի, 46.	149.

Անորոշ եղանակ, ընդունելութիւն, բայական մակբայ, § 47	149.
Յազազս կրատորական ընդունելութեան, § 60.	226.
Բայերի զիմական և թուական ձևերը, § 48.	150.
Լծորդութիւն, § 49	150.
Լծորդութիւն օժանդակ բայիս „сѣтъ“, § 50.	151.
Բաղմաւանկ բայերի լծորդութեան տեսութիւնը	
բաղմաւանկաբար, § 52.	162.
Լծորդութիւն բայերի чѣ, зѣ, сѣ (тѣ) վերջաւորութեամբ § 54	188.
Լծորդութիւն անկանոն բայերի, § 55.	197.
Յազազս կրատորական բայի, § 60.	226.
Փանօթութիւնը բայական զոյականների ածանցման	
վերայ, § 62.	234.
Յազազս կիրառութեան բայի ժամանակների, § 76 .	287.
Յազազս Անորոշ ժամանակի և հրամայականի, § 78 և 79.	289 և 290.
VI. Մակբայ, § 24.	87.
VII. Բովանդակաբար տեսութիւն նախադրութիւնների, § 35.	117.
Կիրառութիւն նախադրութիւնների, § 72.	267.
VIII. Շաղկապ. տես ընթերակարգութիւն և ստորակարգութիւն Առաջարկութիւնների:	
դ. Յազազս Առաջարկութեան.	
Առաջարկութիւն.—Կնթակայ.—Ստորոգած, § 63.	239.
Աւելի ճիշդ որոշմունք Առաջարկութեան մէջ, § 64.	240.
Ընդլայնած և չընդլայնած, պարզ և բաղադրեալ	
Առաջարկութիւն, § 65.	242.
Համաձայնութիւն առաջարկութեան մասների, § 66.	242.
Կապակցութիւն առաջարկութիւնների, § 80.	293.
Ստորակարգութիւն առաջարկութիւնների, § 82.	294.
Գոյական առաջարկութիւն, § 83.	295.
Ածական առաջարկութիւն, § 84.	296.
Մակբայական առաջարկութիւնը, § 85.	299.
Յազազս դասաւորութեան բառերի, § 86.	302.
Յազազս Հարցական առաջարկութեան, § 87.	305.
դ. Կիրառութիւն Հարցաների.	
Յազազս ուղղականի, § 67.	245.
Յազազս Սեռականի, § 68.	248.
Յազազս Տրականի, § 69.	253.

Յազազս Հայցականի, § 70.	257.
Յազազս զործիականի, § 71.	259.
Ե. Յազազս որոշման ժամանակի, § 73. Երես .	278.
9. Բովանդակօրէն տեսութիւն առաջին չորս ընթացքի մէջ	
ցրուած բաղդատական կանոնների:	
Յազազս կնթակայի և Ստորոգածի. Բաղդատական կանոն	
առ Համար VIII.	
Յազազս լրագործութիւնների. բաղդատ. կանոն առ. Հ. XII.	
Կիրառութիւն ածականների և զերանունների զկնի գոյականի. բաղդատ. կանոն առ. Հ. XX.	
Յազազս զործածութեան անդրադարձ զերանուններիս	
себя և собой. բաղդատ. կանոն առ. Հ. XXI.	
Յազազս կիրառութեան բառերիս самъ և самѣи. բաղդատ. կանոն, առ. Հ. XXV.	
Յազազս կիրառութեան մասնկիս ми և մէջ բառերիս ми-кто, ни-что և այլն. բաղդատ. կանոն առ. Հ. XXVI և ծանօթ. առ. Հ. LXVII.	
Յազազս մասնկիս ми ստորատական առաջարկութիւնների մէջ, կապակցութեամբ кто, что և այլն, բառերի հետ. բաղդատ. կանոն առ. LXXIX .	
Յազազս նախադրութեանս ց վան նշանակելու սեփականութիւն. բաղդատ. կանոն առ. XXVII.	
Որոշումն Հասակի. բաղդատ. կանոն առ. Հ. XXX.	
Կիրառութիւն զոյականի ուղղական կամ զործիական հարցով, бѣтъ (бѣтъ, бѣтъ) բայի հետ, այլն զօրութեամբ հասկանալի есть և հետ. բաղդատ. կան. առ. XI.	
Բացատականքս нѣтъ (нѣ бѣло, не бѣдетъ) խնդրումէ կնթակայի սեռական հարցով. բաղդատ. կան. առ. Հ. XLII.	
Յազազս որոշման ամտութի, տարեթուի. բաղդատ. կան. առ. Հ. XLIII.	
Յազազս հարցական մասնկիս ми. բաղդատ. կանոն առ. Հ. XLVI.	
Յազազս ընդունելութեան. բաղդատ. կան. առ. Հ. XLIV.	
Կիրառութիւն բայական մակբայի (дѣпричастіе). բաղդատ.	

դատութեան կան. առ Հ. LIII. . . . .

և առ Հ. LXXIV. . . . .

Մեղմարդութիւնը Հրամայականի յաւերամբ վերջաւորութիւններէն «ка», «те», «тека». բաղդաս. կանոն 1, առ Հ. LVIII . . . . .

Գործադրութիւն անորոշ կղանակի փոխանակ Հրամայականի. բաղդաս. կան. 2, առ Հ. LVIII. . . . .

Յաղագս մասնկիս «бл», բաղդաս. կան. առ Հ. LX. . . . .
(այլև § 77. Կրեա)

Հրամայականի կիրառութիւնը փոխանակ еслп-бл «когда бл», Մանօթ. առ Հ. LX. . . . .

Յաղագս «блго» և «бывало». դաղդաս. կան. առ Հ. LXI.

Յաղագս «блго» և «бывало»: բայական հայեցումով. բաղդաս. կան. առ Հ. LXII. . . . .

Անցեալ բայական մակրայի բացատրութիւնը ներկայի ձևով, բաղդաս. կան. առ Հ. LXV . . . . .

Ի մասին «помил», ծան. 2, առ Հ. LXXII. . . . .

Անկատար հայեցումով ձևը այն բայերի մէջ, որ բացառապարտման «блго», «бывало» և այլն, բաղդաս. կան. առ Հ. LXXV. . . . .

Յաղագս բայի «к», «л», «л», բաղդաս. կան. առ Հ. LXXVI.
(տես այլևս § 33, II Յան.)

Կրաւորական ընդունելութիւնը և կրաւորական բայեր (այլև անգրադարձ բայեր) պահանջումն ինդիք գործիակ. հարմ. բաղդաս. կան. առ Հ. LXXVII.
Է. Յաւելում.

Մանօթութիւնը շեշտի վերայ, § 88. . . . . 308.

Շեշտի շարժականութիւնը գոյականների մէջ, § 89. . . . . 309.

Շեշտի շարժականութիւնը ածականների մէջ, § 90 . . . . . 311.

Շեշտի շարժականութիւնը բայերի մէջ, § 91. . . . . 312.

Նախադրութիւնների և «не» մակրայի շեշտողութեան մասին, § 92. . . . . 316.

ՀԱՄԱՌՑՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Իբրև մուտք ուսումնասիրութեան որ և է լեզուի առհասարակ:

Մեք խօսումներ, որպէս զի մեր խորհուրդը յայտնենք միւսերին: Գիցօք թէ մի յամր (անլեզու) մարդ, կամնալով ծանուցանել մեզ թէ խածուած էր կատաղած շնից, յանդիման կացուցանէր մեզ մի պատկեր, որոյ վերայ նկարած էր նորա անձը և նորա մօտ մի շուն, որոյ սրջը ոտերի մէջ կախ ընկած, աչքը սղտոր և վայրենի, մազերը փուշ փուշ եղած, ցուցանուէին այն հիւանդութիւնը, որով նա ցաւադարուած էր, և այդ շունը երեւէր մեզ, ունելով իւր ատամների մէջ այն անբաղդի ոտը: Մեք տեսանելով այդ պատկերը, խեղճ կը հասկանայինք, թէ դորա նկարողը խածուած է մի կատաղի շնից և կը փութայինք օգնութիւն մատուցանել նմա: Բայց, եթէ այդ մարդը կարողանար խօսիլ, մեզ ասելու էր. « Զիս խածած է մի կատաղի շուն. » և այս խօսքը կը տեղեկացնէր զմեզ նորա ձախորդութեանը այնպիսի ճշգրտեամբ, որպէս նորա ցուցած պատկերը. ուրեմն այն ձայները, որ մեր գործ ենք անում, են մեր խորհուրդների նկարողները, և սպասաւորումն մեզ իբրև միջնորդք ծանուցանելու մեր ընկերին մեր մտածութեան նիւթքը և մեր դատողութիւնքը այդ նիւթերի մասին:

Բոլոր շնչաւոր արարածներից մարդուն միայն տուած է կարողութիւն խօսելու, այսինքն լսելի ձայներով ծանուցանելու իւր զգացմանքը և խորհուրդքը, և այս կարողութիւնը ասուումէ իւր կամ էն: Սակայն մեք ձայնի հնչմամբ կարող ենք մեր խորհուրդները ծանուցանել մտականերին միայն. այլև, մեր խօսքը, երբ դա արտասանուած էր, օդի մէջ ցնդումէ, անհետանալով բոլորովին: Մարդիկ, առ ի հասուցանելու իրեանց մտածութիւնքը բացականերին և առ ի պահանջելու զայնս վասն ասարդային, հնարած են քիչ, այսինքն տեսանելի դժադրութեամբ և հշտանելով լսելի ձայները նկարագրելու արուեստը, մի խօսքով, քիչ-քիչ արտասանելով:

բազմալանկ (երկիր, ընկեր, ազատ, փորան, էշանի)։ Եռալանկ (հասարակ, հայտնի, հարկաւոր, քառալանկ (հասարակած, կերպարան, քանակաբաժան)։ Կան զար-
ձեայ անվանի բառեր, որ բաղկանում են բազմալանկ տառից և կիսաձայնից,
զոր օրին. ուսուցիչնում ճԵ, ԵԵ, ԵԵ, ԵԵ, ԵԵ, ԵԵ, կամ ֆրանսիականում ձայնս ԵԵ
այս ստաթեան մէջ. est-ce ainsi ?

Մեր տեսնք, որ վանկի կազմութեան համար անշուշտ կարևոր է մի
պարզ ձայն, ձայնաւոր տառ. սա իբրև թէ զուգումէ միմեանց հետ միւս
բոլոր տառերը, սպասաւորումէ իբրև կապ, միջնակէտ նոցա մէջ։ Նոյն
բանը հանգիպումէ բառերի մէջ. նոքա ունին նոյնպէս իւրեանց միջնակէտը
իւրեանց կապը, որ պարունակվումէ շեշտի մէջ։ Մինը բազմալանկ բառե-
րի վանկերից արտասանվումէ աւելի սասակութեամբ և բարձրութեամբ
ձայնի, քան թէ միւսերը. այսպիսի են քառանկ, հասարակ, բառերի մէջ
վանկերը բէ, բոս, սոս։ Այս սասակ վանկը, որ միւս լեզուների մէջ առա-
ւել զգալի է, հայերէնում և ֆրանսիարէնում գրեթէ միշտ վերջին վանկն է
բառերի մէջ, ասվումէ բացարձակ, високій, aiguë, իսկ միւսերը ասվում են բո-
նիզիէ, graves. շեշտաւոր վանկը ինչ ինչ լեզուներում նշանակվումէ սուր շեշ-
տով ձայնաւորի վերայ. զոր օրին. արի, եկ, պիտոյ է- мѣка, мѣка; замѣкъ,
замѣкъ, aimé, la portée, préférer, précieux.

Բառերի քննութիւնը, միտ դնելով նոցա իմաստին և յատկութեանը,
առաւել բազմամանեայ և դժուարին է։

Մեր գործ ենք անում բառերը վասն արտայայտելու մեր միտքը կամ
որոշ որոշ (ջոկ ջոկ), որպէս իմաստուն, գնան, սպասաւոր umeň, поди, слуга,
կամ թէ միմեանց հետ զուգաւորած, զոր օրին. քարը կարծր է, камень
твёрдъ, la pierre est dure. արեգակը փայլումէ, солнце свѣтитъ, le soleil luit
թռչուններ ձորերումէն օդի մէջ, птицы летаютъ по воздуху, les oiseaux volent
dans l'air: Այսպիսի շարադասութիւն բառերի ասվումէ բոլոր կամ առանձին-
բէն, рѣчь, предложение, discours, proposition. Մի որոշ բառով մեր կոչու-
մենք մի իր կամ թէ նորա յատկութիւնը և գործողութիւնը. բանով կամ
առաջարկութեամբ յայանում ենք մեր գատողութիւնը այդ իբր վերայ, մեր
արտայայտում ենք մի մտածութիւն։

Մե գատողութեան մէջ որ և իցէ նիւթի վերայ որոշվում են առար-
կան, предмет, l'objet, որ է մեր մտածութեան նիւթը, և յատկութիւնը, каче-
ство, qualité, որ ըստ մեր գատողութեան լծակից է այդ առարկային։ Առար-
կան, որոյ վերայ մտածում ենք կամ խօսում ենք, կոչվումէ ենթադր, подлежа-
щее, le sujet, իսկ յատկութիւնը, որ ընծայում ենք նմա մեր գատողութեամբ,
ասվումէ արտագրած, сказуемое, l'attribut. Ի մէջ այս խօսքերիս » Առարկան
է մտածում է », Սովորաւոր է ենթակայն, որովհետե սա է իմ մտածելի նիւթը,

իմաստուն է ստորոգածը, որովհետե սա է այն յատկութիւնը, որ ևս ըն-
ծայում են նմա։ Ասելով թէ Սոյնտէն իմաստուն է, հասկացնում են լսողին, թէ
իմ գատողութեամբ յատկութիւնս է մտածում պատկանումէ Սովորաւորին։
Միւս գատողութիւն. Սովորաւորի հայրը քանդակագործ էր. այս անդ ենթա-
կան Սոյնտէն է, իսկ ստորոգածը անարժեք է։

Բայցի նիւթի գաղափարից և յատկութեան գաղափարից, ամենայն գատող-
ութեան մէջ պարունակված է այս նիւթի լծակցութեան գաղափարը այս
յատկութեան հետ։ Այս լծակցութիւնը կամ շարկապը նշանակվումէ բա-
ռերովս է, էր, ինչ ևն, ևն է, զոր օրին. արեգակը գունդ է. թէ ոգորոսը
ծոյլ էր. Մարիամը կը լինի հնազանդ։ Քանի մի լեզուներում, յատկապէս
ուսերէնում, այս շարկապը երբեմն չէ գրվում իսկութեամբ. զոր օրին.
Ի տեղի ասելու Викторъ есть малъ, ասվումէ պարզապէս Викторъ малъ.
Բայց միւս լեզուներում, որպէս հայումս, ֆրանսիերէնում, գերմաներէնում
և անգլիերէնում անշուշտ հարկաւոր է այդ շարկապը. պիտոյ է ասել,
Վիկտորիտը փոքրիկ է, Victor est petit; Victor ist klein; Victor is little.
Այսպէս անհասկանալի կը լինէր մեր խօսքը։ Եւ ուս լեզվում աւելորդ
չէ բառս есть. դա բայ է թողվում, բայց զօրութեամբ հասկացվումէ ամե-
նայն գատողութեան մէջ։

Եւ այսպէս կիրառութիւնը շարկապի (связка, la copule) ի մէջ ենթակայի
և ստորոգածի անհրաժարելի հարկաւոր է ամենայն գատողութեան մէջ, և
առանց զորա բոլորովին անկարելի է որ և իցէ գատողութիւն։ Այս շար-
կապը ասվումէ բայ (глаголь, le verbe), տալիս է մեր խօսքին կեանք և
շարժողութիւն, որոշ որոշ բառերից կազմելով հասկանալի խօսք։ Պատա-
հումէ, որ շարկապը կամ բայը զուգախառնուելով ստորոգածի հետ, կացու-
ցանումէ մի բառ. զոր օրին. Ի տեղի ասութեանս. Վիկտորը է խաղացող
(Викторъ етъ играющъ, Victor est jouant). ծառը դարձած է կանաչ (дерево
стало зелѣно, l'arbre est devenu vert) ասվումէ. Վիկտորը խաղումէ. Викторъ
играеть; Victor joue. ծառը կանաչած է, дерево позелѣнѣло; l'arbre a verdi.
Ամենայն բայ, որ պարունակում է իւր մէջ և շարկապ և ստորոգած միանգա-
մայն, ասվում է յատկընծայական կամ միաւորական բայ (глаголь совокуп-
ный, verbe attributif կամ concret) և սովորաբար նշանակումէ ենթակայի
վիճակը կամ գործողութիւնը։ Մի հասկանալի բան, ենթակայից, ստորոգա-
ծից և շարկապից կամ բայից բաղկացած, ասվումէ առաջարկութիւն կամ
նախադասութիւն (предложение, proposition). Օրինակք առաջարկութեան.
Ինձօրները և կեռանները շատ համեղ են, яблоки и вишни (суть) очень вкусны;
les pommes et les cerises sont très-délicates. Թռչունը վանդակի մէջ ու-
րախ չէ, птица въ клеткѣ не (есть) вѣсела; l'oiseau en cage n'est pas gai.
արեգակը փայլումէ, солнце свѣтитъ, le soleil brille. Պատրոսը ընթեանումէ,

Петръ читаетъ; Pierre lit.

Քննելով բառերը, ուստի բաղկանում են առաջարկութիւնը և սոցա մասները (ենթակայ, ստորոգած և շաղկապ), նկատում ենք առանց դժուարութեան, որ այդ բառերը շատ տարբեր են միմեանցից: Ոմանք դոցանից տալիս են մեզ նիւթերի գաղափար (զոր օրին. Պետրոս, խնձորներ, կեռասներ, թուշուն, վանդակ, արեղակն), այլ միւսերը բացայայտում են գործողութիւն կամ վիճակ (է, փայլումէ, ընթեռնումէ): Այս բոլոր բառերս, որ նշանակում են որ և իցէ իր, նիւթ, էակ, նոցա յատկութիւնների և գործողութիւնների գաղափարը, ասվում են նշանակաւոր բառեր, слова знаменательныя, des mots dénominatifs. Իսկ այն բառերը, որ լսկ և միայն սպասարում են իրրև յայտարարք շաղկապի ի մէջ նշանակաւոր բառերի, ասվում են օժանդակք, служебныя, serviles կամ auxiliaires, որպէս և, շոք, է, սո, ոչ:

Նշանակաւոր բառերը ասվում են քերականութեան մէջ հասանելի բառի, части рѣчи, parties du discours, իսկ օժանդակները հասանելի բառի, particules.

Մասունք բանի զանազան են, որպէս 1) Գոյաւոր սոսն, имя существительное, le substantif և (քանի մի լեզուներում) յոք, членъ, l'article. 2) Ածական սոսն, имя прилагательное, l'adjectif. 3) Գէրանում, мѣстоименіе, le pronom 4) Բայ, глаголь, le verbe. 5) Բայականութիւն, причастіе, le participe., 6) Մոտեցում և մոտեցում, нарѣчіе и дѣепричастіе l' adverbe et gérondif: Մասնիկները են նոյնպէս զանազան, որպէս 1) Նախադասութիւն, предлогъ, la proposition. 2) Շօշուփ, союзъ, la conjonction, և 3) Միջնադասութիւն, междометіе, l'entjECTION.

Ամենայն լեզուի բառեր բղխում են մինը միւսից, ինչպէս ծառի ստերը, ճիւղերը և տերևները արմատից: Արմատը է նախնական վանկը կամ թէ նոյն իսկ առանձնական պարզ կամ բազաղրեալ տառը, ուստի առաջանում է բառը. զոր օրինակ ի մէջ բառերիս ծնանիմ, ծնունդ, ծնող, ծնուցիչ, ծնուցանեմ, ծննդական, ծնչութիւն, վերածնանիմ, կորուսանել, կորուսա, կորնչիլ. արմատքն են ծն կամ ծն. և յոք. որ ստանում են բառի իմաստ յաւելանալով նոցա վերայ վանկըս անիմ, ունդ, ող, ուցիչ, ուցանեմ, ական, ութիւն. ուսանել, ուսա, նչիլ. зрю, зрѣніе, зримый, зоркій, обозрѣть, презрѣть որոց արմատն է зор կամ բազաղրեալ տառս зр, որ ստանում է իմաստ, կցորդելով նորա հետ վերջաւորութիւնքս ю, նիւ, ւմպի, կիւ, նախդիրքս обо, пре և այլն. նոյնպէս ֆրանսէերէնում forme, formel, formalité, former, formation, informe, conformer, transformer, որոց արմատն է form, որ ստանում է բառի իմաստ վերջաւորութեամբքս e, el, alité, er, ation, նախդիրներովս in, con, trans և այլն:

Արմատը, ուստի բղխում են նշանակաւոր բառեր կամ մասունք բանի,

ասվում է գլխաւորը, главный, principal. միւս արմատները, որ օժանդակում են բանի մասունքի կազմութեանը, են երկրորդական, придаточныя, secondaires. երկրորդական արմատները լինում են նախնական, предыдущіе, initiales (առաջարկութիւնք կամ նախադրութիւնք) որք գրվում են բառի սկզբում (վեր, ստոր, գեր, վեր-ուղղել, ստոր-աղբել, գեր-ա-ղանցել. ուստի նոսր օբօ-зрѣтъ, пре-зрѣтъ. ֆրանսիեր- con-former, trans-former) և ետնական, последующіе, որ կազմում են բառերի վերջաւորութիւնքը. ծն-անիմ, ծն-ունդ., ծն-ող. зр-ю зрѣ-ніе, зор-кій, form-ел., form-alité, form-ation. Նախնական երկրորդական արմատներից բղխում են օժանդակ բառեր կամ մասնիկք բանի:

Վերջելեալ բառակազմութեան հիման վերայ, բոլոր բառերը թէ մասունք և թէ մասնիկք բանի, լինում են 1) նախնական, первообразныя, primitifs որ չեն բղխում միւս բառերից, զոր օրին. այգի, կին, գիւղ, սպիտակ, կենալ, садъ, жена, село, бѣлъ, жить. plein, femme, terre, blanc, vivre. այս բառերը չեն այլ ևս արմատներ, այլ անմիջաբար կազմած են արմատներից այգի կին, գիւղ, սպիտ, կե, сад, жен, сел, бѣл, жить, որոց վերջաւորութիւնքը ձայնաւոր կամ կիսաձայն տառերով են նոցա երկրորդական արմատքը: Ռուսաց բառերը երբէք կարող չեն վերջանալ բազաձայններով: 2) Ածական, производныя, dérivés որ բղխում են որ և իցէ բառից, որ արդէն դասնվում է լեզուի մէջ. զոր օրին. այգեպան, կանայցի, գեղջուկ, սպիտակութիւն, կենդանի. садовникъ, женскій, селеніе, бѣлизна, прожить. 3) Բարդ, сложныя, composés, կազմած երկու նշանակաւոր բառերից, որպէս բարդութիւն բառերիցս բարե և բարե. благочестіе, բառերիցս благо և честь. աշխատասիրութիւն, բառերիցս աշխատ և սէր. трудолюбіе բառերիցս трудъ և любѣ. bienfaisant բառերիցս bien և faire; agriculture լատինական բառերիցս ager և cultura. իսկ բոլոր միւս բառերը թէ նախադասք և թէ ածանցականք, են պարզ: Այս մասին գիտելի է, թէ բարդ բառի մէջ սլոխի լինին յատկապէս երկու նշանակաւոր բառեր. մի օժանդակ բառի յաւելուածով, որպէս բարդութիւն, պարզութիւն, почестъ, затрудненіе, soustraire, transport, կազմվում են ածանցական, բայց ոչ բարդ բառեր:

Մասունք բանի կամ նշանակաւոր բառերը որոշվում են մասնիկներից բանի կամ օժանդակ բառերից այնով, որ ենթարկուած են զանազան փոփոխութիւնների (измѣненія, inflexions) որ առհասարակ երկու տեսակ են. 1) հաստատուն, постоянныя, inflexions constantes, որ հանդիպում են ածանցական և բարդ բառերի կազմութեան մէջ: Այսպիսի փոփոխութիւն բառի ասվում է նորա օրինակովս, образование, formation. 2) անհաստատուն փոփոխութիւնքը (случайныя измѣненія, les inflexions accidentelles) որոց մէջ բառը չփոփոխելով իւր իսկութիւնը, ընդունում է զանազան նախադրութիւնք և վերջաւորութիւնք վասն արտայայտելու այն գաղափարի հանգամանքը, որ

բացայայտումէ այդ բառով, զոր օրին. ձեւն, ձեռներ, ձեռներով, ակն, աչք, տեսանում, տեսանումս, կը տեսանես, նախատեսանել. սպիտակ, սպիտակագոյն, ամենասպիտակ. рука, ручкѣ, око, очи; вижу, видимъ, увидимъ; бѣль, бѣлѣ, побѣлѣ, бѣлѣишій; main, mains; cheval, chevaux; voir, voyant, voyons, prévoir; blanc, blanche, très-blanc.

Բանի մասունքի և մասնիկների յատկութեան, կերպածեութեան փոփոխութեան և գործածութեան մանրամասն քննութիւնը պարունակուած է Քերականութեան չորս մասների մէջ, որ ստրա են 1) բառաբանութիւն, словопроизведение, la lexicologie. 2) բառադասութիւն, словосочинение, la syntaxe, 3) Ուղղագրութիւն կամ Աւանդութիւն, правописьме или произношение словъ, l'orthoépie և 4) Ուղղութիւն, правописание, l'orthographe. Այժմ զանք մի առ մի քննենք բանի մասունքի և մասնիկների յատկութիւնը և փոփոխութիւնը:

ՅԱԳԱԳՍ ԳՈՅԱԿԱՆ ԱՆՈՒԱՆ (ИМЯ СУЩЕСТВИТЕЛЬНОЕ,

LE NOM ou SUBSTANTIF).

Գոյական անունները են բառեր, որով կոչուած են առարկայքը բնութեան մէջ:

Բնութեան մէջ եղած առարկայքը կարող են լինել պէտպէս. նախ, տեսանելի և տեսանելի, видимые и невидимые, visibles et invisibles. Տեսանելի առարկայքը են նորա, որ պատկերանում են մեր առաջն. զոր օրին. մարդ, ձի, շուշ, գրէշ, լեռն, человекъ, лошадь, столъ, бумага; homme, cheval, table, plume, papier. սոցա կարգին պատկերանում են և այն առարկայքը, որ մեր թէև աչքով տեսնում չենք, բայց իմանում ենք այլ զգայարաններով, զոր օրին. հոգի, ջիւղնութիւն, ցոլոր: Անտեսանելի առարկայքն են նոգա, որ մեր տեսանել կարող չենք և ոչ իսկ նկատել որ և իցէ զգայարանով, այլ միայն երևակայութեամբ մեր մտքի մէջ, զոր օրին. հոգի, ջիւղ, ձեռն + âme, esprit, vie. այս առարկայքը ասվում են իմաստ, умственные, intellectuels: Այս կարգին պատկերանում են նոյնպէս այն առարկայքը, որով բացայայտում ենք յատկութիւնը և գործողութիւնը, պատկերացուցած իբրև անանկան, վերացական էակք, զոր օրին. բարեկամութիւն, ուրախութիւն, ցոլորութիւն, սպիտակութիւն, սոսոյսութիւն. дружба, радость, желание, бѣлзна, добродѣтель; amitié, joie, désir, blancheur, vertu. Տեսանելի կամ զգալի առարկայքը են շնչաւոր կամ անշնչաւոր, одушевленные или неодушевленные, animés ou inanimés:

иос: Առաջիններին ասած է շնչական կեանք և կարողութիւն տեղափոխութեան, որպէս կամէին. այդպիսին մարդ, գաւա, լեռն, ձուշ, որդի, человекъ, зѣбрь, птица, рыба, червь; homme, bête, oiseau, poisson, ver. Մարդիկ ներհակարար միւս շնչաւորներին ասվում են անձնաւոր էակք, личные, personnels. զոր օրին. այր, կին, զօրական, երկրագործ, արուհաւոր. мужъ, жена, воинъ, пахарь, ремесленникъ; mari, femme, guerrier, laboureur, ouvrier են անձնաւոր էակք:

Գոյական անունները բաժանուած են զանազան կարգեր. ոմանք դոցանից նշանակում են աանձնական առարկայք, այնպէս որ այս նշանակութիւնը պատկանում է միակ առարկայի միայն, զոր օրինակ. Տիփլիս, Մոսկուա, Հոմ, Աղէքսանդր. Москва, Римъ, Александръ, Рюрикъ; Paris, Rome, Alexandre, Titus. Իւրաքանչիւրը այս անուններից նշանակում է մի որոշեալ և սահմանեալ առարկայ, որ պատկանաւոր է նմա միայն: Այս գոյական անունները ասվում են յարուս, имена собственные, des noms propres. Միւս անունները նշանակում են այնպիսի առարկայք, որոց յայտարար նշանքը պատկանում են բոլոր անհատներին մի և նոյն տեսակից. այդպիսին անուններս մարդ, ձի, շուշ, որ ինքն ըստ ինքեան չեն յառաջացնում մեր մտքի մէջ մի որոշեալ, աանձնական առարկայի գաղափար, այլ որ պատկանաւոր են բոլոր անհատներին մի և նոյն տեսակից, ամենայն մարդերի, ամենայն ձիերի, ամենայն շուշերի: Ամենայն մարդ է մարդ, բայց ոչ ամենայն մարդ Աղէքսանդր է. սա է յատուկ անունը միակ անհատի մարդկային սեռից: Ամենայն ձի է ձի, բայց ոչ Բուկիֆալոս, սա է յատուկ անունը միակ անհատի ձիերի սեռից և այլն: Գոյական անուններ, որ սեփական են բոլոր առարկաներին մի և նոյն տեսակից, ասվում են անհատական կամ հարուս, имена нарицательныя или общія, des noms appellatifs ou communs.

Բանի մի գոյական անուններ միակ բառով նշանակում են բազմութիւն համասեռ առարկաների, որ կացուցանում են իբրև թէ մի ամբողջութիւն, զոր օրին. բնակչութիւն; народъ, peuple (ըստմութիւն մարդերի), գունդ, полкъ, régiment (որոշեալ բազմութիւն զինուորների), հօտ (стадо), troupeau որոշեալ բազմութիւն անասունների, կովերի, ոչխարների և այլն: Այդպիսի անունները ասվում են հարուս, имена собирательныя, des noms collectifs: Գրեթէ է, որ այսպիսի անունները ունին անշունչ առարկաների իմաստ, թէ և նշանակում են շնչաւոր էակներ. ուրմն ժողովուրդ, հօտ (народъ, стадо, peuple, troupeau) են չէղք: Հաւարական անուններից պիտոյ է որոշել նշանակում անուններ, имена вещественныя, des noms matériels, որ նշանակում են որ և իցէ նիւթ, զանգուած, զոր օրին. ալիւր, իւր, ձիւր, мука, ма-сло, молоко; farine, huile, lait.

նում, սուսականում, ֆրանսիականում և դերմաներէնում անշունչ սուար-
կաների անուններ ստանումն սեռեր, միտ զնկով ըստ մեծի մասին նոցա
վերջաւորութեանը (երբեմն և նշանակութեանը) արական, իգական և չէզոք
սեռ: Կան անուններ որ, առանց փոփոխելու վերջաւորութիւնը, կարելի է
վերարերել զէպի արականսեռ և իգականսեռ աւարկայք, զոր օրին.
Տարբեր (կին և այլ), Տան: (աղայ և աղջիկ): այդպէս են ահա ֆրան-
սիականում բառերս— enfant, auteur, զոր օրին. Jean est un bel enfant; Marie
est une belle enfant; Mme Sevignée est l' auteur des lettres les plus ten-
dres que, jamais, mère ait écrites à sa fille. Ռուսաց լեզուն չունի այս
յատկութիւնը. այդպիսի անուններ ասումնն ըստ սեռին հոգորս:

Անք առայցինք վերեում, թէ յատուկ անունները նշանակումն առան-
ձին աւարկայք. իւրաքանչիւրը այդպիսի բառերից բացայայտումէ մի որիչ
աւարկայ: Սորա հակառակ, հասարակ անունները ինքն ըստ ինքեան նշա-
նակումն ոչ թէ առանձին աւարկայք, այլ բոլոր նոյնատեսակ անհատնե-
րին հասարակաց բնաւորութիւնը: Այս անունովս կարող ենք նշանակել ամե-
նայն աւարկայք մի և նոյն տեսակից և նոցա որ և իցէ որոշեալ քա-
նակութիւնը: Չոր օրինակ, բառերս մարտ և մարտի: զործ են ածուած այս
երեք առաջարկութիւնների մէջ. բոլոր մարտի: սահմանած էն մշտնէլու.
всѣ люди должны умереть; tous les hommes sont destinés à mourir;
Շար մարտի: քառս էն այս կրուչը. Многие люди видели это явление; plu-
sieurs hommes ont vu ce prodige. Մի անձանէլ մարտ սուսա սուսա-
նի էիւրս. одинъ незнакомый человекъ унесъ мою книгу; un homme que
je ne connais pas, m'a emporté mon livre. Առաջին նախադա-
սութեան մէջ խօսք է լինում բովանդակ մարդկային սեռի վերայ. երկրոր-
դումը այդ տեսակի քանի մի անհատների վերայ միայն, իսկ երրորդումը
մի ջոկ անհատի վերայ: Աւարկաների որոշեալ կամ անորոշ թիւը բացա-
յայտելու համար, զործ են ածվում բառերս մէ, երէս, երէչ, քան, քան,
կարելի և այլն. կամ թէ բարձր, անի: սակաւ. Նոյն բանը կարելի
է ասել և իմանալի աւարկաների մասին: Յատկութիւնը կամ զործո-
ղութիւնը, որ բացայայտումն դրքա, կարող են տեսանալի առան-
ձնապէս կամ թէ համօրինաբար, զոր օրին. բառս սուսինսն (добро-
дѣтель, la vertu) մի ընդհանուր զաղափարով ցուցանումէ սրտի բոլոր
գովանի յատկութիւնը, իսկ բառս սորոք (порокъ, le vice) ամենայն տե-
սակ վատթար յօժարութիւնը սրտի, սորանից հետեւումէ, որ կարելի է ասել
բոլոր սուսինսնէն, բարձր սուսինսնէն, մի սուսինսնէն: всѣ добродѣтели,
многія добродѣтели, одна добродѣтель; toutes les vertus, plusieurs vertus,
une vertu. բայց չէ կարելի է ասել = Բնայն թիւիւնիւր, քանի մի Փորձելու, շատ

կարելի է. всѣ Тифлизы, нѣкоторые Парижи, многія кротости, plusieurs mode-
sties. ընդէր. որովհետեւ թիւիւն, Փորել յատուկ անուանքն, որ նշանակումն
մի առանձին աւարկայ և բառս կարելի նշանակումէ յատկարար մի
աւարկանութիւն: Բոլոր լեզուներում, անունի առանձին ձևով կարելի է բա-
ցայայտել, արդեօք մի աւարկայի, թէ շատերի մասին է խօսքը: այս ձեռ
ասվումէ թիւ: Մի աւարկայ բացայայտումէ եւս: թուով, числомъ един-
ственнымъ, par le nombre singulier. գետ, լեռան, բէռ, ցոր, une rivi-
ère, un cheval). մի քանի նոյնատեսակ աւարկայք յոգնակիով, числомъ
множественнымъ, par le nombre pluriel (գետեր, լեռներ, բէր, ցոր., des
rivières, des chevaux. քանի մի լեզուներում, զոր օրինակ սանկրիտերէ-
նում, յունարէնում, արաբականում և սլաւոնականում կայ նոյնպէս երէս-
թիւ, двойственное, duel, որ զործ է ածվում առ ի նշանակելու երկու
աւարկայք միասին. զոր օրին. погѣма (երկու սարով), рукама (երկու
ձեռքով). մինչ погѣма և рукама նշանակումէ շար սարով և ձեռքերով:

Պատահումէ, որ մեր ստիպուած ենք համակարգել շատ բառեր առ ի
լիովին բացայայտելու զաղափարը այն իրի, որ մեր կամենումնք անուա-
նել: Եթէ ասէի ես. Сдай мнѣ книгу, подай мнѣ книгу; donnez-moi un livre!
բառս մատեան ինքն ըստ ինքեան լիովին բացայայտումէ այն իրը
որ ես կամէի անուանել. բայց եթէ ասումն. տուր ինձ մի մատեան
կազմով, подай мнѣ книгу въ переплетѣ, donnez-moi le livre en reliure, այնու-
հետեւ մատեան հետ միաւորած է կազմի զաղափարը և այդպէս լրացուցած է
աւարկայի պատկերը: Եթէ մի մարդ հարցանէր ինձանից. Ի՞նչ ես գրե-
ծում եմ. ես կարող էի պատասխանել նմա. գրեմ, пишу, j' écris;
և այս խօսքս կը բացայայտէր նմա իմ լրացած զործը. բայց եթէ կամէի
ասլ նմա աւելի որոշ ծանօթութիւն այն բանի մասին, որ ես գործումեմ,
պատասխանելու էի այպէս. ես գրումեմ քերականութեան դաս, пишу урокъ
изъ грамматики, j'écrit une leçon de grammaire. Հարցանողը իմանալու էր,
որ ես ոչ թէ միայն գրումեմ, այլև, թէ գրումեմ մի դաս և թէ այդ դասը
Քերականութեան դաս էր: Առաջին աստիճան մէջ, ուր ես գործ եմ
ածում միակ բառ, այս բառս առած է բարձրագոյն, отдѣльно, d' une
manière absolue. Բայց երբ որ զլիաւոր բառին հետեւումն գոյա-
կան անուններ, որ ունին նորա հետ յարակցութիւն և լրացնումն նորա
իմաստը, այնուհետեւ այդ բառը առած է սուսինսն, относительно, d' une
manière relative: Այս բառերումս. Сдай мнѣ книгу, подай мнѣ книгу въ
переплетѣ, նոյն բառը (մատեան) զործ է ածուած աւրնչարար. իսկ գոյա-
կանը, որոյ հետ նա ունի յարակցութիւն, է շար: Ի մէջ այս օրինակիս.

գործը, բառս գործը գործ է անուած բացարձակաբար, իսկ ի մէջ միւս օրինակին, գործը է անուած անընչութեամբ առ բառս գործ, իսկ սա անընչութեամբ առ բառս է անուած անընչութեամբ:

Յարակցութիւնը կամ անընչութիւնը, որ կարող էին լինել երկու բառերի մէջ, չեն միշտ մի և նոյն, զոր օրին. ի մէջ այս երկու բառերիս շրջանէն է այդքան կարող են լինել շատ յարակցութիւնք. շրջանէն է մէջ այդքան, я хожу въ саду. շրջանէն է այդքան էր այդքանութիւնք, я хожу по саду. շրջանէն է այդքան շատը, я хожу мимо сада. շրջանէն է միշտ այդքան, хожу кругомъ сада. Այս յարակցութիւնը երբեմն բացայայտուած է բառերի դասաւորութեամբ կամ տեղակարգով նախադասութեան մէջ. զոր օրին. Արեգակը շատ արագ է բարձր, солнце освѣщаетъ поле, le soleil eclaire la campagne: Ուրիշ դիպուածներում սպասարուած այդ խորհրդին մի նախադասութիւն, զոր օրինակ ճանապարհը դեռ է Փարիզը, путь въ Парижѣ, la route de Paris. Այլ մի առարկայի յարակցութիւնը միւսի հետ կարելի է բացայայտել փոփոխելով բառի վերջաւորութիւնը, զոր օրին. որդին էօր կամ էօր որդին, сынъ отца, le fils du père. Յարակցութիւն է մէջ այդքան, книга на столѣ. 1) Մեր այս տեղընումները միայն երկու վերջին եղանակները, այսինքն բացայայտելու այդ յարակցութիւնը բառերի վերջաւորութեան փոփոխութեամբ, առանց նախադասութեան կամ թէ նախադասութեամբ հանդերձ:

Մեկնենք այս բանը փոքր ինչ մանրամասնաբար: Գիցուք թէ կամէի ես բացայայտել մի առարկայի պատկանաւորութիւն միայն. որդի է այս գործի չեյ՝ этотъ домъ? Ի՞նչ է այդ գործի, домъ моего брата; բառի վերջաւորութիւնը օր (եղբայր, եղբօր) բացայայտուած է պատկանաւորութեան անընչութիւնը: Եթէ կամէի բացայայտել մի անընչութիւն, որով իմացուէր իմ գործողութեան նպատակը, վախճանը, որոշելով ինչո՞րտե՞ս, кому? Ո՞րտե՞ս ես հաւատարիմ դու. Բարեկամին. Кому ты вѣренъ? Другу 2). վերջաւորութիւնքս ո՞ւր է, է՞նչ կա մին առել, թէ բառս քորէ՞մ ունի անընչութիւն հասարակէ՞ բառի հետ և նշանակուած գործողութեան վախճանը. ի մէջ առաջարկութեանս. գործը է գործը ունի անընչութիւն առ բառս ապրիս եմ, даю; բառս գործը (պատասխանելով հարցմանս ի՞նչ, что?) նշանակուած է իմ գործողութեան նիւթը. Բայց ունի

1) Այսպիսի փոփոխութեամբ բառերի վերջաւորութեան մէջ, մի առարկայի յարակցութիւն միւսի հետ կարող են միայն ցուցանել հին լեզուքը, յունականը, լատինականը, մեր հայկականը, ռուսականը եւ երբեմն գերմանականը, բայց հոմերական սաստ լեզուքը, ֆրանսիականը, սլոնիականը, իտալականը, ոչ. զորս որպէս և անգլիականը չունին հղով սաստ բանը, որ կարծում են նորա նախորդներով:
2) Այս տեղ ֆրանսիացին պիտի ասէ fidèle à son ami, մինչ լատինականը Հայկականի պէս — fidelis amico.

որդին (պատասխանելով հարցմանս ո՞ւր, кому?) նշանակուած է իմ գործողութեան վախճանը: Даю тебѣ руку, даю милостыню рукою. այս տեղ բառս չէ՞մք կամ չէ՞մք ունի անընչութիւն առ բառս ապրիս եմ, даю և (պատասխանելով հարցմանս որով, чѣмъ?) վերջաւորութեամբս մէք կամ ոչ նշանակուած գործողութեան միջնորդը, орудіе дѣйствія: Даю тебѣ руку, даю милостыню на улицѣ, այս տեղ բառս փոփոխուած ունի նոյնպէս անընչութիւն առ բառս գործը և (պատասխանելով հարցմանս ո՞ւր, гдѣ?) բացայայտուած գործողութեան տեղը: Умывай руки, умывай руки, այս տեղ բառս ստացայ (պատասխանելով հարցմանս ո՞րք, какъ) բացայայտուած է իմ գործողութեան ազդիւրը, յառաջագայութիւնը: Այլ զիտեղի է, որ այս տեղ բառական չէր միշտ լակ վերջաւորութիւնը բառի, այլ հարկաւոր է և նախադասութիւն, զոր օրին. հին գրոց լեզուները է Եւրոպայ:

Այս գանազան վերջաւորութիւնքը, որ ընդունուած է զայական անունը վաննշանակելու առարկայի գանազան հայեացքը, ասվում են հոլմէ, падежи. Հոլմիների թիւը գանազան լեզուներում գանազան են. զորս անակրիտեան լեզուում ութ են, յունականում հինգ, լատինականում վեց, հայկական լեզուում ութ, ռուսականում եօթն, գերմանականում չորս: Ֆրանսիական և անգլիական լեզուում չկան հոլմներ. զորս նշանակվում են նախորդներով: Հոլմների անունները սորա են. Անունական, Именительный, le Nominalif, որով նշանակվում է նախադասութեան ենթակայն (տէր բային), Կոչական, Звательный, le Vocatif, որ նշանակում է այն առարկան, առ որ ուղղած է խօսքը: Սեռական, le Génitif, որ նշանակում է պատկանաւորութիւն. Տրամական, Дателный, le Datif, որ բացայայտում է գործողութեան նպատակը. Հայցական, Винительный, l' Accusatif, որ ցուցանում է գործողութեան նիւթը. Գործողական, Творительный l' Instrumental ou Causatif, որ ցուցանում է գործողութեան միջնորդը կամ պատճառը. Տեղական կամ Նախորդական, Предложный, le Prépositiounel ou Locatif, որ ցուցանում է գործողութեան տեղին և Բացարկական, Извлекательный l' Ablatif, որ ցուցանում է բացարկութիւն, բացանաւորութիւն: Անունական և կոչական հոլմները ասվում են ուղիւ, прямые, cas directs, իսկ միւսները շեղ կոսвенные, cas obliques.

Բառերի վերջաւորութեան փոփոխութիւնը վանն բացայայտելու թիւ և հոլմ, ասվում է հոլմումն, Склонение, Déclinaison.

ՅԱՂԱԳՍ ԱՅԱԿԱՆ ԱՆՈՒԱՆ. ՕԲЪ ИМЕНИ ПРИЛАГАТЕЛЬНОМЪ.
DE L' ADJECTIF.

Պատահում է, որ մեր քննումները առարկայքը, միտ գնելով նոցա որ և իցէ բուն էական կամ թէ լակ պատահական յատկութեանը, և այսպէս պի-

սոյ է յաւելացնել այն գոյական անունն վերայ, որ նշանակումէ մեր խօսքի նիւթը, այդ յայտարար յատկութիւնը, նոյն և ցուցանել, որ այդ յատկութիւնը պատկանումէ այդ նիւթին. զոր օրինակ ի մէջ այս խօսքերիս. եււ-տու ճարտ, человекъ съ умомъ; l' homme qui a raison; շէնո-որ որ ունի բաշտ-էն-ն, воинъ, одарённый храбростью; le guerrier qui a du courage; վաճառ-աւան, որ ունի հարստութիւն. купецъ, обладающій богатствомъ, le marchand qui possède des richesses, բաւերս եււշ, բաշտութիւն, հարստութիւն բացայայտումն յատկութիւնը, որոյ վերայ զազարեցնումենք մեր ուշադրութիւնը ի մէջ նիւթերիս ճարտ, շէնո-որ, վաճառ-աւան. բայց այսպիսի եղանակ խօսելու երկար ու միատեսակ է: Սոյն խոյ ըմբռնողութիւնը կարող ենք բացայայտել աւելի համառօտ, եթէ ասէինք եււշոյ ճարտ, умный человекъ; l' homme raisonnable; բաշտ-որ, храбрый воинъ; le guerrier courageux; հարուստ վաճառ-աւան, богатый купецъ, le marchand riche. բաւերս եււշոյ, բաշտ, հարուստ ասվումն ածական անուն-անք, имена прилагательныя, adjectifs.

Ած-աւան, прилагательное, adjectif, նշանակումէ մի բանի վերայ ածական-ական կամ յաւելածական բառ: Եւ արդարեւ ածական անունները սպասաւորումն յաւելացնելով նիւթի յայտարար գոյականի վերայ ըմբռնողութիւնը այն յատկութեան, որ կարող է հաւատարապէս պատկանիլ զանազան նիւթերի. և այսպէս ածականները միայնակ կարող չեն նշանակել որ և իցն որոշեալ նիւթ, եթէ չեն յարակցած գոյականի հետ: Բաւերսովս շարժ, հարստ, որոշ-ծառ, եււշոյ, красный, смѣлый, свѣтлый, умный, rouge, courageux, serene, spirituel, եւ չեմ յառաջացնում մտքի մէջ ոչ մի նիւթի գաղափար. բայց յաւելացնելով այս բաւերս գոյականների վերայ, զոր օրին. կարմիր կապ, համարձակ մարդ, պայծառ եղանակ, խելացի մանուկ, красный переицетъ, смѣлый человекъ, ясная погода, vin rouge, homme courageux, jour serene, enfant spirituel, ածականի և գոյականի յարակցութեամբ ասիլս եմ գաղափարը մի նիւթի, որ ունի այս կամ այն որոշեալ յատկութիւնը: Չոր օրին. եթէ ասէի. զորչագոյնը աւելի հասարակուած են Ռուսաստանում քան թէ սպիտակները, сѣрыхъ въ Россіи болѣе, нежели бѣлыхъ; les gris sont plus communs en France que les blancs. ապա իմ լսողքը չզիտէին, թէ ինչ բանի վերայ եմ խօսում ես և կարող չեն վճռել, արդեօք ուղիղ թէ թիւր է իմ դատողութիւնը: Գորա պատճառը այն է, որ ես զործ չածելով ոչինչ գոյական անուն, չէի տուած որ և իցէ նիւթի ծանօթութիւն, և այդպէս յատկութիւնըս քորչափոյն, պիտոյն, որ կարող էին ընծայուիլ շատ ու շատ զանազան նիւթերի, բաւական չեն որոշել ոչ մինը նոցանից: Բայց եթէ ասէի. զորչագոյն ձիանքը աւելի հասարակուած են Ռուսաստանում քան թէ սպիտակագոյնը, сѣрыхъ лошадей въ Россіи болѣе, нежели бѣлыхъ; les che-

vaux gris sont plus communs en Russie que les blancs, այնուհետեւ լսողքը հասկանայ զիս կատարելապէս և կարող է դատել եթէ իմ ասածս ուղիղ էր. սակայն ինչ ինչ դիպուածներում ածական անուններ զործ են ածվում առանց գոյականների. զոր օրին. բաշտութիւն չէն ճարտութիւն վերայ, счастливые не думаютъ о несчастныхъ; les riches ne pensent pas aux malheureux. Այս տեղ սխալ էր ասել. բազդաւոր մարդիկը չեն մտածում անբազդ մարդերի վերայ, счастливые люди не думаютъ о несчастныхъ людяхъ, les hommes riches ne pensent pas aux hommes malheureux. Բայց գոյականները այդ տեղ բաց են թողած, որովհետեւ այդ տեղ կարող չէ խօսք լինել, եթէ ոչ, մարդերի վերայ: Եւ վերեւում բերած օրինակի մէջ (զորչագոյն ձիանքը աւելի հասարակուած են Ռուսաստանում քան թէ սպիտակագոյնը) բառս չեմք բաց է թողած երկրորդ առաջարկութեան մէջ, որովհետեւ զօրութեամբ հասկացվումէ:

Ածական անունները ըստ իրենանց իմաստին և ծագման կարող են լինել զանազան տեսակ. նախ, որական, качественные, qualificatifs, որ որոշումն նոյն խոյ նիւթի մէջ եղած, անբաժանելի յատկութիւնը, զոր օրին. սպիտակ-պլումետ, бѣлый султанъ, un plumet blanc, խելացի մարդ, умный человекъ, սուրբ-ուրբ, свѣтлый султанъ, un homme spirituel, մանուկ ծառ, un jeune arbre. երկրորդ, պարտական-օբստանդենցի, circumstanciels, որ բացայայտումն ոչ թէ նիւթի յատուկ որակութիւնը, այլ մի մասնաւոր արտաքին և պատահական յարազայ, զոր օրին. ուշուշու օր. нынешний день, le jour actuel, յառաջնակապ դասը, прежний урокъ, la précédente leçon; հայ հաշտագործ, насущный хлѣбъ, le pain quotidien. երրորդ, պարտական, притяжательныя, possessifs, որ բացայայտումն մի նիւթի պատկանաւորութիւն միւսին, զոր օրին. արքայական թագ, царская корона, la couronne royale; երկուշ մարմինը, небесныя тѣла, les corps célestes, աշխարհի տօն, народный праздникъ, une fête nationale: Այսպիսի ածականները առս լեզվում լինումն երկու տեսակ, հասարակ, общія, communs, և անհատական, личныя, individuels. Առաջինները նշանակումն նիւթի յառաջագայութիւնը (ծագումը) ոչ թէ մի առանձին նիւթից, այլ նիւթերի ամբողջ ստից կամ տեսակից, զոր օրին. лошадиный хвостъ, медвѣжій жиръ. հայերենում և ֆրանսիերենում, չեւ- պուլ, արջի ճարպ, une queue de cheval, une graisse d' ours. Յետինքս նշանակումն նիւթի յառաջագայութիւնը մի որոշեալ անձնից, պատկանաւորութիւնը մի որոշեալ նիւթի, զոր օրին. Ивановъ день, Սուրբ կարապետի տօնի օրը. женигъ братъ, կնոջ եղբայր: Կան դարձեալ ածականներ, որովք բացայայտվումէ ոչ թէ որակութիւնը, որ դասնվում էր նիւթի մէջ, այլ նորա զործողութիւնը. զոր օրին. չեւ-պուլ (կանաչուն) ծառ, зеленѣющее дерево, un arbre verdi-

109

ssant. Էթեբյոզ աշակերտ, un écolier lisant, հոսող (հոսուն) ջուր, текущая вода, une eau coulante: Այսպիսի ածականը ասվումին Էթեբյոզ, причастіе, participe և կացուցանումն առանձին մասն բանի:

Վերևում ասուցալ, թէ ածականը միշտ հանդիպումէ կցորդած գոյականի հետ, և եթէ կրբնին դրած չէր գոյականը, սա գորութեամբ հասկացվումէ միշտ: Առ ի նշանակելու, թէ ածականը պատկանումէ այս ինչ կամ այն ինչ գոյականի, նա ընդունումէ սորա սեռը, թիւը և հոլովը, այս ինքն, ինչ սեռով, թուով և հոլովով դործ է ածուած գոյականը, նոյնպիսի սեռով, թուով և հոլովով գրվումէ ածականը: Առ ի նշանակելու այս պարագայքը, ածականները հոլովվումն, склоняются, sont soumis à la déclinaison, ինչպէս գոյականները:

Ածականը կարող է կցորդուիլ գոյականի հետ երկու կերպով. նախ, պարզապէս ցուցանելով որակութիւնը գոյականի, որպէս հետ կապած է. զոր օրինակ ասումք մատան, рѣдая книга, un ouvrage rare, հասարակ բարեկամ, вѣрный другъ, un ami fidèle. անձրևային ամառն, дождливое лѣто; un été pluvieux. Երկրորդ, նախադասութեան մէջ ստորոգածը նախակարգելով բայերիս է, էր, կը լինի և այլն, որ կամ իրօք դրած են, կամ թէ գորութեամբ հասկացվումն, զոր օրին. մատանը ասումք է, книга (есть) рѣда, l'ouvrage est rare. բարեկամը հասարակ էր, другъ былъ вѣренъ, l'ami était fidèle. ամառը էլ լինի անձրևային, лѣто будетъ дождливо, l'été sera pluvieux. Ռուսական լեզվում ածականը ունի երկտեսակ վերջաւորութիւն, լիակատար կամ կրճատ, окончание полное և окончание усѣченное. երբ որ ածականը անընդմիջապէս կցորդած է գոյականի հետ, ստանումէ լիակատար վերջաւորութիւն, իսկ երբ որ կացուցանումէ նախադասութեան մէջ ստորոգածը, ստանումէ կրճատ վերջաւորութիւն: Սորա օրինակները դրուեցան վերևում:

Մանօթութիւն, Հայկազեան լեզվում անսեռ է ածականը թէ իբրև որոշիչ և թէ իբրև ստորոգած ածական, այս պատճառով նա մնումէ միշտ անսփոփոխ, որպէս անդլիականում, մինչ գերմանականում որոշիչ ածականը միայն (որ կցորդած էր գոյականի հետ) յարմարվումէ գոյականի սեռին: Յունական և լատինական լեզուներում ածականները սեռով միշտ համաձայնումն իւրեանց գոյականին, ունելով որոշ որոշ վերջաւորութիւնը արականի, իգականի և չէզոքի համար, ինչպէս տեսանք ուստերէնում:

Ածականներով բացայայտուած որակութիւնքը կարող են լինել նիւթերի մէջ շատ կամ նուազ չափով: Այս ատիճանքը որակութեան կարող են տեսնուիլ կամ պարզապէս, առանց միտ դնելու նոցա սասակութեանը, կամ թէ համեմատելով միմեանց հետ. զոր օրին. Աղէքսանդրը աւելի բազմաւոր էր քան թէ Հաննիբալը. Александръ былъ счастливѣе Аннибала. Alexandre fut plus heureux qu' Annibal. կամ թէ բացայայտելով, թէ մի նիւթի

որակութեան սասակութիւնը գերազանց է բոլոր միւս նիւթերի որակութեան սասակութենից. զոր օրին. Սոկրատէս էր առաւել իմաստնազօյնը Յունաց մէջ. Сократъ былъ самый мудрый изъ Грековъ; Socrate fut le plus sage de tous les Grecs: Այս փոփոխութիւնքը ասվումն Աստիճան Բարձրացման, Степени сравнения, degrés de comparaison.

Ատիճանք բաղդատութեան թուով երկը են. 1) Գրաս. Положительная, le Positif, որով նիւթի որակութիւնը բացայայտվումէ պարզապէս, առանց համեմատութեան, առանց միտ դնելու առաւելութեանը կամ նուազութեանը. զոր օրինակ, խելացի, умный, умѣнь, sage. սպիտակ, бѣлая, бѣла; blanc, blanche; մոխրագոյն, сѣрое, сѣро, gris, grise. 2) Բարձրացման, Сравнительная, le Comparatif, որով նշանակվումէ թէ մի նիւթ գերազանց է միւսից այս ինչ կամ այն ինչ որակութեամբ. զոր օրին. ձիւնը ավելի սպիտակ է քան թէ թուղթը, снѣгъ бѣлѣе бумаги; la neige est plus blanche que le papier. վիզը ավելի բարձր է քան թէ ուղար, слово выше верблюда; l'éléphant est plus grand que le chamcau. 3) Գերաբարձրացման, Пре-восходная, le Superlatif, որ ցուցանումէ որակութիւնը այնպիսի սասակութեամբ, որ գերազանց է բոլոր նոյնատեսակ նիւթերի որակութենից, զոր օրին. Ռուսաստանը է ամենաբարձր! թագաւորութիւնը աշխարհիս մէջ. Россія есть самое обширное государство въ свѣтѣ; la Russie est le plus grand empire du monde; ամենալաւ հնարք, наилучшее средство; le meilleur moyen.

Ածական անունով բացայայտած որակութիւնը կարող է ցուցանուիլ նուազական կամ առաւելական կերպով, և առանց համեմատութեան միւս նիւթերի որակութեան հետ, ուստի բացայայտ է, որ և ածական անունների մէջ կան նուազացման և բարձրացման, уменьшительныя и увеличительныя, diminutifs et augmentatifs. Նուազական անունքը Ռուսաց լեզվում երկու տեսակ են. 1) այնպիսիք, որ ցուցանումն որակութիւն նիւթի մէջ, զոր օրին. снѣговая бумага, փոքր ինչ կապույտ կամ կապտասուռն թուղթ. du papier bleuâtre, буроватые чернила, կարմրագոյն թանաք. 2) այնպիսիք, որ նշանակումն մեղմութիւն, քաղցրութիւն, այլև որ ընդունումն նուազական ձև, առ ի համաձայնելու նուազական գոյականի հետ. զոր օրին. снѣженка бумажка, бѣренькая коровка. դոյնպիսի են Ֆրանսիական ածականքս joliet, grandelet, longel, maigrelet, և հայերենումը քաղցրիկ, սակաւիկ, փոքրիկ, կարմրիկ, հաստիկ և այլն: Առաւելական ածականքը բացայայտումն առատութիւն, չափազանցութիւն որակութեան. զոր օրին. предобрый, շատ ու շատ բարի, très-bon; презлой, շատ ու շատ չար. très-mauvais, և

կրճատ վերջաւորութեամբ, бѣлѣхонекъ, сивѣшенекъ, շատ սպիտակ, շատ կապոյտ, très-blanc, très-bleu.

Գոյականք հասարակք ըստ իւրեանց էութեան, կարող են պատշաճիչ նոյն տեսակի բոլոր նիւթերին, բայց նոցա թիւը անականների միջնորդութեամբ կարելի է սահմանափակել, այլն հասուցանել մինչև միակը, որպէս ցոյց տուցինք վերևում: Այժմ նիւթերի թիւը չէ որոշուած ճշգրտութեամբ, կարելի է այդ բանը նշանակել կիրառութեամբ գոյականներիս հոն, բազմութիւն, բազմութիւն, բազմութիւն, часть, множество, կամ անականներին բազմութիւն, բազմութիւն, многие, немногие. բայց առ ի նշանակելու մի որոշեալ թիւ, ամենայն լեզուում կան առանձին բառեր, որ ասվում են թիւան անուններ, имена числительныя, numéralifs ou noms de nombre, որպէս մէկ, երկու, չորս, հինգ, հարմար: Այսպիսի բառերը կարող են լինել գոյականք կամ անականք, ըստ իւրեանց իմաստին թուական անունները լինում են, 1) Բազմութիւն, количественныя, cardinaux կամ quantitatifs, որ նշանակում են նիւթերի թիւը, զոր օրին. մէկ, երկու, հինգ, одинъ, пять, сто, un, cinq, cent; և 2) Բազմութիւն, порядочныя, ordiniaux, որ ցուցանում են նիւթերի կարգը. առաջին, երկրորդ, հարմար, первый, третій, сотый, premier, cinquième, centième. Բայ ի գործնից կան էտրոսիւնք թուականք, числительныя дробиныя, fractionnaires, զոր օրին. մէկ, մէկ երրորդ, մէկ երկրորդ, половина, одна треть, la moitié, le tiers, le huitième. այլ և հարմար, որ ցուցանում են նիւթերի որոշեալ թիւը հաւաքականաբար, որպէս թէ զոքա կազմում են մի ամբողջութիւն. զոր օրին. զմէկ, երկու, հարմար, երկու, пара, двойка, сотня, двое, пятеро, une paire, une couple, une dizaine, une centaine.

ՅԱՂԱԳՍ ԳԵՐԱՆՈՒԱՆ. О МѢСТОИМЕНІИ. DU PRONOM.

Մեր ասացինք վերևում, որ ամենայն նախադասութեան մէջ պարտ է լինել ենթակայ կամ թէ մեր խօսքի, մեր գատողութեան նիւթը. ուրեմն ամենայն նախադասութեան ենթակայ պարտ է լինել մի գոյական անուն, որ յարուցանում է մեր մէջ այդ նիւթի գաղափարը: Սակայն պատահում է շատ անգամ, որ մեր անուանում չենք այն նիւթը, որոյ վերայ խօսք կայ, այլ բացայայտում ենք այդ ուրիշ կերպով: Զոր օրին. երբ ես ինքս լինում եմ ենթակայն ի մէջ նախադասութեան, այնուհետև ես փոխանակ իմ անուանա գործ եմ անում բառս ես, я, je: Ես իմ մասին ասում չեմ, թէ որտեղ չեմ գտնուում, Оѳодоръ усталъ, Théodore est fatigué, այլ ասում եմ. վատակեցայ: Այժմ այն անձը, զէպ ի որ ես դարձուցանում եմ խօսքս, է ենթակայն ի մէջ նախադասութեան, ես նոյնպէս չեմ տալիս նորա անունը, այլ նորա անուն

փոխանակ գործ եմ անում բառս ես, ты, tu: Եւ այսպէս խօսքս դարձուցանելով զէպ ի Սոփիան, ասում չեմ. Սոփիան խօսքս, Софія играеть, Sophie joue, այլ ասում եմ. ես խաղում եմ, ты играешь, tu joues: Այժմ այն անձը կամ իրը, որ կացուցանում է ենթակայն ի մէջ նախադասութեան, յայտնի է այն, որոյ հետ ես խօսում եմ, թէ այն պատճառով որ ես արդէն անուանած եմ զնա, և թէ այն պատճառով, որ նա գտնուում է իմ առջև, և ես կարող էի մասով ցուցանել զնա, այնուհետև ես գործ եմ անում բառս նա, онъ, она, оно, il, elle: Եւ այսպէս, յետ ասած լինելու թէ Սոփիան գրում է ոչ բարձր, Софія пишетъ не хорошо; Sophie écrit mal, չեմ յառաջ տանում խօսքս այսպէս. Բայ Սոփիան գիշտի: Ինչպէս, по Софія прекрасно шьетъ, mais Sophie coud bien. Սոփիան խօսում է սակաւ, Софія мало говоритъ, Sophie parle peu. Սոփիան նստած է հանգարտօրէն, Софія сидитъ тихо, Sophie est tranquille, այլ ասում եմ. նա զեղեցիկ կարում է, նա սակաւ խօսում է, նա հանգարտ նստած է. она прекрасно шьетъ, она мало говоритъ, она сидитъ тихо; elle coud bien, elle parle peu, elle est tranquille. Ասում ենք նոյնպէս. Թէ որտեղ գիրքը ձեռնում բռնած ունի և չէ ստանում, փոխանակ. Թէ որտեղ գիրքը ձեռնում ունի և թէ որտեղ չէ ստանում. Բառերս ես, դու, նա, մէկ, բազմ, я, ты, онъ, она, оно, мы, вы, онп, онѣ; je, tu, il, elle, nous, vous, ils, elles, ասվում են գերանուններ, мѣстоименія, pronoms, այսինքն անունների գերանուն: Այն անձը, որ խօսում է, ասվում է առաջին զէմ, первое лице, la première personne. նա, որոյ հետ խօսում ենք, երկրորդ զէմ, второе лице, la seconde. Իսկ այն անձը կամ իրը, որոյ վերայ խօսում ենք, երրորդ զէմ, третье лице, la troisième personne. Երբ անձի կամ իրի գործողութիւնը արդում է նոյն իսկ գործողի վերայ, այնուհետև գործ է անվում մի առանձին գերանուն, որ ասվում է սեփական (զէպ ի ինքը յետ դարձող), возвратныя, իւր, ինքն, se, soi, որ թէ հայկականում, թէ ֆրանսիականում և թէ անգլիականում գործածական են միայն երրորդ զիմում. զոր օրին. նա տեսնում է զինքը (իւր անձը) հայելու մէջ. онъ видитъ себя въ водѣ; il se voit dans le miroir. Բայց առաջին և երկրորդ զիմում. ես լուսանում եմ իմ անձը (զիւ) je me lave, դու վերաւորում ես քո անձը, (զքեզ) tu te coupes; Ich wasche mich, Du schneidest dich. I wash myself. We flatter ourselves, մինչ ուստի նա անգրագարձ գերանունը себя, себя, զինքն, ինքեան, հաւատարմապէս գործածական է բոլոր կերպ զէմի հետ, զոր օրին. я вижу себя въ водѣ, ты ведешь себя нехорошо; онъ губитъ себя.

Այս տեղ գիտելի է, որ գերանունները կարող են գատուորալ բանի մասնիկների կարգում, որովհետև նորա բացայայտում են ոչ թէ մի ասարկայ յատկապէս կամ թէ նորա որակութիւնը, այլ արդ ասարկայի կամ

դորտ որակութեան աստիճանները առ մի այլ աստիճան, առ մի դործողութիւն, առ մի որակութիւն: Այսինքն է ասել թէ գերանունները կազմուին բանի մասունքի փոխանցութիւնը գէտ ի բանի մասնիկները:

Վերևում կարգած գերանունները, ինչպէս երևեցաւ օրինակներից, դործ են անվում փոխանակ զոյականների և ասվում են «նշան» գերանուններ, мѣстоимѣнія личныя: Կան և այլ գերանուններ, որ դործ են անվում անձականացէս. դոր օրին. Յովնանէսից հարցանում են. որո՞յ կամ այր գրիչն է այս. և նա պատասխանում է. այս է՛ գրիչն է. это мое перо, с' est ma plume. այսպիսի, սեփականութիւն ցուցանող անձական գերանուններ ասվում են «սեփական», мѣстоимѣнія притяжательныя, որովսի են է՛, ե՛ր, տ՛, յէ՛ր, է՛-ը, նո՛յն, է՛-դէ՛ս, мой, нашъ, твой, вашъ, свой; mon, notre, ton, votre, son, leur.

Կան լեզուի մէջ միւս անձական գերանուններ, որով բացայայտում է նիւթի մտաւորութիւնը կամ հեռավորութիւնը. այդպիսիք են «չ», «չէ», «չն», этотъ, сей, тотъ, се, celui-ci, celui-là: Այդ գերանունները են «ցուցական», указательныя, дѣмонстративныя: Նորա ունին այլ ևս այն յատկութիւնը, որ անձական անունների ոչէս սահմանափակում են, որոշում են նիւթի բովանդակութիւնը, բացայայտելով, թէ խօսք կար ամբողջ տեսակի մի կամ թէ բանի մի նիւթերի վերայ. դոր օրին. այս ձին կատաղի է, эта лошадь рѣзвѣ, ce cheval est fougueux; «չ» գրիչները բթացած են, сѣм перья тупы, ces plumes sont émoussées. «չ» երեխայքը ծոյլ են. тѣ дѣти лѣнивы, ces enfants sont paresseux.

Պատահում է յաճախ, որ հարկաւոր էր մի բառ կրկնել երկու զանազան առաջարկութիւնների մէջ և բացայայտել, թէ մի առաջարկութիւնը յարարելում է առ միւսը. այս բանս հնարաւորվում է «սեփական», относительныя, գերանուններով. դոր օրին. փոխանակ ասելու. Դուք տեսաք մի մարդ. այդ մարդը ինձ ծանօթ է. вы видѣли человека; этотъ человекъ мнѣ знакомъ. Vous avez vu un homme; cet homme m' est connu. ասում ենք. Դուք տեսաք մի մարդ, որ ինձ ծանօթ է. вы видѣли человека, который мнѣ знакомъ; Vous avez vu un homme qui m' est connu. Այս տեղ բառս «չ», который, qui փոխանորդում է երկրորդ առաջարկութեան մէջ բառս «չէ», человекъ, homme, և նայն միջոցին ցուցանում է կապակցութիւնը երկու առաջարկութիւնների մէջ. Մի է յարարելական գերանունով բացայայտվում է մի հարցումն, այնուհետև նա ասվում է «նշան», вопросительное, interrogatif. զոր օր. ո՞վ էր այն տեղ, кто былъ тамъ? qui est là? «չ» տունը, который домъ? quelle maison? է՛նչ բանի վերայ մտածում է նա, о чёмъ онъ думаетъ? à quoi pense-t-il?

Քանի մի գերանուններ սպասաւորում են իրրե զօրացուցիչը իմաստն, առաւել ճշդագէս որոշելով նիւթը կամ նորա որակութիւնը, դոր օրին. է՛նչ հայրը տեսաւ զնա. самъ отецъ видѣлъ его; son père lui-même l' a vu. անա նորա «չն» է՛ խօսքերը. вотъ самыя его слова. է՛նչ քաղաքը այրուելով փոշիացաւ, весь городъ сгорѣлъ, toute la ville a été réduite en cendres. Այս գերանուններս ասվում են որոշական, опредѣлительныя, дѣterminatifs: Այլ գերանուններ փոխանորդում են զոյական կամ անձական անունը մի անորոշ, անճիշդ և երբեմն բացասական կերպով. դոր օրին. Քի՞ «չ», Քի՞ «չ» (որ մի) տարաւ գրաւը, иѣто выигралъ закладъ; quelqu' un a gagné le pari. «չ» կամ «չն» «չ» ասած է ինձ մի լսն, мнѣ говорили это, (п m' a dit une chose. «չ» «չ» դուրս գնացած չէ, никто не выходилъ; personne n' est sorti; «չն» լվահցնում չէ զնա, ничто его не пугаетъ; rien ne l' effraie. Սորա են անորոշ գերանուններ, мѣстоимѣнія неопредѣленныя, pronoms indéfinis: Հայերէնում ասվում են զորս Քի՛ն անուններ:

Գերանունները բաժանվում են գէտ ի զոյականը և անձականը. «չ», «չն» ևս, դու, նա, ինքն, ով, ինչ, մի անն, մի ոք, ինչ, մի, ոչինչ. я, ты, онъ, себя, кто, что, иѣкто, нѣчто, ничто, je, tu, il, se, qui, quois, rien, փոխանորդելով զոյական անունը, գրվում են խօսքի մէջ առանձնաբար. բոլոր միւսերը են «սեփական», прилагательныя, ունին իրրե պարագայ ցուցանող անձականը սեռ, թիւ, և հոլովման մէջ համաձայնում են իրեանց զոյականի հետ:

ՅԱՂԱԳՍ ԲԱՅԻ. О ГЛАГОЛѢ. DU VERBE.

Վերևում ասուեցաւ, որ բայը կհանքը է տալիս մեր խօսքին նա կացուցանում է շողկապը ի մէջ ենթակայի և ստորոգածի և այս շողկապի վերայ հիմնած է առաջարկութեան իմաստը: Միակ բայը, որ մինչև այժմ հանդիպեցաւ մեզ, էր բայս է, եր, էլ, էլ, էլ, էլ, էլ, есть, былъ, будетъ, est, était, fut, sera. Այս բայը կարող էր հերկրանալ բացայայտելու մեր մտքի բոլոր դատողութիւնքը, բայց խօսքի համառօտութեան համար կան լեզուի մէջ բազում այլ բայեր: Բայս, է՛նչ, էլ, бытъ, ѣтъ, ցուցանում է միայն ենթակայի զոյութիւնը և նորա կապակցութիւնը ստորոգածի հետ. բայց նա չէ որոշում այս ստորոգածը, որ պարտ էր նշանակել այլ բառով. Ջոր օրինակ, եթէ ևս ասում ենք. Պետրոսը հիւանդ է, Петръ былъ боленъ, թեկլան կը լինի ուշադիր, Θεкла будетъ внимательна, Thécla sera attentive, ստա-

բողոքածը չէ ի մէջ բառերիս, և չէ լինի, այլ ի մէջ բառերիս կ'ընենք և ստորագրու-
 իսկ խորաբանչիւր միւս բայի մէջ բովանդակուած է միանգամայն և շաղ-
 կապը և ստորագածը: Ի մէջ այս բայերիս Մարտիրոսը խոսուի, բառս Մարտիրոս է
 ենթական, իսկ բառս խոսուի պարունակումէ իւր մէջ և է բայի և խոսողը
 ստորագածի իմաստը որովհետև խօսքս: Մարտիրոսը խոսուի նոյն է, կթէ ա-
 սէինք, Մարտիրոսը է խօսողը: Ի մէջ այս բառերիս Ա. Գոթմե Գեորգիանցի է որ
 Եւ Գործուեան և լուսն էն որ Եւ Եսուսուեան, Богъ видитъ всё, что мы дѣлаемъ,
 и слышитъ все, что мы говоримъ; Dieu voit ce que nous faisons, et entend
 ce que nous disons, Եւ Եսուսուեան, видитъ, voit, Գործուեան, дѣлаемъ, faisons, լուսն
 слышитъ, entend և Եսուսուեան, говоримъ, disons, են բառեր, որ բովանդակու-
 մեն իւրեանց մէջ և շաղկապը և ստորագածը, որպէս թէ ասէինք. Աստուած
 տեսանող է ինչ որ մեր գործող ենք և լսող է ինչ որ մեր խօսող ենք. Богъ
 есть видящъ всё, что мы (есмы) дѣлаючи, и есть слышащъ всё, что мы (есмы)
 говорящи; Dieu est voyant ce que nous sommes faisant, et il est entendant ce
 que nous sommes disant: Այս բայերը ասվում են չորս չորս կամ Գործուեան,
 совокупные attributifs ou concrets, որովհետև նորա պարունակում են իւրեանց
 մէջ մի յատկութիւն, դոյութեան գաղափարի հետ կցած կամ, պարզապէս, շաղ-
 կապի և ստորագածի իմաստը միանգամայն: Բայս լինիլ, ել, бѣтъ, être, բա-
 ցայացանելով միայն ենթակայի դոյութիւնը հայեցմամբ դէպի մի անորոշ ստ-
 րողած, ասվում է Եսուսու կամ Եսուսուեան, самостоятельный կամ вспомогательный,
 verbe substantif կամ auxiliaire. Ուստաց լեզվում կայ մի այլ օժանդակ
 բայ օժանդակ, որ գործ է անվում այն ժամանակ, երբ կամին բացայայտել
 որ և իցէ գործողութեան սկսանիլը, որ և այս պատճառով ասվում է Եսու-
 Եսուսու բայ, глаголь начинательный, verbe inchoatif, գոր օրին. Петръ сталъ при-
 леженъ, Պետրոսը սկսաւ լինիլ ժրջան: Գիտելի է այլ ևս, որ բայս լինել,
 երբեմն կարող է գործ դրուիլ իրրե յատկընծայական բայ, գոր օրին. այս
 առաջարկութեան. մէջ Աստուած է յառաջ քան յախտաները, Богъ бѣлъ
 прежде всѣхъ вѣкъ, Dieu est avant tous les siècles. ուրեմն գոլ, существо-
 вать, exister բայերի մարտ:

Ստորագածը, պարունակուած լինելով յատկընծայական բայի մէջ,
 երբեմն նշանակում է մի գործողութիւն, որով ենթակայն ազդում է մի այլ
 նիւթի վերայ. գոր օրին. Սարգիսը ընկեալու է մի գիրք, Сержъ читаетъ кни-
 гу, Serge lit un livre: Այս առաջարկութեան մէջ ենթակայն է Սարգիսը,
 իսկ ստորագածը յատկընծայական բայս ընկեալու է (կամ շաղկապ է և ստ-
 րողածս ընկեալու) և այս բայի գործողութիւնը ազդում է մի այլ նիւթի, Գործ
 վերայ: Այդպիսի բայերը ասվում են Եսուսուեան, дѣйствительные, verbes ac-

tifs ou transitifs: Պատահում է երբեմն, որ ենթակայն չէ ներգործողը մի այլ
 նիւթի վերայ, այլ ներգործութիւն կրողը մի այլ նիւթից, որ և է գործողու-
 թեան պատճառը. գոր օրին. Սոփիան գրեց մի նամակ, Софья написала пись-
 мо, Sophie a écrit une lettre. այս տեղ ենթակայն է Սոփիան, ներգործա-
 կան բայը—գրեց, և այս բառով նշանակած ներգործութիւնը ազդում է նիւ-
 թի, Եսուսու վերայ. բայց, կթէ ասէինք. մի նամակ գրուեց— Սոփիայից, пись-
 мо написано Софьею, une lettre a été écrite par Sophie, այնուհետև ենթա-
 կայն է նամակը, ստորագածը գրուեց, և այս բառով յայտնվում է ոչ թէ
 ենթակայի ներգործութիւնը, այլ կրելութիւնը մի այլ նիւթից, Սոփիայից, որ
 ներգործութեան պատճառն է: Այսպիսի բայերը ասվում են Եսուսուեան, страда-
 тельные, verbes passifs. Կան այլ ևս բայեր, որ բացայայտում են, ոչ թէ մի
 նիւթի ներգործութիւն, այլ նորա վիճակը, նորա դոյութեան եղանակը, երբեմն
 և գործողութիւն որ չունի փոխադրելութիւն միւս նիւթի վերայ. գոր օրին.
 շունը քնեց է, собака спитъ, le chien dort. վարդը ծաղկում է, роза цвѣтетъ,
 la rose fleurit. երեխան լացում է, дитя плачетъ, l' enfant pleure. Այսպիսի
 բայերը ասվում են չէղք կամ չանցողական բայեր, средние, verbes neu-
 tres ou intransitifs: Ոճանք չէղք բայերից նշանակում են, թէ նիւթը ստա-
 նում է մի որոշեալ որակութիւն, սկսանում է լինել այսպիսի կամ այնպիսի,
 գոր օրին. մարգաղեալները Եսուսուեան, лугъ зеленѣетъ, la prairie verdit; խոտը
 դեղնում է, трава желтѣетъ, l' herbe jaunit. նորա գլուխը ճերմակում է, его
 голова сѣдѣетъ, sa tête grisonne: Այսպիսի բայերը ասվում են սկսողական,
 начинательные, inchoatifs. գորս հայերենում սովորաբար որոշվում են վերջա-
 ստորութեամբ ան (ուրախանալ, հարստանալ, բազմանալ) և ուստերենում
 վերջաւորութեամբ ԷТЬ.

Եւ արդ, վերեւում ասածից յայտնվում է, թէ բայերը նշանակում են
 նիւթի գործողութիւնը, կրելութիւնը կամ վիճակը. թէ գործողութիւնը եր-
 բեմն փոխանցում է միւս նիւթի վերայ, իսկ երբեմն չէ փոխանցում, նշանա-
 կելով առաւելապէս նիւթի վիճակը: Պատահում է երբեմն, որ ենթակայի
 գործողութիւնը չէ փոխանցում ուրիշ նիւթի, այլ նոյն իսկ գործող անձնի
 վերայ. գոր օրին. Ես սիրում եմ ինձ, я люблю себя, je m' aime. նա ըս-
 պանում է ինձ, онъ убиваетъ себя, il se tue. այսպիսի գործողութիւն յա-
 ճախ նշանակվում է յարելով ներգործական բայի վերջում վանկս ԵՎ, որ է
 կրճատութիւնը բառիս ինքն. գոր օր. Զովհանէսը քորում է իւր անձը, Զարդ-
 վում է, Иванъ чешется, бѣется. Այսպիսի բայերը ասվում են անդադրեց, возврат-
 ные, verbes réfléchis, որ հայերենում բառ մեծի մասին կազմվում են կրաւորա-
 կան բայերի ձեւով կամ վերջաւորութեամբ ան, որպէս ապականիլ,
 портиться, վատիլ, վատթարիլ, թառամիլ, ճոխանալ, բազմանալ, հերիքանալ.

և այլն: Կան դարձեալ բայեր, որ բացայայտումն ներգործութիւն երկու անձներէ, որոց իւրաքանչիւրը է ենթակայ և ներգործութեան նիւթ միանգամայն, զոր օրին. Հռոմայեցիք պատերազմումն Պարթեկացոց հետ, և Պարթեկացիք պատերազմումն Հռոմայեցոց հետ. Римляне сражаются съ Парфянами, и Парфяне сражаются съ Римлянами; les Romains se battent avec les Parthes, et les Parthes se battent avec les Romains. այսպիսի բայերը ասվումն են *взаимные, verbes reciproques*, և վերջանումն *а.с.с.ներէնում նոյնպէս*. Եւ այսպիսի վերջաւորութիւն ունին քանի մի բայեր *а.с.с.ներէնում*, որ չունենով ոչ անդրադարձ և ոչ փոխադարձ գործողութիւն, առանց վերջաւանիս Եւ չունին ոչինչ իմաստ, զոր օրին. надѣяться, бороться, стараться և այլն. այսպիսի բայեր ասվումն *а.с.с.ներէնում հասարակ, общие, common*, որ աարբեր են հայկականից, որոց հասարակ բայերը ունին ներգործական և կրաւորական իմաստ:

Այս զանազան կարգերը բայերի ասվումն տեսակներ *залогн, voix*. դիտելի է, որ ներգործական (որպէս և նոյննից յառաջացած անդրադարձ, փոխադարձ և հասարակ բայերը) և չէզոքական բայերը են յատկընծայականք, այսինքն այնպիսիք, որոց մէջ պարունակած է և շաղկապ և ստորոգած, և թէ կրաւորական բայերի մէջ ստորոգածը նոր լեզուներէ մեծագոյն մասնում բաժանվումէ շաղկապից, զոր օրինակ *я былъ занятъ, ты будешь уважаться, je suis occupé, tu seras estimé*. այս տեղ մեր տեսանումնը շաղկապը, *будешь, suis, seras* և ստորոգածը *занятъ, occupé*: Հայերէնում կրաւորականի պարզ ժամանակները կերպագործվումն առանց այդպիսի շաղկապի, նոյն իսկ բայի վերջաւորութեամբ, թէպէտ հին լեզվում անսովոր չէ նմանապիսի կազմութիւն, որպիսի տեսանք *а.с.с.ներէնում* և ֆրանսիերէնում, զոր օրինակ *ներվումէ՛, ներվումէ՛, ներկայումս, է՛ ներկէ՛, ներկայումս է՛նի՛, է՛րձեցեալ է՛նի՛, է՛րձեցեալ է՛նի՛, է՛րկայումս է՛նի՛, է՛րկայումս է՛նի՛*: Այժմ կը խօսինք մեր միայն յատկընծայական բայերի վերայ. կրաւորական բայերը կը տեսանենք, երբ որ խօսք կը լինի ընդունելութեան վերայ:

Բոլոր գատարութիւնքը, որ մեր արտայայտումներ մեր մտածութեան նիւթերի վերայ, պատկանումն կամ ներկայ, կամ անցեալ և կամ թէ ապառնի ժամանակին: Մեր հաստատումներ թէ այն յատկութիւնը, որ մեր ընծայումներ այդ նիւթերին, պատկանումն նոյն *պէ՛՛, պատկանումէ՛ին նոյն յաստէ՛, պատկանելոց են նոյն *պատկանումէ՛ն*: Ժամանակի պայմանը ոչինչ փոփոխում չէ նիւթի յատկութեանից և նմա ընծայած որակութեանից. նա եղանակաւորումէ միայն նիւթի գոյութեան գաղափարը և նորա կապակցութիւնը որակութեան հետ: Եւ որովհետեւ նիւթի գոյութիւնը և նորա կապակցութիւնը որակութեան հետ բացայայտվումն բայով, այս պատճառով ժամանակի պայմանը ուղղակի վերաբերվումէ դէպ ի բայը և բացայայտվումէ*

նորա ձևի զանազան փոփոխութեամբ: Այս ձևերը, որոց խորհուրդն է որոշել ժամանակի պայմանքը, ասվումն են *ա.с.с.ներէնում*: Առ հասարակ բնութեան և լեզուի մէջ կան երէ՛՛ ժամանակը, *ներկայ, անցեալ և ապառնի*, *настоящее, прошедшее и будущее, le présent, le passé ou prétérit, et le futur*, զոր օրին. Պաւղոսը *էր*—*է*, Павелъ пишетъ, Paul lit, է ներկայ ժամանակը. Պաւղոսը *էր*—*էր*, Павелъ писалъ, Paul lisait, է անցեալ ժամանակը. Պաւղոսը *իւ* էրէ՛՛ կամ *էրէ՛՛* է, Павелъ будетъ писать, Paul lira, է ապառնի ժամանակը:

Անցեալը և ապառնին կազմուելով շատ ու շատ տեսակ բողբոջներից, թոյլ են տալիս պէսպէս աստիճանք առաջնութեան և յաջորդութեան. ուստի յառաջանումն շատ տեսակք անցեալ և ապառնի ժամանակների: Ներկայն թոյլ է տալիս միայն մի ժամանակ, որովհետեւ այն բողբոջն, երբ որ խօսումներ, է մի անբաժանելի կէտ: Չանազան լեզուներում կան շատ կամ սակաւ տեսակներ այս երկը ժամանակներից. Ռուսաց լեզվում, բացի ժամանակի նշանակութենից, բացայայտվումն բայի մէջ զանազան պայմանք գործողութեան. այսինքն, անդեօք գործողութիւնը լինումէ *ներկայ, երբ որ խօսումներ, թէ կատարվումէ *ա.с.с.ներէնում*, զոր օրին. я иду, երթումն (այս բողբոջն) և я хожу, գնումն (առ հասարակ). անդեօք *ներկայ է կատարվում մի գործողութիւն, թէ նա կատարւած էր յաճախ կամ վաղուց, զոր օրին. я двинулъ, շարժեցի (միանգամ), я двинувалъ, շարժած եմ (շատ անգամ). անդեօք բոլորովին վերջացած է գործողութիւնը, թէ ոչ, զոր օրին. я подписалъ, ստորագրեցի, я подписывалъ, ստորագրումէի*: Այս զանազան պայմանքը ժամանակի ուսուսական բայերի մէջ ասվումն *Հայերէնում, виды կամ *совершенный*: Այս հայեցումքը լինումն *несовершенный, անկատար, совершенный, կատարեալ, многократный, բազմանգամեան, однократный, միանգամեան, неопределенный, անորոշ, և определенный, որոշեալ*:**

Երբ որ մեր միտքը բացայայտումներ առաջարկութեան մէջ, մեր կարող եմք գործ դնել բայը զանազան կերպով, մեր առաջարկումներ որ և իցէ բան կամ դրականապէս և բացարձակ (ես *լցուցանումէ իմ պարտականութիւնս, я исполню свою обязанность; je remplis mon devoir*) կամ թէ առար, ենթադրութեամբ (դուք *իւ* *լցուցանելէ՛ ձեր պարտականութիւնքը, եթէ է՛րէ՛ խելացի. вы исполнили бы свои обязанности, если бы были разумны; Vous rempliriez vos devoirs, si vous étiez raisonnable*). կամ իրրե ցանկութիւն, հրաման և քաջալերութիւն դէպ ի որ և է գործ (դուք *դէպ ի գաշալը, поди въ поле; ես *սիտի* ամտուի վերայ, сядь на стулъ; գնա՛ դէպ ի տուն, пойдёте домой. է՛նի՛ ձեր պարտականութիւնքը, remplissez vos devoirs*). կամ թէ ստորագասական և կախ կերպով (ես ցանկանումն, որ դուք *լցուցանելիք ձեր պարտականութիւնքը; je desire que vous rempli-*

ssi z vos devoirs: Այս զանազան կերպերը բացայայտելու գործողութիւնը, ասվում են եղանակ, наклонения, modes, որ զանազան լեզուներում զանազան են թուով. հայերէնում 4, որք են Սահմանափակ, Ստորադասական, Հրամայական, Դէբիտայ կամ Կարգող եղանակ (ասանց որոշութեան դիմի և թուի). ուստիքնում յատկապէս երեք, Изъявительное наклонение, Повелительное Н. և Непредъеленное Н. Փրանսիերէնում 5, 1' Indicatif, le Conditionnel, le Subjonctif, l' Imperatif, l' Infinitif. յունականը ունի և մի բաղձական եղանակ, optatif, որ բացայայտում է գործողի խորհուրդը, դիտաւորութիւնը և ցանկութիւնը: Բոլոր թէական, ենթադրական և բաղձական եղանակները ուսու լեզվում բացայայտվում են Սահմանականի անցեալ կամ ապառնի ժամանակներով, յաւելացնելով մասնիկներս бы, чтобы, дабы, да, և այս պատճառով, ըստ օրինակի լատինականին կամ Փրանսիականին, ասուած են соелагательное наклонение (conjunctionus, conjonctif). Հայկական լեզուի ստորադասականը, որ նոյնպէս մի թէական եղանակ է, ունի զանազան հայեացք. նա կերպաւորվում է շատ անգամ, որպէս ուստիքնում, սահմանական եղանակի անկատար ժամանակի ձևով, երբեմն կազմում է մի առանձին ձև գործածական վոկալական ապառնիւթիակ երբեմն ամենին համեմատ է լատինական կօնիւնքթիվին ներկայ, անկատար և կատարեալ ժամանակների. այսպէս է հին լեզվում. բայց նորումը չկան այս նրբութիւնը, այդ տեղ միտ դնելով նախընթաց բայի ժամանակին, գործ է անվում զբոց լեզուի սահմանական եղանակի ներկայ կամ անկատար ժամանակը ստորադասականի մտքով:

Բայը բացայայտելով ենթակայի գործողութիւնը, պարտ է որպէս և անծական անունը, համաձայնիլ իւր գոյականի կամ, նորա փոխանակ զբաժ դերանուն հետ. այս համաձայնութիւնը բացայայտելու համար բայերը ունին երեք գէմք, երեք թիւր և երեք սեռք: Հայերէնում չկայ այդպիսի համաձայնութիւն բայի և դիմերի սեռերի մէջ, որպէս լինում է ուստականում, երբ որ բայը զբաժ էր անցեալ ժամանակներում. Հրամայական եղանակը չունի առաջին գէմը եղակի թուի: Ոմանք բայեր գործածական են միայն երրորդ դիմում առանց նշանակելու այդ գէմը յատկապէս, թէպէտ դա շատ տեղ զբոլութեամբ հասկանցվում է, գոր օրին. լուսանում է, երեկոյանում է, անձրեում է, хочется, спится, говорят (ասում են); il pleut, il neige, on dit, il y a. այդպիսի բայերը Քերականութեան մէջ ասվում են բիմարք կամ Բիմարք, безличные или одноличные, impersonnels ou unipersonnels

Բայի վերջաւորութեան փոփոխութիւնը վան նշանակելու եղանակը, ժամանակը, թիւր, գէմը և սեռը, ասվում է Երբեմնի սпряжение, conjugaison. Բայերը ըստ իւրեանց լծորդութեան կերպին բաժանվում են Կարգող և Կարգող, глаголы правильные и неправильные; verbes réguliers et irréguliers.

ՅԱՂԱԳՍ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ (ПРИЧАСТІЕ. LE PARTICIPE).

Ածական անունները մի առ մի թուելով, ասացինք թէ կան ածականներ, որ բացայայտում են ոչ թէ այն յատկութիւնը, որ գտանվում է մի նիւթի մէջ, այլ նորա գործողութիւնը, գոր օրին. Կարգող ծառ, зеленѣющее дерево, un arbre verdissant, Կարգող ջուր, текущая вода, eau coulante, Կարգող աշակերտ, читающий ученикъ, un écolier lisant. Այս ածականները ասվում են Ընդունելութիւն: Ընդունելութիւն է բայից կերպաւորուած ածական, որ նշանակում է մի նիւթի գործող յատկութիւն, շարժական յատկութիւն:

Գիտելի է, որ ամենայն յատկընծայական բայի մէջ պարունակվում են բայս ել (быть, être) և ընդունելութիւն (կրճատ վերջաւորութեամբ ուստիքնում), գոր օրին. ես գրում եմ, я пишу, j' écris, կամի ասել. ես գրող եմ, я емь пишуць, je suis écrivant. այլև ընդունելութիւնը (իւր կատարեալ վերջաւորութեամբ ուստիքնում) պարունակում է իւր մէջ յարաբերական դերանունս որ, который, qui և բայ. գոր օրինակ, կանաչող ծառ կամի ասել մի ծառ, որ կանաչում է. зеленѣющее дерево, — дерево, которое зеленѣет; l' arbre verdissant—l' arbre qui verdit. Թառամած տերեւ—տերեւ որ թառամած է, листъ увядшій—листъ, который увиль. une feuille fanée—une feuille qui est fanée.

Ընդունելութիւնները բղխելով բայերից, ունին սեռք, ժամանակք և հայեցուածք. իսկ իրրե ածական անուններ ունին սեռ, թիւ և հոլով, և այս մտքով համաձայնելով իւրեանց գոյականի հետ, Կարգողութիւն: Փրանսիական լեզվում երևում է մի առանձին յատկութիւն. նորա մէջ ներկայ ժամանակի ընդունելութիւնը որոշվում է բայածականից. սա սեռով և թուով համաձայնում է իւր գոյականին. մինչ ներկայ ընդունելութիւնը մնում է անփոփոխ:

Սեռը (որպէս և հայեցուածք) ընդունելութեան որոշվում է նոյն բայով, ուստի նա բղխում է, ուրեմն ընդունելութիւնը կարող են լինել պատկանաւոր ներգործական սեռի (ընթերցող, читающий, lisant), չէզոքականի (նըստող, сидящий, tombant), անդրադարձի (լուացուող, умывающийся, se lavant) փոխադարձի (կռուող, сражающийся, se battant) և հասարակի (սեխուց, себялюбив, se repentant): Ընդունելութիւնները ունին երկու ժամանակ, ներկայ, ընթերցող, читающий, lisant և անցեալ—ընթերցած, читавший, ayant lu. հայերէնում, որպէս յունականում և լատինականում յաւելանում է և ապառնի ժամանակը. Կրկնայ, ասելայ, գաւայ, կրկնայ:

Ներգործական բայերից ածանցվում են երկու տեսակ ընդունելութիւնը.

նախ վերևում ցոյց տուած ներդրածսն ընդունելութիւնքը (սիրող, սիրած սիրեալ, любящій, возлюбившій, aimant, ayant aimé) և երկրորդ, կրաւորական ընդունելութիւն (սիրելի, սիրեցեալ, любимый, возлюбленный, aimé, étant aimé.) որ ցուցանումնն մի ներդրութիւնն որ չէ յառաջացած ենթակայից, այլ որ աղղած է նորա վերայ ուրիշ կողմից. կրաւորական ընդունելութիւնքը ունին նոյնպէս երկու ժամանակ. ներկայ, փոփոխ, անցեալ, փոփոխ, хвалимый, влекомый, хваленный, влеченный և այլն:

Վերևում ասուեցաւ վասն կրաւորական ընդունելութիւնների, թէ նոքա ներհակ են ներդրածականներին և բացայայտումնն մի ներդրութիւնն, որ չէ յառաջանում ենթակայից, այլ սպաւորվումէ նորա վերայ մի այլ աղղող պատճառից, զոր օրին. փոխանակ ասելու. ամենչեան սիրումնն և յարգումնն Բարե ճորտը, ասումնն Բարե ճորտը սիրելի և յարգելի է ամենչեանն իմ ամենչեանն իմ յայնպէս ֆրանսիերէնում և ուսուերէնում, փոխանակ всё любят и уважают доброго человека, կարելի է ասել. добрый человек всеми любимъ и уважаемъ; փոխանակ tous le monde aime et révere l'homme de bien, կարելի է ասել. l'homme de bien est aimé et révére de tout le monde.

Կրաւորական բայերը, որպէս ուսուերենում, ֆրանսիերէնում և շատ անգամ հայերէնում, որոշվումնն բոլոր միւս բայերից այն բանով, որ նոքա չեն միաւորական բայեր, այսինքն այնով, որ նոքա մէջ ընդունելութիւնը չէ միաւորուած էլ, БЫТЬ, être բայի հետ, կաղմկով միակ ձայն, այլ իւրաքանչիւրը դոցանից երևումէ որոշ որոշ, զոր օրինակ я БЫЛЪ ЛЮБИМЪ, ты будешь похвалять, je suis aime, tu seras loué. Ես սիրուած էի, դու կը լինիս գոված: Ուրեմն կրաւորական բայը նոր լեզուներում, բազում մասամբ և հանրէնում, բաղկանումէ կրաւորական ընդունելութիւնից (ուսուերէնում կրճատ վերջաւորութեամբ) և բայիցս էլ, ևնէլ:

Հին հանրէնում փոխանակ սիրիմ, կարծիմ (սիրվումնմ, կարծվումնմ) ասվումէ յաճախ սիրեալ լինիմ, կարծեցեալ լինիմ. շատ բայերի մէջ, զոր օրինակ, իմանալ, հասկանալ, խոստանալ, լեզուն գործ է ածուածմիայն կրաւորական ձևերս իմացեալ, հասկացեալ, խոստացեալ լինի. իսկ իմանի, հասկանի և խոստանի ամենեկին անդորձածական են: Աշխարհիկ լեզվում ասումնք իմացվումէ, հասկացվումէ, խոստացվումէ:

ՅԱՂԱԳՍ ՄԱԿՐԱՅԻ. О НАРЪЧИ. de l' ADVERBE.

Վերևում ասուեցաւ, թէ գոյական անուան որպիսութիւնը կամ պայմանը որոշվումէ որակութիւն կամ հանդամանը ցուցանող ածականներով:

Մեր գործողութիւնքը և յատկութիւնքը որ բացայայտվումնն բայերով և ածականներով, կարող են նոյնպէս ունենալ զանազան որակութիւնք և աստիճանք որակութեան. զոր օրին. Ալեքսիսը ընթեռնումէ ազո՞ւմբ, Алексѣй читаетъ бѣгло, Alexis lit couramment. Սոփիան գրումէ որոշո՞ւմ (ղիւրընթեռնելի կերպով), Софія пишетъ чѣтко, Sophie écrit lisiblement. Ես երէ՛ գրումումէի, я вчера прогуливался; je me suis promené hier. այս չուխան շատ մուր է, это сукно очень прочно; ce drap est très-fort. բաւերս ազո՞ւմբ, бѣгло, որոշո՞ւմ, чѣтко, lisiblement, երէ՛, вчера, hier, շատ, очень են մակրայք: Ուրեմն մակրայն է մի բառ որ բացայայտումէ որակութիւնը կամ պայմանը մի այլ որակութեան կամ գործողութեան:

Սակայն գործողութեան կամ որակութեան պայմանը կամ որպիսութիւնը կարող է բացայայտուիլ և գոյական անունով, նախդրով կամ աննախդիր հոլովակերպութեամբ, զոր օրինակ, փոխանակ ասելու իմաստաբար վարուիլ, կարելի է ասել իմաստաբար վարուիլ. поступать съ умомъ; il se conduit sagement և il se conduit avec sagesse. նա կենումէ հանդարտութեամբ, онъ живетъ тихо և живетъ въ тишинѣ; il vit tranquillement և il vit dans la tranquillité.

Մակրայք ըստ իւրեանց իմաստին բաժանվումնն քանի մի կարգեր, որք են մակրայք որոշումն, փոփոխութիւն, անսովորութիւն, արագ և այլն, нарѣчія качества, времени, количества, мѣста и т. д. Սոցա մէջ պիտոյ է մանաւանդ որոշելի կացուցանել որակութեան մակրայքը (բաւական, բաւականաբար, довольно, suffisamment, իմաստաբար, умно, sagement, իմաստաբար, глупо, sottement, բարւոք хорошо, bien, վատորէն худо, mal) որ կաղմած են ածականներից: Այս մակրայքը կարող են ձևակերպել աստիճանք բաղդատութեան, որպէս ածական անուններ. զոր օրին. այս նամակս գրած է վատորէն, իսկ միւսը ևս աւելի վատորէն, это письмо написано худо, а другое еще хуже; cette lettre est mal écrite et cette autre l' est encore pis. իմ եղբայրս խօսումէ արագ, իսկ քոյրս ևս աւելի արագ, мой братъ говорить скоро, а сестра еще скорѣе; mon frere parle vite et ma soeur encore plus vite. Գերագունաբար հրամայած է, высочайше повелѣно.

Բացատրելով ընդունելութեան իմաստը, ասացինք մեր, թէ նա բայաձական անուն է. ուրեմն և ունակ գործողութեան: Եւ մակրայների մէջ կան գործողականք, բայականք. զոր օրինակ, նստած (նստած) ընթեռնումէ, сидя читаетъ, il rit en marchant. այս խօսքս արագ լինելով (այս խօսքը արագ) դուրս գնաց նա. сказавъ это слово, вышелъ; après avoir dit ces mots il sortit. բաւերս նստած, сидя, en marchant, ասած լինելով, сказавъ, après avoir dit, են այս բայական մակրայքը, որ բացայայտումնն պատահա-

կան գործողութիւնը իրի առնթեր նորա զլիսաւոր գործողութեան և ասվումն ուստերէնում մակրայական ընդունելութիւնը, дѣйричастія, ֆրանս. gérondifs. ընդունելութեան մէջ պարունակվումնն բայ և յարաբերական զերանուն (սիրող—որ սիրումէ, любящій—который любитъ; aimant—qui aime. արած—որ արած է. сдѣлавшій—который сдѣлалъ). իսկ մակրայական ընդունելութեան մէջ (որում համեմատվումէ հայերէնում գործիական հոլովը գերբայ կամ անորիչ եղանակի ներկայումը, իսկ անցեալ ժամանակում կամ անցեալ ընդունելութիւնը պարզապէս կամ թէ հանդերձ գործիական հոլովով էական բայիս գոլ, (հարկադրուելով, հարկադրուած գոլով, իսկ կըրճատ ձևով, հարկադրուած) պարունակվումնն բայ և ժամանակական մակբայ. նստելով, сидя—երբ նստումէի, նստած էի, en marchant—lorsque je marche. տեսած գոլով, կամ տեսած—երբ որ տեսած էի. увидѣвъ—когда увидѣлъ. զոր օրին. եղբայրս տեսած, ուրախացայ ևս, увидѣвъ брата, я обрадовался, կամի ասել—երբ որ տեսայ եղբայրս, ուրախացայ. когда я увидѣлъ брата, я обрадовался; après avoir dit ces paroles il sortit—lorsqu' il eut dit ces paroles, il sortit. նստելով կամ նստած խոտի վերայ ընթեռնումն, читаю, сидя на травѣ—ընթեռնումն այն միջոցին, երբ որ նստած էի խոտի վերայ, читаю въ то время, когда сижу на травѣ.

Մակրայական ընդունելութիւնը կազմվումնն ամենայն բայից և ունին երկու ժամանակ, ներկայ և անցեալ. ընդունելութիւնը, երբ որ գործ են անում անականապէս, ուստերէնում և ֆրանսիերէնում ունին սեռ, թիւ և հոլով. բայց մակրայական ընդունելութիւնը, իբրև մակրայը չեն փոխուիւմ իւրեանց վերջաւորութիւնը:

ՅԱՂԱԳՍ ՆԱԻԱԳՐՈՒԹԵԱՆ. О ПРЕЛОЖѢ. de la PRÉPOSITION.

Երբ որ բացատրումէինք հոլովների յատկութիւնը, մեք խօսեցանք արդէն ի վերայ էութեան և բաղմորինակութեան այն փոխադարձ առնչութիւնների որ կարող են գտանուիլ ասարկաների մէջ, որ և բացայայտվումնն երկր տեսակ նախ, բառերի տեղակարգութեամբ և դասաւորութեամբ. երկրորդ, լոկ հոլովով երրորդ, հոլովով նախադրութեամբ հանդերձ: Առնչութեան մասնները ասվումնն անդամներ, члены, termes. մինք նոցանից է նախընթացը, предъидущій, le terme antécédent և միւսը անընթացը, послѣдующій, le terme con-

sequent. իսկ հոլովը կամ նախադրութիւնը, որ բացայայտում է առնչութեան յատկութիւնը, ասվում է յայտարարը առնչութեան, указатель отношения, l' exposant. Գոյականը, անականը կամ թէ դերանունը, որ յաջորդում է նախադրութեանը, ասվում է նորա լրացումը, дополнение, complément.

Եւ արդ նախադրութիւնը է մասն բանի, որով բացատրվումնն փոխադարձ առնչութիւնը իրերի և նոցա որակութիւնների կամ գործողութիւնների մէջ. զոր օրին. ծառը է մէջ անտառի, дерево въ лѣсу; l' arbre dans la forêt. ձեռնը կամ դրոսնուլ շէտ մէջ այգուն, ходите по саду, insolent en paroles. մին է նոցանէ (նոցանից մինը), одинъ изъ нихъ, l' un d' eux. Եւ հոլովները նշանակումնն այսպիսի առնչութիւնը, բայց այսպիսի հոլովները թիւը բաւական չէ վասն բացայայտելու այն բաղմորինակ առնչութիւնը որ կարող են հանդիպիլ իրերի և նոցա գործողութիւնների և որակութիւնների մէջ. այս պակասութիւնը լցուցանվում է նախադրութեամբ:

Նախադրութիւնը լեզուի մէջ ունին երկու տեսակ խորհուրդ. նախ, վարվումնն նորա լրացումը слитно, conjointement, որպէս երկրորդական սկզբնակից արմատը, զանազան մասունք բանի կազմելու միջոցին, զոր օրին. նախընթացութիւն, предшествовие, ներքսածել, вводить, հպատակ, подданный, parsemer, endureci, soustraction. երկրորդ, վարվումնն նորա իբրև մասունք բանի, отдѣльно, séparément, յառաջագատ լինելով գոյական և անական անունների, դերանունների վասն նշանակելու առնչութիւնը ի մէջ իրերի. զոր օրինակ. Գիրքը առնչ կազմի, книга безъ переплета, ներս մտաւ է տուն, вошелъ въ домъ. զեռակեցաւ է ներս ծածկոցի, сталъ подъ крышу; il court par le jardin; il est en France, l' eau passe sous le pont.

Նախադրութիւնը գործ անուկով առանձին, պահանջումնն, որ նոցա լրացուցիլը (գոյական անուն կամ թէ որ և իցէ այլ հոլովի վրա մասն բանի) զուրկ այս կամ այն հոլովով, այսինքն առնումնն իննդիր զանազան հոլովով:

Ծանօթ. Հայկազեան լեզուի նախադրութիւնը, որ հնումը պահպանած են իւրեանց խորհուրդը, այսինքն նախդիր լինելու իսկապէս, նախընթաց լինելով իւրեանց իննդրին, աշխարհիկ լեզվում դարձած են միայն յետադրութիւնը, մի ակնյայտնի ազդեցութիւն թուրք. թաթարեան լեզուի, ուր չկան նախադրութիւնը, այլ միայն յետադրութիւնը: Հայերը դարաւոր ժամանակներ գտանուելով այդ ազդերի իշխանութեան գաւազանի ներքոյ, առած են գոցանից անչափ շատ ոճեր խօսքի, որ ամենին ընդդէմ են հայկազեան լեզուի հոգուն և հարազատախօսութեանը. որչափ ևս բնակարը է այս յայտնութիւնը, վասն զի մի ազդի կիսմբի մէջ եղած պատահարքի

միշտ դնումն նորա վերայ իւրեանց կնիքը, յառաջացնելով նորա մէջ դա- նազան փոփոխութիւնք թէ նիւթական, թէ իմանալի և թէ բարոյական, այնու ամենայնիւ յետագայ ժամանակի աշխատութեանը մնումէ, որչափ կարելի է, դարման մատուցանել այդ ցաւին, միտ դնելով լեզուի սկզբնա- կան զազաւարին:

Ճշմարիտ է, դրոց լեզվում (որպէս և լատինականում, ռուսականում և գերմանականում) ինչ ինչ նախադրութիւնք յետագաս են լինում իւրեանց ինդըին. բայց այս շատ մասնաւոր հանդիպումն է և կարող չէ խախտել կանոնը: Հայոց լեզուի նախադրութիւնքը աշխարհաբառում անխափր և միշտ յետագաս լինելով գոյականին, յառաջացնումն մեծ անյարմարութիւնք և անորոշութիւնք խօսքի մէջ: Շատ տեղ թաթարական ոճը խօսելու արատը սած է բուն հայկական նախադրութիւնքը, որ օրինակ շէր, աս, փոխանակ դոցա դործ ածելով հէր, հէր, որ ամենեին այլ իմաստ ունին քան թէ շէր, ԵՍ, ՈՃԵ, աս, ԷԲ, ԵՕ. նոր հայկական մատենագրութիւնը կարող էր այս- պիսի նախադրութիւնների իրաւունքը վերստին նորոգել, առանց վնասելու լեզուին, մանաւանդ որ դոցա ամենայն բոպէ հանդիպումէ նա եւրոպական լեզուների մէջ, որ նա ուսանումէ. և եթէ այդ տեղ գայթակղելում չէ նա այդպիսի նախադրութեան մասնիկներից, ընդէր պիտի գայթակղուէր իւր յատուկ լեզուի մէջ, ուր այդպիսի մասնիկներ կան արդարեւ, միայն թէ թաթարական զարերի ընթացքում տակով են եղած:

ՅԱՂԱԳՍ ՇԱՂԿԱՊԻ. O COIՅՔ. de la CONJUNCTION.

Այն տեսակ տեսակ բառերը, որ մինչև այժմ չ'ընենտինք, գոյական անուններ, ածական անուններ, դերանուններ, բայեր, մակբայներ, նախա- դրութիւնք, նպատումն կազմելու նոցանից առաջարկութիւնք և որո- շելու առընչութիւնքը մի և նոյն առաջարկութեան զանազան մասների մէջ: Բայց որպէս առաջարկութեան մասները կապակից ու առընչակից են միմեանց հետ, նոյնպէս և զանազան առաջարկութիւններ ունին իւրեանց մէջ առընչութիւնք, որ հարկաւոր է բացայայտել խօսքի մէջ: Պատա- հում է որ մի առաջարկութիւն ներհակ է մի յառաջընթաց առաջարկու- թեան. երբեմն մինը կախ է միւսից, իսկ երբեմն կազմումէ նորա լրացոր- ծութիւնը: Իւրաքանչիւրը պիտի բացայայտել առանձին նշանով, որ ցու- ցանկու էր փոխադարձ կապակցութիւնը առաջարկութիւնների և առան- ձին յակութիւնը այդ կապակցութեան: Թող լուսարանէք այս ինդիրը

օրինակներով. Արեգակը ծագեցաւ և երկիրը կենդանացաւ. Солнце взошло и земля оживилась; Dieu a parlé et tout a été fait. այս տեղ արեգակը ծա- գեցաւ, солнце взошло, Dieu a parlé է մի լիակատար առաջարկութիւն. երկիրը կենդանացաւ, земля оживилась, tout a été fait մի այլ նոյնպէս լիա- կատար առաջարկութիւն. Ճայնս է, և, et պատկանումէ ոչ մինին և ոչ միւսին. նա հնարաւորում միայն նոցա կապակցութիւնը, ցուցանելով թէ երկրի կենդանացործուիլը հետեանք է արեւի ծագման. այլ օրինակ. Արիկ- բոնը իւր մանկութեան ժամանակում երջանիկ էր, բայց նորա ծերութիւնը վրդովուեցաւ. Հոմեր թշուառութեամբք. Циперонъ, во время своей молодости, былъ счастливъ, но старость его была смущена бѣдствіями Рима; Cicéron dans sa jeunesse fut heureux, mais sa vieillesse a été troublée par les malheurs de Rome. այս տեղ կան նոյնպէս երկու լիակատար առաջար- կութիւնք. Արիկոնը իւր ծախնութեան ժամանակում երջանիկ էր, և նորա ծերութեանը վր- ւովուեցաւ. Հոմեր թշուառութեամբք. բառս բայց ու, mais պատկանումէ ոչ մինին և ոչ միւսին. նա բացայայտումէ միայն ներհակութիւնը ի մէջ առաջին և երկ- րորդ առաջարկութեան իմաստի:

Ես կը գովեմ գրեզ, եթէ դու կը լինիս ծրաջան. я похваляю тебя, если ты будешь прилеженъ; je te donnerais des éloges, si tu es assidu: Եւ այս տեղ կան երկու առաջարկութիւնք. Ես կը գովեմ գրեզ, և դու կը լինիս ծրաջան, բառս եթէ, если, si միաւորելով այդ երկու առաջարկութիւնքը, բացայայտումէ նոցա մէջ եղած առընչութիւնը պայմանի: Ես ցանկանու- մեմ, որ դուք լինիք առողջ. я желаю, чтобы вы были здоровы; je désire que vous vous portiez bien. բառս որ, чтобы, que, միաւորելով այս երկու առաջար- կութիւնքը, ցուցանումէ, որ երկրորդ առաջարկութիւնք է լրացուցիչը եր- կրորդի: Վաղիւր կը լինի անձրեային օր չ'ա՛հ կը լինի հողմային եղանակ, որ չ'է՛րե՛ր ձանրաչափը իջած է, завтра день будетъ дождливый, или будетъ вѣ- трная погода, ибо (потому что) барометръ уналь; il pleura demain, ou il fera un grand vent, car le baromètre descend. Այս տեղ կան երկը առա- ջարկութիւնք. երկու առաջինքը միաւորուած են բառովս չ'ա՛հ, или, ou, որ բացայայտումէ երկմտութիւն կամ ընտրութիւն երկուսի մէջ, և այս երկու- րին առաջարկութիւնքը կցորդուած են երրորդի հետ բառովս որ չ'է՛րե՛ր, որ ցուցանումէ թէ երկու առաջինքը են երրորդի հետեւութիւնքը: Բառերս է բայց, եթէ, որ, չ'ա՛հ, որ չ'է՛րե՛ր, и, но, если, чтобы, ибо, или; et, mais, si, que, ou, car ունին զանազան իմաստք, բայց դործ են ածվում մի և նոյն կերպով. նորա միաւորումն զանազան առաջարկութիւնք միմեանց հետ և բացայայտումն նոցա մէջ եղած կապակցութեան յատկութիւնը. այս պատ- ճառով ասվումն են շա՛հա՛հ:

Ուրեմն չաղկապն է մասնիկ բանի, որ որչառմէ զանազան արձնչութիւնները մեր դատողութիւնների մէջ:

ՅԱՂԱԳՍ ՄԻՋԱՐԿՈՒԹԵԱՆ. О МЕЖДОМЕТІИ. de P

FNTERJECTION

Միջարկութիւնքը են ձայներ, որ չեն բացայայտում մեր մտքի խորհուրդքը, այլ են իբրև թէ ակամայ արտայայտութիւնք մեր փոսերի (զգացմունքի). միջարկութիւնք չէ պատկանում ոչ նշանակաւոր և ոչ աղասուտրոյ բանամասնիկների կարգին, և այս պատճառով չէ ստորադրվում այն կանոնների ներքոյ, որ մեք աւանդեցինք այն բառերի մասին, որ օժանդակում են ձևակերպելու մեր մտածութիւնքը:

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒԻ.

Բ Ա Ռ Ա Ք Ն Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

ԱՌԱՋԻՆ ԱՍՊԱՐԷՉ

ԱՌԱՋԻՆ ՓԼՈՒԽ.

ՏԱՌԵՐԻ ՄԱՍԻՆ.

§ I. Այբուբենք.

Ռուսական լեզուն իւր ձայների նշանակութեան համար ունի յետագայ 36 նշանաւորքս, որ ապազրութեան մէջ ցուցանուածն աչւսիւթիւնա-կերպութիւնք.

Վլրատաւոր.	Փոքրատաւոր.	Հնչմունք.	Կոչմունք
А	а	ա	ա
Б	б	բ	բէ
В	в	վ	վէ
Г	г	ղ	ղէ
Д	д	դ	դէ
Е	е	է	է
Ж	ж	ժ	ժէ
З	з	շ	շէ
И	и	ի (իի) կրկին	ի (осьмеричное)
Й	й (ձայնաւորների, երկնչիւնների մէջ.)	ի կարճ, իժէ ըս կրատիւյ.	
І	і	ի	ի (десятеричное)

րն օ ի մէջ անական վերջաւորութեանս ago, զոր օր. худого (խուղօլօ), անպիտանի.

я առանց շեշտի գրեթէ բոլորովին իրրե է. զոր օրինակ, ПАМЯТЬ (պամնա) յիշողութիւն, յիշատակ. появленіе (պաեվլենիս, (յայնսութիւն). глѣжу (զլեժու) նայումնմ. заяцъ (զայց), նապաստակ.

е և է վանկի սկզբում պիտոյ է արտասանել որպէս է, զոր օրինակ, есть (ես), է. үѣхаль (ուեխալ), դնաց ի բաց:

э վանկի սկզբում, արտասանութեմէ իրրե հայկական է, զոր օրինակ, эи (էաի) սորա. подѣть (պօէտ), բանաստեղծ:

Շեշտած է ն գրեթէ միշտ արտասանութեմէ իրրե է, զոր օրինակ мѣдѣ (մեօդ) մեղր. завѣль (զաւիօլ), նա կարգադրեց. приваѣкъ (պրիվիօկ) ձօռքարչեց, лѣгкѣй (լեօխկից), թեթեւ. ковѣръ (կաւեօր) օխոց. նոյնպէս ի մէջ գերանուններիս модѣ, твоѣ, своѣ. ի մէջ չէզոր բառերիս житѣ, ружѣ, бѣль, копѣ և այլն: Նոյն բանը պատահում է և է տառին ի մէջ բառերիս гнѣзда, рожѣ, звѣзда, аааղիւր, сѣдла, թամբեր, цвѣль, ծաղկումէր, приобрѣль, նա ձեռք բերեց. բայց զինի շարժական տառերի և և ի, շեշտած է յաճախ փոխութեմէ արտասանութեան մէջ դէպ ի օ, զոր օրինակ, ещѣ, (էշչօ) այլ ևս: лицѣ (լիցօ) դէմք. երես:

и և ի արտասանութեմն բոլորովին հաւասարապէս. միայն թէ և զորփումէ բաղաձայնների առաջն և բառերի վերջում. բայց ի ձայնաւորների առաջն, ի բաց հանելով այս կանոնից բառս миръ, աշխարհ, որ վանն որոշիւր բառիցս миръ, խաղաղութիւն, գրվումէ ի ուլ. այլ բարդ բառեր, որպիսի են пятиугольній, հնգանկիւնի, десятиугольничъ, տասնանկիւնի. բայց приѣхаль և ոչ приѣхаль, приѣздъ, և ոչ приѣздъ.

Չայնաւորքս е, է, և, կաղղայնումն նոյնպէս յառաջընթաց բաղաձայնը և այս պատճառով արտասանութեմն, է, է, մանաւանդ զինի ձ, Ե, և, և, զոր օրինակ, день, օր, тѣло, մարմին, лицѣ, երես. нива, մարգագետին. (պիտոյ է արտասանել զինն, տիելօ, լիցօ, նիվա):

օ առանց շեշտի, արտասանութեմէ իրրե օ, մանաւանդ այնպիսի վանկերում, որ դասաւորած են շեշտած վանկից յառաջ, զոր օրինակ, вода, (վաղա) ջուր, борода (բարաղա), մօրուք:

Ե ընծայումէ նախընթաց բաղաձայնին էօր արտասանութիւն. իսկ Ե իօր արտասանութիւն զոր օրինակ, билъ (բիլ) զարկից. соль (սօլ) աղ. литъ (լիտ) թափած, литъ (լիտ) թափել: Երրորդ կիտաձայնը և կարող է միայն գրուիլ ձայնաւորից յետոյ և տալիս է նոցա ձայնս յ. զոր օր. лей (լէլ) թափիր. случай (սլուչայ), զիպումս:

Երկուսն. երկուսն (двугласныя буквы) կերպարումն առական լեզուն միայն կիտաձայնալ և. զոր օրինակ, дай, տօր. лей, թափիր. покой, հանգիստ. гуляй, զրօտիր, воркуй, մանս. воюй, պատերազմիր: Այս պատճառով երկու միմեանց հետեւից հանդիպած ձայնաւորքս առ բառերում երբէք միախառնվում չեն. զոր օր. мой, իմերս, наука, գիտութիւն (արտասանիր մայի, նաուկա):

Ե թէպէտ սովորաբար համեմատվումէ հայկականին դ, բայց արտասանութեմէ երբեմն այլապէս. 1, իրրե է, է ի մէջ բառերիս Богъ, աստուած. Господь, Տէր Աստուած, благо, բարի, (արտասանիր բօխ, հասօղ, բլահօ). և բառերի միջում, զինի բաղաձայններիս Ե, (У) ձ. Ե. զոր օր. лёгкѣй, թեթեւ, легче, աւելի թեթեւ. тогда, յայնժամ. ногти եղնդուճը (արտասանիր լեօխկից, լիխչէ, տախղա, նօխտի. այլն այնպիսի վանկերի մէջ, որ վերջապատ էին րց, զոր օր. Петербургъ (Պետերբուրց) . — 2, Ե արտասանութեմէ իրրե շ անական և գերանունական բօ վերջաւորութիւնների մէջ. զոր օրինակ добраго (գօրբալօ), этого (էտալօ):

Ե նախընթաց լինելով տառերիս Ե և Ե, երբեմն արտասանումէ իրրե է. զոր օրին. кто (խտօ), къ кому (խկամու):

օ առած է յունական այբուբանից և ունի այդ տեղ իւր յատուկ արտասանութիւնը, համեմատ անդլիականին ռ, ի մէջ բառիս thought. բայց սուսերէնում հնչումէ իրրե Ֆ, զոր օր. Θεодоръ (Ֆեօդօր). Θεμεσιονъ (Ֆեմիստօլ). Аониъ (Աֆինի), Աթինը:

Ե Առած է նոյնպէս յունականից և ասվումէ այդ տեղ իրապէս և արտասանվումէ ինչպէս է՝ լարիւրինթոս բառի մէջ. բայց սուսերէնում իրրե է. զոր օրինակ, мѣро (միրօ) մեռսն, իւղ օծութեան:

Երկրորդ զուտ.

§ 4. Վանկերի մասին.

1, Վանկերը բաժանվումն են բարձր (высшіе слоги) և անբարձր (низшіе слоги): Շեշտը նշանակումն այսպէս ( ) զոր օրին. богомольцы, ուխտաւորք*) միայն, այն շեշտաւոր օ ի վերայ, որ պիտի արտասանուէր է: կամ օ, դնումն սովորաբար երկու կէտք, զոր օրինակ, колѣсъ, անիւների: Սակայն զիտակ է, որ շեշտը սովորաբար նշանակվումէ միայն դպրոցական գրքերի մէջ. ուրիշ տեղերում չէ գործածական, այլ երբեմն, նոյնականով բառերի մէջ իմաստը

*) Ստացելով ծանր շեշտը (тяжелое удареніе) բառի վերջի վերայ, նշանակումն նոյնպէս նշանակուի ( ), զոր օրին օսѣ, նա (որ ասվում, կին մարդս համար):

որոշելու համար, հարկաւոր է համարվում. զոր օրին. ԿՅԾ արդէն. ԿЖЕ աւելի նեղ. СТОИТЬ արժէ. СТОИТЬ կանդուն է, կանդնած է. ЗАМОКЪ, բերդ, ЗАМОКЪ, փականք. ЧТО, ինչ, որ ինչ. ЧТО որ, թէ:

2, Վանկերի բաժանման մասին զրոնելի է.

ա) Վանկերը փակվումնն ձայնաւորով և բացվումնն բաղաձայնով. զոր օրին. ПО—ЖИТЬ, դանակ. НЕ—РЪ, գրիչ:

բ) Երբ որ երկու նայնաձայն բաղաձայնք հանդիպումնն ձայնաւորների մէջ, այնուհետե բաժանվումնն նորա այնպէս, որ նոցանից մինը յաբակցվումէ նախընթացին, իսկ միւրը յետընթացին, զոր օրին, РОС—СИЯ, Ռուսաստան. СУБ—БОГА, շարաթ:

գ) Ուր հանդիպումնն երկու կամ աւելի անհաւասար բաղաձայնք, այն աւել բաժանվումնն նորա այնպէս, որ վերջին վանկը միշտ սկսանումէ մի բաղաձայնով. ի բաց հանելով այս կանոնից վանկերս СК, СТ, СТВ, որպէս և БЛ, ВЛ, ПЛ, МЛ, ФЛ, КС, որ անբաժանելի են, զոր օր. ДРУЖ—БА, բարեկամութիւն. КОРМ—МА, հասարակ հիւրանոց. СОЛН—ЦЕ, արեգակ. զորա հակառակ БРАТ—СКИИ, եղբայրական. ЧУВ—СТВО, զգայարան, զգայութիւն ЧА—СТО, յաճախ. ЛЮ—БЮ, սիրումն. АЛЕ—КСАНДРЪ, Աղէքսանդր:

դ) Տառս Ъ հանդիպելով երկու բաղաձայնների մէջ, բաժանումէ վանկերը, զոր օր. ЛЮДЬ—МИ, մարդերով. ПИШЬ—МО, նամակ:

Իննօթ. Բարդ բառերը բաժանումնն, միտ գնելով բարդութեան բաղկացուցիչ մասներին. զոր օր. ДВА—ДЦАТЬ, քան. РАЗ—УМЪ, բանականութիւն. ПО—СТРО—ИТЬ, կառուցանել:

Երրորդ գլուխ.

§ 5. Բառերի տեսակները:

Առ հասարակ գտանվումնն ռւս տեսակ բառք կամ մասունք բանի (части речи):

1, Գոյաւորն անան (имя существительное), որ նշանակումէ որ և իցէ զգալի կամ իմանալի իր. զոր օրին. մարդ, տուն, սէր, իմաստութիւն:

2, Բայ (глаголь), որ նշանակումէ որ և իցէ գործողութիւն. զոր օրինակ կաքաւել, կոտորել:

3, Ածականն անան (имя прилагательное), որ նշանակումէ իրի որոշող յատկութիւնը. զոր օրին. փոքրիկ (փոքրիկ տուն). ռուսական (ռուսական լիզուն):

4, Մութնայ (нарѣчіе) որ նշանակումէ կերպը և եղանակը թէ ինչպէ՞ է յատկութիւնը, կամ թէ որչա՞ է կատարվում գործողութիւնը. զոր օրին. շատ, յոյժ (շատ մեծ տուն). նա զրումէ զեղեցկապէս: Մակբայը նշանակումէ նայնպէս որչա՞ և թ՞մանա՞, զոր օրին. աստ, անդ, երեկ, այսօր:

5, Գեղանան (местоимѣніе), որ մատնացոյց է առնում մի իր և զովումէ փոխանակ զոյականի. զոր օր. ես, դու, նա, սա, դա, նա, որ:

6, Թոյնաւորն անան (имя числительное), որ նշանակումէ իրերի թիւը կամ կարգը. զոր օր. մի, երկու, երեք. առաջին, երկրորդ, երրորդ:

7, Նախորդութիւն (предлогъ), որ նշանակումէ առնչութիւնը որ ունի մի իր զէպի ի մի գործողութիւն. զոր օրին. մասուկը վազումէ քիչ անտառը, ի ներս անտառին, ընդ մէջ անտառին:

8, Ծառնայ (соезѣ), մի բառ որ սպասաւորումէ իրրն կապակցող մասնիկ երկու առաջարկութիւնների մէջ, զոր օրին. և, Էւոյ:

Իննօթ. Կան ուրիշ բառեր, որ են լիկ հնչիւնք փոփոխի, զոյի եւ զարմացման, և ապումնն Միջբոլորնայ (междометіа). զոր օրինակ, սո՛, աւա՛ղ, ա՛խ, սո՛ց:

§ 6. Չեւփոխութիւնք բառերի.

Բառերը ձեւփոխվումնն վասն նշանակելու այս կամ այն առնչութիւնը. զոր օր. ծաղկումնամ, ծաղկումես, բարի հայր, հօր բարի որդի: Գոյականի, Ածականի, Գերանունի և Թուական անունի փոփոխութիւնը ասվումէ Հաւաւորնայ (склонѣніе), բայի փոփոխութիւնը Լծորդութիւն (спряженіе): Միւս տեսակ բառերը անփոփոխելի են (неизмѣнимы):

§ 7. Փոքր ինչ ծանօթութիւն բայի մասին.

Ռուս լեզուի բոլոր բայերը բաժանվում են երկու կարգ կամ Լծորդութիւն, որոց երրորդ պարունակումէ բաղմաւանկ բայեր, որ Անորոշ եղանակում վերջանումնն

1, ИТЬ, որպէս ГОВОРИТЬ, խօսել.

2, ЁТЬ, որպէս ГОРѢТЬ, այրուիլ.

3, АТЬ նախընթաց տառերովս Ж, Ч, Ш, Щ, որպէս СЛЫШАТЬ, լսել:

Գրեթէ բոլոր միւս Էւոյնայ և Իւոյնայ բայերը պատկանումնն Էւոյնայ Լծորդութեանը.

II. Անդիր սերտելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

врать, սուտ խօսել,	знать, (ներկայ, знаю) զիտել
рвать, պատառել	начинать, սկսանիլ
гнуть, թիքել	не (մակրայ) ոչ
тонуть, վայրատուղուիլ	и (չաղկապ) և
тянуть, ձգել, քարշել	а (չաղկապ) իսկ, բայց, այլ.

Мы тянемъ — Они не *) ждали. — Они знали. — Ты тонешь. — Онъ тонѣлъ. — Онѣ тонѣли. — Они начинали тонуть. — Ты не вралъ, а онъ врѣтъ. — Они тянутъ и гнутъ. — Гни, а не рви! — Вы гнули. Тянитесь! — Оно не будетъ рвать. — Мы не будемъ ждать. — Ты ждала и не знала.

Նորա (իգ.) խորատուղիւմնն. — Նա զիտէ, որ ես պատառում չեմ, — Սպասեցէք. — Նա (իգ.) քարշումէ. — Նա (չէղոք) խորատուղիւմնէ. — Դու (իգ.) թիքումէիր, բայց չէիր պատառում. — Մի պատառէք. — Դուք կը սկսանէք և սպասելու չէք. Նա (իգ.) ցանկանումէր քարշել, բայց չէր քարշում. — Դուք թիքումէք և պատառումէք. — Նորա (իգ.) կը թիքեն և նորա (ար.) կը պատառեն. — Սկսեցէք ընթեռնուիլ:

*) Եսս լեզվում մակրայք գրվումն նոյնպէս բայից յառաջ, այլև բացասական մակրայն не, ոչ, գրվումէ միշտ յառաջ. հայերէնում կարելի է այդ գնել յառաջ ևս յետ անկախր. я не жду, չեմ սպասում, սպասում չեմ.

§ 9. Երկրորդ լծորդութիւն (второе спряжение).

Ա. ГОВОРИТЬ խօսել, ասել.

	Настоящее время.	Прошедшее время.	Будущее время.
1	я говорю <i>խօսումնմ</i>	я говорилъ, а, о <i>ասացի</i>	я буду <i>կ' ասեմ</i>
2	ты говоришь <i>խօսումնս</i>	ты говорилъ, а, о <i>ասացիր.</i>	ты будешь <i>կ' ասիս</i>
3	онъ } <i>говори́тъ</i> <i>խօսումէ</i> она } <i>(ար.իգ.չէղ)</i> оно }	онъ говорилъ <i>ար.</i> } она говорила <i>իգ.</i> } оно говорило <i>չիգ.</i> }	онъ } <i>будутъ</i> она } <i>կ' ասի</i> оно } <i>չիգ.</i> }

1.	мы говоримъ <i>խօսումնմք.</i>	мы } <i>ասումէինք.</i>	мы будемъ <i>կ' ասենք</i>
2.	вы говорите <i>խօսումէք.</i>	вы } <i>говори́ли</i> <i>ասումէիր</i>	вы будете <i>կ' ասէք</i>
3.	они } <i>говори́тъ</i> <i>խօսումնն</i> онѣ }	они } <i>ասումէին</i>	они } <i>будутъ</i> <i>говори́тъ</i> <i>ար.կ' ասи</i>

II. Повелительное Наклонение.

- 2. | говори! *խօսիր.*
- 2. | говорите! *խօսեցէք.*

Ծանօթ. Հրամայականը փոխանակ վերջաւորութեանն и (ите), ընդունումէ ь (ьте), կրբ չեղար անորոշ եղանակում չէ դրած վերջին վանկի վերայ, զոր օրին. вѣрить—հրամայական, вѣрь! вѣрьте!

III. Անդիր սերտելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

бранить, կշտամբել	хвалить, պարտաւել, պախարակել
вѣрить, հաւատալ	хранить, պահպանել, պահել
горѣть, վառուիլ, այրուիլ	цѣнить, գին հասանել
дарить, ընծայել, պարգևել	если (չաղկապ), եթէ
звенѣть, հնչել	то (չաղկապ), արեմն, այնուհետև
курить, ծխել	хорошо (մակրայ), լաւապէս, բարեք
смотрѣть, նայել, հայել	худо (մակրայ) ոչ լաւապէս, չբարեք

хвалить *զովել.*

Она хранитъ. — Ты будешь хвалить. — Ты не вѣрнись. — Она хорошо говоритъ. — Они бранили. — Если (оно) не горѣло. — Думай и говори! — Смотрите! — Не вѣрьте! — Они звенятъ! — Не курите! — Онѣ хулили. — Если не хорошо будете смотрѣть, то онѣ будутъ хвалить. — Цѣните! — Онѣ не цѣняютъ. — Ты хулишь, а онъ хвалитъ (*). — Я не курю, а ты бранишь. — Они не дарятъ. — Они желаютъ говорить.

*) Ներկայի առաջին եզակի գրվում չեղար դասնվումէ վերջին վանկի վերայ, կրբ նա անորոշ եղանակում դրած էր վերջին վանկի վերայ. բայց երկրորդ և երրորդ դէպքում ներկայի չեղար շատ անգամ փոխանցումէ նախալիք վանկի վերայ, զոր օրին. хвалить, цѣнить. Ներկայ—хвалю, цѣню. 2 դէմ хвалишь, цѣнишь, 3 դէմ хвалятъ, цѣняютъ. (Տես ի ներքոյ § 91, 2.)

Գու լաւ եւ զին հատանում.—Չէր հնչում.—Մէք այրվումներ.—Գուք պարտումէք եւ միք պարտումներ.—Երբ նա ծխումէ, ապա տես եւ կշտամբիր զնա.—Մէք կը պահպանենք.—Գուք կը դովէք, եթէ նա լաւ կը խօսի.—Սկսեցէք զովել եւ ոչ կշտամբել.—Նորա (արակ.) չեն հաւատում եւ չեն դովում.—Գուք կշտամբումէք եւ նորա տեսնում չեն.—Գուք զին էք հատանում.—Գու (իգ.) չէիր տեսնում.—Տեսէք, նորա (իգ.) լաւ վառվումն.—Մի հաւատար.—Գին հատէք.—Նորա (արակ.) պահումէին եւ նորա (իգակ.) կը պահեն:

Երկրորդ լծորդութիւն (второе спряжение).

Բ, Слы́шать, Լսել.

I. Изъявительное Наклонение.

Настоящее время.	Прошедшее время.	Будущее время.
1. я слы́шу, Լսումսմ	я слы́шалъ, а, о Լսեցիր	я бѹду { կը լսեմ սլնատ
2. ты слы́шишь, Լսումես	ты слы́шалъ, а, о Լսեցիր	ты бѹдешь { կը լսես
3. онъ { слы́тит она { Լսումէ (ար.իգ.չէգ.) оно {	онъ слы́шалъ, ар. { она слы́шала, իգ. { онѹ слы́шало, չեգ. {	онъ { она { бѹдетъ слы́нать կը լսէ (ար. իգ. չէգ.) оно {
1. мы слы́шимъ, Լսումներ	мы слы́шали, Լսեցինք	мы бѹдемъ { կը լսենք
2. вы слы́шите, Լսումէք	вы слы́шали, Լսեցիր	вы бѹдете { կը լսէք սլնատ
3. они { слы́- шатъ, Լսումեն (ար իգ.) ониѢ {	они { слы́шали, Լսեցին (ար իգ.) ониѢ {	они { бѹдутъ { կը լսեն (ար. իգ.)

II Повелительное наклонение.

- 2. Слы́шь! Լսիր
- 2. Слы́шите! Լսեցէք

IV. Սնդիր սերտելի բառեր եւ առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան:

держать, կաշնուլ, բռնել, պահել	тащить, կրել, տանել
дышать, շնչել	учить, ուսուցանել
молчать, լսել	кто? (ղերան.), ով
кричать, աղաղակել	что? (ղերան.), ինչ, զինչ
лежать, դրած լինել, հանդչիլ.	всегда (մակրայ), միշտ, յարմամ
лѣчить, բժշկել.	тамъ (մակրայ), ահա, այն տեղ:

Служить, ծառայել.

Мы молчимъ.—Онъ лѣчитъ.—Лѣчите!—Кто тамъ кричитъ?—ОнѢ всегда молчалъ.—Онъ говоритъ, а ты кричишь.—Что тамъ лежало?—Слышь!—Вы держите!—ОнѢ держали, а ты не кричалъ.—Кто тащитъ?—Что онѢ тащатъ?—Она бѹдетъ учить.—ОнѢ учить играть.—Ты слышишь, онъ начинаетъ кричать.—Учите не говорить, а молчать!—ОнѢ тамъ хорошо слѹжить.—Если она не слышитъ, то кричите!

Այս դրած է ահա (այն տեղ).—Եթէ դու կը հանդչիս եւ չաղաղակես, ապա եւ կը տանեմ.—Ինչ է տանումնա.—Նորա (արակ.) պահումեն վառ.—Գուք ուսուցանումէք լաւապէս.—Այն տեղ դրած էր նա միշտ եւ լուռ էր —Լսեցէք, նա սկսանումէ.—Մէք ծառայումներ.—Գու (իգ.) ծառայումէիր եւ պահում չէիր: Այն տեղ կը խօսէք դուք եւ (ա) չէք աղաղակելու.—Ինչ էք լուռ դուք եւ չէք լսում.—Մէք ցանկանումներ լսել, իսկ (ա) դուք ցանկանումէք խօսել.—Գուք շնչումէք.—Նորա (իգ.) ուսուցանումեն, իսկ մէք ընթեանումներ:

Մէք կը պարտանք եւ դուք կը դովէք.—Եթէ դու կը լուս, այնուհետեւ կը խօսինք մեք.—Ես փորումեմ, նա տանումէ, մեք ուսուցանումներ.—Գու շնչումէիր, նա (իգ.) լսումէր, մեք աղաղակումէինք եւ խորատոյզ եղանք.—Նորա ծխումէին.—Գուք այրվումէիր.—Գուք վառումէք եւ չէք սպասում.—Նա սպասումէր եւ տեսնումէր, բայց նա (իգ.) այն տեղ այրվումէր.—Մէք փորումներ, դուք տանումէք, իսկ դուք կը պահէք.—Մի աղաղակէք, նա կը պահէ.—Ես լսեցի, որ նա միշտ կորուսանումէ, ինչ որ տանումէ.—Մէք չինք խօսելու եւ պարտակու, եւ դուք չէք բակելու եւ սպականելու.—Ինչ է դրած այն տեղ.—Ինչ որ մեք ընթեանումներ, այդ դիտես դու.—Մէք չգիտէինք, որ դու (իգ.) ընթեանումիր.—Գուշակեցէք ինչ որ նորա (արակ.) այն տեղ դործումեն.—Լսեցէք.—Լսեցէք.—Սկսեցէք խօսել, բայց սուս մի ստէք.—Այն տեղ սկսա-

նումն նորա ճաշել.— Գու խօսումնս վատ, նա կը պարսաւէ,— Ես վաղու- մնամ և չեմ սպասում.— Գուք ծխումէք միշտ և չէք հաւատում ինչ որ նա ասումէ.— Գու լսումնս ինչ որ նա խօսումէ, ուսուցանումէ և գործումէ:

Չորրորդ գլուխ.
Գոյականի մասին.

§ 10. Գոյականների բաժանումը.

Գոյականները բաժանվում են.

- 1, Թե՛նչո՞ցո՞՞ (предметный), այսինքն անուանակոչութիւնք զգալի իրե- րի (чувственные предметы):
  - ա) Յարո՞ւն անունն (собственные имена), այսինքն անուանակոչութիւնք մի հատ անձների կամ իրերի, զոր օրինակ, Ալէքսիս, Մոսկուս, Քիֆիս:
  - բ) Հասարո՞ւն անունն (нарицательный), այսինքն անուանակոչութիւնք որ նշանակումն մի ամբողջ ազգ իրերի և իւրաքանչիւր առանձին իր այս աղ- զից, զոր օրինակ, մարդ, ախճ, կով, ոչխար:
  - գ) Նե՛ւրո՞ւն անունն (вещественный), այսինքն անուանակոչութիւնք նիւթերի, զոր օր. ջուր, կաթն, փայտ:
  - դ) Հաւարո՞ւն անունն (собирательный), որ նշանակումն բազմութիւն միատեսակ իշերի, առած միասին, զոր օրին. ժողովուրդ, հօս, կարաւան:
- 2, Վէրո՞ւն (отвлечённый), այսինքն անուանակոչութիւնք գործողու- թիւնների, յատկութիւնների և առասարակ մի բանի, որ մեք մտքով պատ- կերացնում ենք իրեն մի իր (խմանալի առարկայք, үмственные предметы), զոր օրինակ, սպառնալիք, ճշմարտութիւն, առարկանութիւն:

§ 11. Գոյականների սեռը.

Գոյականի սեռը երեք տեսակ է.

- 1) Արո՞ւն (мужеский родъ) որ պարունակումէ արու անձների անուն- ներ, և ամենայն բառեր վերջաւորութեամբքս ь և ѣ, այլև այնպիսիք, որ վերջանալով ь, սեռականում յանդումնս я. զոր օր. мужъ, այր մարդ. сарай շտեմարան, фонарь (սեռ. фонаря), փանսո:
  - 2) Իգո՞ւն (женеский родъ), որ պարունակումէ էգ անձների անուններ, որպէս և բառեր վերջաւորութեամբքս а, я, այլև ь, երբ որ վերջինս սեռա- կանում յանդումէ и, զոր օր. жена, ամուսին կին, дѣвѣ, սեխ, тетради (սեռ. тетради) տետրակ:
- Ծանօթ. բառեր վերջաւորութեամբքս адъ, ядъ, анъ, инъ, ятъ, зыъ, етъ, են միշտ իգական:

3) Չե՞ւն (средний родъ) վիակումէ իւր տակ բառեր վերջաւորութեամբքս о, е, мя, հանդերձ բառովս днѣ, երկիայ. զոր օր. окно, պա- տուհան. поле, դաշտ. знамя, դրօշ:

Ծանօթ. Կան անշու՛ն անունն որ արականի և իգականի համար ունին մի և նոյն վերջաւորութիւնք. զոր օր. сирота, որր (արայ եւ աղջիկ), ханжа, կեղծատր (այր եւ կին). այդպիսի գոյականը վերջանումնս սուս լեզվում а կամ я, եւ ամբողջն հասարակաւս (общаго рода).

§ 12. Թիւ, Հոլով, Հոլովումն.

- 1.) Գոյականը, ինչպէս բայը, ունի երկու թիւ. Եւ՞ն (единственное чис- ло) և Յո՞ւն (множественное число), և վեց հոլով թէ եզակի և թէ յոդա- ակի թուում. զորս են
    - 1) Ու՞ն (именительный падежь), որ պատասխանումէ հարցմանս ո՞վ, ինչ, кто? что?
    - 2) Սե՞ն (родительный падежь), որ պատասխանումէ հարցմանս որո՞յ, ինչ բանի (кого? чего? այլև чей, чья, чье?)
    - 3) Տը՞ն (дательный п.) որ պատասխանումէ հարցմանս ո՞ւմ, ինչ բա- նի (кому? чему? :
    - 4) Հո՞ն (винительный п.) որ պատասխանումէ հարցմանս զո՞վ, զո՞, ինչ, զինչ (кого? что?):
    - 5) Գը՞ն (творительный п.)—պատասխանումէ հարցմանս որո՞վ, որո՞յ ձեռամբ (кемъ?)—ինչով, ինչ բանով (чемъ?)
    - 6) Նո՞ն (предложный п.)—պատասխանումէ հարցմանս որո՞յ մասին, ինչ բանի մասին (о комъ? о чемъ?)
- Ծանօթ. 1. Բայ ի նախորդիս օ (объ ձայնաորի առաջև, վան բարեհնչութեան) նա- խաղրական հոլովը դրվում նախորդներովս
- въ, ի մէջ, պատասխանելով հարցմանս որո՞յ մէջ, ինչ բանի մէջ (въ комъ? въ чемъ?)
- на, վերայ, պատասխանելով հարցմանս որո՞յ վերայ, ինչ բանի վերայ (на комъ? на чемъ?):
- по յետ, զինի, ի կողմանէ, յարպս, պատասխանելով հարցմանս, յետ որո՞յ, յետ ինչ բանի. ինչ կողմից. յարպս որո՞յ (по комъ? по чемъ?)
- при, առ, սարնթեր, մօտ, պատասխանելով հարցմանս առ որո՞վ, որո՞յ մօտ, ինչ բանի մէջ (при комъ? при чемъ?):
- Ծանօթ. 2. Գիմտխօսութեան հոլովը (կոչականը—звательный падежь) ստատական հասար է ողբականին: Բայտաթիւն կարճումն բառերս Богъ, Господь, Ис- еусъ, Христосъ, Отець, Владыка, որ կարգալով առ Աստուծ, պահպանումնս պատմական վերջաւորութիւնք. Боже, Исусе, Христе, Отче, Владыко. Ող- րական և կոչական հոլովը աստուծն — члѣ, прямые, իսկ միւսերը — է չեւ, косвенные.

II. Ռուսական լեզվում կան երեք հոլովմունք ըստ երեք առանձին սեռի. բայց որովհետեւ իւրաքանչիւր առանձին սեռ պարունակում է իւր մէջ երեք առանձին վերջաւորութիւնք, վասն որոյ հոլովումը նոյնասեռ բառերի մէջ, միտ գնելով նոցա որոշ որոշ վերջաւորութիւններին, եղանակաւորվում է այլապէս: Այդ յայտնութիւնը յառաջանում է այն կանոնից, որով կակուղ ձայնաւորները լծորդվում են կակուղների հետ, իսկ կոշտերը կոշտերի հետ:

§ 13. Հոլովումն արականասեռ գոյականների.

Վերջաւորութիւնք.

Ա. Կոշտք (твердыя окончанія).

Եղակի.	Ուղղական	Ъ	յոգնակի	Ուղղական	И
	Սեռական	а		Սեռական	ОВЪ
	Տրական	у		Տրական	амЪ
	Հայցական	Ъ կամ а		Հայցական	И կամ ОВЪ
	Գործիական	омЪ		Գործիական	амИ
	Նախադրական	ѣ		Նախադրական	ахЪ

Ծանօթ. 1. Այն բառերի մէջ, որ նշանակում են ընդհանուր իրք (одушевленные предметы), հայցականը հաւասար է սեռականին. իսկ առանձին էակների մէջ (неодушевленные) հասարակ է ուղղականին:

Օրինակ.

Ուղղ.	вѢИИЪ,	Եղակի.	вѢИИИ,	Յոգնակի
Սեռ.	вѢИИа,	պատերազմող	պատերազմողների	
Տրակ.	вѢИИу,	պատերազմողի	պատերազմողների	
Հայց.	вѢИИа,	պատերազմող	պատերազմողներ	
Գործ.	вѢИИомЪ,	պատերազմող	պատերազմողներով	
Նախադր.	о вѢИИѣ,	պատերազմողի մասին:	о вѢИИахЪ,	պատերազմողների մասին:

Ծանօթ. 2. Յետ բաղաձայնների ҃, ҃, х, ж, ч, ш, щ, կարող չէ գրուի ы, այլ սորա փոխանակ պիտի գրուի и, զոր օրին. волкѣ, գայլ. յարնակի ուղղ. волки և ոչ волкы.

Ծանօթ. 3. Ոմանք գոյականք գործածական են միայն յոգնականում, զոր օրին. часы, ժամացոյց. очки, ակնոց. դրքա ատկումնն Գ-ն յԳ-ն (одномножественныя).

V Անգիր սերտելի բառեր և առաջարկու թիւնք վասն թարգմանու թեան.

домъ,	տուն	очки (միայն յարնակի),	ակնոց
дворъ,	դաւիթ	часы (միայն յարնակի),	ժամացոյց
столъ,	սեղան	работать,	աշխատել, գործել
топоръ,	տապար, կային	строить,	շինել
старикъ,	ալետր, ծերունի.	принадлежать,	պատկանիլ
работникъ,	մշակ	часть (մակը.),	յաճախ
волкъ,	գայլ	на (նախադր, գրվում է զինի հարցմանս	
слухъ,	համբաւ (լսելիք).	նւր, Գ՞՞ն? նախադր. հոլովով),	վերայ.

Топоръ работника лежалъ на столѣ.—Столъ принадлежитъ работнику.— Хвали работника!—На дворѣ работникъ работаетъ топоромъ.—Что вы говорите о работникѣ?—Говорите о часахъ!—Старикъ не вѣряетъ слухамъ о вѣнахъ.—Дѣмы работникова горѣли.—Топоры принадлежали не работникамъ, а старикѣ.—Учите работникова дѣлать столы.—Что вы слышали о старикѣ? Кто тамъ играетъ часами и мараетъ очки старика?

Յաճախ խաղում էինք մեք տան դաւիթումը.—Մի խաղաք ժամացոյցի հետ.—Մշակներ, շինեցէք տուններ.—Մշակները յաճախ աշխատում են կայիններով.—Ալետրը ընծայեց մշակներին կայիններ.—Սեղանների վերայ դրած էին մշակների կայինները.—Ո՞վ էր պարտաւում կայինը և նախատում էր մշակը.—Սյն տեղ վաղում էին գայլերը.—Գուք զիտեք համբաւները գայլերի մասին.—Ակնոցը պատկանում է ալետրին, բայց ժամացոյցը պատկանում էր զինուորին.—Մեք հաւատում ենք ալետրներին և առնում ենք ինչ որ նորա ասում են.

Բ. Կակուղ վերջաւորութիւնք (мягкія окончанія).

Եղակի	Ուղղ.	Ѣ, ѣ	Յոգնակի	Ուղղ.	И
	Սեռ.	я		Սեռ.	евЪ, ей
	Տրակ.	ю		Տրակ.	ямЪ
	Հայց.	ինչպէս Ուղղ. կամ Սեռ.		Հայց.	ինչպէս Ուղղ. կամ Սեռ.
	Գործ.	емЪ		Գործ.	имИ
	Նախադր.	ѣ		Նախադր.	яхЪ

Կանոթ. 4. Յոյնակի սեռականը և վերջապարտած բառերի մէջ յանդու՛ն էտ, իսկ և վերջապարտաների մէջ — ւն.

Օրինակներ.

		Եզակի.	
Սւղղ.	героѣ,	հերոս	фонарѣ, փանոս
Սևս.	героѣ,	հերոսի	фонарѣ, փանոսի
Տրակ.	героѣю,	հերոսի	фонарѣ, փանոսի
Հայց.	героѣ,	հերոս	фонарѣ, փանոս
Գործ.	героѣмъ,	հերոսով	фонарѣмъ, փանոսով
Նախադր.	о героѣхъ,	հերոսի մասին	въ фонарѣхъ, փանոսի մասին

		Յոյնակի.	
Սւղղ.	героѣи,	հերոսներ	фонарѣи փանոսը
Սևս.	героѣевъ,	հերոսների	фонарѣի, փանոսների
Տրակ.	героѣямъ,	հերոսների	фонарѣмъ, փանոսների
Հայց.	героѣевъ,	հերոսներ	фонарѣи, փանոսներ
Գործ.	героѣями,	հերոսներով	фонарѣями, փանոսներով
Նախադր.	о героѣяхъ,	հերոսների մասին	въ фонарѣяхъ, փանոսների մասին.

VI. Անգիր սերակի բառեր և առաջարկութիւնք վան թարգմանութեան:

царь,	я,	թագաւոր	обыкновенно (մակր.), ստորաբար
приятель,	я,	բարեկամ	теперь (մակր.), այժմ, այժմուս.
неприятель,	я,	թշնամի	въ (նախադր. պահանջումէ նախադրա-
злодѣй,	я,	չարագործ	կան հոգով զինի հարցմանս սեր,
наградѣть,		վարձատրել	սр տեղում), ի մէջ.
наказывать,		պատժել	съ, со ձայնաւորների առաջն (նախա-
есть,	է	{ յաճախ բնց	դր. գործիական խնդրով.), հանդերձ,
суть,	են	{ են ձգվում.	ընդ, հետ, երբ որ խօսք է կապա-
			կցութեան վերայ:

Злодѣи знаютъ героѣи.—Старикѣи говорѣи съ героѣемъ о царѣ.—Неприятели не думали о героѣхъ.—Вонны и героѣи, наказывайте неприятелей неприятелами!—Приятели героѣевъ суть неприятели злодѣевъ.—Работники хвалѣть вон-

новѣ и вѣрять героѣямъ.—Кто желѣеть говорить съ героѣями?—Что вы читѣли о героѣяхъ? Парѣи награждѣють героѣевъ и наказывѣють злодѣевъ.

Ո՛ւր է ծառայում զինուորի բարեկամը.—Դու ունիս բարեկամի փանոսը.—Մեր ստորաբար հաւատումներ բարեկամին և ոչ թշնամուն.—Գո՛վիր բարեկամը և պատուիր թշնամին.—Գաւիթումը վաւումէին փանոսը, մեր գրօնումէինը ընդ բարեկամին (բարեկամի հետ) և ծխումէինը.—Դու լսումս ինչ որ չարագործը խօսումէ (հերոսի բարեկամի մասին.—Բարեկամները և թշնամիները գովումն այժմ պատերազմողքը.—Թշնամիների սուները այրվումն.—Հերոսները ծառայումէին ոչ թէ թշնամիներին, այլ թագաւորին.—Մեր ճանաչումնք (զիտնք) թշնամիները.—Ի միտսն ընդ թշնամիներին պատժումէք դուք այժմ բարեկամները.—Ինչ լսեցին պատերազմողքը ի մասին թշնամիների:

§ 11. Հոլովումն իգականատեո գոյականների.

Ա. Կոշա վերջաւորութիւնք.

Եզակի.	Սւղղ.	ա	Յոյնակի	Սւղղ.	Է
	Սևս.	Է		Սևս.	Է
	Տրակ.	Է		Տրակ.	աւ
	Հայց.	ւ		Հայց.	որպէս սւղղ. կամ սևս.
	Գործ.	ու		Գործ.	աւ
	Նախադր.	Է		Նախադր.	աւ

Կանոթ. 1. Յոյնակի հայցականը հաւատար է ողջականին կամ սեռականին, ըստ § 13, Կանոթ. 1.

Օրինակ.

	Եզակի.	Յոյնակի
Սւղղ.	стѣна, պատ, որմ	стѣны, պատեր
Սևս.	стѣнѣ, պատի	стѣнѣ, պատերի
Տրակ.	стѣнѣ, պատի	стѣнаѣмъ, պատերի
Հայց.	стѣну, պատ	стѣны, պատեր
Գործ.	стѣною, պատով	стѣнами, պատերով
Նախադր.	на стѣнѣ, ի վերայ պատի	въ стѣнахъ, ի մէջ պատերի

Ծանօթ. 2. Այն իդական անունները որ եզակիում ունին շեշտը վերջին վանկի վերայ, յորնակի ուղղականում փոխադրումն զայն առաջինի վերայ. զոր օրին. ԵՖնà, жена, եզ. սեռ. ԵՖնѣ, женѣ. յոր. ուղղ. ԵՖны, жѣны. Յորնակի տրականում, զործիականում և նախադրականում թէպէտ շեշտը մի քանի բառերի մէջ մնումէ առաջին վանկի վերայ (ուստի жѣнамъ, сѣстрамъ բառերիցս жена, сестра) բայց ըստ մեծի մասին վերադառնումէ վերջավանկի վերայ (այս պատճառով ԵՖнàмъ, рукамъ): Այսպիսի դոյականներից մի քանիքը և եզակի հայցականում շեշտը վերջին վանկից փոխադրումն առաջինի վերայ. զոր օրին. ԵՖнà, рука—եզակի հայց. ԵՖну, руку.

Ծանօթ. 3. Ինչպէս յետ բաղաձայնիրի ґ, ґ, х, ж, ч, ш, щ կարող չէ զործ ածուիլ ы, այլ պիտի գրուի и, նոյնպէս ևս առաւ օ (առանց շեշտի) յետ ж, ч, ш, щ, ւ յեզակի տրականում Ե. զոր օրին. крѣпша, ամակը. прàща, պարսափի, եզակ. զործ. крѣпшею, прàщею.

VII. Անդիր սերտելի բառեր և առաջարկու թիւեր վասն թարգմանու թան.

женà,	կին, ամուսին.	художникъ, ճարտարապետ
сестра,	քոյր.	украшàть, զարդարել (Առաջ. լծորդ. ներկայ—шàю)
сестрица,	քոյրիկ.	изображàть (Առաջ. լծորդ. ներկայ —жàю), նկարագրել
картина,	պատկեր.	довѣрjать, հաւատալ
рàма,	չրջանապատ.	служить (тѣмъ), ծառայել առ մի բան
кòмната,	սեննակ	(լինել յօղուտ, ի պատիւ, ի մխիթարութիւն և այլն)
рука,	ձեռն	тòже (մակրայ), նոյն և, նոյնպէս
крѣпша,	ամակը:	
величина,	մեծութիւն, քանակութիւն.	

подиòра նեցուկ.

Картина принадлежить женѣ пріятеля.—Сѣстры знаютъ величину картинъ.—Столъ служить картинѣ подиòрою.—Художникъ держитъ картину руками; съ картиною онъ держитъ тòже рàму картинны.—Обыкновенно онъ изображàетъ на картинѣ вòиновъ и гербевъ.—Работники дѣлають картинамъ рàмы.—Сѣстры всегда хвàлять картинны художника.—Мы стрòимъ дòмы съ крѣпшею и стѣны кòмнатъ чàс-то украшàемъ картинами.—Молчѣте о художникѣ и не говорите о картинахъ.

Բարեկամների ձեռնը զարդարումէր սեննակը.—Քոյրեր, հաւատացէք ժամացոյցը ճարտարապետի ձեռին.—Ամուսնաւոր կինը բռնած ունէր (իւր) քոյրիկի ձեռը. նա դրօսնումէր (իւր) քոյրիկով.—Թաղաւորը պատճումէ չա-

բաղործքը հերոսի ձեռամբ.—Չեռները ևն մշակի նեցուկը.—Գու խաղումես ձեռներով և չես սշխատում.—Պահեցէք ձեռներդ սեղանի վերայ.—Հերոսը թշնամիների ձեռքումն է:

Բ. Կակուղ վերջաւորու թիւեր.

Եզակի.	Ուղղ.	я б	Յորնակի	Ուղղ.	и и
	Սեռ.	и и		Սեռ.	ь ей
	Տրակ.	ѣ и		Տրակ.	ямъ ямъ
	Հայց.	ю ь		Հայց.	орукъ ուղղ. կամ սեռ.
	Գործ.	ею ею		Գործ.	ями ями
	Նախադր.	ѣ и		Նախադր.	яхъ яхъ

Օրինակներ.

		Եզակի.	
Ուղղ.	нàня, աղախին (մանուկի)	трость, զաւաղան (եղիզնեայ)	
Սեռ.	нàни, աղախնի	т,òсти, զաւաղանի	
Տրակ.	нàнѣ, աղախնի	трòсти, զաւաղանի	
Հայց.	нàню, աղախին	трость, զաւաղան	
Գործ.	нàншею, աղախնով	трòстшею, զաւաղանով	
Նախադր.	о нàнѣ, աղախնի մասին	о трòсти, զաւաղանի մասին	
		Յորնակի.	
Ուղղ.	нàни, աղախիններ	трòсти, զաւաղաններ	
Սեռ.	нàнѣ, աղախինների	тростѣй, զաւաղանների	
Տրակ.	нàнамъ, աղախինների	тростямъ, զաւաղանների	
Հայց.	нàнѣ, աղախիններ	трòсти, զաւաղաններ	
Գործ.	нàнями, աղախիններով	тростями, զաւաղաններով	
Նախադր.	о нàняхъ, աղախինների մասին	о тростяхъ, զաւաղանն.մասին	

Ծանօթ. 4. Ձկնի i կարող չէ գրուի ѣ, այլ միշտ պիտի փոխանակ գորս գրուի и. այս պատճառով բառս линия (ղիծ) եզակի տրակ. և նախադր. վերջանումէ и (ли- ния փոխանակ линіѣ). Այլևս առաւ ь յորն. սեռականում յեզակի տրականում ы, երբ

խորնթայ է լինում ձայնաորի. այս սրտոճատով յոքն. սեռականը բառերիս
линій, зятя, зніюмъ ливій, змѣя (փոխանայ անիւ, Յմէ)

VIII. Անգիր սերտելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն
թարգմանութեան.

армія, զորախումբ	причинять, պատրաստել.
лошадь, և, ձի, երկվար.	благотворить, բարի առնել, բարե-
лесть, և, չղորդորթութիւն	զործել
смерть, և, մահ	убивать, սպանել
мужикъ, շինական	скоро, արագագէտ, շուտով
долгъ, պարտք, պարտականութիւն.	очень (մակրայ), յոյժ, շատ
ядъ, թոյն	весьма (մակրայ), կարի, յոյժ
разсказъ, պատմութիւն	а, но (չաղկապ), բայց, այլ
правда, արգարութիւն	у (նախադրութիւն, սեռական
позать, սողալ	հոլովով) մօտ, առնթեր.

Предложениеն է նաև. Իւրաքանչիւր առաջարկութիւն (предложение),
զոր օրին. Քոյրը ընթեռնումէ. Թագաւորը հերոս է—բաղկանում է երկու
մասնից, որը են

ա) Подлежащее (подлежащее), այսինքն այն անձը կամ իրը, որոյ մասին
ասվում է մի բան (ստորոգիւմէ). զոր օրինակ քոյրը և Թագաւորը:

բ) Сказуемое (сказуемое), այսինքն այն, ինչ որ ասվում է ենթակայի
մասին. զոր օրինակ, ընթեռնումէ, հերոս է:

Ենթակայն է սովորաբար դոյական անուն կամ դերանուն, և գրվու-
մէ ուղղական հոլովով: Ստորոգիւմը է բայ (զոր օրին. ընթեռնումէ), անա-
կան անուն (տես ներքևում) կամ գոյական, էական էլ բայի հետ կապած
(զոր օր. հերոս է):

Нана дѣчигъ сестрѣ рѣку.—Долгъ нани есть хранить сестрицу.—Ты
правду говоришь, жена не довѣряетъ нани.—Браните нанию, если она не зна-
етъ, гдѣ сѣстры!—Онѣ очень часто гуляютъ съ нанию.—Хвали сѣстры (և сес-
тѣрь), но говори тоже о нани!—Змѣи всегда ползаютъ.—Ядъ змѣи часто
весьма скоро причиняетъ смерть.—Не благотвори змѣямъ, онѣ съ ядомъ!—
Убивайте змѣи трѣстью! Не играйте съ змѣями! Читайте разсказъ о змѣяхъ!

Չարագործի (ամբարշտի) չղորդորթութիւնը թոյն է.—Ճշմարտութիւնը
է մահը չղորդորթութեան.—Չարտարապետը, մի հաւատար չղորդորթու-
թեանը.—Ճշմարտութիւնը սովորաբար պատժում է չղորդորթութիւնը.—Մի
վարձատիր չղորդորթութիւնը չղորդորթութեանը, այլ խօսիք ճշմարտութիւն.

Մի մտածիր չղորդորթութեան վերայ.—Չիկըր դօրախմբի մէջ ծառայում են պա-
տերազմադներին.—Չիկրի մահը յորվակի է Նոյն և մահը պատերազմադներին.—
Նաև ձիերին օձերը պատրաստում են մահ թունով.—Թշնամիքը սպանեցին
և հերոսների ձիանքը.—Շինականքը այն տեղ սովորաբար աշխատում են
ձիերով.—Չիկրի վերայ շինականքը կրում են սեղանները:

§ 15. Հոլովումն չէզոք գոյականների.
Ա. կոշտ վերջաւորութիւնք.

Եզակի.	Ուղղ.	օ	Յոգնակի.	Ուղղ.	ա
	Սեռ.	ա		Սեռ.	Է
	Տրակ.	յ		Տրակ.	ամբ
	Հայց.	օ		Հայց.	ա
	Գործ.	օմբ		Գործ.	ամի
	Նախադր.	է		Նախադր.	անք.

Օրինակ.

	Եզակի	Յոգնակի
Ուղղ.	слово, բառ (խօսք)	слова, բառեր
Սեռ.	слова, բառի	словъ, բառերի
Տրակ.	слова, բառի	словамъ, բառերի
Հայց.	слово, բառ	слова, բառեր
Գործ.	словомъ, բառով	словами, բառերով
Նախադր.	о слова, բառի մասին	о словахъ, բառերի մասին.

Մանօթ. 1. Շեշտը չէզոք գոյականների մէջ սովորաբար է-ի-ւ-մ-ն-ի յ-ի-ւ-մ-ն-ի հ-ի-ւ-մ-ն-ի, երբ նա
եզակական բառակազմէ բառէ ստացին իմ վերջին վանկէ վերայ, հե. եւեթով այս կանոնիս.
երբ նա կըականում գտանվումէ առաջին վանկի վերայ, այնուհետեւ յօքնականում
փոխանցում է վերջինի վերայ, և անդրադարձաբար, զոր օրին. слово, слова և այլն.

—յորն. СЛОВА, СЛОВѢ, СЛОВАМЪ և այլն. սորա հակառակ, ОКНО (պատուհան), ОКНА—յորն. ОКНА, ОКОНЪ, ОКНАМЪ.

Ծանօթ, 2. Եթէ յորնակի սեռականում թէ այս տեղ և թէ իզական սեռի մէջ է և է տառերին յառաջընթաց են երկու բաղաձայնք միասին, այնուհետև զորք ստորաբար բաժանվում են օ կամ օ տառերի միջադրութեամբ, զոր օրին. ОКНО. — յորն. սեռական ОКОНЪ (փոխանակ ОКНЪ), պատուհանների. земля (հող, երկիր) յորն. սեռ. земель (փոխանակ земль), հողերի, երկիրների. доска (տախտակ) յորն. սեռ. доски (փոխանակ доскъ), տախտակների: Սորանից բացառյալ է, որ բաժանումը լինում է օ տառի միջամտութեամբ, երբ երկու բաղաձայններից մինը է Ғ, К, Х և նոցա չէ յառաջընթաց շարական ձայն. ապա թէ ոչ, օ տառի միջամտութեամբ:

IX. Անդիր սերտելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

Дѣло , զործ	дѣло , թռչուն
право , իրաւունք	человѣкъ , մարդ
дерево , ծառ	люди , (յորն. միայն) մարդիկ , մարդեր
гвѣздѣ , բոյն	дѣръ , պարզե , քնծայ
окно , լուսամուտ	много (մակրայ), բազում (զործ են ամբողջ իրրե շատ) զոյականացած անա-
стекло , ապակի , ակն պատուհանի	мало , (մակրայ) սակաւ կաններ , սեռակ. խըն-
уста (յորն. միայն)	бѣдѣ , (մակրայ) առաւել զրով:
չրթունք , բերան	изъ , (նախդիր. սեռ. խնդրով) որ համեմատ է Հայոց բացառական հօլովին
жизнь , կեանք	и , (չաղկապ) և , նաև.
земля , հող , երկիր	

Слово не всегда и дѣло.—Даръ слова украшаетъ человекъ.—Довѣрайте слову царя!—Говорите слово о смѣрти герцѣвъ!—Награждайте художника не словомъ лести, но дѣломъ!—Мы не думаемъ бѣдѣ о словѣ герца.—Слова изъ устъ царя дарили жизнь арміи.—Смотрите, не терайте много словъ!—Вѣрьте словамъ людей, но не всегда! Вы слышали слова воина.—Мы говоримъ словами, а работаемъ руками.—Въ словахъ старика много правды.

Ծառը է այն տեղ, մօտ պատուհանին.—Գուք զիտէք մեծութիւնը ծառի.—Երկիրը պարզեում է ծառին կեանք,—Թեքիր այժմ ծառը.—Թռչունի բոյնը ծառի հետ միասին զրած էր հողի վերայ.—Ծառի վերայ թռչունները չինում են բոյներ.—Այժմ մեր պատուհանների վերայ կան սակաւ ապակիք.—Պատուհանը փայլում է ին (сиять). բայց մեր կարծում է ինք թէ այրվում են.—Շրջանափակքը են պատուհանների նեցուկը.—Մարդիկ չինում են լուսա-

մուտք տների մէջ.—Նաև շինականները զարդարում են իւրեանց տուները լուսամուտաներով:—Պատուհանների վերայ զրած էին բարեկամների ընծայքը:

Բ. Կակուղ վերջաւորութիւնք հանդերձ վերջաւորութեամբս МА.

Եզակի	Ուղղ.	е	мя	Յորնակի.	Ուղղ.	я	мена
	Սեռ.	я	мени		Սեռ.	я (ей)	мень
	Տրակ.	ю	мени		Տրակ.	ямъ	менамъ
	Հայց.	е	ми		Հայց.	я	мена
	Գործ.	емъ	менемъ		Գործ.	ями	менами
	Նախադր.	ѣ	мени		Նախադր.	якъ	менакъ

Ծանօթ. 3. Յորնակի սեռականում ունին վերջաւորութիւնս ея զոյականքս море , ծով. поле , դաշտ.

Ծանօթ. 4. Իրրե լրացործութիւն այն բանի, որ § 13, Ծանօթ. 2. և § 14, Ծանօթ. 3 և 4 ասուեցաւ, թող յառաջ բերենք այս տեղ, որ զինի բաղաձայններն Ғ, К, Х, Ж, Ч, Ш, Щ, Ц, բան ստատական բառերի մէջ կարող չէ զործ ամուկ ոչ я և ոչ ю, այլ փոխանակ զոցա а և ы. այս պատճառով և ң և ңе և ңе վերջաւորութեամբ բառերը հօղվում են զրեթէ բոլորովին այնպէս, որպէս թէ վերջաւորում էին օ, մանաւանդ որ զոցա մէջ և յորն. սեռականը յանդում է է, զոր օրին. лице (զրվում է և лицо) երեւք. училище, ուսումնարան—սեռ. лица, училища և այլն. յորն. սեռ. лицъ, училищъ և այլն.

Օրինակք.

Ուղղ.	желаніе ,	ցանկութիւն	время ,	ժամանակ
Սեռ.	желанія ,	ցանկութեան	времени ,	ժամանակի
Տրակ.	желанію ,	ցանկութեան	времени ,	ժամանակի
Հայց.	желаніе ,	ցանկութիւն	время ,	ժամանակ
Գործ.	желаніемъ ,	ցանկութեամբ	временемъ ,	ժամանակով
Նախադր.	о желаніи ,	ցանկութեան մասին	о времени ,	ժամանակի մասին.

Յորճակի

Ռուս. ց.	желанія , ցանկութիւններ	времена ժամանակներ
Սևա.	желаній . ցանկութիւնների	временъ ժամանակների
Տրակ.	желаніямъ , ցանկութիւնների	временамъ ժամանակների
Հայց.	желанія , ցանկութիւններ	времена ժամանակներ
Գործ.	желаніями , ցանկութեամբք	временами ժամանակներով
Նախադր.	о желаніяхъ ցանկութիւնների մասին	о временахъ ժամանակների մասին

Նշակի

Ռուս. ց.	море , ծով	лицо , երես , անձն
Սևա.	морѣ , ծովի	лица , երեսի
Տրակ.	морю , ծովի	лицу , երեսի
Հայց.	море , ծով	лацօ , երես
Գործ.	моремъ , ծովով	лицомъ , երեսով
Նախադր.	на морѣ , ծովի վերայ	о лицахъ , երեսի մասին

Նշակի

Ռուս. ց.	морѣ , ծովեր	лица , երես
Սևա.	морей , ծովերի	лицъ , երեսների
Տրակ.	морѣямъ , ծովերի	лицамъ , երեսների
Հայց.	морѣ , ծովեր	лица , երեսներ
Գործ.	морѣями , ծովերով	лицами , երեսներով
Նախադր.	въ морѣхъ , ծովերի մէջ	на лицахъ , երեսների վերայ

X Անդիր սերտելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն

Թարգմանութեան.

счастье , բարդ	музыкѣ , շինական
несчастье , անբարդութիւն	работѣ , դործ , աշխատութիւն
отличіе , դերադանցութիւն	знакѣ , նշան
удовольствие , հաճութիւն	вредѣ , վնաս
пѣле , դաշտ	видѣ , տեսք , տեսութիւն , հայեացք
гѣре , ցաւ , թախիծ	помогать , օգնել , նպաստել
знѣмя , դրօշ (գորքի)	тревожить , անհանդիսա անել
сѣмя , սերմն	мучить , տանջել
богатство , հարստութիւն	вотѣ (մակրայ) , անն , այս է

Тамъ , гдѣ богатства , не всегда и счастье.—Видѣ несчастья мало тревожить злодѣя.—Люди , не доверяйте счастью!—Съ удовольствіемъ мы будемъ помогать людямъ въ несчастіи.—Часто и гѣре сѣужитъ человеку счастьемъ.—Работа сестрѣ дѣлаетъ удовольствіе.—Мы не думаемъ болѣе объ удовольствіи и говоримъ о желаніи пріятелей.—Знамѣна принадлежатъ арміи.—Видѣ знамѣнь тревожить непріятелей.—Царѣ дарятъ знамѣнамъ войновъ знѣни отличія.—Знаками отличія воины украшаютъ знамѣна: они хранятъ знамѣна , а съ знамѣнами и честь арміи.—Что вы читали о знамѣнахъ герцѣвъ?

Մարդու կեանքի մէջ կայ շատ ցաւ.— Հարստութիւնքը սակաւ են օգտուած ցաւին , բայց ժամանակը բժշկուած է ցաւը : Անբարդութեամբ և ցաւով կեանքը տանջուած մարդս , բայց ժամանակով կը մտաբերենք միայն բարդաւորութիւնք և հաճութիւնքը և չենք այլես խօսելու ցաւի վերայ : Գաշտերը են (вотѣ) շինականի հարստութիւնք և դաշտերի բերքը վարձատրումն շինականների աշխատութիւնք : Սերմի հատիկները (—սերմերը) մեր հաւատումները դաշտերին , բայց թուզները յորովակի տարաստումն սերմին շատ վնաս.— Շինականները դարդարումն անդերը.— Տուները հանդերձ դաշտերով դրած են մօտ ծովին.— Գաշտերում և աներում աշխատում են մարդիկ :

XI. Անդիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն

Թարգմանութեան.

БОЛЬШО , օղ	копейка , կոպէկա
КРЫЛЬО . արաքին սանդուղք	скамейка . նստարան
ЯЙЦО , ձու	нишка , աղախին մանուկի
ЖЕЛѢЗО , երկաթ	скѣлько , (մակրայ) որչափ {պահանջու-
ДОБРѢ , բարին , ստացուած .	стѣлько , (մակրայ) նոյնչափ {մեն սուա-
СЕРДЦЕ , սիրտ	нѣсколько (մակրայ) քանիսի {կան խըն-
ПЕРИЛА , (յորն միայն) վանդակապատ	здѣсь (մակրայ) աստ , այս տեղ
	ещѣ (մակրայ) այլես , դեհես .

Գանօթ . 5. Տարսն և կամ է վերջարարած յից յառաջ , յորնակի սեռականում շատ անդամ փոխումն է . միայն բառս այնօ ունի այնք .

Сестрицы очень много бѣгаютъ и мучатъ нишекъ.—Перила крылецъ мы

вѣсьма часто дѣлаемъ изъ желѣза.—Сколько айцъ, стѣлько и копѣекъ.—На дво- рѣ лежало много столовъ и скамѣекъ.

Աւրնթիւր (у) աների կան շատ անգամ մի քանի սանդուղք.—Այս տեղ սանդուղքի մօտ կան այնքան օղեր, որքան այն տեղ ձիանք.—Սինեա- կի մէջ կան սակաւ նստարանք.—Որքան սիրտեր, նոյնքան ցանկութիւնք.— Աճա (вотъ) մի քանի կողէկ, աշխատեցէք դեռ ես.—Քոյրերը հաւատումն մանուկների աղախիների զրոյցներին:

XII. Անգիր սերտելի բառեր և առաջարկութիւնք վան թարգմանութեան:

прилежаніе ,	ժրջանութիւն	ученица ,	աշակերտուհի
училище ,	ուսումնարան	мальчикъ ,	մանուկ, տղայ
учитель , я ,	ուսուցիչ	дѣвочка ,	փոքրիկ աղջիկ
ученикъ ,	աշակերտ ուսա- նող	доска ,	տախտակ
книга ,	գիրք, մատան	посѣщать ,	(I. ընդդ. ներկայ ձև) այց կա- նել, յաճախել
число ,	թիւ	называться ,	(վարդումէ գործ. խնդրով) ասու- լիլ, անուանուիլ
чернила ,	(չէդ. յորն. միայն) մելան, թանաք	какъ ,	(նախադր. և մակրայ) որպէս.

Ծանօթ. 6. ր մէջ անդրադարձ բայերի, որ վերջանումն ցя (կրճատած себя իւր, իմ քո, մեր, ձեր անձը) այս ցя վերջաորութիւնս չէ փոփոխում բայի ընդդութիւնը, այլ կրճատումէ ինքը ցъ, ուր բայի ձեր յանդումէ ձայնաորով, զոր օրին. называюсь (ասվումն), называюсь (ասվումէք) փոխանակ называюся, называешься. Զկնի կիսաձայններս ь և ѣ գրվումէ նոյնպէս ցя, ուստի называйся! (ասիր): Ուր բայի ձեկն սխտի յարակցուի ь, այն տեղ այդ ասոր ամենկն բաց է ձգվում ցя ի առաջև. զոր օրին. называешься (ասվումէ) փոխանակ называешься.

Училище посѣщаютъ ученики какъ и ученицы.—Дѣвочка посѣщаетъ училище и называется ученицею.—Учитель хвалитъ прилежаніе ученицъ.—Прилежаніемъ ученики и ученицы дѣлають много удовольствія учителямъ.—Няня говоритъ о желаніи мальчика, посѣщать училище.—Ученикъ мараетъ скамѣйки и книги чернилами.—Учитель держитъ въ рукахъ часы и говоритъ ещё съ ученицами.—Кто знаетъ число учениковъ?—Люди часто называются лицами.—У людей много желаній.

Այն տունը, ուր ուսուցիչը ուսուցանումէ տղայք և աղջիկներ, ասվու- մէ դպրոց.—Տղայք ասվումն աշակերտք, իսկ աղջիկները աշակերտուհիք.— Աշակերտքը ընթեռնումն գրքերի մէջ.—Տախտակները դրած են սեղանների

վերայ.—Շատ անգամ նորա խաղումն և սակաւ ուշադիր են վարժապետի խօսքերին.—Տղայքը սովորարար վազումէին և աղջիկները դրօնումէին ծովի մօտ.—Եւ տղայի քոյրերը յաճախումէին զէպ ի ուսումնարան.—Աշակերտքը շատ անգամ ձեռները և սեղանները ապականումէին մելանով.—Նորա մտածումն զբոսանքի (удовольствіе) և ոչ ուսումնարանի վերայ.—Ուսուցիչքը հաճութեամբ խօսումն տղաների և աղջիկների ժրջանութեան վերայ:

Բարձրագոյն ասումն է. կրք մի գոյական անուն գործ է անվում սեռ. արակ. հայց. գործ. կամ նախադր. հօշովով (ուրեմն մինսովը այն հօշովներից որ ասվումն առ ի շեղ, косвенные надежи), այնուհետև ասվումէ նա ըրտործու- մէն (дополненіе), երբ նշանակումէ մի իր կամ անձն, առ որ վերաբերվումէ գործողութիւնը: Աղապսի գոյականը կապակցուելով ստորոգածի հետ և առնելով հայցակ. խնդիր, ասվումէ նոյնպէս ասորիս (прямо дополненіе). զոր օրին. Աշակերտը առեց գիրք էր քոյրէն. այս տեղ „աշակերտը“ է ենթա- կայն, և երկու լրագործող բառերիցս „գիրքը“ (հայց.) և „իր քոյրը“ (արակ.) առաջինն է ասորիս (օրեկտ):

Զիերը վազումն, բայց օձերը սողումն.—Շողորորթութեան խօսքերը պատրաստումն վնաս որպէս օձի թոյնը.—Գայլերը անհանգիստ են առնում ձիերը.—Աղջիկները խաղումէին դաշտումը, իսկ թռչունքը ծառերի վերայ.—Դաշտերումը աշխատումն շինականքը ձիանքով և կայիներով.—Մշակնե- րի աներում կան սակաւ սենեակներ.—Որքան ապակիք կան այս տեղ պատուհանի մէջ.—Աճա (вотъ) պատուհանի վերայ դրած են մի քանի կո- պիկ.—Ուր շատ բաղը կայ, կայ և շատ անբաղդութիւն.—Աշակերտներ, մտա- բերեցէք ուսուցչի խօսքերը և աշխատեցէք.—Խօսիր միշտ ճշմարտութիւն.— Յաւը տանջումէ մարդու սիրտը:

Հինգերորդ գլուխ.

Վան անական անունի.

§ 16. Ածականների տեսակները.

Ածականները բաժանվումն

1, Ածականի յորմութեան (именя прилагательныя качественыя). զոր օրինակ լծծրый, բարւոք, низкій, սասրին:

2, Ածականի վերաբերութեան կամ անհատական (именя прилагательныя относительныя). զոր օրին. отцовъ, հօրը պատկանաւոր. русскій, ուսական.

§ 17. Թէ ինչպէս են ածականները կապակցուում գոյականների հետ.

Ածականները կապակցուումն գոյականների հետ կամ առանձին և կարգանումն այն պայտօնը, որ է աւելի ճիշդ նշանակել կամ որոշել այս կամ այն իրը և անձը (որոշող կամ սահմանող բառեր), զոր օրին. բարի բոլոր. — կամ թէ ԲՆՆՆՆՆՆՆՆ, ի ձեռն օժանդակ բայերիս է, էր, էն և զոցա նմանների, և սլաշավումն իրրե սորոգէալ ի մասին ենթակայի, զոր օր. բոլոր բարի է: Երկրորդն զիսլուածում ածականները համաձայնումն ի բեանց գոյականների հետ սեռով, թուով և հոլովով և ունին առանձին վերջաւորութիւնք բոլոր երեք սեռերի համար, որպէս.

Կի, ւի (օի) վասն արական սեռի, զոր օրին. добрый человек, բարի մարդ. послѣдній часть, վերջին ժամը. второй день, երկրորդ օրը.

այ, яя վասն իգական սեռի, զոր օրին. добрая жена, բարի ամուսնակից (կին). послѣдняя минута, վերջին րոպէն:

օե, օե վասն չէզոք սեռի, զոր օր. доброе слово, բարի խօսք. послѣднее слово, վերջին խօսքը.

Այս վերջաւորութիւններին, որ ասումնն ածականների լիակատար վերջաւորութիւնն (յատկընծայականք, полныя окончанія) համեմատուումն համաձայն կամ իրաւ ստուած վերջաւորութիւնքը (ստորոգական, усѣченныя окончанія). որքա են

Ե (ь) վասն արական սեռի, զոր օրին. человекъ добръ, մարդս բարի է:

ա (я) վասն իգական սեռի, զոր օր. жена добра. ամուսնակից կինը բարի է:

օ (е) վասն չէզոք սեռի, զոր օր. слово добро, խօսքը լաւ է:

Այդ երկասակ վերջաւորութիւնքը հանդիպումն միանգամայն յատկութենական ածականների մէջ միայն, մինչ վերաբերական ածականների մէջ սովորաբար գործ է անվում երկուքից մինը, կամ կրճատածը միայն, զոր օր. отцовъ, կամ թէ լիակատար վերջաւորութիւնը միայն, զոր օր. русскій.

§ 18. Հոլովումն յատկընծայական ածականների լիակատար վերջաւորութեամբ.

	Ե Ղ ա կ ի .					
	Արական.		Իգական.		Չէզոք.	
Ուղղ.	кѣ	кѣ (օի)	ая	яя	օե	օե
Սեռ.	аго	яго	օի	ցի	аго	яго
Տրակ.	ому	ему	օի	ցи	ому	ему
Հայց.	ինչպէս ուղ. կամ սեռ.		ую	юю	օե	օե
Գործ.	кѣ	кѣ	օю (օի)	сю	кѣ	кѣ
Նախադր.	омѣ	емѣ	օи	ци	омѣ	емѣ

	Յ յ ջ ն ա կ ի					
	Արական.		Իգական.		Չէզոք.	
Ուղղ.	кѣ	кѣ	кѣ	кѣ	кѣ	кѣ
Սեռ.	кѣ	кѣ	ինչպէս արական			
Տրակ.	кѣ	кѣ	սեռում			
Հայց.	ինչպէս ուղ. կամ սեռ.		кѣ, кѣ, кѣ, кѣ	кѣ		
Գործ.	кѣ	кѣ	ինչպէս արական			
Նախադր.	кѣ	кѣ	սեռում.			

Ծանօթ. 1. Եւ ածականների մէջ կար վերջաւորութիւնքը որոշելի են կապակցուումն այս կանոնի. եթէ ուղ. ունի կոշտ վերջաւորութիւն, այնուհետեւ միս հոլովներն ևս ունին կոշտ վերջաւորութիւնք և անդրադարձաբար: Նոյն կանոնը սլաշակների է այս տեղ, որ վերևում § 13. Ծանօթ. 2, § 14, Ծանօթ. 3 և 4. § 15. Ծան. 4. աւանդուեցաւ աստերի կապակցութեան մասին:

Ծանօթ. 2. Փոխանակ կի և ւի գործ են անվում օի, երբ շեշտը գաղարամէ վերջին վանկի վերայ. զոր օրին. худѣи, меньшѣи, փոխանակ худѣи, меньшѣи.

Ծանօթ. 3. Կերջաւորութիւնքը եզակի սեռականի արական և չէզոք սեռի аго, иго ար-

տառանկամեն որպէս ово, ево (տես § 3). Իսկ վերջապարթիւնքը եզակի գործիականի իզ. սեռով օյо, ею արտատանկամեն յաճախ (և գրվումեն) իրրև օй, ей. նոյնը հանդիպումէ իզականասեւ գոյականներէ մէջ եզակի գործիականում, երբ որ զգրա վերջապարթ են օ տառով:

Յրինակներ.

Ե Ղ Վ Կ Ի.			
	արական	իզական	չ'զգր.
Ուղղ.	богатый	богатая	богате
Սեռ.	богатаго	богатоѣ	богатаго
Տրակ.	богатуу	богатоѣ	богатуу
Հայց.	богатый համ' богатаго	богатую	богате
Գործ.	богатымъ	богат $\left\{ \begin{array}{l} \text{ою} \\ \text{оѣ} \end{array} \right.$	богатымъ
Նախադր.	(օ)богатомъ	богатоѣ	богатомъ
Յ Ո Ք Ն Վ Կ Ի			
Ուղղ.	богатые	богатыя	богатыя
Սեռ.	богатыхъ	богатыхъ	—
Տրակ.	богатымъ	богатымъ	—
Հայց.	богатые համ' богатыхъ	богат $\left\{ \begin{array}{l} \text{ми} \\ \text{ихъ} \end{array} \right.$	богатыя
Գործ.	богатыми	богатыми	—
Նախադր.	(օ)богатыхъ	богатыхъ	—
Ե Ղ Վ Կ Ի			
Ուղղ.	сѣній	сѣняя	сѣнее
Սեռ.	сѣняго	сѣней	сѣняго
Տրակ.	сѣнеу	сѣней	сѣнеу
Հայց.	сѣній համ' сѣняго	сѣною	сѣнее
Գործ.	сѣнимъ	сѣнею, сѣней	сѣнимъ
Նախադր.	(օ)сѣнемъ	сѣней	сѣнемъ

Յգրնակի			
	սինն	սինյ	սինյ
Ուղղ.	сѣние	сѣнія	сѣнія
Սեռ.	сѣнихъ	—	—
Տրակ.	сѣнимъ	—	—
Հայց.	сѣние համ' сѣнихъ	сѣн $\left\{ \begin{array}{l} \text{и} \\ \text{ихъ} \end{array} \right.$	сѣнія
Գործ.	сѣними	—	—
Նախադր.	(օ) сѣнихъ	—	—
Եզակի.			
	արական	իզական	չ'զգր.
Ուղղ.	великій	великая	великое
Սեռ.	великаго	великоѣ	великаго
Տրակ.	великому	великоѣ	великому
Հայց.	великій համ' великаго	великую	великое
Գործ.	великимъ	велик $\left\{ \begin{array}{l} \text{ою} \\ \text{оѣ} \end{array} \right.$	великимъ
Նախադր.	(на) великомъ	великоѣ	великомъ
Յգրնակի			
	սինն	սինյ	սինյ
Ուղղ.	великіе	великія	великія
Սեռ.	великихъ	—	—
Տրակ.	великимъ	—	—
Հայց.	великіе համ' великихъ	велик $\left\{ \begin{array}{l} \text{и} \\ \text{ихъ} \end{array} \right.$	великія
Գործ.	великими	—	—
Նախադր.	(на) великихъ	—	—

XIII. Անդիր տեսնելի բառեր և առաջարկու թիւք վան

Թարգմանու թիւն.

добрый , բարի	монастырь , ն, վանք
бѣдный , աղքատ	наполнить , լցուցանել
несчастный , անբաղդ	печатать , արտմեջնել, տիրեցնել

վերնային, հաւատարիմ
 обширный, ընդարձակ
 рѣдкій, սակաւագիրւտ
 вещь, իր, բան
 дружба, բարեկամութիւն
 авлѣніе, յայտնութիւն,
 տեսիլ
 морякъ, ծովագնաց

занимать, բռնել, զբաղեցնել
 летать, թռչել
 безъ (նախադր.), առանց
 надъ (նախադր. գործիակ. խնդրով),
 ի վերայ, վերայ
 на (նախադր. առնումէ հայց. խնդիր
 զինի հարցմանս զէպ ի ուր, յս, куда?) ի վերայ.
 въ (նախադր. Հայ, ներդոյ. Հ. զինի հարցմ. ուր).

Вѣрная дружба есть рѣдкое явлѣніе.—Храните вѣрную дружба!—Вѣрною дружбаю мы украшаемъ жизнь добрыхъ пріятелей.—Люди много говорятъ о вѣрной дружба, но несчастные часто не доверяютъ вѣрной дружба пріятеля.—Знакомъ вѣрной дружба слѣжитъ не леть, а правда.—На сѣнемъ столѣ лежали рѣдкія вещи.—Въ великихъ монастыряхъ есть много рѣдкихъ вещей.—Не пріятели причиняли не мало вреда рѣдкимъ вещамъ богатаго монастыря.—Добрыя моряки накопили рѣдкими вещами и книгами нѣсколько комнать обширнаго дома.—Смотрите на рѣдкія вещи моряковъ.—Вотъ въ книгѣ ты будешь читать объ обширныхъ моряхъ и рѣдкихъ вещахъ.

Կապոյտ ծովը դրած է այն տեղ որպէս մի կապոյտ պատկեր առանց շրջանափակի.—Տեսութիւնը կապոյտ ծովի արամեցնումէ անբազղ ծովագնացի չքաւոր կլինը.—Մարդիկ շատ անգամ հաւատումն ծովին մեծամեծ հարստութիւնը.—Մեծ հաճութեամբ մեր նայումնը կապոյտ ծովի վերայ.—Այն տեղ, կապոյտ ծովի վերայ թռչումն սակաւագիրւտ թռչուններ.—Ինչ էք դուք լսած կամ ընթերցած կապոյտ ծովի մասին. Մեր ընթեռնու մենք գրուածների մէջ ընդարձակ ծովի սակաւագիրւտ երևոյթների մասին.—Հարուստ մարդիկը պահումն սակաւագիրւտ ձրանք (ջուլ) շատ.—Հարուստ մարդերի ձեռք ոչ միշտ օղնումէ չքաւորներին և անբազղներին.—Հարուստ մարդերին ծառայումէ շողջորթութիւնը.—Աշխատութիւնը զբաղեցնումէ յաճախ և հարուստ մարդիկ.—Յաճախ մեր բարեկամութիւն տնինը հարստականների հետ և սակաւ մտաբերումնը չքաւորը:

§ 19. Կրճատ ածականների մասին.
Վերջաւորութիւնը.

	Ելափի.			Յորնակի.
	արական.	իգական.	չէզոք.	
Ուղղ.	ъ (ь)	а (я)	о (е)	ы (и)

Յատկընծայական ածականների լիակատար վերջաւորութեան կրճատութիւնը կատարվումէ, լիակատար (կոչտ կամ կակուլ) վերջաւորութիւնը յիղափոխելով զէպ ի կրճատ (կոչտ կամ կակուլ) յանգաւորութիւն. զոր օր. великій, великая, великое—կրճատած, великъ (այս տեղ ոչ великъ, որովհետեւ զինի г, к, х կարող չէ դուրի ь), велика, велико: Միայն, ուր կրճատման միջոցին, արական սեռում է ի առաջև հանդիպումն երկու բաղաձայնք, սրբա բաժանվումն օ կամ օ տաւերով. զոր օրին. рѣдкій, бѣдный—կրճատ. рѣдокъ, бѣдень. այլ և և և վերջարդաձայնից յառաջ փոխարկվումն զէպ ի օ. զոր օրին. спокойный, сильный—կրճատած, спокоѣнь, силенъ (փոխանակ спокойнѣ, сильнѣ) (Համեմատիր § 15, ծանօթ 2. և ծանօթ. 5): Միայն достойный (արժանաւոր) կրճատվումէ достонѣ, և ի տեղի անկրճատ, անկրճատ, անկրճատ (աճականից անկրճատ, անկրճատ, անկրճատ, մտերիմ) յաճախ գործ է անվում անկրճատ, անկրճատ, անկրճատ. ի մէջ կրճատ ձեւերիս զոք, զոք, զոք (որոց լիակատար ձեւերն են զոք, զոք, զոք) և մի քանի այլ բառերի մէջ, վերջարդաձայնքը չեն բաժանվում միմեանցից:

XIV. Անդր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վան թարգմանութեան.

близкій,	մօտ, մերձ	յուսիս,	փողոց
спокойный,	հանդարտ. խաղաղ	житель,	բնակիչ
сильный,	հզօր, զօրաւոր	торговля,	վաճառաչանութիւն, աւուր և աւրք
страшный,	անարկու	холодъ,	ցուրտ
полезный,	օգտաւէտ	быль (за, до) էր	
вредный,	վնասակար	были,	էլնք, էլր, էլն
высокій,	բարձր	буду,	կը վնիմ
привлѣжный,	ժրջան:	будень (бѣдетъ և այլն),	կը վնիս
пріятный,	հաճոյական, հաճելի	будь!	եզիւր, լէր
прямой,	ուղիղ	будьте,	եզիւր, լէրուրք
искренній,	մտերիմ, արդարամիտ	отъ,	(նախադր. սեռական խնդրով) կազմումէ բացառ. հոլովը Հայոց
городъ,	(յոքն. города) քաղաք		

Բարձրագույնը անս. Ածականը, ուր նա դործ է անվում իրեն ստորոգեալ, գրվում է կրճատ վերջաւորութեամբ. դոր օրին. ДОМЪ ВЕЛИКЪ, տունը մեծ է. МАТЬ ДОБРА, մայրը բարի է. ЛИЦО КРАСИВО, երեսը գեղեցիկ է:

Մանօթ. Ուրեմն կրճատ անվանները, սովորաբար հանդիպում են ուղղական հոր- վով միայն, որ է հորովը ենթակայի և ստորոգեալի. սակայն երբեմն գոա- նումներ կրճատ անվաններ և այլ հորովներով (§ 74, II). այնուհետև նոյա հո- րովանը ձևաարվում է այնպէս, ինչպէս ցոյցանում է տախտակը § 22, II.

Городъ великъ и силенъ; улицы города прямы.—Море здѣсь близко, торговля обширна, а жители богаты.—Жизнь злодѣя всегда была пріятна, бо- гатство теперь велико, но смерть будетъ страшна.—Работникъ былъ прилеженъ, но бѣденъ.—Мальчиѣ сынъ отъ холода.—Непріятели были страшны, но царь былъ спокоенъ.—Будьте вѣрны и искренны въ дружбѣ!—Явленіе было рѣдко, но страшно.—Богатства людямъ часто очень вредны.—Книги были и будутъ полезны.

Թշնամին մօտ է, բայց ոչ անաւոր.—Բարի մարդու սիրտը խաղաղ է.—Նշիր միշտ պարտականութեանդ հաւատարիմ և արդարամտ.—Աշակերտու- ճիքը էին ժրաջան.—Աշակերտներ, եղիք ժրաջան.—Յուրաքը շատ անգամ հաճելի և օգտակար է.—Ճշմարտութիւնը միշտ օգտակար է, բայց ոչ միշտ ակործելի.—Հեշտութիւնը յոյժ անգամ յոյժ վնասակար են.—Պատկերը մեծամեծ ճարտարպետների սակաւաղլւա են.—Գաղտըները չեն միշտ մեծ, և բնակիչը շատ անգամ յոյժ աղքատ են.—

XI. Անգիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն

Թարգմանութեան.

прекрасный ,	գեղեցիկ	подобный ,	նման, պէս
чистый ,	մաքուր	облако ,	ամպ
бѣлый ,	սպիտակ	днѣмь (մակը.)	ցերեկով, լուսով
храбрый ,	քաջ, արի	ночью (մակը.)	գիշերով
проходчивый ,	անցաւոր	слѣшкомъ (մակը.)	կարի, չափից դուրս
переменчивый ,	փոփոխական	что (չաղկապ) թէ, որ	
печальный ,	արտում, արամեցու- ցիչ	также (մակը.)	նայնպէս

Ինչպէս գեղեցիկ են ամպերը ցերեկով. ինչպէս մաքուր և սպիտակ գիշերով.—Մարդու կեանքը ամպերի նման է. սա նայնպէս փոփոխական, նայնպէս անցաւոր է.—Ինչպէս ընթեանումները, մեծ թաղաւորի պատերազ- մադքը միշտ քաջ են, բայց զիտեն նայնպէս, որ նորս յոյժ անգամ շատ

անբաղղ էին.—Խօսումնն դրօշների մասին թէ նորա վնեղու են ոչ սպիտակ, այլ կապոյտ.—Շատ անգամ կարծումնն, կրք մի մարդ ակուր է, ուրեմն անբաղղ է նա.—Միշտ շատ խօսած են մեծամեծ հերոսների դործերի վերայ.—Հաւատումնն մարդերի խօսքերին, բայց և նայումնն նոցա դործերի վերայ:

§ 20. Բաղդատութիւն (Сравненіе) Ածական- ների:

I. Զանազանումն էրէ: աստիճանը (стѣпени) յատկութեան.

- 1, Գրւումն (положительная стѣпень). зима пріятна, ձմեռը ակործելի է:
- 2, Բարձրագույն (сравнительная стѣпень), դոր օրին. лѣто пріятнѣе, ա- մառը անէլէ ակործելի է.
- 3, Գերաբարձի (превосходная стѣпень), դոր օրին. весна самое пріятное время года, գարունը է տարու ամենակործելի ժամանակը:

II. Բաղդատական աստիճանը ուսու լիզվում սովորաբար կազմվում է վերջաւորութեամբ ֆե (ѣя). դոր օրին, пріятнѣе, առաւել ակործելի. այս է կրճատ կազմութիւնը բաղդատականի, իրեն անվան ստորոգութեան մի- այն դործածելի և անփոփոխու. Այն անվանների մէջ, որք վերջանումնն гій, кій, хій, բաղդատականը ստանում է վերջաւորութիւնս е նախնից շար- յան աստուղ, որպէս զի տառս

г	փոխվում է	ж
к	„	ч
х	„	ш

դոր օրին.	стрѣгій (խիստ)	բաղդատ.	стрѣже
	лѣгкій (հեշտ, թեթեւ)	—	лѣгче
	тѣхій (հանդարտ)	—	тѣше

Մանօթ. гій, кій և хій վերջացած անվանների պէս անանցումնն բաղդա- տականը (կրճատ ձևի) յետագայ տասն անվանքս վերջաւորու- թեամբքս дій (доі), тій, стій, молодой, մանուկ. твердый, ամուր, հաստատ, худой, անպիտան, богатый, հարուստ. крутой, դառ ի վեր, դառ ի վայր, густой, թանձր, простой, պարզ. толстый, հաստ, частый, յաճախ, խիստ. чистый, մաքուր. միայն թէ սոցա մէջ յեղափոխվումնն

л	դէպ ի	ж
т	„	ч
ст	„	ш

այս պատճառով молодой, աւելի մանուկ. богаче, աւելի հարուստ, толще, աւելի հաստ, և այլն.

Իբրև լիակատար վերջաօրոթիւն բաղդատականի համարվումէ նիւնիւն. զոր օրին. пріягнѣннїи, առաւել արտրծելի. гнї, кнї, хнї վերջացած ածականները փոխումնն այս վերջաօրոթիւնքը զէս ի անիւն յառաջընթաց շարժաձայնով, ուստի строжайнїи, առաւել խիստ. легчайнїи, առաւել հեշտ, առաւել թեթեւ. ветшайнїи (բառիցս ветхїи, հին) առաւել հին: Սակայն այս լիակատար ձևերը սակաւ ուրեք զործ են ածվում իբրև բաղդատականք և աւելի յաճախ ունին գերադրականի իմաստ, (տես ներքեում III.): Բաղդատականի լիակատար վերջաօրոթիւնները փոխանակ շատ յաճախ գրվումէ դրականը յառաջադաս բառովս бдѣ. վասն որոյ, փոխանակ пріягнѣннїи, ասվումէ бдѣ пріягнѣннїи, մի յայնութիւն, որոյ նմանաձևութիւնք ցուցանումէ և հայկազեան լեզուն, որում ունի ուշադիր լինելու ուսս լեզուի հաղագէտ ուսուցիչը:

Անկանոն կերպով ածանցումն բաղդատականը, բացի այլ միւսերից, յետադայ ածականքս.

		բաղդատական	լիակատար ձև
		спрягаемое окончаніе.	склоняемое окончаніе.
бдѣкнїи,	ժիր, արագ	бодѣе (бодѣнїи)	(бдѣе бдѣкнїи)
велѣкнїи,	մեծ	больше	большнїи *)
высодкнїи,	բարձր	выше	выснїи
глубодкнїи,	խոր, խորին	глубже	глубочайнїи
далѣкнїи,	հեռուոր	дальше	(дальнѣннїи)
дешѣвынїи,	թեթեակազին	дешевле	(бдѣе дешѣвынїи)
днѣкнїи,	վայրենի	дичѣе	(бдѣе днѣкнїи)
малнїи,	փոքրիկ	меньше	меньшнїи*)
молоднїи,	մանուկ	молдже	младнїи
ннѣкнїи,	ստորին	ннже	ннзннїи
рѣдкнїи,	սակաւազին	рѣже	рѣдчайнїи
сладкнїи,	քաղցր	сладче	сладчайнїи
старнїи,	ծեր,	старше	старшнїи **)
ѳзкнїи,	նեղ	ѳже	(бдѣе ѳзкнїи)
хороннїи,	լաւ	лучше	лучннїи
широдкнїи,	լայն	шире	ширннїи,

*) Չէ պիտոյ շիտթել бдѣннїи և меннннїи ընդ большоднїи մեծ, меннннդнїи կրտսեր, զոր օրինակ, большоднїи прѣздинѣ, մեծ աօն, менннннդнїи сестра, կրտսեր քոյրը.

**) Եթէ старнїи նշանակումէ հին, այնուհետև старѣе, старѣнннїи.

Բաղդատականի լիակատար ձևերը միայն հոլովիլի են. իսկ կրճատքը մնումնն անփոփոխ, ինչպէս ակնարկեցինք վերեւոյ:

III. Գերադրական աստիճանը բացայայտվումէ բառովս сѣмнн, կապակցած դրականի հետ. երբնն նոյնպէս բաղդատականուիս ան վերջաօրոթեամբ, զոր օր. сѣмнн пріягнѣнн, ամենախործելի. сѣмнн лѳчннн, ամենալաւ: Գերադրականը զործ դրուելով իբրև ստորոգիակ, ձևաւորվումէ կրճատ բաղդատականի պէս, կապակցած ընդ всегд, նոյնպէս всеѳхѣ (изъ всеѳхѣ ամեններից), զոր օր. пріягнѣе всегд, ամենահաճելի, քան զամենայն հաճելի. лѳчнне всеѳхѣ, ամեններից լաւ, քան զամեննստան լաւ:

Ինչպէս յիշեցինք արդէն, բաղդատականի լիակատար ձևը հանդիպումէ առաւել յաճախ գերադրականի մտքով (մանաւանդ վսեմ ոճի մէջ). այս ձևերը երբնն առաւել սաստկանումն յառաջընթաց վանկերովս нам, все, զոր օրին. навлечайннн, ամենաթեթեւ, навлѳчннн, ամենալաւ, всемплоестивѣннн, ամենազթած: Կայ ուստերէնում մի այլ տեսակ սաստկացնելու գերադրականի իմաստը, այսինքն գործածութեամբ յառաջընթաց վանկերիս все և пре հանդերձ դրականով. զոր օր. предобрннн человекѣ, շատ բարի մարդ, всепокрнннн слугѣ, ամենախոնարհ ծառայ, преупрннннн мальчншка, շատ կամակոր տղայ:

Յետադայ ածականքս բացի լիակատար բաղդատական վերջաօրոթիւնից (ннн, տես վերեւում II.) ունին այլևս լիակատար գերադրական ձև.

велѣкннн	գերադրական	велчѣнннн
высодкннн	—	высочѣнннн
малннн	—	малѣнннн
ннѳкннн	—	ннѳѣнннн

XVI. Անդիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն

թարգմանութեան.

хнтрннн,	խորամանկ	серебрд,	արծաթ
ѳчнннн,	մտացի խելացի	мѣдѣ,	պղինձ
тяжелннн,	ծանր	соль,	աղ
живдтное,	չնչաւոր	снѣгѣ,	ձիւն
вѣрь, я,	վայրենի դաղան	бумага,	թուղթ
слонѣ,	փիղ	холстѣ,	կտաւ
лицѳца,	աղուէս	горѳздо	(մակր.) շատ աւելի, ևս առաւել
кдшка,	կատու	кѣ	(նախադր. արակ. խնդրով) մօտ, առ

тѣло ,	մարմին	<table border="0"> <tr> <td>нѣжели</td> <td rowspan="3">} (շաղկապ) քան, քան թէ</td> </tr> <tr> <td>чѣмъ</td> </tr> <tr> <td>какъ</td> </tr> </table>	нѣжели	} (շաղկապ) քան, քան թէ	чѣмъ	какъ
нѣжели	} (շաղկապ) քան, քան թէ					
чѣмъ						
какъ						
здоровье ,	առողջութիւն					
металль ,	մետաղ					

или (շաղկապ) կամ

Ծանօթ. Գոյականք ածականապէս վերջաւորութեամբ հոլովումն իրրն ածականք.

Бумага бѣла, холстъ бѣлѣ, но свѣтъ бѣлѣ всего.—Серебрѣ полезно, мѣдъ полезнѣе, но желѣзо самый полезный металл.—Кощи хитры, волю хитрѣе, но лисицы хитрѣе всѣх.—Лошади умны, но слоны—самыя хитрыя животныя.—Волки суть звѣри болѣе вредныя, нѣжели лисицы.—Ученикъ прилеженъ, ученица прилежнѣе; но прилежнѣе всего былъ художникъ.—Жизнь война пріятнѣе, нѣжели жизнь работника и мужика; но жизнь работниковъ гораздо спокойнѣе, чѣмъ жизнь войновъ.—Не знаю, кто былъ храбрѣе, жители города, или неприятели царя; но храбрѣе всѣхъ были воины арміи.—Видъ моря днемъ былъ страшный, но гораздо страшнѣе онъ бѣдетъ ночью.— Тамъ въ городѣ дѣлаютъ наилучшій холстъ и прекраснѣйшую бумагу.

Պղինձը ծանր և օգտակար է. երկաթը աւելի ծանր է, բայց շատ աւելի օգտակար.—Արծաթը է ամենապիտակ, բայց ոչ ամենօգտակար մետաղը:—Մետաղները են ամենածանր մարմինները:—Արծաթը է սպիտակ, բայց ոչ ամենօգտակար մետաղը.—Մետաղները են ամենածանր մարմինները.—Ջրնը սպիտակ ու գեղեցիկ է, բայց առաւել գեղեցիկ էին ամպերը.—Թուղթը աւելի սպիտակ է քան թէ ահա (вотъ) այդ աղը.—Աղջիկները չեն միշտ աւելի ծրածան քան թէ տղայքը.—Տղայն խոհեմ էր և աւելի խոհեմ քան թէ մշակները.—Հարստութիւնը քաղցր է (пріятно), բայց շատ աւելի քաղցր է առողջութիւնը.—Կատուն շատ անգամ վնասակար է. առաւել վնասակար են աղուէսները, իսկ ամենավնասակար են գայլերը.—Ուսուցիչը դպրոցում խօսումէր ամենօգտակար և ամենավնասակար չնչաւորներն վերայ.—Ամենօգտակար չնչաւորներն կարգին պատկանումէ ձին, ամենախոհեմներն — փիղը, իսկ ամենավնասակարներն կարգին գայլը:

XVII. Անգիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

дорогой,	սիրելի, պատուական	<table border="0"> <tr> <td>средство,</td> <td>հարք, միջնորդ</td> </tr> <tr> <td>худой,</td> <td>վատթար, անպիտան</td> <td>собака,</td> <td>չուն</td> </tr> </table>	средство,	հարք, միջնորդ	худой,	վատթար, անպիտան	собака,	չուն
средство,	հարք, միջնորդ							
худой,	վատթար, անպիտան	собака,	չուն					

лѣнивый ,	ծոյլ , հեղդ	<table border="0"> <tr> <td>стрѣусь ,</td> <td>ջայլամն</td> </tr> <tr> <td>колѣдезь , я, քրհոր</td> <td></td> </tr> </table>	стрѣусь ,	ջայլամն	колѣдезь , я, քրհոր	
стрѣусь ,	ջայլամն					
колѣдезь , я, քրհոր						
простѣй ,	պարզ , հասարակ	рѣка , գետ				
толстѣй ,	հաստ , ստուար	свѣтъ , աշխարհ , լոյս				
утомлять ,	վատտակեցնել , ձանձրացնել	деревни , գեղ , գիւղ				
обитѣть ,	բնակել					

сѣвѣсть , խիղճ.

Ծանօթ. Շաղկապքս նե՞ղու, ինչ քիտանակի զոյցս բարդատանին կանին բաց են ձգվում, իսկ փոխանակի զոյցս բարդատանին յաջորդող զոյցականքը (այլն ածականք, գերանուններ և թուական անունք) եթէ զբաժ էին Ուղղ. կամ Հայց. հոլովով, դործ են անվում սեռականով. դոր օրին. և՛նո քիտանակ նե՞ղու (փոխանակ նե՞ղու նոն). նոյն բանը երեսմէ և հայկականում, միայն թէ այդ սեղ փոխանակ սեռականի զբովումէ բացառականը, նմանելով սա՞՞կականին:

Дерево выше дома.—Городъ дѣльше монастыря.—Учитель мальчика строгъ, но учитель дѣвочки гораздо стрѣже.—Бумага худѣ, а холстъ не хуже и не лучше бумаги.—Улицы широки, рѣки шире, но шире всего поля.—О самомъ лучшемъ и самомъ простѣмъ средствѣ вы не говорили.—Собаки болѣе кошке, но кошки хитрѣе собакъ.—Въ колѣдезяхъ вода чище, нѣжели въ рѣкахъ.—Богатѣйшіе люди обитаютъ въ городѣхъ.—Стрѣусь есть величайшая птица въ свѣтѣ.—Малѣйшая работа утомляетъ лѣниваго человека.—Богатства хороши, но лучше и дорѣже всего чистая сѣвѣсть.

Սեղանի վերայ զբաժ են թուղթը և կտար. թուղթը աւելի նեղ է և աւելի մաքուր քան թէ կտար, այլն նա աւելի թիթի է. բայց կտար շատ աւելի թանկ է քան թէ թուղթը:—Շունը աւելի փոքրիկ է քան թէ ձին, բայց ձին աւելի օգտակար է չնոյց.—Տունը աւելի վատ չէին քան թէ փողոցները, բայց ամենախոտովար էին մարդիկը.—Քաղաքի բնակիչները աւելի հարուստ են քան թէ բնակիչքը գեղերի. գեղերի մէջ բնակումն շատ անգամ ամենաջրատր մարդիկ, բայց և քաղաքներն մէջ մարդիկը չեն միշտ հարուստ.—Ծառը գաւիթի մէջ աւելի հաստ և աւելի բարձր էր քան թէ ծառը դաշտում: Մօտ (y) ծովին կային ամենաբարձր ծառեր.—Ամենամեծ չնչաւորքը են փիղերը, ամենամեծ թռչունքը ափումն ջայլամներ.—Տղայքը շատ անգամ վատտակեցնումէ ամենաթիկ և աշխատութիւնը.—Ամենապարզ հնարները են սովորարար ամենալաւքը.—Մտերիմ բարեկամութիւնը պատ-

կանում է ամենասակազարեայ յայտնութիւնների կարգին կեանքի մէջ :

§ 21. Վերաբերական անձականների մասին.

Վերաբերական անձականները նշանակում են այն իրը, որոյ անունանկարգութեանը կցորդվում են նորա, իբրև սեփականութիւն մէջ մասնակցի մարտն, կամ թէ ցուցանում են պարզապէս անձի մասին, իբրև նշանակում, կամ իբրև նշանակում, կամ թէ, վերջապէս, նորա ցուցանում են պարզապէս անձի մասին (относительныя личныя). երկրորդում, առաջին անգամ (относительныя родовыя, և երրորդում — պարզապէս անձի մասին (относительныя обстоятельныя): Վերաբերական անձականքը առհասարակ բղխում են զոչականներից (մի քանիքը նոյնպէս մակբայներից), որոց սեռական հարավին համեմատվում են նորա ըստ նշանակութիւնը և վերջանում են

- ա) Անձականքը օվ, օва, օво. զոր օրինակ, ивановъ, а, о (անունիցս Иванъ, Յովնանէս). օвъ, օва, օво. զոր օրին. царѣвъ, а, о, թագաւորի օնъ, օна, օно, զոր օր. сестринъ, а, о, քուհրը.
- բ) Առաջին անգամ սкіи (цкїи), ая, օе. զոր օր. учительскїи, ուսուցչի, ուսուցիչների, իրաւքանչիւր ուսուցչի յատուկ. ии, ѣя, ѣе, զոր օրին. личїи, ѣя, ѣе, աղուէսի, աղուէսների պատկանեալ. ныи, ная, носе. զոր օրին օрляныи, ая, օе, արծուի, արծիւների պատկանեալ.
- գ) Պարզապէս անձի մասին (որ և բղխում են մակբայներից) վերջանում են ныи, нїи (шнїи), զոր օրին. комнатныи, ая, օе, սենեկի — здѣшнїи, ая, օе, ատտի, այս ատղի. нынѣшнїи, այժմեան, ычераннїи, երեկեան:

§ 22. Ածանցութիւն և հոլովումն անձնարար վերաբերական անձականների.

Անձնարար վերաբերական անձականքը ածանցութեամբ անձների անուններից, որպէս և անձնացուցած նութիւններից, և յատկապէս եզակի սեռականից, սորա վերջաւորութիւնքը փոփոխելով

զէպ ի օվ (օва օво), և թէ սեռականը վերջանում է ա
 զէպ ի օվ (օва, օво), ,, ,, ,, ,, և
 զէպ ի օն (օна, օно), ,, ,, ,, ,, ы, и

Զոր օրինակ, Иванъ, սեռ. Ивана — ивановъ. царь, царя — царѣвъ. сестра, сестры — сестринъ. дядя, дяди — дядинъ.

Որովհետև սեռական բառերի մէջ և ստանց յետոյ կարող է գրուիլ и, վասն որոց սեռականի վերջաւորութիւնք քы փոխվում է զէպ ի օնъ, а, о. զոր օր. царяцынъ, а, о (բառիցս царяца թագուհի):

- Նկատելի են իբրև բացառութիւնք, սորա. братиннъ, а, о (բառիցս братъ, եղբայր), եղբոր. мужиннъ, а, о (բառիցս мужъ, ամուսին սպր), ամուսին ան. зятиннъ, а, о (բառիցս зять, փեսայ) փեսայի. яковлевъ, а, о (բառիցս Яковъ, Յակոբ), Յակոբի.

II. Այս անձականների հոլովումը կատարվում է այսպիսի կերպով. վերջաւորութիւնք.

	Ե Ղ Վ Ի			Յ Ն Ե Մ Կ Ի
	արական	իգական	չէզք	բոլոր երեք սեռի համար
Ուղղ.	ѣ	а	о	ы
Սեռ.	а	ой	а	ыхъ.
Տրակ.	у	ой	у	ымъ
Հայց.	ինչպէս ուղղ. կամ սեռ.	у	о	ինչպէս ուղղ. կամ սեռ.
Գործ.	ымъ	ою	ымъ	ыми
Նախ.	омъ	ой	омъ	ыхъ

Օ Ր Ի Ն Վ Կ Եզակի

	արական	իգական	չէզք.
Ուղղ.	ивановъ	иванова	иваново
Սեռ.	иванова	ивановой	иванова
Տրակ.	иванову	ивановой	иванову
Հայց.	ивановъ, կամ иванова	иванову	иваново
Գործ.	ивановымъ	ивановою	ивановымъ
Նախադր. (օվ)	ивановѣ	ивановой	ивановомъ

Յորնակի.

Բոլոր կրիք սեռի համար.

Ուղղ.	ивановы
Սեռ.	ивановыхъ
Տրակ.	ивановымъ
Հայց.	ивановы կամ ивановыхъ
Գործ.	ивановыми
Նախադր.	(օբъ) ивановыхъ .

Եղակի.

	արակ.	իդակ.	չէգ.
Ուղղ.	господень ,	господни ,	господне
Սեռ.	господня ,	господней ,	господни
Տրակ.	господню ,	господней ,	господню
Հայց.	госпо { день дня,	господню ,	господне
Գործ.	господнимъ ,	господнею ,	господнимъ
Նախ.	(օ) господнемъ ,	господней ,	господнемъ

Յորնակի

Բոլոր 3 սեռերի

Ուղղ.	господни
Սեռ.	господнихъ
Տրակ.	господнимъ
Հայց.	господ { ни нихъ
Գործ.	господними
Նախ.	(օ) господнихъ

XVIII. Անգիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

Александръ ,	Աղէքսանդր	картина ,	պատկեր
Петръ ,	Պետրոս	тетрадь ,	տետրակ
Марья ,	Մարիամ	сражаться (У. լծորդ.)	պատերազմել,
имѣіе ,	կալուած, ստացուածք		կառել
гѳрдосгь ,	հպարտութիւն	составлять ,	կազմել
врагъ ,	թշնամի	охѳтно	(մակրայ), յօժարութեամբ
листъ ,	թերթ, տերև	такъ	(մակրայ), այսպէս.

Петрова книга лежитъ на мариномъ столѣ.—Листы петровой книги не бѣли мариныхъ рукъ.—Картинки прекрасны; онѣ принадлежатъ къ петровой книгѣ.—Иковлевы сѣстры читали петрову книгу.—Дѣвочка не охѳтно читаетъ, а вы мѣчите бѣдную петровою книгою. Въ петровой книгѣ много страшныхъ разсказовъ.—Александръ, держи петровы книги!—Число петровыхъ книгъ не велико.—Ученики причиняютъ вредъ не Петру, но петровымъ книгамъ.—Мы говоримъ о петровыхъ книгахъ.—Петровы книги еще братнихъ тетрадей.—Вы терпете ивановы вещи съ петровыми книгами.

Ասն կալուածք այժմ պատկանումէ կնոջը.—Ասն եղբայրը (տաղրը) չգիտէ կնոջ գոյքի մեծութիւնը.—Կնոջ գոյքին պատկանումեն փոքրիկ դիւզեր շատ.—Ասն քոյրը գովումէր կնոջ կալուածքը.—Քուեր տունը քաղաքի մէջ հանդերձ կնոջ կալուածով կազմումեն առն հարստութիւնը.—Մեք մտածումէինք կնոջ կալուածի վերայ.—Ինչ էք լսած Աղէքսանդր թագաւորի և Աղէքսանդրի պատերազմողների մասին.—Աղէքսանդրի պատերազմողները այնպէս քաջ էին, որ թշնամիքը անյօժարաբար կովումէին թագաւորի հերոսների հետ:

§ 23. Ածանցութիւն և Հոլովումն ազգական և պարագայական ածականների:

I. Ազգական ածականքը ունին զանազան վերջաւորութիւնք. միտ դնելով այն գոյականներին, ուստի բղխումեն նորա, վերջաւորութիւնս

1, скій, цкій ընդունումեն անձների, աշխարհների, քաղաքների, դիւզերի և դետերի անուններ. զոր օրինակ, учитель, учительскій, олоуцгիչների պատկանաւոր. Нѣмецъ, գերմանացի—нѣмецкій, գերմանական. Москва, մոսկովա—московскій, մոսկովեան. Донъ (Գօն գետը)—донскѳй, դոնեան.

2, ій (ья ье) ընդունումեն շնչաւորների անուններ. զոր օր. олень, եղջերու—олѳній, ья, ье, եղջերուի. рыба ձուկն—рыбій, ья, ье, ձկան. слово փիղ—словоі. սեռ. словоъ—словоіі, ья, ье, փիղերի. (կայ և ձևս словоіі (ая ое).

Բաղաձայնքս г, к, х, д, т, ц, ուր նորա հանդիպումեն գոյականների յգրնակի սեռականի վերջաւորութեան առաջն, փոխվումեն դէպ ի չչողական ձայներ, ածականի վերջաւորութեան առաջն (ի վերայ հիման կանոնի

§ 20, II. միայն թէ տառս և յեզրախառնմէ նոյնպէս չ. զոր օր. собака—собачій, ԲЯ, ԵԵ, շան, շնական. овца, ոչխար, յորն. սևա. овечь—овечій, ԲЯ ԵԵ, ոչխարի. теленокъ, որթ. յորն. սևա. телать—телачій, ԲЯ, Ե, որթու:

Մանօթ. Այդպիսի ազգական անձանք անանցվումն նոյնպէս մի քանի անձնական անուններից, զոր օր.

человѣкъ—человѣчій, ԲЯ, ԵԵ, մարդու, (չէ պիտոյ շփոթել ընդ ձևիս челоуѣческій, մարդկային). пастухъ, հովիւ—пастушій, ԲЯ, ԵԵ, հովուի. помещикъ, կալուածատէր—помѣщичій, ԲЯ, ԵԵ, կալուածատիրոջ: вдова, այրի, ճէւա են կրճատ. իդ. անձանք ձևերիս вдова, ճէւա.

3. иный ընդունումն թռչունների անունները. զոր օրինակ, орѣлъ, արծիւ, орлиный, ալ, օԵ, արծուի. раяг птица ունի птичій, ԲЯ, ԵԵ, թռչնի: թռչնանունների պէս անանցումն ազգական անձանք և այս գոյականքս лошадь, ձի—лошадійный, ալ, օԵ օсёлъ, էչ—ослиный, ալ, օԵ козёлъ, այծ—козлиный, ալ, օԵ. левъ, աւիւծ—львиный, ալ, օԵ.

4. овый, емый ընդունումն անկանունները, զոր օր. дубъ կաղնի—дубовый, ալ, օԵ липа, ախլիա—липовый, ալ, օԵ грѣша, տանձ, տանձենի—грѣшевый, ալ օԵ.

Սոցա հետևումն այլևս քանի մի չնչաւորների անուններ.

զոր օր. бобръ, ջրուռ—бобровый, ալ, օԵ китъ, կէտ—китовый, ալ, օԵ

II. Պարագայական անձանքը անանցվումն թէ գոյականներից և թէ մակրայներից, որք ցուցանումն բաժանի և թեղի. զոր օր.

комната, սենեակ—комнатный, ալ, օԵ, սենեկային гѣто, ամառն—лѣтний, ալ, ԵԵ, ամառնային завтра, վաղիւն—завтрашній, ալ, ԵԵ, վաղուեան. здѣсь, աստ—здѣшній, ալ, ԵԵ, այս տեղի, աստի.

III. Ազգական և պարագայական անձանք հորվելումն որպէս յատկընծայական անձանքը լիակատար վերջաւորութեամբ. այս կանոնից խտորվումն միայն նորա, որ վերջանումն ий, ԵЯ, ԵԵ. նոցա հորվումը ցուցանումէ յատկայ ասխատակա.

	Ե Ղ ա կ Ի .			Յ " ք ն ա կ Ի .
	արական	իգական	չէզքք	բոլոր 3 սեռի համար .
Ուղղ.	ий	ԵЯ	ԵԵ	ԵИ
Սևա.	ьяго	Եей	ԵЯго	ԵИхъ
Տրակ.	ьему	Եей	Եему	ԵИмъ
Հայց.	որպ. ուղղ. կամ սևա.	ью	ԵԵ	որպ. ուղղ. կամ սևա.
Գործ.	ьимъ	Եею	ԵИмъ	ԵИми
Նախ.	ьемъ	Եей	Եемъ	ԵИхъ

Օրինակ.

Եզակի

	արական	իգական	չէզքք.
Ուղղ.	рыбий	рыбья	рыбье
Սևա.	рыбьяго	рыбей	рыбьяго
Տրակ.	рыбьему	рыбей	рыбьему
Հայց.	рыбий կամ	рыбьяго	рыбью
Գործ.	рыбимъ	рыбьею	рыбимъ
Նախադր.	(o) рыбьемъ	рыбей	рыбьемъ

Յորնակի

Բոլոր 3 սեռերի համար.

Ուղղ.	рыби
Սևա.	рыбихъ
Տրակ.	рыбимъ
Հայց.	рыби կամ рыбихъ
Գործ.	рыбими
Նախ.	(o) рыбихъ

XIX. Անգիր ուսանելի բառեր և առաջարկու թիւեր վասն թարգմանու թեան.

овца ,	ոչխար	місо ,	միս
корова ,	կով	кость ,	ուկր
айса (дичина) ,	ազուէս	масло ,	իւղ, ձէթ.

олень , я , *հղջերու*
 медвѣдь , я , *արջ*
 голова , *գլուխ*
 нога , *ոտն*
 лапа , *թափ*
 шкура , *մորթ , կաշի*
 шуба , *մուշտակ*
 мясо , *միս*

молоко , *կաթն*
 Лапландія , *Լապլանդիա*
 важный , *կարեոր , մեծակշիռ*
 длинный , *երկար , երկայն*
 темный , *ջերմ , տաք*
 домашній , *տնային , տունին*
 бывать , *լինել , սովորաբար լինել*
 питаться , *սնանիլ (գործ . խնդրով)*

деревенскій , *գիւղային .*

Птицы когти не тяжелы, но онѣ тяжелѣе рыбныхъ костей.—Шуба изъ медвѣжьихъ шкуръ называется медвѣжьей шубою.—Медвѣжья шуба теплѣе, но она тяжелѣе; гораздо легче бывають лисьи шубы.—Изъ коровьяго молока дѣлають масло; онѣ называется коровнымъ масломъ.—Тамъ на землѣ лежали волчьи ноги безъ шкуры.—Кѣ лисьи и медвѣжьимъ шубамъ принадлежали тогда коровьи когти съ овечьими шкурами.—Снѣгъ покрываетъ сѣстрину лисью шубу.—Овцы и коровы называются домашними животными.—Олень составляетъ богатство жителей Лапландіи; они питаются оленьимъ мясомъ и дѣлають много полезныхъ вещей изъ оленьеи кожки и оленьихъ шкуръ.

Վաճառաշահութիւնը հղջերուի կաթնով և հղջերուի մորթերով Լապլանդիայում մեծ է.—Գայլի մորթից մուշտակը հաճելի է, արջի մորթից մուշտակը աւելի հաճելի է, բայց Յովհաննու քոյրը ասումէ (խօսումէ), թէ աղուէսի մուշտակները ամենահաճելիքն են.—Գայլերը շատ վնասակար շնչաւորք են, նորա ախորժակով (охотнo) սնանումն կովի և ոչխարի մսով.—Ոչխարի ոտկրների հետ միասին դրած էին (лежали) դաշտում և շատ թռչունների գլուխներ.—Արջի գլուխը չէ շատ մեծ, բայց արջի թափերը երկայն ու լայն են.—Չկան մսի մէջ կան փշեր (ձկնօտկրներ)։—Գաշտերը և ընտանի անասունքը կացուցանումն գիւղաբնակների հարստութիւնքը,

Գեղեցիկ քաղաքը դրած է գետի վերայ և շատ հարուստ է.—Տուները բարձր են, փողոցները ոչ շատ լայն, բայց ուղիղ և միշտ մաքուր.—Տուր և աւքը դրաղեցնումէ բնակիչքը, այլ և այս տեղ շինումն փայտից (дерево) և մետաղներից սակաւագիւտ բաներ շատ.—Ստումն, թէ կեցութիւնը այն տեղ հաճելի է, սակայն թանգ.—Գիւղերի մէջ սովորաբար բնակումն աւելի չքաւոր մարդիկ, քան թէ քաղաքներում.—Գիւղերի բնակիչքը ավու-մն գիւղացիք կամ շինականք.—Նորա ժրջանն են, սակայն աշխատութիւնքը դաշտերում շատ ծանր են և ոչ միշտ վարձատրումն մշակի աշխա-

տատրութիւնք —Ամենահարուստ մարդիկը շատ անգամ են և ամենափա-տարազոյնները, բայց մի խաղաղ խղճմասնք ամենամեծ հարստութիւնն է աշխարհումս։

Վեցերորդ գլուխ.

Յաղագս մակրայի.

§ 24. Մակրայի կազմութիւնը.

Յատկընծայ ածականը կրճատած վերջաւորութեամբ չէզոք սեռի, գործ է ածվում և իբրև մակրայ, ուստի մակրայքը

ածական ձևերիցս { хорóшій են хорошò
 высòкiй — высокò
 искреннiй — искренно, искренне.

Նոյնպէս մակրայաբար վարվումն կրճատ վերջաւորութիւնքը բազդատականի, զոր օրին. лѹчше, чѹще. Այս ձևերը, կապուելով всего բառի հետ, յառաջացնումն մակրայների գերայրականք. զոր օրինակ, лѹчше всего, выше всего, чѹще всего (ամենալաւապէս, ամենաբարձրապէս, ամենամաքրապէս)։

Մանօթ. 1. Բազդատականին յարադրումն մասնիկս ու վասն մեղմելու դայն, կամ երբ իբր, որոյ հետ լինումէ համեմատութիւն, յիշած չէ (—բայարձակ բազդատական—безотносительная сравнительная степенъ). զոր օրինակ, пиши полѹчше! գրիւ փոքր ինչ լաւ, գրիւ օրինաւոր. говорите погромче! խօսեցէք փոքր ինչ բարձր ձայնով, խօսեցէք լաւ բարձր։

Մանօթ. 2. Յետազայ մակրայական բազդատականքս որոշվումն իւր-հանց վերջաւորութեամբ ածականների բազդատականից.

бòлше, աւելի (դրականից много), և бòльше, աւելի մեծ (դրականից великъ).

мèнше, աւելի սակաւ (դրակ. мало), և мèньше, աւելի փոքր (դրակ. малъ). далѣе, աւելի հեռի (դրակ. далекò), և дальше, աւելի հեռի (դրակ. далѣкъ).

дòлше, աւելի երկար (դրակ. долго), և дòльше (դրակ. долгоъ).

тòнше, աւելի բարակ (դրակ. тонко), և тòньше (դրակ. тонокъ).

Սակայն սակաւ չէ պատահում, որ վերջին ձևերը, այսինքն ան-
կանների բաղդատականքը գործածուն մակրայական բաղդա-
տականի մտքով, զոր օրինակ, тѣмъ дѣльнѣе въ дѣсѣ, тѣмъ бѣль-
ше дровѣ. որչափ աւելի խոր անտառի ներքը, այնչափ առաւել
փայտ (Առած):

II. Եւ վերաբերական ազգական—ածականներից կազմվումն մակրայք,
նոցա սրականի վերայ յաւելացնելով նախադրութիւնս по. զոր օրին. позы-
рѣнному, դազանի նման. подомашнему, ըստ ընտանեկանին. միայն թէ ազ-
գական—ածականքը վերջաւորութեամբս екій, цкій, ий, (ѣя ѣе) փոփոխու-
մն այս վերջաւորութիւնը դէպ ի ски, цки, би. порѹсски, ուստերէն. погѣ-
мѣцки, գերմաներէն. погѣмѣи, ձկան պէս: Մակրայք վերջաւորութեամբս ски
հանդիպումն նոյնպէս առանց նախդրիս по. զոր օրին. дружески, բարեկա-
մօրէն, вѣрварски, բարբարոսաբար.

III. Բաւական յաճախ գործ է անվում գոյականների գործիական
հոլովը իրրև մակրայ, որպէս շատ անգամ և հայկազեան լեզվում.

- ўтромъ (բառիցս ўтро, առաւօտ), առաւօտուն
- вѣчеромъ (,, вѣчеръ, երեկոյ), երեկոյին
- днѣмъ (,, день, օր), ցերեկով, լուսով
- ночью (,, ночь, գիշեր), գիշերով
- лѣтомъ (,, лѣто, ամառն), ամառան միջոցին.
- зимѣю (,, зима, ձմեռն), ձմեռան միջոցին.
- Ѳсенью (,, Ѳсень, աշուն), աշնան ժամանակին
- дорѳгою (,, дорѳга, ճանապարհ), ճանապարհի վերայ.
- шагомъ (,, шагъ, քայլ), քայլ առ քայլ
- вышнѣю (,, вышна, բարձրութիւն), բարձրութեամբ
- длинѣю (,, длина, երկայնութիւն), երկայնութեամբ
- мѳремъ (,, мѳре, ծով), ծովով
- водѣю (,, вода, ջուր), ջրով
- сухѣмъ путѣмъ (сухѣй путь, ցամաք ճանապարհ), ցամաքով

Եօթներորդ զլուխ.

Յաղագս դերանուն.

§ 25. Անձնական դերանուն (мѣстоименіе личное)

ա. Գոյականաձև անձնական դերանուն (личное мѣстоименіе
существительное).

	Եղակի		
	1 դէմ.	2 դէմ.	3 դէմ.
Ուղղ.	я, ես	ты, դու	онѣ, նա, она (իդ.) оно (չէդ.)
Սեռ.	меня. իմ	тебѣ, քո	его, նորա, ея *(իդ.) егѳ (չէդ.)
Տրակ.	миѣ, ինձ	тебѣ, քեզ	ему նմա ей (իդ.) ему (չէդ.)
Հայց.	меня, զիս	тебѣ, զքեզ	его գնա еѳ (իդ.) егѳ (չէդ.)
Գործ.	мнѳю, ինձանով	тобѳю, քեզանով	имѣ նորանով, ею(իդ.)имѣ(չէդ.)
Նախադր.	обо миѣ իմ մասին	о тебѣ, քո մասին (օ)	пѣмъ նորա մասին (на) ней (իդ.) (вѣ) пѣмъ (չէդ.)
			Յզքնակի
Ուղղ.	мы, մեր	вы, դուք	онѣ, онѣ, онѣ, նորա
Սեռ.	насъ, մեզ	васъ, ձեր	ихѣ, նոցա
Տրակ.	намѣ, մեզ	вамѣ, ձեզ	имѣ, նոցա
Հայց.	насъ, զմեզ	васъ, զձեզ	ихѣ, զնոսա
Գործ.	нами, մեզանով	вами, ձեզանով	ими, նոցանով
Նախադր.	(на)насъ, մեր վերայ	(вѣ) васъ, ձեր մէջ (օ)	нихѣ, նոցա մասին
			Անդրադարձ անձնական դերանուն (личное мѣстоименіе возвратное).
Ուղղ.	սակաս է (որպէս և հայկականում)		
Սեռ.	себѣ, իւր, իւրեան		
Տրակ.	себѣ, իւր		
Հայց.	себѣ, զիւրն		
Գործ.	себѳю, իւրեամբ		
Նախադր.	(օ) себѣ իւր մասին		

* արատանխումէ իրրև еѳ

Ծանօթ. 1. Անձնական գերանունը երբորդ գիտի, երբ ոչ նա խնդիր է նախադրութեան, ընդունումէ տառս ու գործ օր. для него, для нея, վասն նորա. съ ними, ընդ նոցա. ուստի և նախադր. հորովում օ нѣмъ, ней, нихъ.

Ծանօթ. 2. Քաղաքավարական խօսքի մէջ փոխանակ ты, դու, գործ է ածվում գորա յընակին вы. գործ օր. Вы ждали насъ, Գուք սպասումէիք միդ.

բ. Ածական անձնական գերանուններ կամ սեփականութիւն ցուցանող գերանուններ (мѣстоименія притяжательныя).

Ածականակերպ անձնական գերանունները նշանակումն իրը իրրև սեփականութիւն առջին անձին. мой (мой, моѐ) իմ. нашъ (наша, наше), մեր. երբորդ անձին, твой (твой твоѐ) քոյ. вашъ (ваша, ваше), ձեր. երբորդ անձին, его, ея (իգ.) նորա, ихъ նոցա: Սոցա կարգին պատկանումէ այլ ևս անդրադարձ, սեփականութիւն ցուցանող գերանունս свой (свой своё), իւր, գործածական բոլոր երեք դէմքի համար: Գոցա հորովումը այսպէս է.

		Եղակի.	
Ուղղ.	мой, мойя, моѐ, իմ	нашъ, наша, наше, մեր	
Ուս.	моего, моѐй, моего, իմի	нашего, нашеѐй, нашего, մերոյ	
Տրակ.	моему, моѐй, моему, իմի	нашему, нашеѐй, нашему, մերոյ	
Հայց.	որպ. Ուղ. Հ. мой, моѐ, իմ	որպ. Ուղ. Հ. нашу, наше, մեր	
Գործ.	моимъ, моѐю, моимъ, իմով	нашимъ, нашею, нашимъ, մերով	
Նախադր.	(о) моѐмъ, моѐй, моѐмъ, իմիս մասին.	(о) нашѐмъ, нашеѐй, нашѐмъ վասն մեր.	
Յորնակի.			
		բոլոր 3 սեռերի համար	բոլոր երեք սեռերի համար
Ուղղ.	мой, իմեր	наши, մերք	
Սեռ.	моихъ, իմերի	нашихъ, մերոց	
Տրակ.	моимъ, իմերի	нашимъ, մերոց	
Հայց.	որպէս Ուղ. կամ Հայց. իմեր	որպէս Ուղղ. կամ Հայց.	
Գործ.	моими, իմերով	нашими, մերովք	
Նախադր.	(о) моихъ, իմերի մասին	(о) нашихъ, մերոց մասին	

Բոլորովին ինչպէս мой հորովումն твой, свой. որպէս нашъ հորովումէ вашъ. Его, ея, ихъ (—իրրև ցրացուցիչ սեռականք առ ի նշանակելու սեփականութիւն—) մնումն անփոփոխ:

XX. Անգիր սերակի բառեր և առաջարկութիւնք վասն Թարգմանութեան.

начальникъ ,	մեծաւոր	бѣдность, и,	չքաւորութիւն
добродѣтель ,	и, առարկիւթիւն	уважать ,	(Ա. լծորդ. ներկայ ав),
приказаніе ,	հրաման		յարդել
счастливый ,	բաղդաւոր	потому	(մակրայ), այն պատճառով.
опасный ,	վտանգաւոր		
доказывать ,	սպառցուցանել	сегодня	(մակրայ), այսօր
исполнять ,	կատարել, ցուցանել	завтра	(մակրայ), վաղիւն
		подъ	(նախադր. գործիական և Հայց. խնդրով) ի ներքոյ.

Բարեբաղդաւոր իման. որոշիչ ածականքը և ածականակերպ գերանունները ուստական լեզվում (ինչպէս և հին հայկականում) վնումն և գոյականին յետադաս (—սովորաբար վասն աւելի ուժգնութիւն տալու խօսքին). գործ օր. въ землѣ русскоѣ, իրուական աշխարհում. сударь мой! տէր իմ. палъма та, արմաւինին այն.

Дорогою я говорилъ ему и доказывалъ, а онъ мнѣ не вѣритъ.—Ты приказываешь имъ, онѣ исполняютъ приказаніе и мы хвалимъ ихъ.—Начальники Ваши строгі; Вы знаете ихъ и потому исполняйте, что они Вамъ приказываютъ.—Твой пріятель сегодня вечеромъ будетъ у насъ; мы будемъ ждать и тебя.—Завтра мы обѣдаемъ и ужинаемъ у нихъ.—На столѣ лежали тетради ваши, а подъ ними—часы.—Въ его домѣ комнаты не великія, но въ нихъ много прекрасныхъ вещей.—О нихъ говорили мало, но о ихъ богатствѣ весьма много.—Уважай добродѣтель: она украшаетъ жизнь твою! Съ нею ты будешь счастливъ и въ бѣдности, но безъ ней опасны тебѣ богатства твои;

Այսօր ինձ, վաղիւն քեզ.—Մեր խօսումներ նորա հետ ուստերէն. նա սովորաբար խօսումէր մեր հետ գերմաներէն.—Չեղ ամենից առաւել հեշտ կը լինի սպառցուցանել նմա, թէ մեր նորա բարեկամութեանը թանգ գին ենք հատանում (дорожить).—Նորա (իգ.) յարգումն առարկիւթիւնը և այս պատճառով ցուցանումն յօժարութեամբ, ինչ որ նա (իգ.) հրամայումէ նոցա.—Մեր մեծաւորներին հաճելի է, երբ մեր ժրջան եմք և ցուցա-

նումներ նոցա ցանկաթիւնքը և հրամանքը.—Նկարը դեղեցիկ է. ճարտարապետը նորա վերայ պատկերացուցել է մի այր մարդ իւր կնոջով միասին.—Նորա (ար.) ասվումեն մեր բարեկամներ, բայց մեք ճանաչումենք զնոսա սակաւ: Պատմութիւնը ձեր զբքի մէջ է. ընթերցելք զայն.

XXI. Անգիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

сила ,	զօրութիւն	вѣра ,	հաւատ
награда ,	վարձատրութիւն	показывать ,	ցուցանել
трудъ ,	աշխատութիւն	получать (ներկայ օր),	ստանալ
запѣtie ,	զբաղումն	ожидать , (ждать սեռ. խնդրով)	օրհնել
опасность ,	վտանգ	оцѣна ,	սպասել, ակնունիլ
блѣзний ,	ընկեր, մերձաւոր	имѣть , (ներկայ имѣю, имѣешь)	ունիլ
знакомѣй ,	ծանօթ	давно (մակրայ), ի վաղուց	հետէ
известный ,	յայտնի (համբաւով)	дома (մակրայ),	տանը
густой ,	թանձր	когда (մակրայ),	կրբ
забывать ,	մոռանալ	почемѹ (մակրայ),	ընդէր, վասն էր.

потомѹ что, որովհետեւ, վասն զի.

Բարձրագոյնն էտանն. Անդրադարձական դերանունները ինքն, սեփ թողր հօրովների մէջ բայ է ուղղակի գործածական են. նորա միշտ վերաբերումեն զէպ ի ենթակայն առաջարկութեան, և բառս ինքն վարվումէ փոխանակ որ և իցէ միւս զիմի, որպէս և սեփ փոխանակ իւրաքանչիւր, սեփականութիւն ցուցանող դերանունի, ուր նորա, բայ ի ուղղակիայն, (—ուրինն առ ի չեզ հօրովների—կօսեցնեմք նախ մէջ) հանդիպումն և անդրադասումն զէպ ի ենթակայն, զոր օրինակ, я врежѹ себѣ, ես վնասումնմ ինձ. ты вредншь себѣ, դու վնասումնս քեզ. онъ вредитъ себѣ, նա վնասումէ իւրեան. мы вредимъ себѣ, մեք վնասումնք մեզ. вы вредите себѣ, դուք վնասումէք ձեզ. они, онѣ вредятъ себѣ, նորա վնասումեն իւրեանց, я говорю съ своимъ другомъ, ես խօսումնմ իմ բարեկամի հետ. вы говорите съ другомъ своимъ, դուք խօսումէք ձեր բարեկամի հետ.

Սակայն սեփ (своѣ), կրբ նշանակումէ իւրայնը (իւր ազգականը) կարող է նոյնպէս գործ դրուիլ ուղղակիանով. զոր օրինակ, սեփ սեփմԹս по неволѣ друга, իւրը իւրայնին թէ և ակամայ բարեկամ է (Առած). սեփ ցառակ զայրը աւելի լաւ է քան օտարինը (Առած). սեփ ընկեր մնիւնք քեզ (Առած). իւր յատուկ շարքիւր աւելի մօտ է իւր մարմինն.

Онъ всегда былъ добръ и думалъ менѣе о себѣ, нежели о своихъ блѣзнихъ.—Вы забываеете не себѣ, а лучшихъ пріятелей своихъ.—Не доверѣй слишкомъ много себѣ и силѣ своей.—Будьте вѣрны своему долгу.—Дѣлайте добръ своимъ блѣзнимъ и не ждите себѣ отъ нихъ награды!—Я обыкновенно ѹжинаю съ своимъ пріятелями, но не у себя дома.—Рѹки наши весьма полезны: мы работаемъ ими и питаемя трудами ихъ.—Подъ нашими ногами спокойно лежало море, а надъ собою мы имѣли густыя облака.

Նա խօսումէ ձեր հետ յաճախ իւրեան և իւր ազգատութեան վերայ, բայց ո՛վ է հաւատում նորա խօսքին (словамъ?).—Դուք սակաւ անգամ հաւատումէք ձեր բարեկամներին և այդ պատճառով նորա ոչ միշտ լցուցանումեն ձեր ցանկութիւնքը.—Ըսովի վերայ դուք ունիք վասնզներ ձեր ներքոյ և ձեր վերայ.—Տուր մեծ է, նմա պատկանումեն ընդարձակ զաշտերը.—Երբ ցոյց կը տաք ինձ ձեր ձիւնքը.—Նա չէ ճաշում նորա (իգ.) հետ և նորա (իգ.) քուր հետ, այլ նորա (ար.) հետ.—Ի՞՞թէ մեք օրինաւոր (§ 24, 1. Մանօթ. 1.) կ'ընթեռնուանք, այնուհետեւ մեր վարձատրութեան կը դառնանք.—Աշակերտք, ապացուցէք ձեր ժրջանութեամբ, թէ դուք ձեր մեծաւորների և վարձատրութիւնը յարգումէք.—Քաղաքի բնակիչքը վաղուց յայտնի են իւրեանց քաջութեամբ.—Պատերազմողը հաւատարիմ է իւր թագաւորին.—Աշխատատէր մարդը սնանումէ իւր աշխատութեամբ.—Մեք լցուցանումնք մեր պարտականութիւնը, կրբ օգնումնք մեր ընկերներին. որովհետեւ մեր հաւատը ուսուցանումէ մեզ և մեր թշնամուն բարի առնել:

§ 26 II. Յուշական դերանուններ (мѣстоименія указательныя).

Դորա են էтотъ, эта, это (այլ և сей, сія, сѣ) այս, այդ. тотъ, та, то (օնայ, она, оно), նա, այն. такой, такая, такое, այսպիսի, այդպիսի, այնպիսի. таковѣй, таковаѣя, таковѣе (таковѣ, таковаѣ, таковѣ), մի այդպիսի.

	Եզակի	Յոբնակի.
Ուղղ.	этотъ , эта , это , այս	բոլոր 3 սեռի համար эти , այսպիսի
Ուն.	этого , этой , этого , այսր	этнхъ , այսոցիկ
Տրակ.	этому , этой , этому, այս	этимъ , այսոցիկ

Հայց.	этотъ <i>կամ</i> это , այս	эти <i>կամ</i> этихъ , դաստիկ
Գործ.	этого , этими , этою , этимъ , այսու	этими , այսոքիւք
Նախ.	(объ) этомъ , этой , этомъ , այսր մասին	(объ) этихъ , այսոցիկ մասին
Նշանակի		Յորնակի
Ուղղ.	тогъ , та , то այն	րոյր 3 սեռի համար тѣ , նոքա
Սեռ.	того , той , того , այնր	тѣхъ , նոցա
Տրակ.	тому , той , тому , այնմ	тѣмъ , նոցա
Հայց.	որպ. ուղղ. ту , то , կամ հայց. դայն	որպ. Ուղղ. կամ Հայց.
Գործ.	тѣмъ тою , тѣми , այնու	тѣми , նոքօք
Նախ.	(о) томъ той , томъ , այնր մասին	(о) тѣхъ , նոցա մասին

Նշանակի		Յորնակի
Ուղղ.	сей , сія , сіе , այս	րոյր 3 սեռի համար сій , սոքա
Սեռ.	сего , сей , сего , այսր	сихъ , սոցա
Տրակ.	семѹ , сей , семѹ , այնմ	симъ , սոքա
Հայց.	сей <i>կամ</i> сего , сіѹ , сіѹ , դայս	сій <i>կամ</i> сихъ , դստա
Գործ.	симъ , сѣю , симъ , այսու	сими , սոքօք
Նախ.	(на) семъ , сей , семъ , այսր վերայ	(о) сихъ , սոցա մասին

Такѹй , таковѹй , ѹный հոլովվումնն որպէս յատկութիւնական ածականք . միայն թէ տակօնի հոլովումնն արակ . և չէզք սեռի գործածական է վերջաւորութեամբս յո (փոխանակ յո) .

XXII. Անդիր ուսանիլի բառեր և առաջարկութիւնք վան թարգմանութեան .

болѣзнь , и , հիւանդութիւն .	слѹшать (1 լծորդ . ներկայ , առ) , լսել
вода , ջուր	употреблять , գործ ածել
верста , վերստ	разсказывать , պատմել
село , գիւղ , հովուական գիւղ	спѹрить , վիճել
слабый , թոյլ , սկաք	стѹлько (մակրայ) , այդքան , այնքան
прозрачный , թափանցիկ	довѹльно (մակրայ) , ըստ բաւականին
сѣять (ներկայ сѣю , сѣешь) , սերմանել	немного (մակրայ) , սակաւ . , փոքր ինչ
собирать , ժողովել	до (նախադր. սեռ . խնդրով) , մինչև

Մանօթ. Վանն բացայայտելու հայկական է : բառը դերանունների և մակրայների մէջ , գործ է ածվում ուսականում մասնիկս же , յարելով զինի նոցա . գոր օրին . նոյն իսկ մարդը , тотъ-же самый человекъ .

Это тебѣ пріятно.—Та-же книга и вамъ бѹдетъ полезна.—Эти ѹна шіре тѣхъ.—Стекла этихъ ѹконъ весьма чисты и прозрачны.—Сіи животныя намъ полезны своими шкѹрами.—Отъ сего города до того села стѹлько-же вѣреть , скѹлько отъ сихъ деревень до тѣхъ.—О той-же рѣкѣ и я слышалъ , по разсказывайте о тѣхъ городахъ и земляхъ , гдѣ Вы бывали : такіе разсказы намъ пріятно слѹшать.—Ты знаешь много объ этомъ , я не спѹрю.—Такія удовольствія вредны человекѹ съ такимъ слабымъ здоровьемъ , какъ твоѹ.—Этою водою , а не тѣми средствами онъ лѣчитъ такія опасныя болѣзни ; кто не слышалъ о томъ?—Кто говоритъ , тотъ сѣетъ , а кто слѹшаетъ , тотъ собираетъ .

Այն դեղերը (հնարները) աւելի թանգ են , բայց սոքա նոյնպէս ևս յաւ են .—Այս աշակերտը աւելի ծրաջան է քան թէ այն . Այն հովուական դիւղերում բնակումնն ամենահարուստ շինականք .—Այն հիւանդութիւնը աւելի վտանգաւոր է , քան այս .—Նոյն իսկ զիրքը զիտեմք և մեք և ընթերցած ենք (ընթերցանք) դայն .—Ժողովեցէք այս ջուրը , դա է բոլորից պայծառ և մաքուր .—Այս իրերը այն աղուէսի մուշտակի հետ պատկանումնն ձեր կնոջը .—Ո՛րչափ ապակիք կան այս տեղ (вотъ) այդ պատուհանի մէջ .—Այս չքաւոր անբաղդների առողջութիւնը տակաւին բաւական թոյլ է .—Այն ժամանակին շատ բան պատմումէին այն մարդերի մասին և վիճումէին այդպիսի հարստութիւնների վերայ .—Այս ջրհորների ջուրը գործ

են անում այնքան ևս մարդիկ, որքան (какъ) և անասունք.— Այս գետից (սեռ. հոլ. հանդերձ նախադր. отъ) մինչև այն կը լինին միայն սակաւ վերատը.— Մեր յօժարութեամբ հաւատումներ այն բանին, որ մեզ հաճելի է լսել.

§ 27 III. Յարաբերական դերանուններ (мѣстоименія относительныя).

IV. Հարցական դերանուններ (мѣстоименія вопросительныя).

Այսպէս ասում են դերանուններս ետ, *սի*. Կ՛իչ, որտորի, ալ, օս (кой), որ. *какой*, ալ, օս, *армянскі*. *каковой*, ալ, օս (*армянскі* որ. չեյ, չայ, չե, *արշ* (իրև յարաբերական), որոյ (իրև հարցական), Այս բոլոր դերանուններս գործ են անում ուսուսականում և յարաբերական և հարցական մտքով:

	Եզակի			Յոբնակի բոլոր կրեք սեռի համար.
Ուղղ.	չեյ ,	չայ ,	չե	չի
Սեռ.	չեցօ ,	չեյի ,	չեցօ	չիքի
Տրակ.	չեմս	չեյի ,	չեմս	չիմի
Հայց.	չեյ կամ	չեցօ, չայ,	չե	չի կամ չիքի
Գործ.	չիմի ,	չեյօ ,	չիմի	չիմի
Նախադր.	(օ) չեմի ,	չեյի ,	չեմի	(օ) չիքի

который հարովումէ որպէս յատկութենական անական, *какой* (каковой) որպէս *такой*. Ետ, Կ՛իչ, որպէս *вопросительный* § 12, 1.

XXIII. Անգիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վան թարգմանութեան

вождь, я ,	առաջնորդ, զորավար.	способность, и,	կարողութիւն,
крѣпость, и,	ամրոց		աջողակութիւն
гарнизонъ,	պահապան զօրք	осторожность, и,	զգուշութիւն
мѣсто ,	տեղի	неосторожность, и,	անզգուշութիւն
семѣйство,	գերդաստան	осторожный ,	զգուշ

судьба ,	ճակատագիր	неосторожный ,	անզգուշ
успѣхъ ,	յառաջողութիւն, յաջողութիւն	выгодный ,	չահաւէտ
послушный, հլու, հնազանդ		окружать ,	(1. Լծորդ. ներկայ օյ) շրջապատել.
угрожать (кому? 1. Լծորդ ներկայ օյ) սպառնալ		защищать ,	(1. Լծորդ. ներկայ օյ) պաշտպանել

Тотъ, кто богать, имѣеть много пріятелей, но дружба ихъ часто весьма переменчива.— Учитель хвалить учениковъ, которыхъ послушны, и ученицы, которыхъ прилежны.— Опасность, о которой онѣ рассказывали, теперь угрожаетъ и намъ.— Стѣна, которая окружаетъ городъ съ крѣпостью, весьма высока.— Эта дѣвочка, память которой не такъ хороша, дѣлаеть гораздо болѣе успѣховъ, нежели тѣ мальчики, которыхъ не очень прилежны.— Это такой начальникъ, какіихъ у насъ мало.— Какая неосторожность держать такіихъ зѣбрѣй у себя дома!— Какова крѣпость, такѡвъ и гарнизонъ.— Какѡвъ былъ вождь, такѡми были и воины.— Тотъ, чье мѣсто выгодно, не охотно оставилеть его.— Бѣдное семейство терпѣеть тогда, чьими трудами онѡ питалось.— Это Вы, въ чьихъ рукахъ моя судьба!—

Սովորարար նա, որ միշտ լուս է, աւելի խոհեմ է քան թէ նա, որ (кто) միշտ խօսումէ.— Նորա, որ սերմանումեն, հնձումեն (տորովումեն) ոչ միշտ.— Այն պաշտօնը (տեղը) որով մեծաւորքը վարձատրումեն քորարեկամը, շահաւէտ է.— Թշնամիքը զգուշութեամբ շրջապատումեն ամրոցը, որ դրած է շահաւէտ տեղում. բայց ևս չկարծեմ, թէ նոցա ջանքը կ'ունենան այն յաջողութիւնը, որում սպասումեն նորա.— Ընդունակութիւնք այն մանուկի, որ դուք պարսաւումէիք, աւելի լաւ էին, քան թէ սպասումէի ևս.— Մեծ էր այն հաճութիւնը, որով մեք ունկնդիր էինք պատմութեանը.— Իմ յիշողութիւնս տկար է, վասն որոյ չգիտեմ, որ գերդաստանի մասին պատմումէր նա.— Վասնդներ, որպիսիք մօտաւոր են (угрожать) մեզ, ծանօթ են միայն նոցա, որ բնակումեն մերձ (у) ծովին.— Քո ծանօթը, որոյ անզգուշութեան մասին դու լսած ևս, ունի այժմ շատ թշնամիներ.— Ինչպէս ճարտարապետն է, նոյնպէս ևս և նորա պատկերը. Ինչպէս կեանքն է, նոյնպէս է և մահը.

XVI. Անգիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

садъ ,	այգի	часть ,	ժամ
садѳвникъ ,	այգեպան	намѳреніе ,	դիտաւորութիւն
огорѳдъ ,	բանջարանոց	ошѳбка ,	սխալանք, վրիպակ
огорѳдниѳкъ ,	այգեպան բանջարանոցի	сажаѳтъ ,	(սերկայ օյ) տնկել
забѳръ ,	ցանկ	удивляѳтъ ,	զարմացուցանել
цвѳтъ ,	ծաղիկ	занимаѳтъся ,	պարապիլ

Кто работаетъ въ огорѳдѳ?—Что сажаѳтъ тамъ огорѳдниѳкъ?—Чѳмъ окружаѳютъ сады и огорѳды?—Котѳрѳй часъ?—Въ котѳромъ часу (Էղ. նախադր. հոլ. տես ներքեում § 36, 4. բ.) онъ бѳдетъ дома?—Какіе часы теѳерь у васъ?—Какѳде намѳреніе имѳютъ враги?—Какія ошѳбки въ сѳстриной тетради?—Вы знаѳете теѳерь, какія времена ѳжидаютъ насъ?—Какими срдѳствами вы помогаѳете семейству?—Чѳмъ занимаѳется ѳтотъ человекъ?—Съ кѳмъ говориѳтъ онъ? Чѳй домъ и чѳя пѳмять удивляютъ васъ?—Чѳи огорѳды лежатъ вотъ тамъ?—Изъ чѳихъ рукъ вы получаѳете награды?—Съ чѳими прѳйтелями ты гуляѳешь?—Почему вы не говориѳте, чѳй цвѳтъ ѳто?

Որոյ այգին դրած է այն տեղ.—Ո՛վ է բանջարանոցում.—Ի՞նչ ծաղիկներ տնկում է այգեպանը.—Գիտէ՞ նա, քանիերորդ (котѳрый) ժամն է.—Ո՛ր դիտաւորութիւնք քո թշնամիների անհանգիստ են առնում դքեղ.—Որոյ անդուշտութիւնը և որոյ սխալանքը հիացման մէջ են ձդում զձեզ.—Որոյ խօսքին հնազանդ է մանուկը.—Որոյ գրեանքով զբաղուած էք դուք.—Որոյ բնդունակութիւնների վերայ մտածումէիք դուք.—Ո՛ր գործի վերայ տակաւին մտածումէք դուք.—Ի՞նչ դիտաւորութեամբ մեր տնկումներ ծաղիկներ.—Ինչո՞վ էին բժշկում եղբօր հիւանդութիւնը.—Ինչի վերայ դրած էին մատեանքը և տեարակները.—Տես, թէ՞ որ բանի մէջ է (դրած) սխալը.—Ի՞նչ բանի վերայ վիճումէին առաջնորդքը.

§ 28. V. Արտական դերանուններ (мѳстоименія опредѳлительныя).

		Եզակի.			Յգրնակի	
					բոլոր 3 սեռերի համար	
Ուղղ.	самъ ,	самà ,	самѳ ,	ինքն	сѳми	ինքեանք
Սեռ.	самоѳ ,	самѳи ,	самоѳѳ ,	ինքեան	самѳхъ	
Տրակ.	самоѳу ,	самѳѳи ,	самоѳу ,	ինքեան	самѳѳмъ	
Հայց.	самоѳѳ ,	саму ,	самѳѳ ,	զինքն	самѳѳхъ ,	сѳми
Գործ.	самѳѳмъ ,	самѳѳѳ ,	самѳѳѳмъ ,	ինքեամբ	самѳѳими	
Նախ.	(о) самѳѳѳмъ ,	самѳѳѳи ,	самѳѳѳѳмъ ,	ինքեան մասին	самѳѳѳхъ .	

		Եզակի.			Յգրնակի.	
					բոլոր 3 սեռի համար	
Ուղղ.	весь ,	всѳ ,	всѳѳ	բոլոր	всѳѳ	
Սեռ.	всѳѳѳ ,	всѳѳѳи ,	всѳѳѳѳ		всѳѳѳхъ	
Տրակ.	всѳѳѳу ,	всѳѳѳѳи ,	всѳѳѳѳу		всѳѳѳѳмъ	
Հայց.	всѳѳѳѳ ,	всѳѳѳѳѳ	всѳѳѳѳѳѳ		всѳѳѳѳѳѳ	всѳѳѳѳѳѳ
Գործ.	всѳѳѳѳѳмъ ,	всѳѳѳѳѳѳѳ ,	всѳѳѳѳѳѳѳѳ		всѳѳѳѳѳѳѳми	
Նախ.	(о) всѳѳѳѳѳѳѳмъ ,	всѳѳѳѳѳѳѳѳи ,	всѳѳѳѳѳѳѳѳѳѳ		(о) всѳѳѳѳѳѳѳѳѳѳ	

		Եզակի.			Յգրնակի.	
					արակ. և չէզոք. իգակ.	
Ուղղ.	одѳнѳ ,	одна ,	одно	одни	однѳѳ	
Սեռ.	одноѳѳ ,	одноѳѳи ,	одноѳѳѳ	однихъ	однѳѳѳхъ	
Տրակ.	одноѳѳу ,	одноѳѳѳи ,	одноѳѳѳу	однимъ	однѳѳѳѳմъ	
Հայց.	одѳнѳѳ ,	однѳѳ ,	одно	որպէս ուղղ. կամ սեռակ.		
Գործ.	однѳѳѳմъ ,	одноѳѳѳѳ ,	однѳѳѳѳմъ	одними	однѳѳѳѳми	
Նախ.	(объ) однѳѳѳѳմъ ,	одноѳѳѳѳи ,	одноѳѳѳѳѳմъ	(объ) однихъ .	(объ) однѳѳѳѳѳѳ	

Այլևս սոցա կարգին պատկանեալ самый, նոյն իսկ, և каждаѳй, իւրաքանչիւր, հոլով լուսն իրեն ամականք իւրեանց վերջաւորութեամբ.

XXV. Անգիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

благодѣтель, я,	բարերար.	неблагодарность, я,	անշնորհակալութիւն
благодарность, я,	շնորհակալութիւն	благодарный, я,	շնորհակալու
неблагодарный,	անշնորհակալ,	добродѣтельный,	առաքինի
	ապերախտ	представлять,	յանդիմանն կացուցանել
благодарить,	շնորհակալ լինել		
взоръ,	հայեացք	считать,	համարել (որպիսի որ, որպիսի ինչ. գործ. ինդրով)
порѣкъ,	արատ	любить (հերկայ люблю, люблю),	սիրել
равнина,	տափարակ		
предмѣтъ,	իր, առարկայ	нѣтъ (մակրայ),	այժմ, այժմուս
пустыня,	անապատ	впредь (մակրայ),	այսուհետև, առ յապայս.
видный,	տեսանելի, երևելի		
гнѣсный,	գարշելի		
	ужь, уже (մակրայ),		արդէն.

Բարեբանութեան էություն. Самъ (ինքն) կապակցուով անձնական դերանունների, այլ և կենդանի առարկաներ նշանակող անունների (անձների) հետ, առ ի բացայայտել առարկայի ինքնիշխանութիւնը իւր գործողութեան և էութեան մէջ. դոր որ. ты самъ это знаешь, դու ինքդ զիտես զայս. сестра сама была тамъ, ինքը քոյրը այն տեղ էր. Самыи (նոյն իսկ) գործ է անելու առ հասարակ վասն առաւել ճշգրտութեամբ որոշելու իրը, և զրգումէ ցուցական դերանունների, որպէս և գոյականների մօտ. դոր որ этоъ самыи человекѣ, սոյն իսկ մարդը. въ самомъ дѣлѣ, նոյն իսկ գործով, արդարն. — самыи կապակցուելով յատկութեանական անձանի հետ, բացայայտումէ գերադրականը (տես վերևում § 20. III).

Мы говоримъ только о тѣхъ предметахъ, о которыхъ читали сами. — Одинъ слабые люди не доверѣють самимъ себѣ. — Весь этоъ домъ и все поля до самаго моря принадлежали ему одному. — Вамъ однимъ неизвѣстно то, о чѣмъ уже говорите весь городъ — Ты-же самыя равнины, на которыхъ прѣжде видны были одни пустыни, нынѣ представляютъ взорамъ нашимъ богатыя сѣла и деревни. — Въ тѣхъ пустыняхъ обитають одни только дикіе звѣри. — Считайте каждаго человека своимъ ближнимъ и любите его, какъ самогò себя. — Если вамъ дѣлають добро, то благодарите всегда сами! Намъ всемъ извѣстно, что люди добродѣтельные всегда благодарны къ своимъ благодѣтелямъ и считаютъ неблагодарность самымъ гнѣснымъ порокомъ.

Բոլոր առարկաների վերայ, որ դրած էին սենեկի մէջ, ևս խօսած ևմ նորա ինքեան հետ. — Ես այսուհետև կը հաւատամ միայն այն բանին (այնմ) ինչ որ Դուք կ'ատէք ինձ ինքեան. — Նա ինքը ցանկանումէ շնորհակալ լինել ձեզ. — Ձեզ ինքեանցդ յայտնումէ նա իւր շնորհակալութիւնը խօսքով և գործով. — Նոյն իսկ առաքինութիւնքը, որ այն ժամանակ զարգարումէին ձեր բարերարը, զարգարումն այժմ զձեզ. — Նոյն իսկ անապատը նոյն իսկ վտանգներով պատկերացնումէ բոլոր աշխարհը. — Նոյն իսկ պատկերը նոյն իսկ ծաղիկներով ցուցիք դուք ինձ երկի. — Հասկացողութիւն առանց յիշողութեան է մի և նոյնը, ինչ որ մի լաւ ամբողջ առանց պահանջների (պահանջան զօրքի). — Այժմ նա միայն տանն է. — Մեք սիրումնք զձեզ միայն և զձեզ միայն համարումնք մեր ամենալաւ բարեկամքը (գործիական ինդրով). — Այն տեղում (на томъ мѣстѣ), ուր այն ժամանակ անապատ էր, այժմ տեսանելի է մի գեղեցիկ քաղաք. — Այս մարդու բոլոր հարատւութիւնը կացուցանումն միայն գրեանք. — Դուք աշխատումէք միայն մտքով.

§ 29 VI. Անորոշ դերանունանք

(мѣстоименія неопредѣленныя).

Դորա ևն		
кто-то (нѣкто, кòе-кто) ոմն, մինը		какой-то, որպիսի և է
что-то (нѣчто, кòе-что) մի բան,		какой-нибудь, որպիսի և իցէ
	մի ինչ, իք մի.	никакой, ոչ ինչ
никто, ոչ որ		нѣкоторый, որ և է
ничто, ոչ ինչ		всякій, ամենայն
кто-нибудь } ու և իցէ		видѣй, է որ, ոմն
кто-либо } որ և է		другой, այլ, միւս
что-нибудь } ինչ և իցէ		другъ-друга (տես.) իրեար-միմիանց
что-либо } ինչ և է		

Մորա հարովումն ըստ օրինակի кто, что, какой, котòрый. յաւելումքք ոմն (нѣ), то, нибудь, либо միւսմնն անփոփոխելի: Другъ-друга աստութեան մէջ հարովումէ միայն վերջին խօսքը որ ընդունումէ և նախդիր. ուրև մն

Սևո.   другь-друга
 Տրակ.   другь-другу
 Հայց.   другь-друга
 Գործ.   другь-другомъ,   другь-съ-другомъ
 Նախագ. другь-о-другѣ,

X XII. Անդիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն
 թարգմանութեան.

травà ,	խոտ	начало ,	սկիզբն
царѣца ,	թագուհի	трудный ,	դժուարին
цàрство ,	թագաւորութիւն	чуждѣй ,	օտար
прѣбывàть ,	կալ, մնալ	отлетàть ,	ի բաց թռչել
поправлѣть ,	ուղղել	только ,	(մակրայ) միայն
		покрывàть	ծածկել

Բարոյսաւանդեան հանր. 1. Այն ներդործական բայերը, որ պահանջում են հայց. խնդիր (զինի հարցմանս զով, զինչ), կապակցվում են սեռական խնդրով, երբ ունին իւրեանց մօտ բացասական մասնիկս ու, ոչ. զոր օրինակ, я читаю книгу, ընթեանում գիրքը, դորա հակառակ, я не читаю книги, չեմ ընթեանում գիրքը:

Բարոյսաւանդեան հանր. 2. Թէպէտ և բառերս, никто, ничто, никакѣй, այնպէս և մակրայքս ցուցն ոչ ուրեք, никуда, դէպի ոչ մի տեղ, никогда, ոչ երբէք, պարունակում են իւրեանց մէջ բացասութիւն, սակայն ստորոգող բայի վերայ յաւելացնումէ զարձեալ ու. որպէս և Հայոց աշխարհիկ լեզվում, թէպէտ հին, գրոց լեզուն չգիտէ այդպիսի կրկնակի բացասութիւն. զոր օրին. Я никого не знаю, ես չգիտեմ ոչ ոք (զրոց լեզվում, գիտեմ և ոչ ոք). никто не дѣлаетъ объ этомъ, ոչ ոք մտածում չէ դորա վերայ (զրոց լեզ. ոչ ոք մտածէ զայդմանէ):

Ծանօթ. Երբ никто, ничто, никакѣй կապակցվում են նախադրութիւնների հետ, այնուհետև մասնիկը ու բաժանվումէ դերանունից, և նախադրութիւնը մտանում է ու մասնիկ և դերանունի մէջ, զոր օր, ու կէ чѣмѹ (փոխանակ կէ ничѣмѹ) առ ոչինչ. ու Վ՛ շէմѣ (փոխանակ Վ՛ ничѣмѣ). ու Վ՛ какѣмѣмъ слѹчаѣ (փոխանակ Վ՛ ни какѣмъ слѹчаѣ), ոչ մի դիպուածում, ամենեկին:

Слышь, тамъ кто-то кричалъ.—Въ домѣ что-то горѣло.—Въ крѣпости что-то стрѣлѣтъ.—Кто знаетъ кого-нибудь изъ ихъ?—Вы ничего не знаете

и ничего не слышите.—Онъ ни съ кѣмъ не говоритъ и ни о чѣмъ не разска-
 зываетъ бѣдѣ.—Покрывайте книги чѣмъ-нибудь!—Не всякому слѹху вѣрь!
 Всякое начало трудно.—Что однимъ прѣятно, то другимъ непрѣятно. Одинъ
 звѣрь питàется мѣсомъ, а другой травѣю.—Однѣ птицы отлетаютъ ъсенью отъ
 насъ, другія прѣбываютъ зимѣю въ нашихъ странахъ.—На ўлицѣ ученикѣ го-
 ворятъ другъ-съ-другомъ.—Эти мальчики часто занимаются какими-то бума-
 гамн.—Онѣ читаютъ о какѣй-то ўмной царѣцѣ въ какѣмъ-то далѣкомъ цар-
 ствѣ, или нѣчто тѣ рѣдѣ этого. Всѣ эти предмѣты лежали другъ-на-другѣ.

Նա ցանկանում է ունենալ մի նշան նորա բարեկամութեան, բայց չէ
 խօսում այդ մասին ոչ ում հետ:—Ամենայն մարդու պարտականութիւն է
 սիրել միւս մարդերը.—Ոչինչ հարստութիւն օգտում չէ նմա այնուհետև
 (ծօղե).—Մի ոմն (մի մարդ) բժշկում էր ամենայն հիւանդութիւնքը ջրով:—
 Մի քանիքը ձեղանից (սեռ. ինչ նախորդ) ցանկանում են գիտել որ և իցէ
 հար, որով կարելի էր ուղղել այդ սխալանքը:—Այն տեղ, սենեկում մի
 մարդ կայ.—Ոմանք մարդիկ չեն սիրում գրեանք ընթեանում:—Այս կտաւը
 անչափ զեղեցիկ է, նստարանքը ծածկիր մի այլ բանով:—Ոմանք աշակերտը
 ժրաջան են, միւսերը ունկնդիր են ուսուցչին առանց որ և իցէ յառաջա-
 դիմութեան (безъ всякаго усѣха).—Մի պատմիր ոչ ում այդպիսի շնչին
 բաներ:—Գիւղերում ոչ ոք չի ում չէ մեծամեծ տուներ:—Մի մտածէք միշտ
 ձեր ինքեանց վերայ, մտածեցէք (§ 24, I. ծանօթ. 1.) և միւսերի վերայ:—
 Դուք ոչինչ չգիտէք երբէք, և ձեր թշնամիքը ամենայն բան գիտեն:—Բարի
 մարդը ուրիշ մարդերի մասին ոչինչ չար բան չէ խօսում.—Խօսեցէք ամեն
 մարդու հետ ճշմարտութիւն.—Յարգեցէք զմիմեանս և բարի արեցէք միմեանց
 (մինը միւսին):

Ութերորդ գլուխ

§ 30. Յաղագս թուական անունի.

I. Գանակական թիւեր (именà числительныя количественныя).	II. Գասական թիւեր (именà числительныя порядковыя).
1. Одинъ, ար. одна, իգ. одно, չէգ. մի	первый, ալ, օս առաջին
2. два (արակ. և չէգոր.) երկու двѣ (իգակ.) երկու	второй, ալ, օս (другой, ալ, օս) երկրորդ, միւս
3. три, երեք	третий, ալ, Ես երրորդ
4. четыре, չորս	четвертый, ալ, օս չորրորդ

2. Միւս քանակական թուական անունների հարվածը յարմարումէ գոյականների հարվածներ, և այնպէս, որ Ե վերջացած թուական անունները հարվածեն որպէս իգական գոյականը Ե վերջաւորութեամբ. զոր օր. пять, սևս. пятѝ, արակ. пятѝ և այլն. Сорокъ, сто, тѣсяча հարվածեն իբրև գոյականը նմանապիսի վերջաւորութեամբ, եզականում և յարմարում, նոյնպէս և девядносто, միայն թէ վերջինս չունի յարմարի թիւ.

Մանօթ. 1 Ե՛սեմ հարվածեն սովորաբար այսպէս. Սևս. осемѝ. Տրակ. осемѝ, Հայց. Ե՛սեմ. Գործ. Ե՛սեմ. Նախադր. օбѝ осемѝ. Սակայն գործածական է և Ե՛սемѝ.

Մանօթ. 2. Сорокъ, девядносто, сто բաղադրեալ թուերի մէջ, որպէս և գոյականների հետ արակ. գործ. և նախադր. հարվածներում, գործ են ածվում (սևական) վերջաւորութեամբս а, զոր օր. со ста сорѡка пятью рублѝми (փոխանակ со стѡмъ сорокъмъ пятью) 145 սուրբիով: Միայն թէ երբ сорокъ, сто գրած են գոյականում Գ-ն, առանց միւս թուական անուն, այնուհետև ընդունուն նախադր. հարվի մէջ և Բ, զոր օր Ե՛ սорокъ рублѝхъ 40 սուրբիում:

3. Գասական դերանունները հարվածեն որպէս յատկութեանական ածականը, ի բաց առնելով միայն третѝй, ԵԿ, ԵԵ, որ հետևումէ ազգական (родовыя) ածականներին иѝ, ԵԿ, ԵԵ վերջաւորութեամբ:

4. Բաղադրեալ թուերի մէջ ամեն մի թիւ հարվածումէ առանձին, զոր օրինակ.

Ռւղղ. сто семьдесятъ три 173
 Սևս. ста семѝдесати трѣхъ
 Տրակ. ста семѝдесати трѣмъ
 Հայց. сто семьдесятъ три
 Գործ. ста семьдесятѝю тремѝ
 Նախ. (о)ста семѝдесати трѣхъ.

Վասն որոյ.

Ռւղղ.	двѣсти	200	триста	300	четыреста	400
Սևս.	двухъ сотѣ		трѣхъ сотѣ		четырѣхъ сотѣ	
Տրակ.	двумъ стамъ		трѣмъ стамъ		четыремъ стамъ	
Հայց.	двѣсти		триста		четыреста	
Գործ.	двумѝ стами		тремѝ стами		четыремѝ стами	
Նախ.	(ѡ) двухъ стамъ		трѣхъ стамъ		четыремъ стамъ.	

Ռւղղ. пятьсотъ 500
 Սևս. пятѝ сотѣ
 Տրակ. пятѝ стамъ
 Հայց. пять сотѣ
 Գործ. пятью стами
 Նախ. (о) пяти стамъ

Նոյնպէս հարվածեն
 шестѣсотъ, семьсотъ,
 Ե՛սեմսոթ և այլն:

Մանօթ. Այս կանոնից ի բաց են հանած Ժամ (десять) վերջաւորութեամբ բաղադրեալ թուական անունները. զոր օրին. тринадцатѝ, двѣдцатѝ, Սևս. тринадцати, двѣдцати (և ոչ трехнадцати, двухдцати).

5 Քանակական թուական անունը, դասականների հետ կապակցածը, մնումեն անհարվելի. զոր օրին.

Ռւղղ. сто семьдесятъ третѝй, 173 երրորդ
 Սևս. сто семьдесятъ третѝяго
 Տրակ. сто семьдесятъ третѝму և այլն.

§ 32. Զաղագո թուական անունների համաձայնութեան գոյականների և ածականների հետ:

1. Զինի два (двѣ), три, четѝре գրվումէ գոյականը եզակի սեռականում *), իսկ пять, шесть և միւսերը պահանջումեն իբրևանցից յետոյ յորն. սեռական. զոր օր. два дома, три сестрѝ, двѣ стѣнѝ, четѝре окнѝ. զորս հակառակ пять домовъ, двѣдцатѝ ѡконъ: Ածական անուններ (այլ և գոյականներ ածական վերջաւորութեամբ և հարվածամբ) զինի пять և միւսերին գրվումեն յորն. սեռականով. սակայն զինի два (двѣ), три, четѝре յորն. սուղղականով (այլև սեռակ. տես ներքեում § 66, 8). զոր օրինակ, два каменныя дома, два каменныхъ дома; три выѡкнѝ, четѝре знаменитѝхъ герѡв.

2. Սկսեալ սեռականից թուական անունները համաձայնումեն հարվով գոյականների և ածականների հետ, ի բաց առնելով Հայցականը որ հաւասար է Ռւղղականին. միայն թէ օдинѝ, два (двѣ), три, четѝре հետևումեն ընդհանուր կանոնին և ընդունումեն Հայցականում սեռականի ձևը, երբ որ պատկանումեն կենդանի առարկաների, զոր օր. Онѝ держитѝ себѣ двухъ лошадей и шесть собакъ, նա պահումէ երկու ձի և վեց չուն: Գոյականակերպ թուականքս տմսյա, милліѡнѝ, որպէս և двѣсти, триста և միւս Ե՛ստ

*) Զատկապէս խօսելով, դա է սկզբնական երկուսորական թիւը, որ տակաւին հանդիպումէ կերպիցական սլաւոնական լեզուում:

Մեր բաժանումները մղին եօթներ հաւասար մասուներ, իւրաքանչիւրը այս մասներից ստիւմէ վերստ.—Այս փոփոցի մէջ տեսանելի են երեք նոր տուներ, իւրաքանչիւրը քսան և հինգ բարձր պատուհաններով.—Քուեր տեսարակի մէջ կան միայն չորս մարտը թերթեր, բայց եզբօր տեսարակի մէջ ինն.—Մարիամի գրքի մէջ կան 435 թերթեր և ամեն մի երեսի վերայ մօտ 25 տպ.—Գուք մտանումէք 19 երորդ տպը 329 երորդ երեսի.—Քս տասն տասնները գրած են իմ 15 չլորի մօտ, այս տեղ կան այլ ես 50 կիւտար.

XXVIII. Անգիր սերակի բաւեր և տուջարիւթիւնք վան թարգմանու թեան.

Европа ,	Եւրոպա	Азия ,	Ասիա
Америка ,	Ամերիկա	неделя ,	եօթնեակ
Россия ,	Ռուսաստան	день (տես. дни) ор	
Грузія ,	Վրաստան	ночь , и ,	գիշեր
Екатерина ,	Եկատերինա	сѣтки (յոքն. տես. сѣтокъ) ор	ու գիշեր,
государь ,	Թագաւոր		24 ժամ
государство ,	Թագաւորութիւն	минута ,	րոպէ
императоръ ,	կայսր,	россійскій ,	ուստական
имперія ,	կայսերութիւն	знаменитый ,	երեկի, նշանաւոր
губернія ,	տանան կառավարութեան	разный {	զանազան
		различный {	պէտպէս
февраль ,	փետրուար	квадратный ,	քառակուսի
столѣтіе ,	դար, հարիւր ամ	заключатъ (въ себѣ) իւր մէջ պաշտ-	
вѣкъ ,	յաւիտեան, դար		նակել
годъ ,	տարի	частью—частью, կէս մի, և կէս մի	
		мѣсяць	ամիս

Россия есть величайшее государство въ свѣтѣ.—Она обнимаетъ 400,000 квадратныхъ миль и лежитъ частью въ Европѣ, частью въ Азій.—Въ ней болѣе шестидесяти пяти милліоновъ жителей, а раздѣляютъ её на губерніи, которыя различна весьма различна. Въ европейской Россіи нѣтъ сорокъ семь губерній; изъ нихъ наименьшая—Эстляндія, потому что она заключаетъ въ себѣ только 369 квадратныхъ миль съ 310,390 жителями.—Изъ городовъ Россіи первое мѣсто занимаютъ Санктпетербургъ и Москва. Они лежатъ другъ отъ друга въ 604 верстахъ по линіи желѣзной дороги.—Въ С. Петербургѣ 540,000 жителей, а въ Москвѣ обитаютъ 380,000 человекъ въ 3749 каменныхъ и 8296

деревянныхъ домахъ.—Государи російскіе называются императорами, а государство Имперією.—Есть знаменитѣйшимъ государямъ російскимъ принадлежатъ: Петръ Великій (отъ 1689 до 1725 года), Екатерина вторая (отъ 1762 до 1796 г.) и Александръ Первый (отъ 1801 до 1825 года).

Տարին փակումէ իւր մէջ 12 ամիս, իւրաքանչիւր ամիս տեղի քան թէ 4 եօթնեակ կամ 30, այլ և 31 օր. բայց փետրուար ամսում կան միայն 28 օր.—Օր ու գիշեր բազկացնումեն 24 ժամ, իւրաքանչիւր ժամում կան 60 րոպէ, այնպէս որ 24 ժամի միջոցը պարունակումէ 1440 րոպէ.ք.—Ստիւրարար ասումեն, տարին ունի 365 օր, բայց այս 365 օրին պատկանումեն այլ ես 5 ժամ, 45 րոպէ. այս պատճառով իւրաքանչիւր չորրորդ տարի բովանդակումէ 366 օր: Ուրեմն, քանի օրեր պարունակվումեն 2 տարու մէջ.—Որքան ամիսներ բովանդակվումեն վեց տարու մէջ.—Հարիւր տարին կացուցանումէ մի դար.—Քանի դար կայ հազար տարու մէջ. իսկ երկու հազար տարու մէջ.—Մեր կեսնրի միջոցը բովանդակումէ մօտ 60,70 միլիւն 80 տարի, հաշիւ անգամ տեղի.—Առաւել զօրաւոր է մարդը իւր կեանքի երկններօրդ և քառասներօրդ տարու մէջ:

§ 33. III. Յաղագս հաւարական թուանունների.

Հաւարական թուանունները (именá числительныя собирательныя) նշանակումեն մի բազմութիւն աւարկանների մասին մտած էբել մի միւլը-էլան (մի խումբ). դոքս և նար, զոյգը (այլ և երկուծ կառք). տրոյկա, երեակ (այլ և երկրլծեան կառք). չեւերկա, քառեակ (այլ և քառալուծ, չորս լծանի կառք), շեւերկա, վեցեակ (վեցթիակեան նաւակ), քաթօք (տես. пятокъ) հինգ հատ միասին. յեսթօք (տես. тѣа) տասն հատ միասին. յեւիլնա 12 հատ միասին. սօտիլ, հարիւրեակ. սօրօք, քառասնեակ. տիւսչա, հազարեակ: Սպքա հարովվումեն և զործ են անվում որպէս զոյականք: Այլ և պատկանումեն սոյա կարդին անական հաւարական թուանունքս

ծոս	(ար. և չէդ.) օծէ (իդ.),	նիտերօ (նիտеры) հինգ միասին
(ծօս)*	երկարեան	քեւտերօ (քեւտеры) վեց միասին
լւօս	(լւօս) երկուք ի միասին	սեւերօ (սեւеры) եօթն միասին
տրօս	(տրօս) երեք ի միասին	վօսեւերօ (վօսեւеры) ութ միասին
չեւերօ	(չեւերո) չորս ի միասին	դեւիտերօ (դեւիտеры) ինն միասին
		դեսիտերօ (десиатеры) տասն միասին

*) Բայ ի ծօս, օծէ, ծօս հանդիպումէ այլ ես մի մնացորդ կորուսած եզականի, տեսականս օծեցօ ի մէջ աստթեանս օծեցօ թօս, օծեցօ թօս, երկու տեսից ես: Կայ և օծեցօ քօս, օծնիւ քօս, օծնիւ քօս, օծնիւ քօս:

Գործա հորովումնն որպէս ածականը յընականում, զոր օր.

Ուղղ.	ծба, ծбѣ (ծбон)	երկրքեան
Սեռ.	обѡихъ обѣихъ (обѡихъ)	երկրցունց
Տրակ.	обѡимъ обѣимъ (обѡимъ)	երկրցունց
Հայց.	որպէս ուղղ. կամ սեռ.	երկրքեան
Գործ.	обѡими, обѣими (обѡими)	երկրքումը
Նախ.	(объ) обѡихъ, обѣихъ (обѡихъ)	երկրցունց մասին

Ուղղ.	двоѣ (двѡи)	չե՛տերօ	(չե՛տերы)
Սեռ.	двоихъ (двѡихъ)	չե՛տերիչ	(չե՛տерыхъ)
Տրակ.	двоимъ (двѡимъ)	չե՛տերիմ	(չե՛տерымъ)
Հայց.	որպէս ուղղ. կամ սեռ.	որպէս ուղղ. կամ սեռ.	
Գործ.	двоими (двѡими)	չե՛տերիմի	(չե՛տерыми)
Նախ.	(о) двоихъ (двѡихъ)	(въ) чѣтвѣрихъ (չե՛տերыхъ)	

2. Օձա կապակցումէ գոյականների եղակի սեռականի և ածականների յընակի ուղղականի հետ, բայց ծբѣ գոյականների և ածականների յընակի ուղղականի հետ, զոր օրինակ, ծба старшіе брата, երկրքին երէց եղբարքը. ծбѣ младшіе сестры. երկրքին կրտսեր քոյրերը. — Двоѣ, трѣѣ, чѣтвѣро և միւսերը պահանջումն յըն. սեռական խնդիր և գործ են անձնաւորական անունների մէջ, մանաւանդ արակ. և իրական սեռի. զոր. օրին. քնտերօ քաշտիկօք, բաղմութիւն հինգ մշակների. տրѣѣ дѣтей, երեք երեխայք (մի գերդաստանի): Բայց միայնակ յընականների մէջ (§ 12, ծանօթ. 4) գործածական են ծбон, двѡи, трѡи և միւսերը որ գրվումն ուղղականի հետ. զոր օրին. трѡи сѣтки, 3 անգամ 24 ժամ. чѣтвѣры часы, չորս հատ ժամացոյցք *): Սակայն միայնակ յընականների հետ կապակցումն նոյնպէս հասարական թուանումը օբ և րօ վերջաւորութեամբ. վասն որոյ ասվումէ նոյնպէս տրѣѣ сѣтокъ, чѣтвѣро часовъ.

XXIX. Անդիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

черепица ,	կղմինար	пудъ ,	պուղ
солѡма ,	յարդ	штѣка ,	հատ
саши ,	էի (յըն. միայն) սահնակ.	стѣнноѡй, ая, ѡе,	պատի

* Давыдовъ: Опытъ Общесравнительной Гр. Русскаго языка.

почѡйка,	նորոգութիւն	карманнаѡй, ая, ѡе, գրպանի
ворѡта, և ворѡта, т., (միայն յըն.	չէգ.) զարպաս,	
часовниѡкъ,	ժամագործ	нѣжнѡй, կարեօր, հարկաւօր
голубъ, а,	ազանի	нѣжно (на что-нибудь), կարեօր (սա. ինչ)
плодъ ,	պատու	стѡитъ, արժէ
		особенно, առանձինն.

Изъ десяти учениковъ трѣтѣей скамейки иѣтеро прилѣжны, двое весьма лѣнивы. — Учитель хвалитъ ещѣ тройчѣхъ учениковъ чѣтвѣртой скамейки. — Семѣро работниѡковъ работаютъ на нашемъ дворѣ ужѣ чѣтвѣро сѣтокъ. — На улицѣ видны двѣ чѣтвѣрки лошадей и трѡи сани. — На обѡихъ ѡкнахъ лежалѡ разные плоды пятками и десятками. — Разсказываютъ, что дѡикѡ голубѡ, особенно въ Америкѣ, летаютъ сотнями и тысячами. — У меня три десятка ѡблоковъ, а у ней пять десятковъ грунѣ. — Сколько стѡитъ эта дѡюшка голубѡй? — У часовника было шѣстеро стѣнныхъ и десѣтеро карманнаѡхъ часовъ.

Երկրքին եղբարքը և երկրքին քոյրերը յածախումնն ղէպի ուսումնաբան. — Տանիքի նորոգութեան համար հարկաւօր են երկու հարիւրեակ կըզմինար (սեռ.) և վեց պուղ յարդ (սեռ.). — Այս զոյգ ձիերը արժէն ինձ 180 ուրբի արծ. (գործ.). — Բռնեցէք զիրքը երկրքին ձեռքով. — Ահա երկու ակնոցը առանց ապակիների. — Մի զիւժինի մէջ կան տասներկու հատ. — Ամրոցը ունէր եօթն մեծ զարպասներ. — Մի ժամացոյցի նորոգութիւն արժէ ինձ աւելի քան թէ երկու պատի-ժամացոյց.

§ 34. IV Կոտորակային թուականը (числительныя дробныя)

1. Գործա են. половина, կիսամասն, կէսը. треть (սեռ. и), երորդամասը, чѣтвѣрть, и, քաւորդ, седмина, եօթնամասը, осемѣха ութամասը: Սորա հորովումնն և գործ են անձնաւոր գոյականը, միւս կոտորակային թուանունները են համապատասխանութիւնը. զոր օրին. 1/3 — одна пятая-այսինքն օբ, 2/3 — две пятыхъ (չորտթեամբ հասկացվ. частѡ). 2/7 — две седмихъ; 11/23 — одинадцать двадцать пятыхъ (այսինքն օբ), և այլն.

2. Половина, ինչպէս ասուեցաւ վերեւում, նշանակումէ կիսամասն, կէս (զոյ. անուն). իսկ 1/2, ածականի մտքով, ուսու լրովում բայցայցալուսմէ ձայնովս пол, կապակցած գոյականի եղակի սեռականի հետ. ուստի 1/2 — քաւորդ ասվումէ полубла, կէս բողէ, полминуты: Նոյնպէս ևս полтора

(արակ. և չէզ.) նշանակում է մի և կէս, և է իսկապէս համառօտութիւնը
половина второго. полторы (իզ.), համառօտութիւնը половина второй.

Այս բառերի հարմարութիւնը լինում է այսպէս.

	Եզակի.		Եզակի.
Ուզզ.	полрубля, կէս ուսրլի	полминуты, կէս րոպէ	
Սեռ.	полурубля	полуминуты	
Տրակ.	полурублё	полминуты	
Հայց.	полрубля	полминуты	
Պործ.	полурублёмъ	полуминутую	
Նախ.	о полурублѣ	о полуминутѣ	
	Յարնակի.		Յարնակի.
Ուզզ.	полурубля, կէս ուսրլիներ	полуминуты, կէս րոպէներ	
Սեռ.	полурублѣй	полуминутъ	
Տրակ.	полурублямъ	полуминутамъ	
Հայց.	полурубля	полуминуты	
Պործ.	полурублями	полуминутами	
Նախ.	о полурублѣхъ	о полуминутахъ	

	Եզակի.		Յոգնակի
	արակ. և չէզզ.	իզ.	
Ուզզ.	полтора	полторы	полторы, մի և կէսեր
Սեռ.	полтора	полторы	полторыхъ
Տրակ.	полтору	полторы	полторымъ
Հայց.	полтора	полторы	полторы
Պործ.	полторымъ	полторою	полторыми
Նախ.	о полторы	о полторы	о полторыхъ.

Երանօթ. Полднй, կէս օր, полдни, կէս գիշեր, պիտոյ չէ շփոթել полдень
(միջօրեայ), полночь (մէջ գիշերի) բառերի հետ, որոց հարմարութիւնը
յետոյ (§ 36, 4, է) կը սուսանուի: полу ձայնի հետ բազազրած
բառերը, զոր օրինակ, полукругъ, կիսաշրջանակ, полуостровъ,
թերակղզի, չեն սուսանում իրեանց հարմարան մէջ ոչինչ իս-
տորումն:

3. Полтора, полторы (որպէս два, три) կապակցութեամբ գոյականների
եզակի սեռականի հետ, իսկ անականները որպէս և գերանունները
գրվում են նոցա հետ, ինչպէս բոլոր, пол ձայնի (և սեռականի)
հետ կապակցած բառերի մէջ, յարնակի թուով. զոր օրինակ,

это полтора блока, այս մին ու կէս խնձորը. քէմե полтора, մի
ամբողջ կէս տարի.

XXX. Անգիր սերտելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն
թարգմանութեան.

фундаментъ ,	հիմք	отвѣтъ ,	պատասխան,
постройка ,	շինութիւն	примѣръ ,	օրինակ
дверь, и,	դուռն	на-примѣръ, զոր	օրինակ
дорога ,	ճանապարհ	железный ,	կրկաթի
сукино ,	չուխա, մահուգ	железная дорога, կրկաթուղի	
цѣна ,	զին	отъ-роду ,	ի ծնէ
аршинъ ,	արշին (յորն. սեռ.)	красный ,	կարմիր
	аршинъ, փոխան. аршиновъ)	зеленый ,	կանաչ
фунтъ ,	ֆունտ	слабующий ,	յետադայ, յաջորդ
классъ ,	դասատուն, կարգ.	состоятъ ,	(ներկայ состою, փն) կայա-
вопросъ ,	խնդիր, հարց,		նախ, բազկանալ, կալ.
отвѣчать ,	(1. լծորդ. ներկայ օյ)	вмѣстѣ ,	(մակրայ) միասին, միան-
проѣзжать ,	(1. լծորդ. ներկայ օյ) ճանապարհորդելով անցանել, շրջիլ		զամայն
		вообщѣ ,	(մակրայ) առ հասարակ
		по (նախադր. արակ. խնդրով) կրկայ-	նութեամբ (մի բանի).

Բազազրածեան կանոն.— Հասակը սուսական լեզվում նշանակվում է
կամ սեռ. հարմար, ինչպէս հին հայկականում. զոր օրին. онъ пятнадцать лѣтъ,
նա հնգետասան ամաց է, տասն և հինգ տարեկան է. կամ թէ արակա-
նովը անձնի և ուղղականովը տարիների քանակութեան կապակցութեամբ есть,
(было, будетъ) օժանդակ բայի հետ, ուր օտъ-роду (ի ծնէ) կամ յաւելա-
ցնվում է կամ թէ իմացվում է զորութեամբ. զոր օրին. тебѣ (есть) пятнадцать
лѣтъ օտъ-роду, դու տասն և հինգ տարեկան ես. твоей сестрѣ было семнадцать
лѣтъ, քո քոյրը տասն և եօթն տարեկան էր:

Ваши двѣри состоятъ изъ двухъ половинокъ.— Три четверти аршина этого
краснаго сукина стѣять два рубля; зеленое сукино не такъ дорого, потому что
аршинъ его стѣють только полтора рубля.— Постройка одного фундамента за-
нимаетъ двѣ трети работникова.— Но железной дорогѣ мы проѣзжали въ часъ
четыре мили съ половиною.— Мне скоро будетъ двѣнадцать два года и двѣ трети,
женѣ его только восемнадцать лѣтъ; но сколько лѣтъ твоему брату? Домъ пріятеля

твоего лежигъ въ полуверстѣ отъ нашего.—Подороги мы проѣздаемъ вмѣстѣ.—Пять фунтовъ составляютъ осемьху пуда.—Двадцать копеекъ равны одной пятой рубля, а шестьдесятъ копеекъ трѣмъ пятымъ рубля.—Двѣ седмьхъ мѣли мы называемъ двумя верстами, но сколько верстъ содержатъ въ себѣ полторы мѣли?—Который часть?—Четверть перваго—половина четвертаго—три четверти шестаго—сорокъ восемь минутъ десятаго.—скоро дѣвать часовъ.

Քանի ամիս ունի կէս տարին, իսկ երրորդ մասը տարու.—Քանի ամիսներ բաղկացնումեն 1 1/2 տարի.—Իսկ 1/6 տարին.—2/3 ամիսը կացուցանումեն 20 օր.—Այն տեղ զրած են 5 3/4 արշին լաւ մահուղ (սեռ.) և 1 1/2 արշին կարմիր մահուղից.—Մեր քաղաքից մինչև դեարը 1 1/2 վերստ են.—այս դարպասից մինչև ծովը 1/2 վերստ է.—Շուտով (скоро) կը լինի կէսը իններորդ ժամու.—Տասներորդ ժամու երկք քառորդում (ե՛ն հայց. խնդրով) ևս կը լինիմ ասնը.—Մահուղի զինը շատ դանաղան է. անո՞ զօր օրին. մի արշին լաւ կանաչ մահուղ արծէ 2 2/3 ուռլի, իսկ կէս արշին կարմիրց 1 3/4 ուռլի.—Իմ ուսուցիչս 30 տարեկան է. Նա (իգ.) էր մօտ 28 տարեկան.—Քա կըբայրը շուտով 23 տարեկան լինի.—Որո՞ց կինը 48 տարեկան էր.—Իրուստտանը վախումէ իւր մէջ Եւրոպայի կէսը և Ասիայի երրորդ մասը:

Պատասխանիր ինձ յետադայ հարցմունքիս. Մի սենեկում կան երկք սեղանք. մինի վերայ զրած են 22 տանձ, 23 խնձոր և 40 կեռաս, միսի վերայ—8 տանձ, 16 խնձոր և 23 կեռաս. երրորդի վերայ միայն 6 տանձ և 2 խնձոր և մի զիւժին կեռաս. որքան պտուղք առ հասարակ կան սենեկի մէջ.—Մեր գաստանում կան 5 սեղանք, իւրաքանչիւր սեղան ունի մի նրստարան. առաջին 4 նստարաններից ամեն մինի վերայ նստած են 10 աշակերտք, իսկ հինգերորդի վերայ միայն 7. որքան աշակերտք կան դաստանում.—Այս 47 աշակերտների կարգին պատկանումեն այլ ևս 46 աշակերտք միւս դաստան. որքան աշակերտք առ հասարակ յաճախումեն այժմ դէպ ի մեր ուսումնարանը.—Ո՞րքան հաս պարունակումեն երկու զիւժին.—Իսկ կէս զիւժինը.—Ո՞րքան կօպեկ կան 1/3 ուռլիում մէջ.—Մի օրը քանիերորդ (котдрымъ) մասն է մի տարու.—Իսկ մի ամսու.—Ո՞րքան ֆունտ կայ 1/10 պուղի մէջ.—Ո՞րքան վերստ է 1/7 մղոնը. որքան վերստ պարունակումէ կէս մղոնը.—Մի մարդ 66 տարեկան է. քանի տարի բովանդակումէ նորա կէս հասակը.—Քանի տարեկան ևս դու.—Քանի տարեկան է նա (իգ.)—Քանի ժամք են (կամ թէ քանիերորդ ժամն է) այժմ.—Եթէ մշակները աշխատումեն 4 օր և 5 զիւշեր, քանի անգամ 24 ժամ է այդ.—Ուր ունիս

մի սահնակ, քո բարեկամը ունի երկու. քանի սահնակներ ունիք դուք երկրինդ միանգամայն.

Իններորդ գլուխ.

§ 35. Համառօտ տեսութիւն նախադրութիւնների.

1. Սեռական խնդիր պահանջումեն безъ, առանց. для, վասն. до, մինչև. изъ, отъ (հին լեզուի նախադրութիւնը է կամ : ձայնաւորների առաջև, բացառական խնդրով, որ նոր լեզվում բայայայտվումէ միայն բացառականով էլ վերջաւորութեամբ. ради, վասն, յաղաղս. ց, մօտ, մերձ. изъ-за (յեանակողմից). изъ-подъ (տակից, մօտից).

Այլև գործ են ածվում իբրև նախադրութիւնք սեռական հարվով յետադայ մակրայքս (նախադրական մակրայք—предложныя нарѣчія).

близъ ,	մօտ, մերձ	около ,	շուրջ, շուրջանակի
вдоль ,	երկայնութեամբ	позади ,	յետս կոյս
вмѣсто ,	փոխանակ	послѣ ,	յետ, յետոյ
внутри ,	ներսում	посредствомъ ,	միջնորդով, ձեռամբ
внѣ ,	արտաքոյ	прежде ,	յառաջ քան
вотлѣ ,	կից, մօտ	противъ ,	ընդդէմ, դէմուդէմ
подошъ ,	աւրնթիբ	напротивъ ,	հանդէպ
срѣзъ ,	բայ ի	повѣрхъ ,	վերեւում
мимо ,	մօտից քերելով	сверхъ ,	բայ ի, դորա վերայ

среди ի մէջ, միջում.

2. Տրական խնդիր պահանջումեն къ, առ, և մակրայս вопреки, ընդդէմ, հակառակ.

3. Հայց. խնդիր պահանջումեն чрезъ (черезъ) ընդ (միջով, վերայով), сквозъ, միջից (մէջ տեղից դէպ ի դուրս), про, մասին, վասն.

4. Գործիակ. խնդիր աւանումեն надъ, ի վերայ. между, ի մէջ. Ծանօթ. между կապակցվումէ նոյնպէս սեռականի հետ.

5. Նախադր. խնդիր—при, աւրնթիբ, մօտ.
6. Հայց. և Գործ.—за, յետս կոյս. подъ, ի ներքոյ. предъ (передъ) առաջև, առաջի.

7. Հայց. և Նախադր.—въ զինի հարցմանս դէպ ի ուր և հարցմանս որ տեղում. на, ի վերայ. о (объ), ի մասին, վերայ.

8. Սեռ, Հայց. և Գործ.—*Съ (սեռ. խնդրով, երբ որ նշանակումէ շար- ժողովին վերելից կամ ներքելից. Հայց. խնդրով, երբ ցուցանումէ հաւա- տարովին. Գործ. խնդրով, երբ նշանակումէ հանդէս, ընկերակցութիւն.*

9. Տրակ. Հայց. և Նախադր. ու արականով, նշանակութեամբս ըստ, պարտաւոր. հայցականով, երբ նշանակումէ քնն. նախադրականով, երբ նշա- նակումէ քնն. քնն.

Ծանօթ. 1. Չկնի նախադրութիւններն չա, սոմ, սրեմ, եմ, սա, զկնի հարցմանս քէդ է սոմ (կու՞մ?), զրվումէ հայցում. զկնի հարցմանս սոմ (է՞մ?), առաջին երեքը կազակցութեան գործիականի հետ, իսկ երկու վերջերքը նախադրականի հետ.

Ծանօթ. 2. Բազմապիստ վերջացած նախադրութիւնքը շատ անգամ տառս է յեղատիտեան դէպ ի օ այնպիսի բառերի առաջն, որ սկսու- մեն երկու բազմապիստով, զոր օր. во мнѣ (իմ մէջ), во дворѣ, դէպ ի գաւիթը. Օգն նախադրութեան վերայ տես ծանօթութիւնը X. Երես 63.

XXXI. Անդիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վանն թարգմանութեան.

Богъ ,	Աստուած	милость, и,	ողորմութիւն
божій, ія, іе,	Աստուծայ	власть, и,	իշխանութիւն
защита ,	պաշտպանութիւն	окончаніе ,	վերջացոցանելը
непогода ,	խոչոր եղանակ	показываться, երևել,	ցուցանել զինքը
мѣсяць ,	լուսին	уповать ,	սարախնել
звѣзда ,	աստղ	отдыхать ,	հանգստանալ, շունչ առնուլ
гора ,	սար, լեռան		
доска ,	տախտակ	опять ,	զարձեալ.

Ծանօթ. Божій (ія, іе) այն բանով է խոստովում ինչ եմ, եւ վերջապարտած ազգական անականների հոլովմանից, որ նա փոխանակ է, հոլովական վերջապարտութիւնների մէջ ընդունում է ի նշագէս արդէն ուղղականի մէջ, բայց կզակի սեռ. և տրակ. մէջ արակ. և չէ- զոր սեռում շատ անգամ գործ է անվում վերջապարտութեամբս ія, ію (փոխանակ іаго, іему).

Малыши бѣгаютъ въ садъ и за домъ.—Ученики играютъ за домомъ.— Бѣшка смѣтрить на голубей изъ-подъ ворѳты.—Мы смѣтримъ сквозь стекло.— Говорить не про васъ.—Послѣ непогоды изъ-за облакъ (այլ և яблаковъ) по-

казывались опятъ мѣсяць и звѣзды.—Большіе города лежатъ обыкновенно у большіихъ рѣкъ и при моряхъ.—По окончаніи работъ люди отдыхаютъ въ домахъ своихъ.—Изъ одного города въ другой чрезъ рѣки и горы теперь во многихъ земляхъ профѣзжаютъ по желѣзнымъ дорогамъ.—Съ первой минуты нашей жизни по самую смерть нашу хранитъ насъ милость Божія.—Въ словѣ Божіемъ мы чтѣемъ о долге нашемъ къ бѣдному.—Наша судьба во власти Божіей.—Хвалите дѣла Божія и уповайте на Божію милость!

Մարդիկ շինումեն իւրեանց սուներ վանն (для պաշտպանութեան խոչոր եղանակի և վայրենի դադանների երեսից.—Տուները են քարեայ և փայտեայ և բազմապիստեան զանազան մասներից, զոր օրինակ, հիմանից, պատերից (որմերից), տանիքից. սնների ներսում են սննեակքը.—Հիմնը շինումեն կէս մի հողի մէջ և կէս մի նորա վերայ.—Որմերի մէջ կան դուռներ և լուսամուտներ.—Տանիքները ծածկումեն քաղաքներում սովորաբար կղմինարներով և երկաթի թերթերով, իսկ զիւղերի մէջ յարգով և տախտակներով.—Մի շատ կամ սակաւ (болѣе, или менѣе) ընդարձակ գաւիթը զրած է զրեթէ յետ կոյս իւրաքանչիւր, մանաւանդ մեծ տան, և սակաւ է պատահում (нерѣдко), որ շրջապատէին զայն գեղեցիկ այգիներ.—Ըստ հարստութեան բնակիչների շատ զանազան է մեծութիւնը սնների:

Թշնամիների զօրագունքը էր շատ աւելի հզօր քան թէ մեր մտածումէինք, վանն զի նա բազմապիստեան 60,000 պատերազմողներից.—Զօրավարի մեծագործութիւնքը ամենեւեան ձգեցին զարմացքի մէջ.—Քաջ պահանջող զօրքը պաշտպանումէր ամբողջ մօտ չորս ամիս.—Մի մասանաք վտանգները, որ (զործ.) ճակատագիրը սպանումէր ձեզ.—Ուսուցչի խօսքերը ձեզ միշտ օգտակար կը լինին.—Ոչ որ հաւատում է նմա, որ է խօսում ճշմարտութիւն.—Ծոյլ մարդը սպանումէ ժամանակը նորանով, որ ժամանակը գործ է գնում օգտակար պարապմունքի վերայ.—Բաւական է, որ իւրաքանչիւրը մեղանից (изъ насъ—ի մէնջ) լցուցանէ իւր պարտականութիւնը.—Պետերբուրգը ասվումէ նոյնպէս Պետրոսի քաղաք.—Երկաթուղին Պետերբուրգից մինչև Մոսկուա վազուց արդէն պատրաստ է, և այժմ 604 վերտոր է մէջ երկրքին քաղաքների անցանումն 20 ժամ մէջ (ե՛ք հայց. խնդրով) և աւելի սակաւ (и менѣе).

բ, Ազաիկի նախադրականի մէջ, յաճախ հանդիպումնն փոխանակ է վերջաւորութիւնքս ы, ю, (չեչտով) զկնի նախադրութիւններնս въ, на (մանաւանդ այնտիսի բառերի մէջ որ նշանակումնն քեչ կամ էստէս, այլն նիւթանուններն մէջ—), զոր օր. онъ былъ у него бревномъ въ глазу, նա փուչ էր նորա աչքում. на 43 летъ году своего возраста, 43 րդ տարումը իւր հասակի. въ чуждомъ краѣ, օտար աշխարհում. վերոյիշեալ բառերի կարգին պատկա- նումնն այլ ևս սորա.

балъ ,	պարանանդէս	полъ ,	յատակ
берегъ ,	զեակզր, ծովեզր	полкъ ,	զունդ
бокъ ,	կող	раѣ ,	զրախտ
дѣготъ ,	կուպր	ротъ ,	բերան
лѣсъ ,	անտառ	садъ ,	այգի
лобъ ,	ճակատ	спѣтъ ,	ձիւն
мостъ ,	կամուրջ	чай ,	թէյ,

դ, Յարն. ուղղականը փոխանակ ы, и վերջանումէ

1, զէպ ի ъ, ѝ (չեչտով) ի մէջ բառերիս

берегъ ,	զեակզր, ծովեզր	лѣсъ ,	անտառ
бокъ ,	կողմ	островъ ,	կղզի
глазъ ,	աչք	пѣгребъ ,	զեանափոր
голосъ ,	ձայն	рогъ ,	եղջիւր
городъ ,	քաղաք	снѣгъ ,	ձիւն, ձեան բաղմութիւն
колоколъ ,	զանգակ	тѣтеревъ ,	տետրիքս (թռչուն, սպի- տակ ծառերի վերայ բնակող)
краѣ ,	եզր, աշխարհ	хлѣвъ ,	մուր անասունների
лугъ ,	մարդաբան		

ѣкоръ , խարխիս.

2, զէպ ի ѣя (սեռ. յարն. ԵՅՎ) ի մէջ բառերիս

братъ ,	եղբայր	колъ ,	ցից
брусъ ,	տաշած գերան	пѣлозъ ,	սահնակի սողախայտ
дѣверъ ,	տաղր	прутъ ,	զաւազան
клинъ ,	սեղ	студъ ,	աթոռ
кѣлосъ ,	հասկ ցորենի	чѣрешъ ,	կոխ, ստեղն.

Բայ ի զոցանից, կերպաւորումն իւրեանց յարնակին

сукъ ,	սոս,	прѣтъ ,	սչնի
клокъ ,	փունջ	„	կժոչնի
князь ,	իշխան	„	князьн
другъ ,	բարեկամ	„	друзьн
кумъ ,	սանահայր	„	кумовьн
сынъ ,	որդի	„	сыновьн.

Չորս վերջին բառքը, որ շեչտը պահում չեն արմատական վանկի վերայ, յարն. սեռականում ունին ըն (փոխանակ ԵՅՎ, ինչպէս միւսերը), զոր օր. князьн, князѣн, князьнмъ և այլն:

դ, յարն. սեռականը կերպաւորումէ

1, իբրն Են (փոխանակ օՅՎ) ի մէջ жъ, чъ, шъ, щъ, վերջաւորութեամբ բառերի, զոր օր. ножъ, դանակ, յարն. սեռ. нождѣн; Ивановичъ—чеѣн; ландышъ—шеѣн; товарищъ—щеѣн.

2. ы (փոխանակ օՅՎ) ի մէջ բառերիս

алтынъ , *	ալտին (զահեկան)	разъ ,	անդամ
аршинъ ,	արշին	рѣкрутъ ,	նորրնծայ զինուոր
волосъ ,	(յարն. սեռ. волѣсъ)	рогъ * ,	եղջիւր
	հեր, մաղ	сапѣгъ * ,	կօշիկ
глазъ ,	աչք	солдатъ ,	զինուոր, սօղատ
гренадѣръ ,	զրենաղեր	тѣрокъ ,	թուրք, տաճիկ
драгѣнъ ,	զրազրւն	человѣкъ ,	մարդ
пудъ *),	պուդ	чудѣкъ ,	երկայն գուրպ.

Աստղիկովս *) նշանակած բառերը հորովվումնն և կանոնաւորապէս. և, Այլն խտտորվումնն կանոնից, և յատկապէս եզականում, բառերս путь, ճանապարհ. Господъ, աէր աստուած. Христѣсъ, Քրիստոս.

Ուղղ.	путь,	Господъ	Христѣсъ
Սեռ.	пути	Гѣспода	Христѣ
Տրակ.	пути	Гѣсподу	Христѣу
Հայց.	путь	Гѣспода	Христѣ
Գործ.	путѣмъ	Гѣсподомъ	Христѣмъ
Նախ.	на пути	о Гѣсподѣ	о Христѣ.

Господъ, Христѣсъ կաղմուսնն այլ ևս առանձին կոչական հորովներ. Гѣсподи! Христѣ! սոյնպէս և Богъ, Сынъ, Царъ, որ կրօնական լեզուախօսութեան մէջ կաղմուսնն կոչական ձեերս Боже! Сыне! Царѣ!

Յգրնականի մէջ խոտորվումն

господи́нь, տէր, — յոգն. ուղղ. Господà, սեռ. господѣ, արակ. господамъ և այլն.

хозяйинъ, տանուաէր, хозяйева, хозяйевъ, хозяйевамъ.

шуринъ, աներձագ, — шурья, шурьевъ, шурьямъ.

чѣртъ, սատանայ — чѣрти, чертѣй, чертямъ.

сосѣдъ, գրացի — сосѣди, сосѣдей, сосѣдамъ,

холодъ, սորուկ, ծառայ — холоди, холодеи, холодиямъ.

Բառս քոլճեն, կէսօր, ունի սեռականում քոլճու, արականում քոլճու և այլն. նոյնպէս վանկս քոլ ի մէջ իգականասեռ բառիս քոլճու, կէս գիշեր, սատանուէ ք սեռական և միւս հոլովներում եզակի և յոգնակի թուերի մէջ:

5. Իբրև լրագործութիւն § 13, ծանօթ. 1 սեռականի մասին աւանդած կանոնի, թող լինի այս.

ա, շնչաւոր էակներով հասկանալի և անձների և անասունների անուններ, այնպիսի առարկաների անուններ առհասարակ, որ ոչ միայն կենդանի են, այլ և իւրեանց կացութիւնը ազատօրէն կարող են տեղափոխել:

բ, Հաւարական անունները հայցականում ֆշ հաւասար են ուղղականին, զոր օր. люди, котѣмъ говорятъ однимъ языкомъ, составляютъ одинъ народъ: Այլ անշունչ առարկանների անունակցութիւնը, եթէ դոքա փոխ էին առած շնչաւորներից, հոլովվումն այնպէս, որպէս թէ նշանակումէին շնչաւոր առարկայք, և անդրազարձարար. զոր օր. наипшій числителя дрѣби, գրիъ դուինà կոտորակի համարողը. между гостями я замѣтилъ и знакомыя лица, հիւրերի մէջ ես նկատեցի և ծանօթ անձինք. բայց բառս ыдолъ, կուռք հոլովվումէ իբրև կենդանի առարկայ:

XXXII. Անգիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

замокъ ,	ամրոց	Англія ,	Անգլիա
замѣкъ ,	փականք	хйщиний ,	չափշտակիկ
дворецъ ,	ապարանք	смѣлый ,	համարձակ
подготъ , я,	կողմնգ	стойтъ ,	(ներկայ стоѣ)
огднь , я,	կրակ		կանգուն լինել
орѣль ,	արծիւ	ппадàтъ на	կոգѣ, մինի վերայ

յարձակութիւլ.

камень, я,	քար	назывàтъ	(հայց խնդրով սեռի
сучѣкъ ,	փոքրիկ սառ	և գործ.	խնդրով բնութեան),
владѣлецъ ,	կալուածատէր	անուանել,	կոչել.

(1.) Скѣлько локтѣй сукна въ этомъ кускѣ?—На пальцахъ руки и ногъ суть ногти.—Съ огнемъ будьте осторожны!—Мы дѣлаемъ дѣри съ замкомъ.—Замки и дворцы говорятъ намъ ещё о сильныхъ владѣльцахъ своихъ.—Орлы сильнѣе и смѣлѣе всѣхъ хйщныхъ птицъ; они нападаютъ нерѣдко на овецъ, зайцевъ и другихъ животныхъ.—Сила львовъ очень велика.—Между сучками дѣрева, которе стояло у самаго ручья, летали воробьи.—Кому неизвѣстно прилежаніе муравьевъ?—Въ Англіи весьма уважаютъ храбрыхъ бойцовъ.—Камни и металлы суть самыя тяжѣлыя тѣла.—Люби отца своего и исполнйи все его желанія!

Աշխատատէր եղիք որպէս մրջինքը.—Մի խաղացէք մատներով.—Չորս կանգունը կազմումն երեք արշին.—Ամրոցների և պալատների մէջ ոչ միշտ ապրումն երջանիկ մարդիկ.—Մարտնչողքը վտահութեամբ յարձակվումն թշնամու վերայ.—Չուրը այս վտակի մէջ է ականակիտ և պաղ.—Թռչունքը շինումն իւրեանց բոյները կէս մի հողի վերայ, կէս մի ծառերի ստերի վերայ, և կէս մի, զոր օրինակ ճնճղուկները, տանիքների ներքոյ.—Կապիկները պաշտպանումն իւրեանց անձը քարերով.—Աղուէները սիրումն կերակրուիլ նապաստակներով և միւս փոքրիկ անասուններով.—Արծիւները կոչվումն թագաւորք թռչունների, իսկ առիւծները թագաւորք շնչաւորների.—Ամենամեծ առիւծքը ունին ութից մինչև ինն ստնաչափ երկայնութիւն (§ 24, III.) և չորսից մինչև հինգ ստնաչափ բարձրութիւն.

XXXIII. Անգիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

христiанинъ ,	քրիստոնեայ	басня ,	առակ
дворянинъ ,	ազնուական	ремесло ,	արուեստ
крестьянинъ ,	չինական	молодой ,	մանուկ
татаринъ ,	թաթար	звѣтный ,	երեկի
ягнѣнокъ ,	ղառն	подвластный ,	հպատակ
жеребѣнокъ ,	քուրակ	государственный ,	թագաւորութեան
Англичанинъ ,	Անգլիացի	притѣснѣтъ ,	հարստահարել
слѣжба ,	պաշտօն	большею частью ,	ըստ մեծի մասին
народъ ,	ժողովուրդ	нѣкогда ,	երբեմն.

(2—3.) Обитатели Еврoпы и Амeрики суть бoльшeю чaстью христiанe.—Знатнѣйшіе дворяне, которые нѣкогда въ Россіи занимали первыя мѣста въ государственной службѣ, назывались боярами.—Торговля Россіи съ Англичанами была очень важна и выгодна для тѣхъ и другихъ.—Сила Татаръ бoлѣе двухъ вѣкoвъ притѣсняла Россію, а нынѣ Татары эти подвластны Россіи.—Мѣщане занимаютъ бoльшeю чaстью ремеслами.—Читайте бaсно о крестьянахъ и рѣкѣ!—По улицамъ деревни бѣгали агнѣта вмѣстѣ съ телѣтами.—Число лошадей и жеребятъ мнѣ неизвѣстно.—Медвѣжата человеку не опасны.

Ուստատանին հարսակ են մինչև երկու միլիոն թաթարք.—Իշտողը վրաս էր առ իւր Բոյնարքը.—Թագաւորը դովուսէր իւր քաջ մարտնչողքը.—Մարդիկ (տղաք), աշխատեցէք աւելի ծրածան.—Այս երկիրները պատկահասունն Անգլիացոց.—Քաղաքների մէջ բնակումն ազնուականք և քաղաքացիք, իսկ գիւղերի մէջ շինականք:—Մանուկ ոչխարները սովումն գաններ, իսկ մանուկ ձիերը—քուրակներ.—Որթերի և միւր և կաշիքը օգտակար են մեզ:

XXXIV. Անգիր ուսանելի բառեր և առաջարկու թիւնք վան

Թարգմանու թեան.

табакъ ,	թամբարու	правый ,	աջոյ
чай ,	թէյ	лѣвый ,	ձախոյ
трубка ,	ծխափող	голубой ,	կապտագոյն, երկնագոյն
чашка ,	բածակ	крутой ,	զառի վեր, զառ ի վայր
торговый ,	վաճառաշահական	родной ,	հայրենական, հարազատ
старый ,	հին, ձեր.	мѣнять, (на что) փոխանակել մի բանի	հետ.
предлагать ,	առաջարկել		

(4. ա, բ, գ.) Въ моей чашкѣ чаю ещё нѣтъ сахара.—Онѣ предлагаютъ намъ трубку табаку.—Говорили, что на балу было мало народу.—Братья часто играли съ сыновьями князя.—Въ саду ещё много снѣгу.—Берега рѣки очень круты; на правомъ берегу лежатъ богатые сѣла, а на лѣвомъ видны лѣса и луга.—Мы охотно посѣщаемъ чужіе края.—Жизнь въ краю родномъ между друзьями весьма пріятна.—Въ нашей комнатѣ дѣжина стѣльевъ.—На сучьяхъ деревъ ужъ видны плоды.—Молодые князья служатъ въ томъ же самомъ полку, въ которомъ служилъ отецъ ихъ.—Братья часто говорятъ, когда друзья молчатъ.—Не мѣняйте старыхъ друзей на новыхъ пріятелей!

Ահա թէյ, բայց առանց չաքարի.—Անտառի մէջ կանգուն են ծառեր խորին ձիւնի մէջ. հաս ճանապարհի վերայ կայ դեռ ևս շատ ու շատ

(очень много) ձիւն.—Ծխափողի մէջ շատ սահաւ թամբարու կայ.—Ո՞ր դօրախմբի մէջ ծառայումն ձեր եղբայրքը.—Մեր բարեկամքը կանգնած էին կամրջի վերայ և նայումէին այս գեղեցիկ աշխարհի անտառների և մարգղեկախների վերայ.—Իշխանի մասին ոչինչ լսած չեմ.—Ձեր որդիների բարեկամների հետ պարահանդէսումը խօսեցի ևս.—Գու ունիս կապտագոյն աչեր.—Մեր լսեցիները զանազան ձայներ:

XXXV. Անգիր ուսանելի բառեր և առաջարկու թիւնք վան
Թարգմանու թեան.

ландышъ ,	մայրսեան ծաղիկ	душа ,	հոգի
богачъ ,	հարստական	покойникъ ,	ննջեցեալ
лучъ ,	ճառագայթ	блескъ ,	փայլուն
товарищъ ,	ընկեր	зѣркало ,	հայելի
нужда ,	կարիք	купюи ,	ժլատ
битва ,	պատերազմ	радостный ,	ուրախացող
стрѣить къ битвѣ ,	ճակատ յարդարել	веселый ,	ուրախ, զուարճ
		солнечный ,	արեգակնային
числитель ,	համարող	уклоняться отъ чего ,	խտարախլ, խոյստալ մի բանից
знаменатель ,	նշանակող	провождать ,	(ներկայ ևս) ընթացակցիլ.
зѣнахъ ,	հոտ		
слуга ,	ծառայ		

(4. գ, ե, —5.) Все ѣ любятъ зѣнахъ ландышей.—Блескъ солнечныхъ лучей вреденъ для глаза, особенно весной.—Около полудня очень жарко.—Жизнь скуныхъ богачей весьма печальна.—Въ каждомъ полку тысяча человекъ солдатъ.—Вотъ человекъ безъ чулокъ и сапогъ.—Этотъ работникъ былъ у разныхъ хозяевъ.—Знатные господа имѣютъ много слугъ; напротивъ того весьма часто одинъ слуга служитъ двумъ, трѣмъ господамъ и бoлѣе.—Ты смотришь только на числителя и забываешь знаменателя дроби.—Добрые сосѣди провожаютъ покойника.—Вожь стрѣить полки свои къ битвѣ.—Кто изъ васъ знаетъ все европейскіе народы?—Люби гoспода Бога всею сeрдцемъ и твоего ближняго, какъ самогo себя!—Никогдa не уклоняйся отъ прамого пути добродетели!

Ուստական լիզվում կոչականի հետ միասին կան եօթն հորովք.—Մի կեանք առանց սերախուժեան և բարի ընկերների կեանք չէ.—Ձեր ծառայի պատմելովք այն պարոնների այգում կան շատ մայրսեան ծաղիկներ.—Ծա-

ուերի մեծ ոստերը պաշտպանումն մեզ արեւի ճառագայթների երեսից (отъ). — Նայեցէք տղաների ուրախ բազմութեան վերայ. — Քաջ զօրավարքը խոյս տուեցին կռուից, որովհետև ունէին շատ սակաւ սուղատք. — Տաճիկների և Թաթարների թիւը աւելի մեծ էր քան թէ Ռուսերի թիւը. — Ճանապարհակից եղէք երկրքին սուղաաներին ուղիղ ճանապարհով մինչև վտակը. — Խօսեցէք ինքեանքդ անբաղդ տանուտէրանց հետ. — Երբ այգեպանը վաղուց արդէն զրկուած է հերքից. — Տղան զիտէ նշանակողը, բայց ոչ համարողը կոտորակի:

Հարստականների սիրտը շատ անգամ դարձուցանում է երեսը աղքատների կարօտութենից. — Ոմանց պարոնների հպարտութիւնը աւելի մեծ է քան թէ նոցա խելքը. — Աչքը է հոգու հայելին. — Տէր Աստուած մեր, սրպէս մեծ են քո գործերը.

§ 37. Ծանօթութիւնք իդականանաւո զոյականների հոլովման մասին.

1. *Իդականքս* любовь, սէր, церковь, եկեղեցի, рожь, հիւսիսացորեան, ложь, ստուծիւն, вошь, սջիւ—գուրս են ձգում օ տառը սեռականում և միւս հոլովներում, բաց ի եզակի հայցականից և գործիականից. որպէս տեսանելի է յետագայ օրինակներից.

	Եզակի.	Յոքնակի.	Եզակի
Ուղղ.	любовь	цѣрковь	рожь
Սեռ.	любови	цѣрквѣи	ржи
Տրակ.	любви	цѣрквѣамъ	ржи
Հայց.	любовь	цѣркви	рожь
Գործ.	любовью	цѣрквѣами	рѣжью
Նախ.	о любви	о цѣрквѣи	о ржи.

Ծանօթութիւն. Любовь իբրև յատկանուն (Պանացի) հոլովվում է կանոնաւորապէս. ուրեմն սեռ. և տրակ, Любовь, և այլն.

2. Այլև անկանոնապէս հոլովվում են բառերս мать (փոխանակ матери), մայր, дочь (փոխանակ дочери), զուտոր, сажень, ձող—3 արշինի.

	Եզակի.	
Ուղղ. և Հայց.	мать	дочь
Սեռակ. և Տրակ.	матери	дочери
Գործ.	матерью	дочерью
Նախադր.	о матери	дочери

Յոքնակի.

Ուղղ.	матери	дѣчери	сажени
Սեռ.	матерѣи	дѣчерѣи	саженѣи (сажень և сажень)
Տրակ.	матерѣмъ	дѣчерѣмъ	саженѣямъ
Հայց.	матерѣи	дѣчерѣи	сажени
Գործ.	матерѣми—ьми	дѣчерѣми	саженѣями
Նախ.	о матерѣхъ	дѣчерѣхъ	саженѣяхъ.

3. Այլ և խոտորվում են ընդհանուր կանոնից և յատկապէս ա, Յոքնականում առհասարակ բառս кѣрица, հաւ—յոքն. кѣри, курѣта, курь, курѣтъ, кѣрамъ; кѣрица, վառեակ, հոլովվում է կանոնաւորապէս.

Բ. Յոքն. սեռականում ընդունում են ей
 1. բառեր վերջաւորութեամբս ья (չեչաով). զոր օրինակ, статья, жоړուած,—յոքն. սեռ. статѣи.—Բառեր վերջաւորութեամբս ья (առանց չեչաօի) յոքն. սեռականում ունին ьи. զոր օրին. гѣстѣя (հիւր կին), кѣльѣя, խուց—յոքն. սեռ. гѣстѣи, кѣлѣи.
 2. բառեր վերջաւորութեամբս жа, ча, ша նախընթաց բաղաձայնով և վերջավանկովս ща, որպէս և ля, нѣ, рѣ. զոր օրին. возжа, սանձ, յոքն. սեռ. возжѣи
 вѣкша, սկիւռ, ,, ,, вѣкшѣи
 бронѣя, գրահ ,, ,, бронѣи

Այլ և արականքս ѣпоша, պատանի, паша, փաշա, дѣя, հօրեղբայր, քեռի, ունին յոքն. սեռակ. ѣпошѣи, пашѣи, дѣѣи.

3. Բառեր վերջաւորութեամբս ня յառաջընթաց բաղաձայնով (և կիսաձայնով) յոքն. սեռականում ստանում են կրճատ վերջաւորութիւնս ѣ (փոխանակ ь). զոր օրին. башня, աչտարակ, спальня, ննջարան, бѣспя, առակ. пѣспя, տաղ, երգ. յոքն. սեռ.—башенѣ, спаленѣ, бѣсенѣ.

Ծանօթ. փոխանակ ѣю ընդունում են ью եզակի գործիականում իդակաւնասեռ անուններ ь վերջաւորութեամբ (մանաւանդ վսեմ ոճի մէջ), այլ և քանի մի իդականք ь վերջացած, յոքնակի գործիականում կրճատում են վերջաւորութիւնս ями զէպ ի ьми, զոր օրինակ (բաց ի мать և дочь բառերի մէջ), лошадыми, дверьми, (հանդերձ լիակատար ձեւերովս лошадыми և дверьми).

XXXVI. Անդիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վան թարգմանութեան.

памятник , յիշատակարան	роща , ծառատան
колокольня , դանդակատուն	доля , մասն
украшение , զարդարանք, զարդ	золотникъ , զօլօտնիկ
надѣжда , յոյս	матѣрія , նիւթ
Надѣжда , կանայցի անուն	статуя , արձան
Рѣвель , я Րեվել	свинья , խոզ
Св. Олаѣ , սուրբ Օլայոս	шерстяной , բրդեայ
сочинѣніе , շարագրած	обработывать , Վակել
вѣтеръ (вѣтръ) , հողմ.	непріятельскій , թշնամական, թշնամու
судья , դատաւոր	утверждаѣть , հաստատել, պնդել
гость , հիւր	прославляѣть , փառաւորել, փառարանել
хлѣбъ , հաց	шитѣть , սնուցանել
	приготовляѣть , պատրաստել.

Съ любовью и надеждою мать смѣтрить на уснѣхи своей дѣчери.—Нынѣ цѣна на шерстяныя матеріи не такъ велика, какъ прѣжде.—Въ рощѣ мало змѣй, но много вѣкшей.—Сочинѣніе состоитъ изъ двѣнадцати статей.—Между дворомъ и цѣрковью лежить садъ; въ немъ пять статуй.—Сколько людей, столько судей.—Мы знаемъ вашихъ дѣдей.—Не одна добродѣтель украшаетъ сихъ юношей.—Фунтъ содержитъ въ себѣ девяносто шесть золотниковъ, а золотникъ столько-же долей.—Колокольня цѣркви св. Олаѣ въ Рѣвелѣ шестьдесятъ сажень вышиною; она выше всѣхъ колоколенъ ѳаго города.—Крестыяне держатъ коровъ, овечь, свиней, гусей, куръ и другихъ домашнихъ живѣтвыхъ, а лошадыи своими обработываютъ поля.—Изъ ржи мы приготовляемъ хлѣбъ.—Отъ полудня до полуночи двѣнадцать часѣвъ.—У Түрокъ много пашей.

Այս եկեղեցում կան շատ հին յիշատակարանք և դրօշներ զանազան թշնամի զօրագունդերի.—Ի վերայ հին ամրոցների պատուարներին (որմերին) տեսանելի են շատ աշտարակներ.—Մեր ունիւք սակաւ բարձր զանգակատուններ.—Շատ անգամ պնդումն թէ մայրերը դէպ ի իւրեանց որդիքը առաւել սէր ունին քան թէ դէպ ի ազջիկները.—Վտակները սպասաւորումն իրրե զարդ մեր մարգագեօրիներին և ծառատաններին.—Առաւել շատ սաստիկ էր հողմը կէս զիշերի մօտ (около).—Պարահանդէսում արական հիւրերի թիւը առաւել մեծ էր քան թէ իգականների թիւը.—Երկրքին տուների զաների մէջ դրած էր մի ընդարձակ

գաւիթ.—Ինչո՞վ են սնանում հաւերը և աղանիքը.—Լիւրովի ճակատագիրը աւելի լաւ էր քան Նաղեծղայի ճակատագիրը.—Հինգ հարիւր ձող կացուցանումն մի վերստ և իւրաքանչիւր ձող բաղկանումէ եօթն օտնաչափից.—Ի մէջ մի ուրբու կան 405 մասն մարուր արծաթ.—Եկեղեցիների մէջ մեր փառարանումնր Տէր աստուած.—

§ 38. Մանօթութիւնք չէզոք զոյականների հոյովման վերայ.

1. Բառեր վերջաւորութեամբս ще, ко, це (но), ընծայելով նիւթերին առաւել փոքրիկ քանակութիւն քան թէ սովորական է (—ուրեմն առաւելական կամ նուազական բառեր) յոքն, ուղղականում վերջանումն և կամ ы, բայց յոքն. սեռականում ունին վերջաւորուածքը ще — ей
ко — ѣ
це (но) цевъ (новь)
զոր օրինակ, домѣще, մի անճոռնի մեծ տուն. յոքն. ուղղ. домѣщи. սեռ. домѣщей.
колѣчко, փոքրիկ օղ. յոքն. ուղղ. колѣчки, սեռ. колѣчекъ.
зѣркальце, փոքրիկ հայելի, յոքն. ուղղ. зѣркальцы, սեռ. зѣркальцевъ.

Նաև բառս соднице, արեղակն, ունի յոքնականում (բայ ի կանոնաւոր ձեւից содница) содницы, содницевъ նոյնպէս բառս сѣрдце նշանակելով բարկութիւն, յոքն. սեռականում կազմումէ, сѣрдцовъ, զոր օրին. сѣ сѣрдцовъ, բարկութենից.

2. Եւ (չեչտով) վերջացած բառերը յոքն. սեռականում յանգումն են զոր օրինակ, ружье, հրացան. յոքն. սեռ. ружей: Դորահակառակ եւ (առանց չեչտի) վերջացածքը ունին յոքն. սեռականում ьевъ, երբեմն և ии (ուր եւ դրած է փոխանակ іе), զոր օրին. платье, հանդերձ. устье, զետարերան, ущелие (ущелие), ծերպ—յոքն. սեռ. платьевъ, ыстьевъ, ущелий (չամիւմ. § 37, 3, բ, 1.)

3. Այլև խոտորվումն ընդհանուր կանոնից և յոքնակի ուղղականում ունին
а, վերջաւորութիւնս и (փոխանակ а) բառերս ъблоко, խնձոր (յոքն. սեռ. ъблоковъ և ъблокъ), вѣко, սկանակալիѣ, плечѣ ուս.—Ово, ակն (վսեմ ստութեան մէջ), ѣхо, ականջ, ունին յոքն. ուղղականում ѣчи, ѣши. սեռ. очей, ушей և այլն.

բ, վերջաւորութիւնս ья (սեռ. ьевъ) բառերս вѣно, շղթայ, օղակ, крыло, թև, перѣ, գրիչ, шило, հերիւն, колѣно, փայտի շերտ: Дно, յատակ (մի-

անօթի) յորն, ուղղականում ունի донья и дни (սևո. донь) որպէս և բառս 3.0 չար.—злы (սևո. золь).

դ, небо, երկինք, чүдө, հրաշք, ունին յորնականում небеса, чудеса, սեռականում небось, чудесь և այլն.

4. բառս дитя, երեխայ, հորովումէ այսպէս

	Եզրակի		Յորնակի
Ուղղ.	дитя	Դ՛ԷԿԻ	դ՛էԿԻ
Սևո.	дитяи	Դ՛ԷԿԵՒ	դ՛էԿԵՒ
Տրակ.	дитяти	Դ՛ԷԿԻՄԻ	դ՛էԿԻՄԻ
Հայց.	дитя (այլև дитяю, дитё)	Դ՛ԷԿԵՒ	դ՛էԿԵՒ
Գործ.	дитятемь, (дитятею, այլև дитёю)	Դ՛ԷԿԵՄԻ	դ՛էԿԵՄԻ
Նախ.	о дитяти	Օ Դ՛ԷԿԻՅԻ	Օ Դ՛ԷԿԻՅԻ

XXXVII. Անգիր սերտելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

мѣстечко ,	գիւղաբաղար	платье ,	հանդերձ
крѣпичко ,	փորրիկ թև	бабочка ,	թրթուր
колѣчко ,	փորրիկ օղ	множество ,	բազմութիւն
жилище ,	բնակարան	глубина ,	խորութիւն
помѣстье	ազարակ, կարուած	конь ,	տէղ, զեզարդն
южный ,	հարաւային	лавка ,	խանութ
нѣжный ,	քնքուշ	побѣчное солнце,	երկրորդական արեգակ
произрастать ,	աճել	и — и [թէ — և [թէ	

хотя, [թէպէտ, [թէև,

(1. 2.) Вотъ мѣстечки, въ которыхъ много старыхъ домищей.—Стекла сихъ зеркалацевъ не цѣлы.—Глубина ущелий горъ защищала враговъ отъ ружей и копей (և Կօփի) нашихъ войскъ.—Сколько помѣстьевъ около нашего города? У бабочекъ нѣжныя крѣпички.—Въ лѣсу произрастаетъ множество деревьевъ и деревцовъ.—Лисицы стрѣлятъ свой жилища въ землѣ.—Рѣка Волга около устьевъ своихъ не глубока.—Мы говоримъ обыкновенно только объ одномъ солнцѣ, хотя на небѣ бываеетъ много солнцевъ; эти солнца мы вообще называемъ звѣздами.

Խանութների մէջ տեսանելի են թէ մեծ և թէ փորրիկ հայելիք, օղեր, օղակներ, որպէս և (какъ и) բազմութիւն զանազան հանդերձների.— Ոմանք գիւղաբաղարներ շատ նշանաւոր են և առաւել նշանաւոր քան թէ

ինչ ինչ քաղաքներ. ճանապարհի վերայ դրած են շատ կալուածներ.—Մեր արեգակը շրջապատումն էրբեմն երկրորդական արեգակներ, որոց թիւը զանազան է.—Երկնքի վերայ կան շատ աստղեր.—Այս քնքուշ փորրիկ ծառերը աճումն միայն հարաւային աշխարհներում:

XXXVIII. Անգիր սերտելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

творецъ ,	արարիչ	берѣза ,	սպիտակածառ, բերեզա
ангелъ ,	հրեշտակ	берѣзовый ,	բերեզեղան
слеза ,	արտօսք, եղ.	сосна ,	փեկոն
слѣзы ,	արտասուք, յորն.	сосновый ,	փեկոնեայ
печь ,	հնոց	заграничный ,	օտար աշխարհից բերած
дрова ,	(յորն, միայն) փայտ	закрывать ,	ծածկել, խփել
осель ,	էշ	засыпать ,	քուն մտանել, քնի մէջ ընկնել
сторона ,	կողմն	вездѣ ,	ամենայն տեղ

(3. 4.) Птицы вмѣсто рукъ имѣютъ крѣпья; тѣло ихъ покрыто перьями.—У осла плечи не очень широки, а уши длинныя.—Величина яблоковъ удивляетъ дѣтей.—У печи лежало нѣсколько поленьевъ берѣзовыхъ и сосновыхъ дровъ.—Дѣти закрываютъ вѣки и засыпаютъ.—Вездѣ насъ окружаютъ чудеса.—Слеза сйала въ очахъ ангела.—Награда добродѣтели на небесахъ.

Քս պատմութեան մէջ կան շատ հրաշքներ.—Օտար աշխարհից բերած խնձորները թէպէտ և աւելի թանկ են, բայց ոչ միշտ աւելի լաւ, քան թէ երեսը և ականջները.—Ինչպէս հայրն է, նոյնպէս են և զաւակները.—Ամպերի վերայ են երկինքը և աստղերը.—Մարդիկ շատ անգամ մոռանումն են թէ նոցա գործերի վերայ նայումն Աստուծոյ աչքը.

Ձուրը ամենայն կողմից շրջապատումէ կղզիքը.—Հօր և մօր եզրաբըր ասվումն քեռիք.—Եթէ դու ունին եզրաբըրներ բարեկամներ և բարի ընկերք, ապա յարգիր զնոսա և պահպանիր նոցա բարեկամութիւնը.—Թէ եկեղեցիներում և թէ անտառում և դաշտում (въ полѣ) զանազան ձայներ փառաբանումն երկնքի (небось) և երկրի արարիչը.— Ամենայն ժամանակներում (въ всяг. ինչորով) երկրի մի ժողովուրդը հարստա-

հարած է միւսը, և մարդիկ շատ անգամ պատերազմողի վայրենի քաջութիւնը գերադաս են արած քան թէ քաղաքացիների և շինականների օգտակար պարագմունքը:

§ 39 Պոյական անուններ երկտեսակ յոբնականներով:

Ռուս լեզվում կան ինչ ինչ զոյականներ, որ յոբնականում, բաց ի կանոնաւոր վերջաւորութենից, ունին և մի այլ, այսինքն *вѣ*, նաև (արական սեռում բաց ի *ы* և *и*) *а*, *я*։ Այդ երկու յոբնական ձևերից զարտուղին (վերջաւորութեամբս *вѣ*, *а*, *я*) ըստ մեծի մասին գործ է ածվում նշանակելու նիւթերի Էռվանքները (հասարարար)։ զոցա կարգին պատկանում են յետագայ բառերս։

<i>волосъ</i> , հեր,	<i>յոբն.</i>	<i>волосы</i>	{ սեռ. <i>волосъ</i> , (<i>այլև</i> <i>волосовъ</i>)
<i>годъ</i> , տարի		<i>годы</i>	
<i>дерево</i> , ծառ		<i>дерева</i>	{ սեռ. <i>годъ</i> <i>годъ</i>
<i>домъ</i> , տուն		<i>деревья</i>	
<i>камень</i> , քար		<i>дома</i>	{ սեռ. <i>деревъ</i> ,, <i>деревьевъ</i>
<i>крукъ</i> , կեռ, ճանկ		<i>камни</i>	
<i>кучерь</i> , ձիավար		<i>камения</i>	{ <i>домовъ</i>
<i>лѣкаръ</i> , յ, բժիշկ		<i>крукы</i>	
<i>мастеръ</i> , արտեստապետ		<i>крукья</i>	{ <i>каменьей</i> <i>каменьевъ</i>
<i>писаръ</i> , յ, գրագիր		<i>кучеры</i>	
<i>уголь</i> , յ, ածուխ		<i>кучера</i>	{ <i>круковъ</i> <i>крукьевъ</i>
		<i>лѣкари</i>	
		<i>лѣкаря</i>	{ <i>кучеровъ</i>
		<i>мастеры</i>	
		<i>мастера</i>	{ <i>каменьей</i>
		<i>писари</i>	
		<i>писаря</i>	{ <i>кучеровъ</i>
		<i>угли</i>	
		<i>уголья</i>	{ <i>каменьей</i> <i>каменьевъ</i>

Աւելի էականապէս որոշվում են միմեանցից յոբնական ձևերը յետագայ բառերիս։

<i>зубъ</i> , առամն	— <i>յոբն.</i>	<i>зубы</i> , <i>зубовъ</i>	<i>зубы</i> , <i>зубевъ</i>	ատամները բերանում սանրի, սղոցի և նմանապիսի բաների։
<i>листъ</i> , թերթ, տերև		<i>листья</i> , <i>листвова</i>	<i>листья</i> , <i>листвева</i>	թղթի թերթեր ծառի տերևներ
<i>колѣно</i> , 1, ծունկն		<i>колѣни</i> , <i>колѣней</i>	<i>колѣна</i> , <i>колѣнъ</i>	ծառի տերևներ ծունկեր
			<i>колѣнья</i> , <i>колѣньевъ</i>	ազգի ցեղեր
				ազգի ցեղերի ծունկեր։
<i>корень</i> , <i>корня</i> , արմատ		<i>корни</i> , <i>корней</i>	<i>коренья</i> , <i>кореньевъ</i>	արմատք համեմային արմատք
<i>мужъ</i> , այր		<i>мужи</i> , <i>мужей</i>	<i>мужья</i> , <i>мужьевъ</i>	այրեր ամուսնաւոր այրեր
<i>мѣхъ</i> 1, փչողական փուք		<i>мѣхи</i> , <i>мѣховъ</i>	<i>мѣха</i> , <i>мѣховъ</i>	փչողական փուքք մուշտակի մորթիք
<i>небо</i> , քիմք		<i>неба</i> , <i>небъ</i>	<i>небеса</i> , <i>небесъ</i>	քիմք կրկինք
<i>небо</i> , կրկինք		<i>образъ</i> 1, <i>дѣ</i> , պատկեր	<i>образы</i> , <i>образовъ</i>	պատկերներ
			<i>образя</i> , <i>образевъ</i>	սուրբերի պատկերք
<i>судно</i> , 1, աման, անօթ		<i>судны</i> , <i>судень</i>	<i>суда</i> , <i>судовъ</i>	ամաններ, անօթներ նաւեր
<i>сынъ</i> , որդի		<i>сыны</i> , <i>сыновъ</i>	<i>сыновья</i> , <i>сыновей</i>	որդիք, այլբանական մտքով, որպէս որդիք ազգի, հայրենիքի, եկեղեցու։
<i>хлѣбъ</i> , 1, հաց		<i>хлѣбы</i> , <i>хлѣбовъ</i>	<i>хлѣба</i> , <i>хлѣбовъ</i>	որդիք, յատուկ մտքով հացեր։

*) Յորենի տեսակք, որովհետև *хлѣбъ*, *ցորեան*, այս տեղ համարելի է իբրև անուն նիւթի, իսկ նիւթի անունը գործ դրուելով յոբնականում, սովորաբար նշանակում է ուսականում *нѣ-лѣ-нѣ-нѣ*, զոր օրին. *разныя вина и чай*, դանաղան տեսակք զինու և թէյի։— Սակայն երբեմն յոբնականը բացայայտում է միայն մեծ Էռվանքներ նիւթի, վասն որոյ *пески* (բառիցս *песокъ*, աւաղ) — բազմութիւն աւաղի, աւաղուտ տեղեր. *снѣга*, բազմութիւն ձիւնի, ձիւնապատ դաշտեր։

цветъ, 1, ծաղիկ,	цветы	} օվ	ծաղիկներ
2, դոյն,	цвета		դոյներ
черепа 1, սկաւառակ զլիւի,	черепы, череповъ,		զլիւի սակաւառակ
2, խեցքեկորք,	черепы, черепевъ,		խեցքեկորք
чудо, 1, հրաշք,	чудеса, чудеса,		հրաշքներ
2, հրէշ,	чуди, чудь, հրէշք, հրաշալի կենդանիք.		

XXXIX. Անդիր սերտելի բառեր և առաջարկու թիւեր վասն թարգմանութեան.

Сраженіе, կռիւ	Израиль, я, իսրայէլ
пила, սղոց	острый, սուր, բարկ
вѣтвь, ճիւղ	лѣдный, պղնձի
стебель, ստեղն	славный, փառաւոր
пища, կերակուր	извлекать, հանել
печаль, и (трауръ), սուղ.	вѣроитно, вѣрно, հաւանականաբար
драгоценный, մեծազին	всего, առհասարակ
драгоценный камень, պատուական, ազնիւ քար	не только—но и, ոչ թէ միայն—այլև

На дворѣ лежало много каменьевъ.—Царьичино платье покрыто драгоценными камнями.—Дерево держится въ землѣ корнями своими.—Какіе цветы тебѣ пріятнѣе всего?—Въ марьиной книгѣ всего двѣсти листовъ.—Мы употребляемъ въ пищу разныя коренья.—Деревья въ лѣсахъ ещё безъ листовъ.—Въ одномъ только братиномъ саду произрастаютъ такіе цветы.—Въ моряхъ есть много такыхъ чудь, о которыхъ мы ничего не знаемъ.—Стебли нашихъ хлебовъ имѣютъ нѣсколько колѣньевъ.—Израильскій народъ состоитъ изъ двѣнадцати колѣнъ.

Այլ թէ միայն կղմինարներով, այլև պղնձի և երկաթի թերթերով ծածկումնք միք տանիքները (крыши домовъ).—Մասերի ճիւղերի վերայ կան սերկներ և ծաղիկներ.—Սպիտակը և սևը են սղի դոյներ.—Այս սղոցի տառանները շատ սուր են.—Քանի առաններ ունի մարդս.—Այն տեղ կանգնած էր ոչ թէ մի նաւ, այլ բազմութիւն զանազան տեսակով և մեծութեամբ նաւերի.—Այս թուերից հանումնք միք քառակուսի արմատը.—Հացերը, որպէս հաւանական է, կը լինին այն պղնձի ամանների մէջ.—Մեր չինք խօսում ծովերի հրաշքների, այլ հրաշալի չնչաւորների վերայ.—Սուրբերի պատկերների առաջև ծունր էին խոնարհեցրած (стояли на колѣнахъ.)

վատարագները.—Արքը սիրումին իւրեանց կանայքը և կանայքը յարգումն իւրեանց արքը.—Ամոգիրը երկնքի վերայ ընդունումն զանազան գոյներ և ձևեր, որ նոյնպէս փոփոխական և անցաւոր են, ինչպէս նոքա ինքեանք. Այս հօշակաւոր այր մարդիկը էին ամենահաւատարիմ որդիքը իւրեանց հայրենիքի.

§ 40. Մանօթութիւնք հայրանունական բառերի և Ռուսաց տոհմանունների և քաղաքանունների վերայ.

I. Ռուսը, վասն նշանակելու անձնը, բաց ի մկրտութեան անունից (крѣстное имя) և տոհմանունից (фамилія կամ прѣзвище), զորք է ածում և հօր անունը (отчественное կամ отчество):—Այս հայրանունները ածանցվումն հօր մկրտութեան անունից (նորա սեռականից) և վերջանումն

- 1, ОВИТЬ (արակ.), ОВНА (իգական), էթէ հօր անունը վերջանումէ տառովս ъ. զոր օրին. Івановичъ, Յովհաննու որդի, Івановна, Յովհաննու դուստր (բառիցս Іванъ): Միայն Яковъ, Յակոբ, ունի Яковлевичъ, Яковлевна.
2. еВИТЬ, еВНА, երբ հօր անունը վերջանումէ կիսաձայնովս ѣ. զոր օրին. Николаевичъ, Նիկոլայովի որդի, Николаевна, Նիկոլայովի դուստրը (բառիցս Николаѣй):—Միայն иѣ յանգաւորուած անունները ունին ևевичъ, ևевна. զոր օրինակ, Григорій, Գրիգոր, —Григорьевичъ, Григорьевна.
- 3, иТЬ և иНИНА, երբ հօր անունը վերջանումէ տառովս а, я. զոր օրին. Кузьмичъ, Կուզմայի որդի, Кузьминина, Կուզմայի դուստր (անունիցս Кузьма, Կուզմա, Կամա. Ильячъ, Եղիայի որդի, Ильинина, Եղիայի դուստր (անունիցս Илья, Եղիա):

Մանօթութիւն. Այս կարգիս պատկանումն և царь, король (արքայ) բառերից ածանցուածքս царевичъ, королевичъ, արքայազն, թագաւորազն, արքեւն, королевна, արքայադուստր. նոյնպէս поповичъ, поповна, որդի, դուստր քահանայի (բառիցս поповъ, պապոս):

Հորովման մէջ հայրանունները չեն խոտորվում միւս գոյական անուններից.

II. Ռուսաց տոհմանունը և քաղաքանունը վերջաւորութեամբքս овъ, евъ, инъ, цынъ, скій, ккій (սոցա վերայ յաւելանումն և ово, ево, ино, цыно վերջաւորուած քաղաքանուններ և գիւղանուններ) վերաբերական ածականների հետ ունին հաւասար ծագումն և հորովվումն նոյնպէս, որպէս նոքա, թէ արականասեռ և թէ իգականասեռ գոյականները. միայն թէ

ն վերջացածք եղակի նախադրականի մէջ, փոխանակ ածական յանդուր-
բութեանն омы, ընդունումն զոչական վերջաւորութիւնս է զոր օրին, чи-
тають о Суворовѣ, ընթեանումն Սուվորովի մասին. նմանապէս, նախադր-
հորովի մէջ ստանումն է քաղաքանունները և դիւղանունները է և օ վերջա-
ւորութեամբ. զոր օր. сражались при Бородинѣ, կռիւ կար Բորոզինոյի մօտ:
Այլ և հորովումն ուստական աղգանուններ ծի վերջաւորութեամբ, բայց
արական սեռով միայն. վասն որոյ графъ Толстой, կոմսъ Соусовой, սեռ. графа
Толстого և այլն: Սորա հակառակ, графиня Толстой կոմսուհի Соусовой, սեռ.
графини Толстой. և այլն.

Մանթ. Քաղաքանունների մէջ հորովումն բոլորովին իրրե գոյականք.
Нековъ, Гдовъ, Гостовъ, Киевъ, Орловъ, Харьковъ.

XI. Անգիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն
Թարգմանութեան.

Михайлъ ,	Միքայէլ (հասարակ կիրա- սութեան մէջ Михайло, Ми- хаила)	Ломоносовъ ,	Լոմոնոսով
Александръ ,	Ալէքսիոս	Дашковъ ,	Գաշկով
Федоръ ,	Քէտորոս (հասար. կիրա- սութ. մէջ Фёдоръ, Фёдоръ)	Меншиковъ ,	Մենշիկով
Давидъ ,	Գանիէլ (հասարակ կիրառ. մէջ Давидо, Давида)	Шуваловъ ,	Շուվալով
Василь ,	Բասիլիոս (սեռ. Василий, հասարակարար Василья)	Нарышкинъ ,	Նարիշկին
Романъ ,	Ռոմանոս	Милославскій ,	Միլոսլավսկիյ
Марія ,	Մարիամ (հասարակարար Марья)	императрица ,	կայսրուհի
Екатерина ,	Կաթարինէ (հասարակարար Катерина)	престоль ,	արքայական գահ.
Наталія ,	Նատալիա	особа ,	անձն
Кирилъ ,	Կիրիւզ	княгиня ,	կշխանուհի
		графъ ,	կոմս
		любителецъ ,	սիրական
		супругъ ,	ամուսին այր
		супруга ,	ամուսին կին
		покровитель ,	պաշտպան
		приближенный ,	մերձակոր
		отличать ,	(ներկայ օք) նախա- պահել առնել

Романъ — Романъ. Մի գոյական անուն, իրրե Ստորոգեալ զործ զրուած,
быль бѣду, бѣдъ, այլն զորութեամբ հականալի есть բայի հետ, զրվումէ
կրրեմն ուղղականով, իսկ կրրեմն զործիականով, այլնքն ուղղականով,

կրր նա նշանակումէ մի անկակից, աւելական բան. իսկ զործիականով,
կրր ցուցանումէ մի պատահական, անցաւոր բան (—նր զիւրուածում նոյն
իսկ օժանդակ բայս быль (бѣду, бѣдъ) նկատելի է իրրե ստորոգեալ). զոր
օրին. Александръ Великій былъ сынъ царя Филиппа; Аристотель былъ настав-
никомъ егѡ, Աղէքսանդր մեծը էր փիլիսոս թագաւորի որդին. Արիստոտելէս
էր նորա դաստիարակիչը. будь (бѣдьте) мнѣ другомъ! Եղիւր, (եղիւր) ինձ
բարեկամ. мой братъ (есть) учителемъ музыки въ двѣйчьемъ институтѣ. իմ
եղբայրս երաժշտութեան ուսուցիչ է օրիորդական զպրոցումը:

Михайлъ Фёдоровичъ былъ первый царь изъ дома Романовыхъ.—Царь
Петръ Алексѣевичъ (Великій) былъ сынъ царя Алексѣя Михайловича отъ вто-
рой супруги его, царицы Наталіи Кирилловны Нарышкиной.—Первою супру-
гою царя Алексѣя была царица Марія Ильиншна Милославская.—Бнязь Алек-
сандръ Давидовичъ Меншиковъ былъ любимцемъ Петра Великаго, который
егѡ часто называлъ Алексашею Давидичемъ, дитятемъ своего сѣрдца.—Междѹ
приближенными особами императрица Екатерина Алексѣевна (Вторая) особенно
отличала княгиню Катерину Романовну Дашкову.—Покровителемъ и другомъ знаме-
нитаго Михайла Васильевича Ломоносова былъ графъ Иванъ Ивановичъ Шуваловъ.

XII. Անգիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն
Թարգմանութեան.

Юсифъ ,	Յովսէփ (հասարակ կիրառութեան մէջ, Осипъ.	Голлицынъ ,	Գոլիցին
Григорій ,	Գրիգորիոս	Орловъ ,	Օրլով
Іоаннъ ,	Յովհաննէս (հասար- ակարար, Иванъ)	Жукѡвскій ,	Ճուկովսկիյ
Андрѣй ,	Անդրէաս	Карамзинъ ,	Կարամզին
Сергій ,	Սարգիս (հասարա- կարար, Сергій)	Пушкинъ ,	Պուշկին
Анастасія ,	Անաստասիա	Ростопчинъ ,	Րօստոպչին
Грѡзный ,	Ահարկուն (մականուն ցար Յովհանն վասիլևիլի)	Полевѡй ,	Պօլևօյ
Румянцевъ ,	Րումեանցիվ	Ишимовъ ,	Իշիմով
Потѣмкинъ ,	Պօտեմկին	Крыловъ ,	Կրիլով
		Тарутино ,	Տարուտինօ (գիւղ)
		Саратовъ ,	Սարատով (քաղաք)
		стихотворецъ ,	բանաստեղծ
		Французъ ,	Ֆրանսիացի
		графиня ,	կոմսուհի

(—որոյ սեւը միշտ հետեւում անձնաւորութեան սեւին—) պատկանում են արձան սեւին, կթէ շնորհք են, իսկ շնորհքին, կթէ անշունչ առարկայք են. զոր օրին. бѣлый какадѹ. սպիտակ կակադու. инструментальное депо, զործիրի շահմարան. ցրոմкое ցրո, բարձրաձայն կեցցէ.

XLIII. Անգիր սերտելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

Гёте ,	Գեթէ	Гёнуа ,	Գենուա
Шиллеръ ,	Շիլլեր	Парижъ ,	Պարիզ
Сёлли ,	Սելլի	Мартъ ,	մարտ
Роганъ ,	Բոհան	Юнь ,	Յունիս
Мольеръ ,	Մոլիեր	герцогиня ,	դքսուհի
Коцебѹ ,	Կոցեբու	путешественникъ ,	ուղևոր, ճանապարհորդ
Жёнии Линдъ ,	Ջենի Լինդ	игра ,	խաղ
Зонтагъ ,	Չոնթաղ	комедія ,	կատակերգութիւն
Грöбеккеръ ,	Գրրեկրքեր	пѣвица ,	երգեցիկ կին
Бордö ,	Բորդօ	колібри ,	կոլիբրի
Лондонъ ,	Լոնդոն	кòфе ,	ղահփէ
Рига ,	Րիգա	пальтö ,	պալտօ.
браво ,	քանք է զործի	встрѣчать, (ներկայ այ) հանդիպիլ,	
лѣтній ,	ամառնային		ընդունել.
грöмкій ,	բարձրաձայն	отправлѣться ,	ուղևորուիլ, ի բաց
урожденный ,	ծնած		երթալ

Բաղդաստութեան կանոն. Թուականը ռուսական լեզվում նշանակվում է 1700-ական զոր օր. Пётръ Великій родился 30-го Мая 1672-го года. Պետրոս մեծը ծնած է 30 ին մայիսի 1672 տարու: Բայց կթէ տարիթիւը զործ է անվում որպէս որոշումն ժամանակի, այնուհետև նա դրվումէ նախադրական հորվով նախորդս Ե. զոր օրին. Пётръ родился въ 1672—мъ годѹ. Պետրոս մեծը ծնեցաւ 1672 տարում:

Что вамъ извѣстно изъ сочиненій Гёте и Шиллера? Знаменитый Гёте скончался 22-го Марта 1832-го года.—Путешественники въ 1845—омъ годѹ были въ Влѹа, потомъ въ Парижѣ, а теперь отправлѣются въ Гёнуу.—Комедія Мольера гораздо лучше, нежели комедія Коцебѹ.—Герцогиня Роганъ была дочь великаго Сёлли.—О госпожѣ Зонтагъ все говорятъ какъ о славной пѣвицѣ.—Гöлосъ Жёнии Линдъ весьма прїятенъ,—Смотрите на этого колібри!

Вотъ вамъ чашка хорошаго кòфе! Въ немъ ещё нѣтъ сàхару.—Онѹ гулѣютъ въ лѣтнемъ пальтö, а онѹ въ лѣсней шубѣ.—Съ радостнымъ ցрö вöины встрѣчали своихъ храбрыхъ вождѣй.—Грöмкое браво было наградою игрö гослодїна Грöбеккера и госпожѹ Грöбеккеръ.

Այսպիսի ամառնային եղանակում մեր պալտօքը հարկաւոր չէն մեղ.— Ամերիկայում կան փոքրիկ թռչնակներ շատ, որ ասվում են կոլիբրի.—Գեթէի զործերի թիւը շատ մեծ է.—Գեթէին անակնունելի էր Շիլլերի այնպէս վաղածամանակեայ մահը. (ուսերէն—Գեթէն այնպէս վաղ սպասում չէր Շիլլերի մահուն).—Խօսումէին Կոցեբուի և նորա զործերի վերայ.—Կոմսուհի Բոսսին, ի ծնէ Չոնթաղ, է հռչակաւոր երգեցիկ կին.—Ո՛ւմ է պատկանում տունը, իշխանուհի Գոլիցինին, թէ կոմսուհի Կանկրինին, կամ թէ տիկին Պոլելոյին.—Մի նաւը ուղևորվումէ Գենուայց դէպի Լոնդոն, միւսը տակաւին Բորդոյումն է. աշնանը երկուքն ևս կը վինին Րիգայում.—1500 թուականին տակաւին ծանօթ չէին դահուէին, բայց տասնհեօթներերդ դարում արդէն զործ էին ածում զայն ամենայն տեղ:

XLIV. Անգիր ռուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

Իբրև կրկնութիւն.

количество ,	քանակութիւն	дерево ,	ծառ.
дубъ ,	կաղնի	здоровый ,	առողջ
стволь ,	բուն (ծառի)	значительный ,	նշանաւոր
кора ,	կեղև	крѣпкій ,	ամուր
кусть ,	թուփ	лѣсной ,	անտառային
кустикъ ,	թփիկ	доставлѣть ,	հասուցանել

Անտառ.

Մի նշանաւոր տարածութիւն հողի, որոյ վերայ զանազան ծառեր աճում են (—որոյ վերայ աճում են զանազան ծառեր) մեծ քանակութեամբ և մօտ միմեանց, ասվումէ անտառ: Ծառերը բաղկանում են արմատներից, բունից, ոստերից, հիւղերից և տերևներից: Արմատներով պահվումէ ծառը հողի մեջ, արմատը և ոստերը պատած են կեղևով: Ամենաստորական անտառային ծառերը կովկասում են ընկուզենին և կաղնին, և այս պատճառով այդ տեղ առաւել յաճախ պատահում են ընկուզենիքի և կաղնու անտառներ: Ծառերը շատ օգտակար են մեղ, որովհետև մեղ պատրաստում ենք

զոր օրին. ընկուզենու զեղեցիկ փայտից զանազան բաներ, սեղաններ, աթոռներ, զանազան անօթներ և այլն: Եղևնի և կաղնու ծառից մեր շինուածնք ոչ թէ միայն տուներ, այլ և նաւեր և միւս նաւարկութեան գործիք (суда): Բայ ի ծառերից ածուան անտառում և փոքրիկ ծառեր, թուփեր, սրպէս և խոնարհ (մեղմ ձեռով) տունկերի վերայ զանազան տեսակ հատկաւոր մրգեր, որ հասուցանուանն մեղ թէ թեթև ու հաճելի և թէ առողջ կերակուր:

Երրորդ ընթացք.

Յաղագս Բայի (§ 5, 2.)

§ 43. Տեսակքը բայերի.

I. Բայերը բաժանութեանն

1. Չէրէք Բայեր (глаголы непереходящие—глаголы средние) որը ցուցանուանն մի գործողութիւն, որ դադարումէ գործող առարկայի մէջ (—առանց անցանկու զէպ ի միւսը), կամ թէ նորա որ և իցէ վիճակը. զոր օրինակ, птйца летает, թռչումը թռչումէ. рана болит, վէրը ցաւումէ. книги лежат на полу, գրեանքը կան յատակի վերայ:

Մանօթ. Չէզոր բայերի կարգին սրատկանուանն այլ ևս այն բայերը, որ նշանակուանն ընդունելութեանը մի յարմարութեան, առարկայի փոխանցութեան զէպ ի մի այլ վիճակ, վասն որոյ և կարող են աստիղ յարմարութեան բայեր (глаголы качественные) կամ թէ փոխանցութեան բայեր. զոր օրինակ, лугъ зеленѣет, մարգագետինը կանաչումէ. двѣгодъ вѣняетъ, ծաղիկը թառամումէ. старикъ годъ отъ году бѣлѣетъ, աչիորը տարուց տարի հնանումէ: — Այս բայերը վերջանուման անորոշ եղանակում ԳԵՒ (зеленѣть), ԿՄԵՒ (вѣнуетъ), ԵՒՄ (вѣнать) և հին ուսու փերտկանութիւնների մէջ ասվուման սկսանողական բայեր (начинательные гла.), թէպէտ անհիմնաբար:

2. Նէրէք Բայեր Բայեր (глаголы переходящие, որ ասվուման նոյնպէս ճիշտակաւ). զորա բացայայտումն մի գործողութիւն, որ ազդումէ մի այլ առարկայի վերայ, գործողից (ենթակայից) անցանկու զէպ ի նա. զոր օրինակ, крестьянинъ мѣчитъ свою

зоднать, շինականը տանջումէ իւր ձին, держите голову прямо, ուղիղ բռնեցէք ձեր գլուխը: Գորա ցուցանումն կրեք սեռ. (залог).

ա, Նէրէք Բայեր Բայեր (залогъ дѣйствительный). զոր օրին. я мѣчу, держу, տանջումում, բռնումում.

բ, Կրտսերական Բայեր (залогъ страдательный), զոր օրին. я мѣчима, տանջվումում. я держима, բռնվումում.

գ, Անդրադարձ Բայեր (залогъ возвратный), զոր օրինակ, я мѣчусь, ես տանջվումում, онъ держится, նա պահվումէ: Անդրադարձ բայերի կարգին պիտոյ է դասակից առնել ասացեալ փոխադարձ գործողութիւն խրեանց մէջ. զոր օրին. дѣти обнимаются, երեխայքը զրկախառնուման զմիմեանս. — Թէ անդրադարձ և թէ փոխադարձ բայերը կազմվուման ներգործական բայերից:

Յ. Հասարակ Բայեր (глаголы общіе), այսինքն այնպիսի արմատական բայեր, որ անդրադարձ (ներգործական) ձեռով ունին չէզոր նշանակութիւն, զոր օրին. мальчикъ старѣетъ, մանուկը աչխատումէ, աչխատասիրումէ. вѣт смѣтѣтсѣ, ամենեքեան ծիծաղումն. — Հասարակ բայերը Ռուսաց չունին ոչինչ զուգութիւն Հայոց հասարակ բայերի հետ: Գորա գործածական են միայն վերջավանկովս

II. Այլ բաժանուման բայերը պարզ (простые глаголы), զոր օրին. летать, держаться, և Բարդ (сложные) (նախադրական, քրեմայն), այսինքն բայեր, որ կապակցած են նախադրութեան կամ մի անբաժանելի նախավանկի հետ, զոր օրին. пролетѣтъ, թռչելով անցանել ֆլէյ. воздержаться, ժուժկալիլ:

Մանօթ. Պարզ բայերի մէջ որոշելի են բարդութեան բայերը (նախադարձ, первообразные) փոխանցականներից (երկրորդականներից, второобразные) վերջաւորութեամբս ать (ивать, цвѣтъ, вѣтъ) և ятъ (տես ներքեում § 56, II.) զոր օրինակ, читать — читывать, хвалить — хвалить.

III. Այլ որոշուման բարդ Բայեր (личные глаголы), այսինքն բայեր, որ ցուցանումն կրեք զէպից որոյ և իցէ գործողութիւնը (տես ներքեում § 48.) և այս պատճառով գործ են անվում գիմուոր զերանուններով կամ գոյականով. զոր օրին. я читаю, ես ընթեանումում, вы слѣшаете, դուք լսումէք. учитель хвалитъ, ուսուցիչը գովումէ. — և բարդութեան կամ, աւելի ուղիղ, Բարդ (безличные или одноличные гла.), որոց մէջ գործող առարկայն ամենին միջվում չէ, կամ թէ անյիշելի է. զոր օրինակ, разсѣтѣетъ, լուսանումէ. казѣлось, երևումէ:

§ 44. Բայերի հայեացքը ըստ ժամանակին (Виды глаголовъ).

Բայի միջնորդով բացայայտած գործողութիւնը կարող է պատկերացնուիլ կամ իբրև անփոփոխ, այսինքն տակաւին — տեղ, գործող առարկայի մէջ երեւիլի, կրկնուող, — կամ թէ իբրև փոփոխուող, այսինքն աւարտուած, լցուցած գործողութեամբ, ուրեմն վերջուած արդէն: Ռուսաց բայի մէջ, այս երկու տեսակ գործողութեան համար, որոշումն առանձին ձևեր, ասուածք *виды*, այսինքն տեսութիւնք, հայեցուածք բայի, որ և կարող են լինել երկու.

- 1, անփոփոխ հայեցում (несовершенный видъ), զոր օրին. *читать ընթեռնուիլ, ընթեռնուիլ մէջ գտանուիլ, կրկնութեամբ լցուցանել այդ գործը. уговаривать, համոզել (կրկնութեամբ և չառաջ տանելով համոզելու գործը):*
- 2, փոփոխ հայեցում (совершенный видъ), զոր օրին. *прочитать ընթերցած ու աւարտած լինել. уговорить, համոզել (դէպ ի մի բան) արդէն համոզած լինելու մտքով:*

Մանօթ. Կան բայեր որ գործածական են երկու հայեցուածներէց մինով միայն, և այս պատճառով ասվումն *недостаточные* (недостаточные), զոր օրին. *принадлежать (անկատար), очиститься (կատարեալ) զգաստանալ, աչք բանալ:*

§ 45. Բայի ժամանակաձևերը.

Բայերի անկատար հայեցուածը ունի երեք ժամանակ, այսինքն

- Настоящее* (настоящее время). զոր օրին. *я уговариваю, ես համոզում եմ.*
- Прошедшее* (прошедшее время). զոր օրին. *я уговаривалъ, ես համոզում էի.*
- Будущее* (будущее время), զոր օրին. *я буду уговаривать, ես կը համոզեմ, համոզելոց եմ.*

Սորա հակառակ, կատարեալ հայեցուածը ունի միայն երկու ժամանակ, այսինքն

- Прошедшее совершенное* (прошедшее совершенное) զոր օրին. *я уговорилъ, ես համոզեցի (դէպ ի մի բան):*
- Будущее совершенное* (будущее совершенное). զոր օրին. *я уговорю, ես կը համոզեմ (դէպ ի մի բան), իսկութեամբ կը համոզեմ.*

§ 46. Բայի ցուցանողական ձևերը.

I. Ցուցանողական եղանակը (*изъявительное наклонение*) է եղանակը զգալի իրականութեան, ստուգութեան և իսկութեան, որ և ասվում է պատմական եղանակ. զոր օրին. *дети слышатъ, слышало, будетъ слышать, երեխան լսում է, լսեց, կը լսէ.* — Այս եղանակին ասումնք հայերէն Սահմանական:

II. Հրամայական (*повелительное наклонение*) կամ եղանակ հրամանի. զոր օրին. *слышь, слышь! слышьте! լսեցէք:*

Մանօթ. Մտաւոր նկարագրութեան, հնարաւորութեան, կամ թէ Ստորադասական եղանակի (*составительное наклонение*) համար չունի ուրիշ լիզու ոչինչ առանձին բայական ձևեր. հայկական ստորադասականին նոր լիզվում ամենայն դիպուածում համեմատ է ուսաց անցեալը հանդերձ մասնկովս *бы* *), և այսպիսի զուգադրութիւնը ասվում է ստորադասական եղանակ. զոր օրինակ, *онъ писалъ бы, նա կը գրէր. мы охотно его бы уговорили, մեք յօժարութեամբ համոզած կը լինէինք զնա.*

§ 47. Անորոշ եղանակ. Ընդունելութիւն. Բայամակրայ:

- а, Անորոշ եղանակ (неопределённое наклонение) կամ այն ձևը, որոյ մէջ բայը երևում է իբրև գոյական. զոր օրին. онъ ъчитъ меня читать, նա ուսուցանում է ինձ ընթեռնուիլ (ընթերցանութիւն).*
- բ, Ընդունելութիւն (причастіе), կամ բայածական (отглагольное имя прилагательное). զոր օրին. читающій, ая, ее, ընթերցող, читавшій, ая, ее, ընթերցեալ, ընթերցող եղած.*
- գ, Բայամակրայ (дѣепричастіе, կամ отглагольное нарѣчіе), զոր օրին. читая, ընթեռնելով, читавъ ընթերցած լինելով: Ուրեմն դա է մի բայական ձև, որ ըստ իմաստին համեմատվում է գործ. հոլովին Հայոց անորոշ եղանակի, որ անհոլովի է ուրիշ լիզվում.*

*) Աւելի մանրամասն տեղեկութիւն այս *бы* մասնկիւ վերայ տես ներքևում բաղդասական կանոնի LX. և § 77 մէջ:

§ 48. Բայերի գիմական և թուական ձևերը.

Բայը, որպէս գոյականը, ունի երկու թուական ձևեր, եզակի և յոթնակի և երեք գէճը (лиц) թէ եզականում և թէ յոթնականում, որ արտաստատուան կէս մի վերջաւորութեամբք և կէս մի անձնական դերանունն ըստ я, ты, онъ (а, о), мы, вы, они, онѣ, զոր օրին. читаю բնթեւումում, читаемъ, բնթեւումներ, вы читали, դուք բնթեւումիք, բնթեւումք. они читали, նորա բնթեւումն: — Եզակի անցեալ ժամանակում սեռանգամ որոշվում վերջաւորութեամբ, զոր օրին. онъ читалъ, նա (արակ.) բնթեւում; она читала, նա (իգ.) բնթեւում. онѣ читало, նա (չէգը) բնթեւում:

Ծանօթ. Որ և իցէ բայական ձև վերլուծանելու ժամանակին թնոլ սովորի աշակերտը պահպանել այս կարգս. 1. տեսակ, 2. սեռ. 3. եզանակ, 4. դէժ, 5. թիւ, (6. գիմական սեռ), 7. ժամանակ, 8. հայեցում, 9. աներկայթ (իրի արմատ. ձև), զոր օրին. она уговорила, նա (կին) համոզեց — глаголъ переходящій (дѣйствительный) дѣйствительнаго залѳга, изъявительнаго наклоненія, третье лицѣ единственнаго числа женскаго рѳда прошедшаго совершѳннаго вида, отъ уговоритъ, համոզել:

§ 49. Լծորդութիւն. Спряжение

Լծորդութիւն ասումն բայի փոփոխութիւնը ըստ դիմն, թուին, ժամանակին և եզանակին: Ռուս լեզվում կան երեք լծորդութիւնք, որ միմեանցից զանազանութեան ներկայի եզակի երկրորդ գիմով և անորոշ եզանակի վերջաւորութեամբք այսպիսի կերպով.

Առաջին լծորդութիւնը, որոյ յայտարար նշանը է ներկայի եզական 2-րդ դէժը—վերջաւորութեամբս емь—պարունակումէ իւր մէջ

1, բաղմավանկ բայերը վերջաւորութեամբս ать, ять, ость, нуть, ереть և փոխանցական բայերս ѣть վերջաւորութեամբ, հանդերձ միւս նոյնայանդ բայերով, որ 1 դիմում ներկայի ունին ѣю. Սոցանից գուրս են հանած (բաղմավանկ) ать յանգաւորութեամբ արմատական բայեր հանդերձ յառաջընթաց չորական ձայնով, և երկու բայեր оять վերջաւորութեամբ. այսինքն стоять (կանգուն լինել) և бояться (վախենալ):

2, միավանկ բայեր վերջաւորութեամբս ь յառաջընթաց ձայնաւորով, բացառութեամբ բայերիս гнать, վարել, մղել, мчаться, շտապել, վա-

ղել. спать քնել. спѳться, երազել. ѣстнѳть, չորամել. мстнѳть, վրէժ հանել. читѳть, յարգել. вѳть, նայել.

3, բայեր чѳ, зѳть, стѳ, тѳ վերջաւորութեամբ:

Երկրորդ լծորդութիւնը, որոյ յայտարար նշանը է ներկայի եզական 2-րդ դէժը—վերջաւորութեամբս ишь—պարունակումէ իւր մէջ

1, բաղմավանկ (պարզ) բայերը ить վերջաւորութեամբ, բացառութեամբ անկանոն բայիս ииѳтъ (—униѳтъ, խիժել, խիժկել, онлиѳтъся սխալվել):

2, բաղմավանկ բայերը ѣть վերջաւորութեամբ, սոցա կարգից բաց հանելով փոխանցական բայերը և այնպիսիներ, որ ներկայում ունին ѣю.

3, բաղմավանկ (արմատական) բայեր վերջաւորութեամբս ать հանդերձ յառաջընթաց չորական ձայնով:

Սոցա վերայ յաւերանումն այլ ևս стоять և бояться հանդերձ վերեւում յառաջ բերած միավանկ բայերով:

Ծանօթ. Նախադրութեամբ բարդած բայերը հետեւումն լծորդութեան մէջ պարզերին. վասն որոյ պարս է, զոր օրին. բայիս вѳиить (խմել բոլորովին). прижѳть, բնդդէժ սեղմել, լծորդուիլ ուպէս иить և жѳть, որչափ կը ներէր ժամանակի հայեցումը:

Քերականները միտ դնելով այն բանին, թէ որ բայերի լծորդութիւնը կատարվումէր ըստ որոշեալ բնդհանրակշիւ կանոնների, կամ թէ խոտորվումէր դոցանից, սովորաբար բաժանումն բայերը :правильные (правильные глаголы) և :неправильные (неправильные):

§ 50. Լծորդութիւն օժանդակ բայիս (вспомогательнаго глагола) БЫТЬ, ել, գու.

- I. Неопредѳленное наклоненіе: быть, ел, гул.
II. Изъявительное наклоненіе.
ш, настоящее время:

я емь, ел { գործ. են ամվում եկեղեցական
ты еси, еу { Սլաւոնականում միայն.
онъ (а, о) есть, նա (ար.) նա (իգ.) նա (չէգ.) է.
мы есмѳ, едք { գործածականք Սլաւո-
вы естѳ, էք { նախանում միայն.
онѳ (онѳ) суть, են

բ. прошедшее время:

я былъ (а, о), էի.

ты, былъ (а, о), էիր

онъ былъ, она была, онò было, էր (ար. իզ. և չէզ.).

мы были, էինք

вы были, էիք

они (онѣ) были, էին

գ. будущее время:

я буду, կը լինիմ

ты будешь, կը լինիս

онъ (а, ò) будетъ, կը լինի

мы будемъ, կը լինի՞ք

вы будете, կը լինիք

они (онѣ) будутъ, կը լինին

III. Повелительное наклонение:

1. будь! լի՛ր, եղի՛ր.

2. пусть онъ (а, о) будетъ, թո՛ղ լինի

1. будемъ! թո՛ղ լինի՞ք

2. будьте! եղէ՛ք, լերու՛ք

3. пусть они (ѣ) будутъ, թո՛ղ լինին.

IV. Причастіе:

ա, настоящего времени:

сущій *) (ая, ее), որ է

բ, прошедшаго времени:

бывшій (ая, ее) որ էր, որ եղած է.

գ, будущаго времени:

будущій (ая, ее), որ կը լինի, լինելոց.

V. Дѣепричастіе:

ա, настоящего времени:

будучи, լինելով

прошедшаго времени:

б, бывъ, бывши, եղած, եղած լինելով

*) Սովորաբար գործ է ածվում ուսու լեզվում նշանակութեամբս
"այդ, եւսին, զոր օրին. сущая правда, իսկական ճշմարտութիւն.

Ծանօթ. Ներկայ ժամանակը բայիս ԵԵԵԵ, ինչպէս ակնարկեցինք վերևում,
սովորական չէ. շատ սակաւ հանդիպումէ և երբորդ դէմը ԵԵԵԵ
և ԵԵԵԵ (Տես § 66, 11.).

XLV. Անգիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն
թարգմանութեան.

есть,	կայ, կան	представленіе,	յանդիմանութիւն
помнить (кого? что?),	իշխել, մտա- բերել	довольный,	զո՛հ, հա՛ծ.
покровитель,	պաշտպան	внимательный,	ուշադիր
радость,	ուրախութիւն	цѣлый,	ամբողջ, բոլոր, սղջոյն
вечеръ,	երեկոց	больной,	հիւանդ
театръ,	թէատրոն	вчера,	երեկ
		послѣ,	յետ, զկնի
		послѣ завтра,	զկնի վաղուեան աւուր.

Кто доволенъ своею судьбою, тотъ счастливъ.—Эти дѣти благодарны
и помнятъ своихъ благодѣтелей.—Гдѣ вы были вчера вечеромъ?—Я весь вѣ-
черъ былъ дома, а сестра мой была въ театрѣ.—Братья цѣлую недѣлю не
были въ училищѣ.—Никто не былъ боленъ.—Гдѣ вы будете завтра?—Послѣ
завтра мы всё будемъ на пути.—Когда будешь *) здоровъ и доволенъ, то бу-
дешь и счастливъ.—Пусть онъ будетъ намъ покровителемъ, а вы будете намъ
друзьями!—Не думайте болѣе о бывшихъ радостяхъ?—Будущее наше въ ру-
кахъ Божьихъ.—Будучи прилеженъ, человекъ рѣдко бываеъ бѣденъ.—Есть
люди, которые бывъ счастливыми въ бѣдности, не такъ счастливы послѣ, ко-
гда бывають богаты.

Գու աշուհեան հիւանդ չես. և նա սուղջ է, և մեր զո՛հ և՛ք. մեր
քոյրերը այգումն են. ովք են քո ծանօթըր: Եւ մեր մօտ (у насъ) կան
արդպիսի թուշուրք.—Ամենայն տեղ կան հարուստք և աղքատք.—Ո՛վ ձե-
զանից (изъ васъ) էր երեկ թէատրոնում.—Ո՛րպիսի էր յանդիմանութիւնը.—

*) Բայական ձևեր, որոց վերջաւորութիւնը արդէն ակնարկումը դէմը,
ինչպէս ներկայում և ապառնիւմ, կարող են գործ գրուիլ ուսուաց լեզվում
և առանց դիմաւոր դերանունի, զոր օրինակ. люблю твой слабый свѣтъ въ
небесной вышннѣ (Пушкинъ), սիրումն քո ազօտ լոյսը երկնային բարձրու-
թեան մէջ:

Քղթիքը այլ ևս չեն բոլորովին անպիսի, որպիսի էին.— Չեր պաշտպանի ուրախութիւնը անպիսի լինելու չէ; որպէս նորա (իդ) սպասումեն.— Չինի վաղուեան աւուր, երեկոյին դուք կը լինիք մեր մօտ, կամ թէ մեր ձեր մօտ կը լինինք.— Մանուկ, ժրաջան լեր (եղիր).— Աղջիկներ, ուշադիր եղէք.— Թող մեր ամենեքեանքս հաւատարիմ լինինք մեր պարտականութեանը.— Քաղոց ուրախութիւնըը առաւել մեծ կը լինին քան թէ անցած (եղած) վիշտը.— Լինելով ասանը, ևս ինքս լսեցի ամենայն բան.— Որովհետեւ նա ինքը հրահանգ և անբազդ եղած էր, վասն որոյ այժմ մտաբերումէ նա առաւել յաճախ աղբատները:

XLVI. Անգիր ուսանելի բառեր և առաջարկու թիւնք վասն լծարգմանութեան.

забывать ,	(անկատար),	страдание ,	չարհարանք, նեղութիւն
забыть ,	(կատարեալ),	граница ,	սահման
	մոռանալ	за границею	(յայնկոյս սահմանի),
пробывать ,	(անկատար),		օտար աշխարհում.
пробыть ,	(կատար.),	открытый ,	բաց, արձակ.
	մնայ տեղապէս, օթեանել.	открытый воздухъ ,	բացօթեայ,
дѣлаться	(անկատար)		արձակ օդ.
сдѣлаться	(կատար.),	виноватый ,	մեղապարտ
(кѣмъ? чѣмъ?)	լինիլ, դասնալ մի	вѣчно ,	յաւիտեան, մշտն-
	բան		ջենաւորապէս
миръ ,	խաղաղութիւն	сначала	ի սկզբանէ, սկզբից.

Բազդատութեան կանոն. Հարցմունքի մէջ, որոց պատասխանին հարցանողը սպասումէ ոչ (да) կամ ոչ (нѣтъ) խօսքով, ստոյ լեզուով անի բառի հետ, որոյ վերայ դրած է ոչժը, յարվումէ հարցական մասնիկս ևն, և այն բառը դասաւորվումէ հարցման սկզբումը. միայն թէ գիտելի է, որ հարցումը անձը իբրև պատասխան կրկնումէ հարցման մէջ փոքր (փոխանակ да կամ нѣтъ միայն տեղում), այլև ուրեք, ստորաստիկան պատասխաններին մէջ, իսկ ոչ ոչը չի մասնակի հետ (որում կարող է և յառաջընթաց լինել нѣтъ.) բացասական պատասխաններին մէջ. դոր օրին. знаете ли вы моего брата? ճանաչո՞ւմք իմ եղբայրս.— Знаю. Այո. Давно ли вы здѣсь? վաղուց այս տեղ էք. Нѣтъ, не давно. ոչ. Онь ли тамъ? Նա է այն տեղ.— Онь.— Այո.— Тамъ ли онъ? Այն տեղ է նա.— Тамъ.— Այո:

Забывъ радости своей жизни, мы часто помнимъ только страданія ея.— Не вѣрь, если говорятъ о дружбѣ тѣ, котѳры забывали своихъ благодѣтелей и покровителей!— Занимайтесь настоящимъ и прошедшимъ, но не забывайте будущаго!— Забудемъ прошедшее!— Бывши сначала его покровителемъ, онъ послѣ сдѣлался его дрѳгомъ.— Гдѣти пробудуть у насъ цѣлую педѣлю.— Виноватъ, что совѣмъ забылъ слова его.— Завтра ли будетъ представлѣнiе въ театрѣ?— Завтра.— Часто ли вы бываєте у сосѣдей своихъ?— Нѣтъ, не часто.— Ты ли говорилъ о мирѣ?— Я.— Бывшіе друзья часто дѣлаются самими страшными врагами.— Братъ сдѣлался болѣнъ, бѳдучи ещѣ за границею.

Քս եղբայրները անցուցին մեր մօտ մի ամբողջ օր.— Երբ որ իմ բարեկամը մի ամբողջ տարի անցուցած էր օտար աշխարհում, ցանկացաւ նա դարձեալ մեր մէջ լինել.— Երբ որ նա երիտասարդ և հարուստ էր, դիտէր միայն կեանքի ուրախութիւնը.— Մի խօսիք այդքան յաճախ անցած (եղած) ուրախութիւնների վերայ, մտածիր հանդերձեալ (քաղոց) կեանքը և մոռացիր ներկայի ցաւը.— Այն տեղ, ուր Աստուած մարդերի սրտերի մէջ բնակումէ (օթեանումէ) ուրախութիւն ու բազդաւորութիւն է.— Այդպիսի փոփոխական եղանակում (իր) այսօր և վաղիւր չէ լինելու ոչինչ յանդիմանութիւն արձակ օդումը.— Թշնամիքը է՞նչ ձեր քաղաքում.— Այո.— Ոչ.— Թշնամիքը չէ՞ր ստուգուել կը լինին.— Այո.— Ոչ.— Վաղիւր կամ զինի վաղուեան աւուր կը լինիք ասանը.— Չեր բարեկամըը է՞նչ ևն արդէն մեր թէտարմում.— Ոչ.— Կան այս տեղ և ուսումնարաններ.— Այո.— Քանի ուսումնարանք կան այս քաղաքումս.— Ոչ ևն դրած նորա:

§ 34. Ածանցումն լծորդութեան ձևերի բազմափանկ բայերի ԵՆ վերջաւորութեամբ, նախընթաց ձայնաւորով.

- 1 ներքոյն կազմվումէ Անբերութից (որ անհասարակ համարելի է հիմնական ձևը—основная форма—լծորդութեան մէջ, որովհետև
- 1, ать փոխվումէ аю (արմատական բայերի մեծ մասի մէջ և գրեթէ միշտ ոչ ոչի մէջ—§ 43, II. նսնօթ.), դոր օրինակ, дѣлать, дѣлаю; пребывать, пребываю. Այս կանոնից խտարվումեն սորա.
- и, овать փոխվումէ ую. գոր օրինակ, даровать (պարգեել) — дарую, дарюешь.

свать *փոխվումէ* юю. *զոր օրին.* воевать (*պատերազմ մղել*) воюю, воюешь. — Поевять (*գլշերել*), жевать (*ծամել*) և նմանապիսիք (*Համեմատ. § 15, Կան. 4.*) ունին *почюю*, *жюю*.

Բացառութիւնք են здорѳваться (*ողջունել զմիմիանս*), намѳреваться (*գիտաւորութիւն*), обуревать (*մրրկայոյզ խռովել*), уповать (*յուսաւ, ապաւինել*) որ ать վերջաւորութիւնք փոխումնն аю: — Այլև բայերս стонать, орать *ձեւաւորումնն այսպէս*. стонать (*հեծել, հառաչել*)—стоню, стонешь (և стонюю, стоняешь); орать (*հերկել*) орю, ѳрешь; орать (*աղաղակել*) орю, орешь.

բ, ать *յառաջընթաց* (съ предыдущими) б, м, п *տառերով, յաճախ փոխվումէ* лю, лень. *զոր օրին.* сѳпнать (*թափել*)—сѳплю, сѳплешь.

գ, ать *նախընթաց փոփոխական**) *տառերովս* з, к, с, т, х, ск, ст, *յեղափոխվումէ* у *յառաջընթաց շարական ձայնով, ուր փոխանցումէ* з *դէպ ի* ж. *զոր օրին.* рѳзать (*կտրել*)—рѳжу, рѳжешь. к, т *դէպ ի* ч. *զոր օրին.* плакать (*լալ*)—плачу, плачешь, прѳтать (*թաքուցանել*)—прѳчу, прѳчешь.

с, х *դէպ ի* ш. *զոր օրինակ,* писать (*գրել*), пахать (*հերկել, վարել*)—пишю, пишю—пишешь, пишешь.

ск, ст *դէպ ի* ш. *զոր օրին.* свистать (*սուլել*), искать (*որոնել*)—свищю, ищю, свищешь, ищешь. Роптать (*քրթմնջել, տրանջել*) ունի рѳпщю, рѳпщешь; жаждать (*ծարակել*)—жажду, жаждешь; сосать (*ծծել*)—сосю, сосешь.

դ, Արմատական բայերը վերջաւորութեամբս ать հանդերձ *յառաջընթաց շարական ձայնով, փոխումնն ать* դէպ ի у. *զոր օրին.* держать (*բռնել*)—держю, держишь.

*) Այն բաղաձայնները, որ բառափոխութիւններն մէջ յեղափոխումնն դէպ ի շարական ձայնը (*Համեմ. § 20, 11.*) են առհասարակ սրբա. г, д, з, в, т, ц, с, х, ст, ск, և փոփոխվումնն այսպէս

г, д, з	դէպ ի	ж
в, т, ц	„	ч
с, х	„	ш
ст, ск	„	щ

Այլ և երբեմն д փոխվումէ жд—և т դէպ ի ш. *զոր օրին.* утверждение (*հաստատութիւն*) բայիցս утвердить. возвращю (*յետս կը դարձուցանեմ*) բայիցս возвратитъ. Այս բաղաձայններս իւրեանց անկայունութեան պատճառով ասվումնն *փոխանցանք* (измѳняемыя):

2, ать *փոխվումէ* դէպ ի лю. *զոր օրին.* терять (*կորուսանել*), сѳять (*փայլել*)—теряю, сѳюю, —теряешь, сѳяешь: *Բացառութիւնք են* сѳять (*սերմանել*), тѳять (*հալուել*) և այլ սակաւք, որք ունին сѳю, тѳю.—*Երկրորդ լծորդութեանը պատկանող բայերս* боѳться և стоять *նոյնպէս փոխումնն ать* դէպ ի ю. *զոր օրին.* боѳсь, стоѳю—боѳишь, стоѳишь.

3, ить *փոխվումէ* դէպ ի ю, *զոր օրին.* говорить, стрѳить,—говорю, стрѳю. *Սոցանից խոտորվումնն*

ա, ить *նախընթաց շարական բաղաձայնով* (*ըստ § 15, ծան. 4.*), որ ունի у. *զոր օրին.* учить—учю, учишь.

բ, ить *նախընթաց շրթնաձայններովս* (*губныя*) б, в, м, п, ф, ունի лю, ишь (*Համեմ. վերեւում 1, բ.*). *զոր օրին.* любить (*սիրել*), кормить (*կերակրել*)—любѳю, кормлю,—любѳишь, кормишь.—*բայց* мертвить (*սպանել*) ունի мерщвлѳю, мертвишь.—*Բացառութիւնք են* каймить (*կեղբարապատել*), клеймить (*կնքել*), որոց ներկայն է каймю, клеймю (*փոխանակ каймлю, клеймлю*).

գ, ить *հանդերձ յառաջընթաց անկայուն* з, д, т, с, ст, ունի у *հանդերձ նախընթաց շարական ձայնով* (*Համեմ. վերեւում 1, դ.*) *զոր օրին.* возить (*տանել, ածել*), вѳсать, կշռել—вожю, вѳшу—вѳзишь, вѳсишь.—*Եւ միևստի* (*խորհել*) ունի мѳшлю, мѳслишь.

Ծանօթ. *Տառս* л, որպէս և մի շարանքի մէջ, որ լինելով աներևութիւն օտար, ընդունվումնն ներկայի առաջին դիմում, Առաջին լծորդութեան բայերի մէջ (*ուրեմն ать վերջացածներում*) *զորձական են* ներկայի բոլոր միւս դիմերի մէջ. սորա հակառակ, *տառս* л երկրորդ լծորդութեան բայերի մէջ (*ուրեմն այսպիսիներում* որ վերջանումնն ить, ѳть) *արտաքաղվումէ* սկսեալ ներկայի երկրորդ դիմից. իսկ մի շարական ձայն, որ առաջին դիմում ընդունուած էր, փոխանակվումէ Աներևութի սկզբնական փոփոխական տառովը. այս հիման վերայ, сѳпнать, исвать—сѳплю, ищю—сѳплешь, ищешь և այլն. բայց любить, возить—люблю, вожю,—любѳишь, вѳзишь.

4, ѳть *փոխանցական բայերի մէջ փոխարկվումէ* ѳю, *զոր օրին.* зеленѳть (*կանաչել*)—зеленѳю, зеленѳешь. *Նմանապէս կազմումնն իւրեանց ներկան այլևս* имѳть (*ունիլ*), болѳть (*հիւանդ լինել*), владѳть (*սիրել, իշխել*), говѳть (*ծով պահել*), долѳть (*ըստ յաղթահարել*), умѳть, разумѳть (*հասկանալ, ինչամուտ լինել*):

Միւսերը (ուրեմն երկրորդ լծորդութեանը պատկանող բայերը) վերջաւորութեամբս ԷТЬ, կազմումն ներկայն ինչպէս ԻТЬ վերջաւորութեամբ բայերը. այս պատճառով

- горѣть (այրիլ, վառուիլ) — горю, горюшь.
- болѣть (ցաւիլ) — болю, болишь.
- терпѣть (համբերիլ — терплю, терпишь (տես վեր. 3, բ.)
- видѣть (տեսնանիլ — вижу, видишь. (ըստ 3, դ.)

Միայն ревѣть (մտնչել) ունի ревѹ, ревѣшь.

- 5, отъ փոխարկվումէ դէպ ի ю. զոր օրին. колотъ (խայթել) — колю, колешь. — միայն молотъ (աղալ) ունի мелю, мелешь.
- 6, нуть փոխվումէ ну. զոր օրին. гаснуть (չիջանիլ) — гасну, гас-нешь.
- 7, ереть որ հանդիպումէ միայն արմատական ձևերի մէջ, որպիսի են тереть (արորիլ), переть (запереть, փակել), мереть (умереть, միւսանիլ) փոխվումէ ներկայում րу, զոր օրին. тереть, — тру, трѣшь.
- II. Այստեղ նոյնպէս անսնցվումէ աներևութից, փոխելով ԷТЬ դէպ ի ԼЬ (ла, ло). զոր օրին. дѣлать, горѣть — дѣлалъ, а о, горѣлъ, а, о. — Միայն թէ աներևութի վերջաւորութիւնը нуть փոխանցա-կան բայերի մեջ, փոխվումէ Է (ла, ло), իսկ ереть դէպ ի ԵРЬ (ераа, ерло). զոր օրին. гаснуть — гасъ (сга, сло), тереть — теръ (терла, терло). Յարն, гасли, терли.

III. Այստեղ կազմվումէ

- 1, անկատար հայեցումի բայերից, աներևութի վերայ յաւերա-ցնելով ԵԾԿԸ (— բաղադրեալ ապառնի — сложное будущее время). զոր օրին. говорить — бѹду говорить.

Մանօթ. փոխանակ ԵԾԸ բաւական յաճախ զործ է անվում և стану (станешь, станеть, станемъ, станете, стануть), զոր օրին. стану дѹмать, не стану говорить.

- 2, կատարեալ հայեցումի բայերից — ինչպէս ներկայն (— պարզ ապառնին — простое буд. вр.). զոր օրինակ, уговорить (համոզել) — уговорю.

IV. Հրատարակումէ Առաջին լծորդութեան բայերի մէջ անսնցվումէ ներկայի 1 դիմից (կամ թէ կատարեալ ձևերի մէջ ապառնու 1 դիմից), իսկ երկրորդ լծորդութեան մէջ աներևութից, առաջիններում առքս ю, ы, իսկ վերջումս ԻТЬ, ЯТЬ, АТЬ (ЯТЬ) փոխարկելով դէպ ի Ի (յարն. ԻТЕ), ուր այդ վերջաւորութիւնը չհշտած են. դէպ ի Է (յարն. ԷТЕ), ուր նորա չհշտած չեն.

- դէպ ի Ի (յարն. ԻТЕ), երբ յառաջընթաց է նոյա մի ձայնաւոր. զոր օրին. пашѹ, — пашѹ (յարն. пашите!)
- рѣжу, — рѣжу! (յարն. рѣжьте)
- любѣть, — любѣ (յարն. любите!)
- слѣшать, — слышь! (յարն. слышьте!)
- стоять, — стой! (յարն. стойте!)

Ուր չհշտած ներկայի կամ աներևութի վերջաւորութեանը յառաջըն-թաց են երկու բաղաձայնը, այնուհետև հրամայականը վերջանումէ և զոր. օրին. гасну, Հրամ. гасни! (յարն. гасните!)

чѣстить (մաքրել), Հրամ. чѣсти! (յարն. чѣстите!)

Միայն сѣнать, ներկայ сѣнлю, ունի сѣшь! (յարն. сѣшьте!) փոխանակ сѣнлю! — Նոյնպէս авать վերջաւորութեամբ բայերը (որ ներկայում ունին аю, տես վերևում I. 1.) փոխարկումն այդ վերջաւորութիւնը դէպ ի авай. զոր օրին. давать, ներկայ, даю, Հրամ. давай! (յարն. давайте!)

Իբրև 1 դէմ Հրամայականի համարվումէ 1 դէմը ապառնի ժամանակի, որով զերանուան. զոր օրին. похвалю егѹ! թող գովիմ զնա. уговоримъ ихъ! թող համոզիմ զնոսա. երրորդ դէմը Հրամայականի կազմվումէ ձեռովս пусть (пускай, որ համեմատ է հայկականին բարձ 3 դիմով ներկայի կամ ապառնու (— վերջինս կատարեալ հայեցումի բայերի մէջ —).

զոր օրին. пусть (пускай) онъ говорить! թող ասէ նա.

пусть они говорятъ! թող ասեն նորա.

- V. Ներգործական ընդունելութիւնը (дѣйствительное причастіе) ա, ներկայի, կազմվումէ ներկայ յարն. երրորդ դիմից, վերջաւորու-թիւնս ԷТЬ փոխարկելով դէպ ԻЩІЙ (щая, щее). զոր օրինակ. рѣжутъ, — рѣжущій (ая, ее) կարող, որ կարումէ. говорятъ, — говорящій (ая ее) խօսող, որ խօսումէ, որ ասումէ.

- Բ, Անցելու, կազմվումէ անցեալ ժամանակի եզակի 1 դիմից, փո-խարկելով ԼЬ դէպ ԵШІЙ (вша я вшее). զոր օրինակ, рѣзалъ, — рѣзавшій (ая, ее), կորած եղող, որ կորած է. говорилъ, — говорившій (ая, ее), որ խօսած է, ասած է եթէ Անցեալը վերջանումէ միայն Է առով (փոխանակ ԼЬ) այնուհետև անցեալ ընդունելութիւնը վերջաւորվումէ ԻЩІЙ (ая, ее). զոր օրին.

теръ — тершій (ая, ее), արորած, որ արորած է.

гасъ — гасшій (ая ее). շիջած, որ շիջած է.

мёрзть—мёрзший (ая, ее). տառած, որ տառած է
умеръ—умерший (ая, ее), մնաած, որ մնաած է

Մանօթ. 1. Այս կանոնից բացառութիւնը են

исчѣзнуть, չբացած լինել, я исчѣзъ—исчѣзнувший
воздвѣгнуть, կառուցած լինել, я воздвѣгъ—воздвѣгншій
увянуть, թառամած լինել, я увялъ—увядшій.

Մանօթ. 2. Այն բայերի մէջ, որ վերջանում են ь և сти, և անցեալ
ժամանակը կազմում են դուրս ձգելով տառս և և т առաջի և ի
(զոր օրին. палеъ փոխան. падлъ, плѣлъ փոխան. плетлъ), անցեալ
ընդունելութիւնը կազմվում են, վերադարձուցանելով այդ դուրս
ձգած տառերը. ուստի

բայիցս пастъ, палеъ (падлъ) пѣдшій (навшій)

„ плестіи, плѣлъ (плетлъ) плѣтшій

„ брестъ, брѣлъ (брелъ) брѣдшій

„ вестъ, вѣлъ (ведлъ) ведшій

„ местіи, мѣлъ (метлъ) мѣтшій

„ цвѣстіи, цвѣлъ (цвѣтлъ) цвѣтшій.

„ грестъ (փոխան. гребтъ) грѣбъ (греблъ) грѣбшій.

„ скрестъ (փոխ. скредтъ) скрѣбъ (скреблъ) скрѣбшій.

սակայն

բայերս власть, красть, кладу, краду, անցեալ—клатъ, кралъ (փոխան. кладлъ,
крадлъ) կազմում են անցեալ ժամանակի ընդունելութիւն կլавшій, кравшій
և ոչ кладшій, крадшій.

Ապառնի ընդունելութիւնը հանդիպում է միայն ի մէջ օժանդակ բայիս
бытъ (տես § 50).

Արաւորական ընդունելութեան ածանցումը (производство страдатель-
ныхъ причастій) տես § 60.

VI. Բայամակրայը, որում, ինչպէս ասացինք վերեւում, համեմատ է ըստ մտքին
զորձ. Հ. հայկական գերբայի, է իսկապէս կրճատած ներգործական ընդու-
նելութիւն, և կազմվում է նորա պէս. այսինքն,

ա, Ներկայ բայամակրայը—ներկայի յոբնական 3-րդ դիմից, փոփոխելով
ютъ (утъ) ятъ (атъ) դէպ ի я (а) կամ ючи (учи), զոր օրին.

дѣлаютъ—дѣлая, дѣлаючи, առնելով

рѣжутъ—рѣжа, рѣжучи, կտրելով

говорятъ—говоря, խօսելով, ասելով

Մանօթ. 1. Արհարգ ընդունելութեան բայերը ներկայ ժամանակի բայամակ-

բայի մէջ սովորաբար գործածական են միայն վերջաւորու-
թեամբս я (а).

Մանօթ. 2. Կատարեալ հայեցումներից այնպիսի բայերի, որոց պակաս
է ներկայն, կարելի է ածանցել ոչ ներկայ ընդունելութիւն և
ոչ իսկ բայամակրայ:

բ, Անցեալ բայամակրայը—անցեալ ժամանակից (եզակի 1 դիմից),
փոխարկելով լէ դէպ ի въ կամ вши. զոր օրին.

рѣзалъ—рѣзавъ, рѣзавши, կտրած լինելով, երբ որ կտրած էրնա,
говорилъ—говорилъ, говорилши, ասած լինելով, երբ որ ասած էր:

Անցեալ ժամանակի վերջաւորութիւնը է փոփոխմէ դէպ ի ши,
զոր օրին. гасъ, гасшій, չիջած լինելով (չիջած):

Անդրադարձ բայերը անցեալ ժամանակի բայամակրայի մէջ երբեք
վերջանում չեն вся, այլ միշտ вшись, զոր օրին. занимался,—
занимáвшись, պարտպած լինելով, երբ որ պարտպած էր:

§ 52. Աղիւսակ լծորդութեան բողմովանկ բայերի

I. Լ ծ ո ը դ ու թ ի ւ ն.

Несовершен. в.	Совершен. в.	Несовершен. в.	Совершен. в.
I. Неопределённое наклонение.		I. Неопределённое наклонение.	
отгадывать	отгадвать	прятаться,	спрятаться
<i>դուռակիկ.</i>		<i>թաղչի</i>	
II. Изъявительное наклонение.		II. Изъявительное наклонение.	
1, настоящее время		1, настоящее время	
я отгадываю,	<i>դուռակումիմ</i>	я прячусь,	<i>թաղչումիմ</i>
ты отгадываешь		ты прячешься	
онъ (а, о) отгадывает	<i>Պակաս է.</i>	онъ (а, о) прячется	
мы отгадываемъ		мы прячемся	
вы отгадываете		вы прячетесь	
они (ѣ) отгадываютъ		они (онѣ) прячутся	
2, прошедшее время.		2, прошедшее время.	
я отгадывалъ (а, о)	я отгадалъ (а, о)	я прятался (лась, лось)	я спрятался (лось, лось)
<i>դուռակումիի</i>	<i>դուռակիցի</i>	<i>թաղչումիի</i>	<i>թաղ կացուց</i>
ты отгадывалъ (а, о)	ты отгадалъ (а, о)	ты прятался (лась, лось)	ты спятался (лась, лось)
онъ (а, о) отгадывалъ (а, о)	онъ (а, о) отгадалъ (а, о)	онъ (а, о) прятался (лась, лось)	онъ (а, о) спрятался (лась, лось)
мы отгадывали	мы отгадали	мы прятались	мы спрятались
вы отгадывали	вы отгадали	вы прятались	вы спрятались
они (онѣ) отгадывали	они (ѣ) отгадали	они (ѣ) прятались	они спрятались
3, будущее время.		3, будущее время.	
я буду	я отгадаю	я буду	я спрячусь
ты будешь	ты отгадаешь	ты будешь	<i>և կը թաղչիմ</i>
онъ (а, о) будетъ	онъ (а, о) отгадаетъ	онъ (а, о) будетъ	ты спрячешься
мы будемъ	мы отгадаемъ	мы будемъ	онъ (а, о) спрячется
вы будете	вы отгадаете	вы будете	мы спрячемся
они (ѣ) будутъ	они отгадаютъ.	они (ѣ) будутъ	вы спрячетесь
			они спрячутся

Վերջաւորութեամբ տէ հանդերձ նախընթաց ձայնաւորով.

II. Լ ծ ո ը դ ու թ ի ւ ն.

Несовершен. в.	Совершен. в.	Несовершен. в.	Совершен. в.
I. Неопределённое наклонение.		I. Неопределённое наклонение.	
Держать	сдержать	правиться	поправиться
<i>ըմբռնել, պահել</i>		<i>հաւանելի լինիլ</i>	
II. Изъявительное наклонение		II. Изъявительное наклонение.	
1, настоящее время.		1, настоящее время.	
я держу	<i>ըմբռնումիմ, պահումիմ</i>	я правлюсь,	<i>և հաւանելի եմ</i>
ты держишь		ты правишься	
онъ (а, о) держитъ	<i>Պակաս է.</i>	онъ (а, о) правится	<i>Պակաս է.</i>
мы держимъ		мы правимся	
вы держите		вы правитесь	
они (ѣ) держатъ		они (ѣ) правятся	
2, прошедшее время.		2, прошедшее время.	
я держалъ (а, о)	я сдержалъ (а, о)	я правился (лась, лось)	я поправился (лась, лось)
<i>և ըմբռնումիի</i>	<i>և ըմբռնեցի</i>	<i>և հաւանելի էի</i>	<i>հաւանելի եղաց</i>
ты держалъ (а, о)	ты сдержалъ (а, о)	ты правился (лась, лось)	ты поправился (лась, лось)
онъ (а, о) держалъ (а, о)	онъ (а, о) сдержалъ (а, о)	онъ (а, о) правился (лась, лось)	онъ (а, о) поправился (лась, лось)
мы держали	мы сдержали	мы правились	мы поправились
вы держали	вы сдержали	вы правились	вы поправились
они (ѣ) держали	они (ѣ) сдержали.	они (ѣ) правились	они (ѣ) поправились
3, будущее время.		3, будущее время	
я буду	я сдержу	я буду пра-	я поправлюсь <i>և հա-</i>
ты будешь	ты сдержишь	вится	<i>ւանելի կը լինիմ</i>
онъ (а, о) будетъ	онъ (а, о) сдержитъ	ты будешь	ты поправишься
мы будемъ	мы сдержимъ	онъ (а, о) будетъ	онъ (а, о) поправится
вы будете	вы сдержите	детъ	ся
они (ѣ) будутъ	они (ѣ) сдержатъ	мы будемъ	мы поправимся
		вы будете	вы поправитесь
		они (ѣ) будутъ	они (ѣ) поправятся

III. Повелительное наклонение.

бўду отгадывать! отгадаю!

Կը գուշակեմ, գուշակեմ,
отгадывай! отгадай!

գուշակիր

пусть онъ (а, о) от- пусть онъ (а, о)
гадываетъ отгадаетъ!

Թո՞ղ գուշակէ նա.

бўдемъ отгадывать! отгадаемъ!

Կը գուշակենք. գուշակենք
отгадывайте! отгадайте!

գուշակիցէք.

пусть они (ѣ) отгады- пусть они (ѣ) от-
ваютъ! гадаютъ!

Թո՞ղ նորա գուշակին.

IV. Причастіе

1, настоящего времени.

отгадывающий (ая, ее)

գուշակող

2, прошедшаго времени,

отгадывавший (ая, ее) отгадывшій
(ая, ее)

գուշակած, որ գուշա- գուշակած, որ
կուսէր գուշակած էր

V. Дѣепричастіе

1, настоящего врем.

отгадывая (ючи) գուշակելով

2, прошедшаго врем.

отгадывая (вши), отгадавъ (вши).

գուշակած լինելով

III. Повелительное наклонение.

бўду прятаться! спрячусь!

Կը թաղչիմ. թաղչիմ
прячесь! спрячесь!

թաղիր.

пусть онъ (а, о) пусть онъ (а, о)
прячется! спрячется!

Թո՞ղ նա թաղչի.

бўдемъ прятаться! спрячемся!

Կը թաղչինք. թաղչինք.
прячьтесь! спрячьтесь!

Թաղնուհիցէք, թաղ կացէք.

пусть они (ѣ) пусть они (ѣ)
прячутся! спрячутся!

Թո՞ղ թաղչին ներս

IV. Причастіе

1, настоящего врем.

прячущийся (аяся, шееся)

թաղչող

2, прошедшаго врем.

прятанный спрятавшийся
(вшаяся, вшеся) (вшаяся, вшеся)

որ թաղչումէր որ թաղուցած է

V. Дѣепричастіе

1, настоящего врем.

прячась (чучись) թաղչելով

2, прошедшаго врем.

прятаннись спрятавшись

թաղուցած լինելով.

III. Повелительное наклонение

бўду держать! сдержу!

Կ' ըմբռնեմ. ըմբռնեմ.
держи! сдержй!

ըմբռնիր.

пусть онъ (а, о) пусть онъ (а, о)
держитъ! сдержитъ!

Թո՞ղ նա ըմբռնէ.

бўдемъ держать! сдержимъ!

Կ' ըմբռնենք, ըմբռնենք
держите! сдержите

ըմբռնիցէք, պահիցէք

пусть они (ѣ) дер- пусть они (ѣ)
жать! сдержать.

Թո՞ղ ըմբռնեն նորա

IV. Причастіе

1, настоящего врем.

держачий (ая, ее) ըմբռնող

2, прошедшаго врем.

державший (ая, ее) сдержавший (ая, ее)

որ ըմբռնումէր ըմբռնած.

V. Дѣепричастіе

1, настоящего врем.

держа сдержа

2, прошедшаго врем.

державъ (вши), сдержавъ (вши)

ըմբռնած լինելով.

III. Повелительное наклонение.

бўду правиться! поправлюсь!

Տաւանելի լինիմ, Տաւանելի կը լինիմ.
правься! поправься!

Տաւանելի եղիր.

пусть онъ (а, о) пусть онъ (а, о)
правител! поправится!

Թո՞ղ Տաւանելի լինի

бўдемъ правиться! поправимся!

Տաւանելի լինիք, Տաւանելի կը լինիք
правьтесь! по правьтесь!

пусть они (ѣ) пусть они (ѣ)
правятся! поправятся!

IV. Причастіе

1, настоящего врем.

правлящийся (шаяся, шееся)

Տաւանելի

2, прошедшаго врем.

правившийся поправившийся
(вшаяся, вшеся) (вшаяся, вшеся)

որ Տաւանելի էր, Տաւանելի եղած.

V. Дѣепричастіе

1, настоящего врем.

правясь, Տաւանելի լինելով

2, прошедшаго врем.

правившись, поправившись
Տաւանելի լինելով. Տաւանելի եղած
լինելով.

Դանօթ . Բայի լծորդութիւնը հետեւումէ միշտ անորոշ եղանակին (դեր-
բային), և այս պատճառով, այնպիսի դիպումներում, ուր եր-
կարին անորոշ եղանակները մի և նոյն բայի ցուցանումն ան-
հատար վերջաւորութիւն, ամենայն հայեցում ժամանակի
պիտի յեղատօխութիւն, միտ զնեղով այն լծորդութեանը, սրում
պատահանումէ անորոշ եղանակը ըստ իւր վերջաւորութեան .
զոր օրին. **ободри́ть** (անկատ. I. լծորդութիւն) — **ободри́ть** (կա-
տար. II. լծորդութիւն) քաջալերել :

**XLVII. Անզիր սերտելի բառեր և առաջարկութիւնք փան
թարգմանութեան .**

Անորոշ ժամանակի երկու ձևերից առաջինը է միշտ անկատարը, իսկ
քեր է կատարեալ հայեցումը ժամանակի .

испытывать — испытать *)	слабость,	թուլութիւն, ակարութիւն
փորձել, կրել	спутникъ ,	ճանապարհակից
чувствовать — почувствовать	последствие,	հետեանք, հետեութիւն
զգալ	советъ ,	խորհուրդ, խրատ
следовать — следовать	родитель, я,	ծնող (հայր)
հետել	родители ,	ծնողք (հայր և մայր)
преследовать (անկատար) զհետ	случай ,	պատահումն, դիպում,
պնդել, շատաջ տանել	պատահ միջոց .	
горевать (անկատ.), մաշուիլ արքա- մութեամբ, թախծիլ .	насмѣшка ,	ծաղր, կատակ, խաղ
слышать — услышать, լսել	наказаніе ,	պատիժ
терять — терять, կորուսանել	невольный ,	ակամայ, ակամայական
Боязнь, и, կրկիւղ, սարսափ	робкій ,	վախկոտ, թուլասիրտ .

(§ 51. I. 1, ա. դ. 2, II. III. IV.) Я чувствую, ты чувствуешь и онъ

*) Նախալմանկերտ воз (ва), из, низ, произ, раз յեղատօխումն տալիս
3 դէպ ի Ե, երբ շատաջնեթաց են այնպիսի բառերի, որ սկսանումն կոչտ
բաղաձայններով (§ 2, 3. բ.) Կ, և, Է, Խ. այդ պատճառով գրվումէ **испытать**,
происходить (փոխ. испытать, происходить). բայց Ե, Կ, Ն, Շ կոչտ տառերի
առաջի մեռումէ անփոփոխ տառ 3. զոր օրին, разстроить, рассказъ, расче́тъ
нижній (փոխանակ разстроить, рассказъ, расче́тъ нижній): Տես Давыдовъ,
Опытъ Общесравн. Грам. русскаго языка.

чувствовать слабость, которую чувствуютъ и чувствовали въ такомъ случаѣ
всѣ. — Она испытывала, испытываетъ и будетъ испытывать много въ жизни
своей; никто не испыталь того, что она испытала ещё сегодня. — Мы не пре-
слѣдуемъ и онѣ не преслѣдуютъ ея болѣе. — Не преслѣдуйте ихъ, но послѣдуйте на-
шему примѣру! — Если я услышу насмѣшку, то и ты услышишь её, и онъ услышатъ.
— Мы не потеряемъ и онѣ не потеряютъ своихъ вещей, которыя они обыкно-
венно теряли. — Не теряйте много времени и не горюйте о прошедшемъ! —
Онъ будетъ горевать, какъ вы горевали, когда вы ещё слѣдовали совѣту спут-
никовъ, какъ и мы слѣдовали и онѣ слѣдовали и онѣ всегда слѣдуютъ Вашимъ
совѣтамъ.

Ես կորուսանումիմ շատ ժամանակ, դու կորուսանումիս և նա կորու-
սանումէ շատ ժամանակ. աչժմ սղաւոր ենք ոչ միայն մեր, այլև դուք
սղաւոր էք և նորա սղաւոր են մեր հետ միասին. — Տրամիր դու, բայց դուք
մի տրամէք այլ ես. — Մեր զգումնէք ուրախութիւն, որ մեր զգալու չենք
և դուք զգալու չէք. — Ինչ որ դուք փորձած էք, և մեր միանգամ մեր
ինքեանց վերայ կը փորձենք. — Լսիր, իմ սերտելի բարեկամ. — Հետեիք, հե-
տեեցէք և դուք իսկոյն իմ խրատին, լսումէք. — Ես լսումիմ իօսրեր, որ ես
արդէն յաճախ լսած եմ, երբ կը լսեմ ես զայնա զարձեալ. — Մեր ոչ մի բք
այնպէս հարածելու չենք, ինչպէս դու զմեզ հարածած ես. թնղ միւսերը
հարածեն զնա, թնղ հարածէ զնա իւր խիղճը :

Подлѣ трудной работы мы чувствуемъ небольшую слабость. — Злодѣи
сами почувствуютъ вредныя послѣдствія своихъ дѣлъ. — Бѣдныя дѣти горюютъ
по отцѣ и матери. — Дѣти, которыя слѣдуютъ родителямъ и учителямъ своимъ,
со временемъ сдѣлаются людьми добрыми и полезными. — Между слабостями
людейъ есть и такія, которыя прѣжде преслѣдовали строгими наказаніями, а
нынѣ преслѣдуютъ одними насмѣшками.

Մի սղաք (տրամիր) ի վերայ (նո) քաջասիրտ ծովագնացին. նա այլ ես
զգում չէ կեանքի ցաւը. — Ծնողքը զգումն մեծ ուրախութիւն, տեսանելով
իւրեանց զուակների բաղաւորութիւնը. — Արեղակի ջերմ ճառագայթներից
հարվումէ ձիւնը մեր ոտքի տակ. — Այն տան միջից մեր վախկոտ ուղեկից
ընկերքը լսումին բարձր ձայներ և այնուհետև աչքից թողում չէին
զայն. — Տուր ժամացոյցը միշտ մօրդ և ոչ քո քուերը. — Ազգերը շատ ան-
զամ պատերազմ են մղում միմեանց հետ. — Թող Աստուած մեզ և ձեզ ա-
ռողջութիւն պարգևէ :

XLVIII. Անգիր ուսանելի բառեր և առաջարկու թիւեր վասն թարգմանու թեան.

наказывать — наказати ,	պատժել	подписывать — подписати ,	ստորագրել
разсказывать — разсказати ,	պատմել	прятать — спрятати ,	թաքցանել, թաքցնել
казаться — показаться	երևիլ, թուիլ	писать — написать , գրել .	գործ , խնդիր
прочитывать — прочитати ,	ճայրէ ճայր ընթերցուլ	письмо ,	նամակ, թուղթ
писать (անկատ.), պարել	(անկատ.), պարել	шумъ ,	աղմուկ, շփոթ
свистать (անկատ.), սուշել	(անկատ.), սուշել	песокъ ,	ուսաղ
скакать (անկատ.), արշաւել	(անկատ.), արշաւել	тѣнѣи ,	հանդարտ
дремать (անկատ.), նիրհել	(անկատ.), նիրհել	отважный ,	յանդուզն
боятся — бояться, երկնչիլ, վախնուլ	երկնչիլ, վախնուլ	человѣческѣи ,	մարդկային
		потомъ ,	յետոյ
		вдругъ ,	յանկարծ, անակնկալ

наконѣцъ, ի վերջոյ.

(§ 51, L. 1, p. q. II.—IV) Мы пишемъ, вы пишете о томъ же самомъ дѣлѣ; о чѣмъ же пишутъ они?—Ты покажешься, она покажется вдругъ; но я разскажѹ и онъ разскажетъ мнѣ всё.—Я спряталъ, мы уже спрятали книги, почему вы не прѣчете и онѣ не прѣчутъ ихъ?—Спрячь бумагу не здѣсь! спрячьте еѹ тамъ!—Напишемъ письмо и спрячемъ егѹ!—Кто скажетъ на лошади? куда они скачутъ?—Медвѣдь ппсаль, вотъ онъ ещё пайшетъ!—Не ппсайте и не свистите!—Почему вы свистете? онѹ услышатъ и накажутъ васъ.—Ты бойшься наказывать и онѹ бойтсѹ наказывать.—Я не подпишу, Вы не подпишите и онѹ не подпишутъ.—Дремлешь ты уже?—Дремлетъ ли онъ?—Теперь такъ тихо, почему вы не дремлете?—Онѣ уже дремали.—Злодѣи наконецъ побоялся Бога и разсказаль всё.—Они ничего не разскажутъ, потому что ничего не знаютъ.

Ես կը գրեմ նամակ, դու կը գրես և նա կը գրէ նամակ. բայց դուք ի վերջոյ ցոյց կը տար ձեր անձը, նորա ցոյց կը տան իւրեանց անձը և դու ցոյց կը տաս քո անձը.—Ես ճայրէ ճայր ընթերցայ և ստորագրեցի, դու ճայրէ ճայր ընթերցար և ստորագրեցիր, նա ճայրէ ճայր ընթերցաւ թուղթը, բայց չստորագրեց զայն.—Թողէք մեզ բոլորովին ընթերցուլ և ստորագրել.—Անգիր, նորա նիրհելու չեն.—Թող քո թշնամին ամենե-

ցուն պատմէ այս գործը, ես երկիրդ չունիմ: Պատժիր զնա (ար.), պատժեցէք զնա (իդ.), խնչպէս ես կը պատժեմ զնա (ար.), դու կը պատժես զնա և նորա կը պատժեն զնա:—Ընդէր սուլումէք դուք.—Անք սուլումներ, բայց ոչ որ լուսմ չէ մեզ.—

Поймутъ о Суворовѣ, что онъ часто казался не тѣмъ, кѣмъ онъ былъ въ самомъ дѣлѣ; о его знаменитыхъ, перѣдко весьма отважныхъ дѣлахъ разскажетъ вамъ исторія.—Не всегда имѣютъ доброе сѣрдце тѣ, которыя много плачутъ.—Говори, что знаешь и не бойся, мы никому не напишемъ!—Подписывайте только такія бумаги, которыя вы уже прочитали!—Мѹре иногда такъ тихо и спокойно, что, кажется, онѹ дремлетъ отъ работы и трудовъ.

Люди робкіе прѣчутся отъ малѣйшаго шума.—Вѹдныя почувютъ на открытомъ вѹдухѣ.—Морякѹ жуютъ табакъ.—Медвѣди зимѹю не употребляютъ никакой пищи, но только лежатъ и сосѹтъ свои лапы.—Не давайте ему болѣе времени!—Не роняй на людей, уповай на Бога и самъ не дремли.—Крестьяне пахутъ поля и сѣютъ хлѣбъ не только весной, но и осенью.—Ожидаю, что ты сдержишь слово и скорѣе напишешь намъ о нашемъ дѣлѣ.—Родители уже давно ищутъ васъ.—Дѣвочка спряталась тамъ, гдѣ никто не дѹмалъ прятаться.—Эти господа смѣлуютъ деньгами во все стороны.

Պաշակեցէք թէ ով էր թաքուցած յետո կոյս այն ծառերի.—Չո էք որնուսմ.—Ան վախիք, բայց և մի լինիք այնպէս յանդուզն, վասն զի ձեր թշնամիքը նիրհում չեն.—Թափեցէք աւաղը երկրի վերայ.—Ո՛վ է սուլում այդպէս բարձրաձայն.—Ան լար, իմ մանուկ և մի արամիր, քո ծնոգքը գրեզ մտանալու չեն.—Տղայքը սասնումեն և պարումեն ուրախութենից (ոտ բաժոստի)։—Թող խիղճը պատժէ զայնտիկ, որ իւրեանց խօսքին դրժած են.—Բարի գործիր և մի երկնչիր ոչ որից:

XLIX. Անգիր ուսանելի բառեր և առաջարկու թիւեր վասն թարգմանու թեան.

спрашивать — спроситъ , հարցանել	наполнять — наполнить, լցուցանել
принуждать — принудитъ, ստիպել , հարկադրել	купаться (аюсь) — Ենկուպտես, լուացուիլ
заставить — заставить, փակել առաջուս, (աւնել) տալ .	снести, (անկատ.), համբերել
случаться — случиться, պատահել, հանդիպիլ	страхъ , ահ, երկիրդ
	неправда , ստութիւն, անարդարութիւն
	корзина , սակառ

страшиться—устрашиться, *երկնչիլ* | переѣздъ , *անցումն ուղիորտ թեւամբ*
աճարեկ վինել | бѣдствіе , *թշուառութիւն*
 вскорѣ, *չուաով*

(§ 51. I. 3. II.—V) Я спрошу и заставлю его говорить, ты не спро-
 сишь, а онъ не спроситъ и онъ не заставятъ ихъ молчать.—Если онѣ спро-
 сятъ, то мы сами наодлинимъ имъ корзину яблокамъ, а не принудимъ ихъ
 ждаты.—Несчастье мы сносимъ съ терпѣніемъ; оно случилось съ нами, но не
 случится болѣе; съ вами оно случается часто и будетъ случаться, если не
 будете спрашивать.—Онѣ любятъ купаться, вы любите купаться; мы купаемся
 рѣдко, потому что боимся.—Не страшись, не страшитесь.—Заставляющие
 васъ страшиться сами устрашатся.—Случившееся съ нами было страшно.—
 Заставьте наказывающихъ смотрѣть не горюющихъ и сносившихъ наказаніе!
 Послѣдующіе училшице не всегда слѣдуютъ словамъ учителя.—Уповѣщій на
 Бога не страшится бѣдствій.

Եւ կամ մ սակաւները ցուցանել (կրկնակի հայեցածեով) աւագով,
 բայց դուք տանումք զայնս զէլոյ ի գաւիթը, ինչպէս դուք զայնս արդէն
 տարած էք և սովորարար տանումք.—Եւ չեմ տանում աւագը, որովհետե
 չունիմ ձի.—Մեր կերակրումներ մեր ձիանքը միշտ ինքներս.—Կերակրեցէք
 ձիանքը.—Նորա (իգ.) չեն կերակրում ձիանքը, որովհետե վախումեն.—Ահը,
 որ արդէն այնքան յաճախ սովորումէր զնոսա լսել, և այժմ կը սօրիոյէ զնո-
 սա լսել.—Հարցանողքը ոչ միշտ հաւատումեն պատասխանողներին.—Նորա,
 որ լուացուած էին, տակաւին խօսումէին լուացուողներին հետ.—Հարցրէք
 լացողներէց:

Բարդաստեթեան կանոն. Ընդհանրութիւնը (—որ հայերէնում սովորա-
 րար թարգմանվումէ վերլուծարար յարաբերականութիւնը—) անականներէ
 պէս, հոլովով, թուով և սեռով համաձայնումէ զոչականին, աւ որ վերա-
 րերվումէ նա. դր օրին. С. Петербургъ леаитъ при Невѣ, вытекающей изъ
 Ладожскаго озера. Ս. Պետերբուրգը զհանդուած է մօտ Նեվային, որ հոսումէ
 Ղաղղղեան ծովակից (լճից).

Человѣкъ, не боящійся Бога, часто страшится людей.—Людямъ, говори-
 щимъ правду, всё вѣрятъ.—Дѣти, имѣющія печистую сѣвестъ, страшатся го-
 ворить правду.—Человѣку, много испытавшему въ жизни, легче сносить бѣд-
 ствія.—Вы слышали уже о несчастьи, случившемся при переѣздѣ нашихъ хо-
 зяевъ въ новый домъ.—Довольно будетъ, если накажете однимъ страхомъ дѣ-
 вочку, потерявшую ваши вещи.

Ոսուցիչները թիւը մեր ուսումնարանում շատ մեծ է.—Մի հարցա-
 նէք այն մարդիկը որ խօսումեն ստույթիւն.—Որչափ յաճախ հաշտումեն
 զմիմիանս մարդիկ, որ յառաջումէ շատ մտերիմ (искренній) բարեկամք էին
 եղած.—Քո որդին կարճ միջոցում լուացուած կը լինի, սօրիոյիբ զնա յա-
 ճախ լուացուիլ: Երբ որ անցանումենք (при переѣздѣ) այն գետերի վերայից,
 որ չունին կամուրջներ, յուով անգամ պատահումէ վաանդ.—Աշխատու-
 թիւններ, որ մեզ սկզբում չափից դուրս դժուարին են թվում, ժամանակով
 հեշտանումեն մեզ.—Մեր չենք սիրում այն մարդիկը որ ոչ Աստուծուց և
 ոչ մարդկանից վախումեն:

Շինականքը, որ փայտ էին բերում անտառից, այժմուս կերակրումեն
 խրեանց ձիանքը.—Կշռեցէք վաճառքը և յետոյ կնքեցէք զնոսա.—Վաճառքը
 որ դրած էին սեղանի վերայ, չէին պատկանում մեզ.—Գուք ընթերցած
 էք, որ զիրը (տառը) միուուցանումէ:

I. Անդիր ուսանելի բառեր և սուաջարկութիւնք վասն
 թարգմանութեան.

чиститъ—вѣнчиститъ մաքրել,
 օրրել
 побѣждать—побѣдѣть (ապառնի—
 побѣждѣ), յաղթել
 изумлять—изумить, հիացրի մջ ձգել
 пускаться—пуститься, յարձակուիլ
 приступать—приступитъ (къ чему),
 մտակնալ
 внушать—внушитъ, թելադրել, ազդել
 рѣшать—рѣшитъ, վճռել
 пугаться—испугаться, աճարեկ վինել

миновать—минуть, անցանել, կրթալ
 учиться—вѣнчиться, ուսանիլ
 снѣтъ (անկատար), նստել
 снѣрше (անկատար), վիճել
 польза, օգուտ
 страсть, և, կիրք, ախտ
 храбрость, և, քաջութիւն
 щетка, վրձին, սրբիչ գործի
 неосужданно, անակնկալ
 совѣтъ, բորբոքին
 пока, մինչե.

Բարդաստեթեան կանոն. Հայկական սճերս աստեթեան պարտ է, ար-
 ման է, հարկ է, թարգմանվումեն ուսանելիում զիմագուրկ բայերովս սե՛-
 дуеъ, надлежитъ (անցեալ սէճօվալ, надлежало) և ենթակայի արականով.
 դր օրին. дѣтямъ слѣдуетъ (надлежитъ) учиться, երկխաններին պիտոյ է ու-
 սանել. կամ թէ անորոչ եղանակով և ենթակայի արականով. դր օրին.
 куда мнѣ голову склонитъ? ուր պարտ էր ինձ զլուխ խոնարհեցուցանել.

Միայն թէ այս անորոչ եղանակը, որով բացառապատումէ ըմբռնողու-
 թիւնս դուրս է. ուրճում է, չէ պիտոյ չփոթել այն անորոչ եղանակի հետ, որ գործ է

ածիւսմ Ապրանի ժամանակի խնամով, զոր օրինակ, смёрти намъ не миновать, մահից ազատուելու չենք.

Не кричите такъ громко, онѣ испугаются.—Для вашей собственной пользы вамъ надлежало рѣшить дѣло добромъ.—Всѣмъ утро вамъ слѣдуетъ чистить зѣбы.—Не намъ ихъ изумить.—Спорили, кому и какъ сидѣть.—Человѣку слѣдуетъ больше дѣлать, нежели говорить.—Чему быть, тому не миновать.—Учитесь побѣждать страсти свои.—Храбрый полководецъ, уже почти совѣмъ побѣдившій неприятелей и приступившій къ крѣпости ихъ, не зналъ, какъ ему быть и что дѣлать, потому что король еще заставлялъ ждать себя.—Россійнъ изумила храбрость Татаръ, неожиданно пустившихся на нихъ.

Վրձինով սրբումնը մեր մեր զգեստըը — Նստեցէք դեռ ես, մինչև ծառայն ձեր հանդերձըը սրբած էր.— Պիտոյ էր մեզ պատմել ձեզ թէ ընդէր մեր ուսած չէինք.— Ուսուցիչներին պարտ է ուսուցանել, իսկ աշակերտներին ուսանել.— Չէ պարտ մարդուն երկնչիլ մահուց.— Մեզ պարտ է սիրել Աստուած ամենից առաւել և մեր ընկերը ինչպէս մեր անձը.— Մեր թշնամիներին թող յաղթենք քաջութեամբ.— Թաթարները կռիւների մէջ սովորաբար ամենայանդուդն քաջութեամբ յարձակվումէին ի վերայ (на) անարեկուած թշնամիներին և սիրում չէին մտանալ ամրոցների, որ ցուցանումէին զխառնութիւն քաջութեամբ պաշտպանելու իւրեանց անձը.— Այն վտանգները, որ ազդումն մեր մէջ երկխոյ, յորով անգամ չեն այնքան նշանաւոր, որպիսի նորա երևումէին, այս պատճառով պտումն. Ահը սենի մեծ աչքեր (թարգմանելի է նախադրութեամբս ց սեռակ, խնդրով):

LI. Անգիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վան թարգմանութեան.

преодолѣвать—преодолѣть, յաղթել,	голодь , սով
յաղթահարել	скѹка , տաղակութիւն
бѣлѣть—побѣлѣть, սպիտակիլ	скѹчный , տաղակալի
снѣгѣть—поснѣгѣть, կապուտակիլ	варѣга , կտոր
сѣдѣть—посѣдѣть, ալերիլ	мѣлость , սղորմութիւն, զթութիւն
видѣть—увидѣть, տեսանել	старость , ձերութիւն
терять—потерять, համբերել	война , պատերազմ
шумѣть (անկատար), աղմուկ, խռովութիւն զործել	свѣча , ճրագ
согражданинъ, քաղաքակից	холодный , սառն, պաղ
	едва—не, Կոտ—не, զրեթէ

(§ 51. I. 4 II—IV) Сиди на берегу ручья, я вижу вдали шумящее море.—Когда погода очень холодна, то у насъ лицо и рѣки снѣбуютъ отъ холода. Свѣчи горѣли на столѣ; онѣ горятъ еще.—Уважайте людей, посѣдѣвшихъ отъ старости.—Холстъ бѣлѣлъ на солнцѣ, пусть онъ бѣлѣетъ еще, пока не побѣлѣетъ со всѣмъ.—Шумъ руками и ногами, дѣти чуть не заставили насъ молчать.—Сильный вѣтеръ ревѣтъ въ лѣсу и аисты шумятъ надъ головою моею.—Не тревожьте дѣтей, спокойно сидящихъ въ каретѣ.—Преодолѣвъ враговъ на войнѣ, царь изумилъ ихъ милостью. Любящіе добродѣтели преодолѣваютъ страсти свои.—Не видя опасности, не говори о ней!

Դու համբերումես և ես համբերումեմ, մեր համբերումնը միւսերի տկարութիւններին. դուք համբերումէք և նորա համբերումն մեր տկարութիւններին.— Մի համբերիք օտարի տկարութիւններին, բայց մի մտանաւոր որ և դու տկարութիւնք սենիս.— Ճրագը վառվումէ սեղանի վերայ և իմ ընկերըը նստած են իմ հետ և զրեթէ նիրհումն իւրեանց զրերի վերայ (за горд. խնդրով).— Ձեր պալեստները արդէն բոլորովին սպիտակեցած են արեւմը (на նախադր. խնդրով), և իմը նոյնպէս (բոլորովին) կը սպիտակի.— Կովերը սչինչ սնունդ չտեսանելով իւրեանց առաջն, սովից մահնումն.— Մեք նստած էինք մեր կառքում և չզիտէինք թէ ինչպէս պիտոյ էր մեզ յաղթել տաղակութեամբ.— Մերերի մազերը (չ стариковъ волоса) սպիտակումն.— Հերոսը ունելով մաքուր խիզձ, խաղաղութեամբ նստած էր ի մէջ իւր ազմիտը քաղաքակիցների.— Ոչ ամենայն ոք, որ զիտէ յաղթել իւր թշնամիներին, զիտէ յաղթել և իւր անձին.— Կանաչուն զաշտերը չըջապատումն զմեզ և լցուցանումն մեր սիրտը ուրախութեամբ:

LII. Անգիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վան թարգմանութեան.

волоть—заколоть, ձակել, մարթել,	грезѣть—грезѣть, թնդալ, սրտալ
զինուլ	останавливаться—остановиться, դադարել, զկայ անուլ
бороться (անկատար), մարտիլ,	мало-по-малу, առ փոքր փոքր
մարտնչիլ	волноваться (անկատար), ալէկոծուիլ, կրերուիլ
гаснуть—погаснуть, չիջանիլ	сѣять (անկատար), փայլիլ, նշուլիլ
печезать—исчезнуть, չքանալ,	громъ , որոտ
անյայտանալ	пловець , լուզորդ, ծովաղնաց
просыпаться—проснѣться, զարթնուլ	рано , վաղ քաջ, կանուխ
блестѣть—блеснѣть, փայլիլ	
хранѣть—хранѣть, խորդալ քնի մէջ	

(§ 51, I. 5. 6. 7. II—VI.) Տե՛ղա՛ս պոգասե՛ղ, ե՛սկի ոչ պոգասե՛ցիս:—
 Гаснуи мало-по-малу, она едва не погасла со все́мъ.—Вы проснѣтесъ, потому
 что всегда просыпаетесь рано, но и не проснѣсь.—Проснѣвшись, они увидятъ,
 что всё исчезло.—Я не печезну, какъ онъ печезъ и она исчезла.—Когда я
 храпну, онъ испугается и исчезнуть.—Карета, печезши изъ виду, продолжала
 гремѣть, и мы остановились.—Громъ гремитъ, море волнуется, но онъ не прео-
 долѣетъ пловцѣвъ, бѣрущихся съ нимъ.—Заколемъ вода, есели онъ остано-
 вится!—Есть люди, коѣорымъ чужде счастье колетъ глаза.—Рѣки уже посинѣли
 отъ холода, потому три ихъ такъ, какъ я тру, мы трѣмъ и обыкновенно тер-
 ли.—Влестящій уснѣхъ послѣдовалъ за смѣлымъ дѣломъ.

Երկխոսքը կարի վաղ (սկսիչու րանո) զարթնելով, մաքառումն տաղ-
 աղու թեան հետ.—Մեղանում մորթումն զանազան տնային անասունք.—
 ձրազները, որ դեռ ետ վառվումն, շուտով կը շիջանին բոլորովին.—Փաշ-
 տերը մեր առաջն երկրան մեջ կան.—Երբ որ մեր տրորումնք մեր ձեռքը,
 այնուհետև զլուսնը առկի սակալ ցրտութիւն.—Փառասոր գործերը հե-
 բաների, որ քաջութեամբ մարանչած են վան իրեանց հայրենիքի, չեն
 չքանալու իրեանց քաղաքակիցների միջոցութեանց.—Տես, թէ ինչ է փայլում
 այն տեղ արևումը.—Գիշերը կ'անհետանայ, երբ արեղակը կը վերափայլի:

Անդրտան ճանապարհը յանկարծ բարւոքուեցաւ, և ձրանքը որ յառաջ-
 նակ ամենայն բողէ զաղարուստին, արշաւեցին զէպ ի յառաջ.—Որտայ
 յանկարծ, և աճ ու զօրը յաղթանարած լինելով իմ ճանապարհակիցքը, տա-
 պից զիս զաղարիլ (զիսայ սանուլ).—Սրբեօր զիտես զու, որ արջերը խոր-
 դումն քնի մեջ.—Տաղաղութիւնը պատրաստումէ միայն տաղաղութիւն և
 հիւանդութիւն անգամ.—Այդպիսի բաներ այլ ետ տեսանելու չենք և այդ-
 պիսի խօսքեր այլ ետ լսելու չենք.—Տրորեցէք քարը, ինչպէս օրորած էիր
 զայն, այնուհետև նա կը փայլի:

LIII. Անդիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վան
 թարգմանութեան.

выдвигать—выдвинуть, զուրաքարչել	полюбить (կատար.), սիրել
завдигать—завдигнуть	касаться (ներկայ այս) до чего, վերա-
закалывать—заколоть ծակել, մոր-	բերելի առ մի բան
թել, զենուլ	յчасть, և, վիճակ, բազդ
колоться (անկատար) ծակուիլ	рѣбость, և, մեղկատարութիւն
(չէղ. մարտի)	разбѣйникъ, աւազակ

знакѣмиться—познакѣмиться,	рѣшѣние , վճիտ
ծանօթանալ	ящикъ , արկղ, ձգելի պահարան
погибать—погибнуть, կորնչիլ	наука , դիտութիւն
возвращается—возвратиться(աղաւանի	дѣтскія дѣта, աղայական տարիքը
—щусь), վերադառնալ	безстрашный, անվեհեր
зависѣть, (անկատար), կախիլ	привлекательный, գրաւիչ
снѣва, ի նորոյ	
ձա՛ք, այլև	

Բազմաբանութեան օրոտայ Դեբրիչաճի յարարելումէ միշտ զէպ ի
 ենթակայն այն բանի (զիսուսոր բանի), որոչ էր իջնուէ երեւ յաւելումս. զոր
 օրին. սկսով տրաճէր յո՛ւ, յա՛յն յո՛ւ, յա՛յն յո՛ւ, յա՛յն յո՛ւ, յա՛յն յո՛ւ, յա՛յն յո՛ւ, յա՛յն յո՛ւ,
 կորուսանումէ, զանկանալով ամենայն ինչ ձեռք բերել:

Занимаясь прилежно въ дѣтскихъ лѣтахъ, мы полюбимъ работу и раз-
 ѹмное употребленіе времени.—Знакѣмся съ науками! познакѣмившись съ
 ними, ты полюбишь ихъ.—Дѣти, возвратившись, услѣшали знакѣмье голоса.—
 Бѣдучи безстрашенъ, будь тоже остороженъ въ опасностяхъ!—Разбѣйники, дѣ-
 мая заколютъ путешественниковъ, сами погибли.—Что касается до вашей ѹча-
 сти, то рѣшѣние ея зависѣтъ отъ вашего благодѣтеля, коѣорый, полюбивъ васъ,
 не забудетъ помогать вамъ.—Морская жизнь опасна, но не смотри на то пріят-
 на, и морякъ, испытавъ рѣзныя опасности и, при всеѣ осторожности, едва не
 погибшии на морѣ, снѣва возвращается къ нему.

Երբ որ զու զուրս ետ քարչած, ձգելի արկղը, ներս մղիր զայն զար-
 ձեալ.—Զինուորների հետ մարանչելով կործանուեցան յանդուդն աւազակ-
 ները.—Շուքը սղատումէ ուշադրութեամբ նայելով իւր արթը վերայ.—Երբ
 որ անվեհեր ծովագնացը վերադարձած էր իւր հայրենիքը, ծանօթացաւ շի-
 նական կեանքի հետ և սիրեց զայն.—Երբ որ դատարարը ամենամեծ զու-
 չութեամբ վճում էին գործը, ստորագրեցին նորա դատակնիքը.—Մեք հար-
 ցրեցինք զբաշխը, երբ որ նորա միտեանց հետ վիճումէին:

Անդրուստութեամբ (սօ արական խնդրով) նա իւր շամիրով զրկիլէ
 զէպ ի մահ խոցած կը լինէր զնա.—Եղենու սուր և նեղ տերեւները ծա-
 կումն իրրե տեսներ.—Շատ մարդիկ մտանումն իրեանց հին բարե-
 կամները, երբ որ ծանօթանումն նորերի հետ.—Ինչ որ վերաբերումէ զէպ
 ի աղայական տարիների երկիրդատութիւնը, զա չքանումէ ժամանակով և
 չէ վերադառնում այլ ետ:

Որտ լեղուի Դեբրիչաճի հանդերձ քաղաքականով ու, կարելի է թար-
 գմանել հայերէնում և նախադրութեամբս ստանալ սեռ. խնդրով զոր օրինակ,

не спросивши брѣду, не сѣнься въ вѣду, առանց հարցրած լինելու հունը, մի մախը ջուրը. կարելի է հայերէնում աւելի համառօտ և աւելի մօտ առան-
րէնին աւել և պայտէս. Հունը հարցրած, մի մախը ջուրը.

Не зная дѣла, не говори о нём! Не поправившись никому, не ожидай
себя утѣха!—Братья, не теряя времени, посадовали за сестрою.—Герои, не
страшась враговъ, приступившихъ къ крѣпости, продолжали защищать её.

Առանց որ և իցէ քաղաքում դադարելու (զկայ առնլու) ճանապարհ-
հորդքը վերադարձան զէպ ի իւրեանց հայրենիքը.—Ոչինչ մի վճռիր, ա-
ռանց քո ծնողներից (չ սևու. խնդր.) խորհուրդ հարցրած լինելու:—Լաւ չէ,
երբ մեր սնոգումներ թէ հեշտ է համբերել անբաղդութեան, առանց փոր-
ձած լինելու զայդ մեր վերայ (наде դործ. խնդրով).—Շատերը բազաւար
են, առանց հարստութիւն ունելու:

§ 52. Ածանցումն լծորդութեան ձևերի միավանկ բայերի ԵՆ վերջաւորութեամբ Հանդերձ նախընթաց ձայնաւորով.

1. Միավանկ բայերը աէ վերջաւորութեամբ, ներկայումք փոխումն
աէ զէպ ի ւ. զոր օրին. врать (սուտ աւել) ждаты (սպասել), ներկայ—вру,
жду,—врѣшь, ждѣшь և այլն.

Միայն բայերս

братъ (առնուլ)	ունին	берѹ, берѣшь
драть (պատասել)	—	дерѹ дерѣшь
гнать (վարել)	—	гонѹ, гонѣшь (49, I, 2.)
звать (կոչել)	—	зовѹ, зовѣшь
знать (զիտել)	—	знаю, знаѣшь.
жать (սեղմել)	—	жнѹ, жнѣшь.
спать (հնջել, քնել)	—	сплѹ, спнѣшь (§ 49, I, 2.)
стать (լինիլ, սկսանել, կալ). կատար. Ապրանի—		стану, станѣшь.
стлать (պատել, սիւսել)	—	стелѹ—стелѣшь
чать (հանդիսութե միայն նախադրական բարդութեամբ, զոր օր.		
начать, почать, սկսանիլ)	—	чнѹ, чнѣшь.
лгать (սուտ աւել)	—	лгу, лжѣшь, лжѣтъ, лжѣмъ, лжѣте, лгутъ.
твать (ստացանակել)	—	ткѹ, тчѣшь, тчѣтъ, тчѣмъ, тчѣте, ткутъ.

2. Միավանկերը ԻԵՎ վերջաւորութեամբ, յեզափոխումն զայդ զէպ ի
ԵՅՕ զոր օրին.

- бить (զարկել) — бѣю, бѣѣшь
- вить (սլորել, յօրինել) — вѣю, вѣѣшь
- лить (թափել) — лѣю, лѣѣшь
- пить (բմպել, խմել) — пѣю, пѣѣшь
- шить (կարել) — шѣю, шѣѣшь.

Հրամայականը այս բայերի մէջ վերջանումէ եմ, ուտար. бей! вей (յոգն.
бейте вѣйте!) և այլն.

Բացառութիւնք են

- брить (սափրել մօրուքը) — брѣю
- гнить (փտիլ, նեխիլ) — гнѣю, гнѣѣшь
- жить (կեալ, կենալ) — живѹ, живѣшь.

Նրկորդ լծորդութեան պատկանաւոր միավանկ բայերը ԻԵՎ վերջա-
ւորութեամբ, կազմումն ներկայն որպէս բազմավանկերը նոյն յանգաւորու-
թեամբ. զոր օրին. льстить (չողմնել), мстить (վրէժխնդիր լինել) — ներկայ,
льщу, мщу,—лстнѣшь, мстнѣшь.—իսկ чтнть (պատուել, շարգել) ունի чту, чтншь.

3. Վերջաւորութիւնս ԵԵՎ ըստ մեծի մասին յեզափոխումէ զէպ ի
օԵՅ և հանդիսութե յետագայ բայերիս մէջ,

- вѣть (ուճալ) — вѣю, вѣѣшь
- крыть (ծածկել) — крѣю, крѣѣшь
- мыть (լուանալ) — мѣю, мѣѣшь
- ныть (ցաւիլ) — нѣю, нѣѣшь
- рыть (փորել, պեղել) — рѣю, рѣѣшь.

Գորս հակառակ, իւրեանց ներկայ ժամանակը կազմումն

- пльть (լողալ) — плѣвѹ, плѣвѣшь
- слѣть (համբաւիլ) — слѣвѹ, слѣвѣшь
- стѣть (պաղիլ) — стѣнѹ, стѣнѣшь
- бѣть (ել, լինիլ) աես վերնում § 50.

4. Վերջաւորութիւնս ԷԵՎ փոխումէ զէպ ի ԷԵՅ, զոր օր. грѣть (ջեր-
մացնել), грѣю; смѣть (համարձակիլ), смѣю—грѣѣшь, смѣѣшь. բացառ-
թիւնք են

- дѣть (մէջը դնել) — дѣю, ապառնի дѣнѹ, дѣнѣшь.
- пѣть (կրղել—ներկայ поѣ), поѣшь
- зрѣть (նայիլ) — ,, зрю, зрнѣшь (§ 49, I, 2.)

իսկ зрѣть (հասանել պաղի) ունի зрѣю, зрѣѣшь.

5. Միավանկերը ԻԿՎ վերջաւորութեամբ, կազմումն ներկայն ինչ-

պէս բաղձալանկերը, զոր օրին. ґнуть (թերել) — ґнү — ґнѣшь. Միայն дуть (փչել) ունի дуть, дѣешь.

6. Միալանկերից ատ վերջապետութեամբ կազմուան ներկայն

мать (ծալիել) — мпу, мнѣшь

пять { հանդիպումն միայն — ппу, пнѣшь

ять { նախադրական բար- րութեամբ, զոր օրին. — ымъ, ымень (йму, ймень).

распять (խաչել)

обнять (զրկախառնել)

Մանօթութիւն. ատ կապակցութեան նախադրութիւններէ հետ առտուսի և, զոր օրին. обнять, принять (ընդունել), запять (փոխ առնուել, զրաւել). Համեմատիր § 25. Մանօթ. 1. Ազգանքի ժամանակի մէջ (— այս բոլոր բայերը պատկանումն կատարեալ հայեցուածին, ուստի և չունին ներկայ, տես ներքեում § 55, III.—) առտուսի և երբեմն պահպանութեան, բայց ըստ մեծի մասին արտարութեան. և այսպէս, թէպէտ առումն обниму, подниму (բայիցս поднйть բարձրացնել), отниму (բայիցս отнйть, ի բաց առնուել), բայց զորս հակառակ գործածական են ստորաբար ձեւերս прииму, займу, уйму (բայիցս унйть, հեղացնել, մեղմացնել) և այլն. взять (կատար. — առնուել) ունի սպասելի ժամանակում возыму, возымѣшь.

Միւս ձեւերը միալանկ բայերի մէջ ածանցութեան բոլորովին այնպէս, որպէս բաղձալանկերի մէջ:

LIV. Անդիր սերտելի բառեր և առաջարկութիւնք վան թարգմանութեան.

рвать (անկատար), պատասել, քա- ղել

драться — (подра́ться) մարտաիլ, մարտնչիլ.

стать — փոխան, ուղարկել, առաքել

жать — փռել, սեղմել, ճնշել

жать — փռել, հնձել

становиться — փոխան, զարմալ

ждать — սպասել

ибо, потому что. туза, դէպ ի այն տեղ. անդր.

позволить — փոխան, թող տալ, ներել

обращать — փոխան (Ապասել — обра- щу), դարձուցանել

прощаться — փոխան, հրաժարուիլ, բարեալ մնա տալ

крестьянка, շինական կին

пора, ժամանակ. ժամանակ է

внимание, ուշադրութիւն

будто, какъ будто, իրրի թէ

որովհետեւ, վան զի

(1.) Мы зовѣмъ дѣтѣй; они знаютъ, что ихъ зовутъ, но зная это, они не обращаютъ на то вниманія.— Зовите ихъ еще!— Подождѣи немного, подождѣмъ все, пока больноіи еще не спитъ!— Онъ стѣнетъ насъ звать и пошлетъ искать насъ.— Онъ часто шлетъ къ намъ, какъ будто боится, что мы его забудемъ.— Иванова сестра тѣетъ холста, а вы уже жнѣте хлѣбъ; мы еще не жнѣмъ, но тѣемъ и работаемъ дома.— Крестьянки твуть, а послѣ пошлѣтъ весь холстъ въ городъ.— Сапоги жмутъ, но платъ не жнѣтъ.— Пожалѣ другъ-другу руки, друзья простѣлись.— Пора и намъ простѣться!— Позвѣйте мнѣ еще пожѣть руку ждѣщему менѣ товарищу.— Рвите цвѣты смѣло и не ждите садовника!— Прощѣсь съ нами, онъ позволѣлъ намъ рвать ихъ.— Вчера дрались, сегодня дерутся и завтра будутъ драться.

Ուր էք վարում ձիանքը.— Մեր վարումնք զնոսա զէպ ի մարդազե- տինք. վարեցէք և ձերպղինքը զէպ ի այն տեղ (անդր).— Ես վատ եմքնում, որովհետեւ առողջ չեմ. դուք հիւանդ չէք, և այնու ամենայնիւ քնում չէք խաղաղ.— Գուք քաղումէք ձաղկիկները և տանումէք զայնս ձեր հետ, և նո- քն քաղումն ձաղկիկներ և տանումն զայնս իւրեանց հետ.— Ժամանակ է հնձել ցորեանք. թնդ ուրեմն մշակները ուղարկենք զէպ ի դաշտ.— Իմ բա- րեկամը սեղմեց ձեռս և հրաժարուեցաւ ինձանից (ե՛ք գործ. լնդրով) — Ես չեմ (не стану) սպասելու, այլ կը կոչեմ զնս.— Նշանակը առ սակաւ սակաւ զեղեցկանումէ, և երեւումէ որ արեղակը դարձեալ կը սկսանի փայ- լիլ (снйть).— Մարտնչիր քաջութեամբ.— Մի՛ մարտնչիր.— Ընդէր ուղարկու- մէք ձեր ծառան այդպէս վաղ, որպէս թէ նա յետոյ չունէր (չունի) ժամա- նակ:

LV. Անդիր սերտելի բառեր և առաջարկութիւնք վան թարգմանութեան.

врать — փոխան, սուտ ասել, շատա- խօսել

лгать — փոխան, սուտ ասել, սուտ խօսել

начинать — փոխան, սկսանել

вѣрить — փոխան, հաւատալ

распространить — փոխան, տարածել, ծաւալել

ткать — փոխան, ոտայնանկել, հիւսել կեւետնիկ, բամբասող

пѣтя, նամակատուն, սուրհանդակ учѣніе, ուսումն

свѣтъ, լոյս, աշխարհ

стараться — փոխան, աշխատել, փոյթ լինել

сентябрь, և, սեպտեմբեր.

Не жди награды за доброе дело.—Никогда не ври! Если соврѣшь од-
нѣжды, то и послѣ тебѣ никто не стѣнетъ вѣрять.—Говори клеветникъ: „что
посѣешь, то и пожнешь!“ но повѣритъ ли онъ?—Начнемъ другъ-другу помо-
гать!—Начнемъ писать!—Постарѣемся скорѣе написать письмо; онъ его тотчасъ
пошлѣтъ на почту!—Холеть бѣлѣтъ на солнцѣ; почему, соткавши его, стѣлютъ
на землю подъ открытымъ небомъ?—Кто жмѣтъ, не бойся Бога, а страшится
людей.—Храбрость крѣпости берѣтъ.—Все спать.—Сните, Богъ не спитъ за
васъ!

Ինչ ինչ անասունք քնումն բոլոր ձմեռը.—Քանի կանգուն կաա մի
ժրագան շինական կ' աստանանկէր մի շարաթում.—Սուրհանդակի ձեռամբ
(նո տրական խնդրով) ուղարկումներ նամակներ և զանազան իրեր.—Նոքա,
որ սիրումնն ուսումն, սիրումնն քյսր և փութով կը հնձեն նորա բարի բա-
րի պատգմները.—Յամբաստողը ստախոսումնն, աշխատելով վատ համբաւներ
տարածել միւս մարդկան մասին.—Ո՛վ որ երբէք սկսանում չէ վատօ-
րէն, նա երբէք սկսանելու չէ բարւոր.—Մինչև Պետրոս մեծը Ռուսաստա-
նում սկսանումին տարին սեպտեմբերի մինից (ե՛տ սեռական խնդրով):

LVI. Անդիր ուսանելի բառեր և առաջարկու թխեր վանն
Թարգմանու թեան.

винтъ—свинтъ (Ապառնի—свинѡ), որ-
րել, յորինել.
винтъ—сшнть (Ապառ. сошнѡ), կա-
րել
гннть—сгннть, փտիլ, ներիլ
внтсь, ոլորուիլ, պաշտուիլ
проживѣтъ—прожить, կենալ
привыкѣтъ,—привыкнуть, սովորիլ
тернѣнне, համբերութիւն
повѣтне, բրննումն
шкѡла, գարոց
цѣль, նպատակ, խորհուրդ

обнда , զրկանք, վշտացուցումն
вѣвѡкъ , պսակ
винѡ , գինի
рѡмка , բաժակ սրածե
борѡдѣ , մորուք
верѡвка, չուան
портнѡй (аго), զերձակ
лежѣчнй , զեանասարած, զեանի
վերայ ձգած
нѣтннннй, ճշմարիտ
невшннннй, անմեղ, անպարտ
дѡлѣе , առելի երկար (ժամանա-
կալ):

(2.) Мы шьемъ себѣ платя изъ разныхъ матерій.—Сшеи себѣ новое
плате изъ сукна!—Сшивши, покажи его мнѣ!—Вы сошьете его, потому что
сшили его намъ прежде!—Людей, шьющихъ платя, называютъ портнѣми;
спроси теперь, какъ зовутъ человека, вьющаго верѣвки и верѣвочки!—Весною
птицы вьютъ себѣ гнѣзда.—Змѣи ползаютъ и вьются по песку.—Лежачихъ не
бьютъ.

Ար ես ձեզում գու զինին.—Ընդէր չես խմում զայն.—Ես ձեզումն
զայն սրածե բաժակի մէջ, բայց ես խմելու չեմ զայն. ես խմում չեմ զինին
յօժարութեամբ.—Թո՛ղ մեր բարեկամքը այս զէպրում (իրի նախադր. խըն-
դրով) զինի խմնու.—Մարդիկ, որ սովորաբար զինի են խմում, սիրում չեն
ջուր խմել.—Երկու օրի մէջ զերձակը կը կարէ քո համար (տե՛ն) հանդերձ.
—Չկնի (նո նախադր. խնդրով) մահուան մի այդպիսի առն մեր քաղաքա-
կիցքը թափելու են շատ արտասուք.—Պատժիր պարտաւորը, բայց մի զար-
կիր անպարտը.—Իմ հայրը երբէք զարկած չէ իւր ծառայքը.—Մարդազանի
վերայ մեր տեսնք աղջիկներ, որ պսակներ էին ոլորում:

Старыя деревья гниютъ.—Братъ мой, обыкновенно, самъ себѣ брѣтъ
бѡроду.—Вѣкъ живи, вѣкъ учись!—Человѣкъ, привыкшій пить воду, проживѣтъ
дѡлѣе чѣмъ тотъ, котѡрый привыкъ пить вино.—Хотя извѣстно, что лѣсть вред-
на и опасна, но не смотри на то человѣку лѣтънцему чѣсто вѣрять.—Истин-
ный христианинъ мститъ своимъ врагамъ любовью и терпѣннѣмъ.—Шкѡлы, рас-
пространяя лучшя понятія о цѣли нашей жизни, проливаютъ на народы свѣтъ
и внушаютъ ему любовь къ добродѣтели, безъ котѡрой нѣтъ счастья на землѣ.

Մեր ապրումներ (կեանք), բայց զորա մէջ տակաւին ամփոփուած չէ
մեր կեանքի խորհուրդը.—Յորով անգամ ամենարարուք կերպով վրէժխնդիր
ենք լինում, մեզ հասուցած ցուերին համբերելով և լուելով.—Փայտը փտում
չէ ջրի մէջ.—Հին վտակի փայտը զաւիթում փտած է և նորը փտելու է
—Քանիցս սափրումէք զուք ձեր մորուքը շարաթի մէջ: Մի շողքորթէք
զնոսա, որք շողքորթումնն զձեզ.—Երեկանցք, ձեզ պարտ է սիրել և
պատուել ձեր ծնողքը:

LVII. Անդիր սերտելի բառեր և առաջարկու թխեր վանն
Թարգմանու թեան.

мыться—вмыться, լուացուիլ
покрывѣтъ—покрытъ, ծածկել, պա-
սել

жаловаться—пожаловаться (на кого),
զանդատել (մի մարդուց)
замерзѣтъ—замерзнуть, սառնիլ

слыть—прослыть (հեմ? կամ за
кого?) համբաւած լի-
նել իրրե. . .
стыть—простыть, պաղիլ, հովանալ
проливаться—проливаться, լողալով ան-
ցանել
достигать—достигнуть (чего) հաս-
նել, ժամանել.

требовать—потребовать (чего?) պահան-
ջել (մի բան)
има, գուր, խորխորատ
урокъ, դաստառութիւն, խրատ
жарь, ջերմութիւն
близость, и, մտակայք, մտաւորու-
թիւն
понятный, աջնդակ (հողմ)
глубный, յիմար

(3.) Ты роешь яму; я рюю въ саду, а работники рюютъ въ поляхъ.—Рюю въ саду, мы слышали собакъ, въвншихъ почти весь день.—Мы мѣмеея и онѣ мѣются по утрамъ (ամեն առաւօտ) и вечерамъ (ամեն երեկոյ); въмывшисъ по утрамъ, мы занимаемся уроками.—Мы кродемъ крѣпни черенницами и желѣзными листами, а прѣжде мы крѣпи ихъ солѣмою.—Рукѣ рѣку мѣеть.—Снѣга скѣро покрѣютъ наши страны и бѣдутъ покрывѣть до сѣмоѣ веснѣ.—Покрѣйте деревицы чѣмъ-нибудь, иначе они замѣрзнутъ; нѣкоторыя уже замѣрзли.—Сѣрдце намъ нѣеть, ѣсли подѣмать, какъ дѣлго намъ ещѣ ждѣть до веснѣ.

Когда понятный вѣтеръ гѣнитъ корабль, то онъ лывѣтъ такъ скѣро, что легко достигаѣтъ своѣѣ цѣли.—Когда они потребуютъ, мы проливѣмъ рѣку на лошадейхъ.—Кто слывѣтъ гѣрдымъ, чѣсто слывѣтъ и глѣпымъ.—Жарь, съ вѣгѣрымъ онъ работѣеть, простынетъ не скѣро.

Անտառների մտակայքում լուսմեք շատ անդամ, ինչպէս գայերը տնտմեն.—Ունացէք միայն, մեր երկիրը չունինք.—Լուացուիր ամենայն առաւօտ.—Ամենայն հնազանդ երեսայ լուացվումէ ամենայն առաւօտ, վասն զի այդ պահանջումէ կարգը.—Այն պահներով, որ դուք հիւսումէք ձեզ, ծածկեցէք ձեր գլուխը.—Դարունը անհեռացաւ, երբ որ նա երկիրը ծաղիկներով պատած էր.

Այս դեպի վերայ (նո տրական խնդրով) դուք մինչև նայն իսկ քաղաքը կը ճանապարհորդէք (ուսու կանցանէք լողալով).—Ամենեքեան գանգատումն այն բանի վերայ թէ ձեր բարեկամութիւնը և սէրը զէզ ի մեզ ամենեկին պաղած է.—Բո եղբայրք բոլոր քաղաքում համբաւած են իրրե ծրաջան մարդիկ և միշտ համբաւած էին իրրե սյգպիտիք :

LVIII. Անդիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան:

привязывать—привязать, կապել ի
վերայ
раздражить—раздражить, զրգռել,
զայրացնել
оправдываться—оправдаться, արդա-
բանալ, արդարացնել
իւր անձը.
преслѣдовать (անկատ.), զնկա պնդիլ,
յառաջ տանել
тщеславиться (անկատ.), սնապար-
ծիլ.

ненавидѣть (անկատար), ստիւ
заведѣние, գորոց, դորձատուն
чѣстность, и, պատուաւորութիւն
чѣстный, պատուաւոր, պատ-
ուելի
судь, դատաստան
ложь, ստութիւն
публичный, հրատարակական
смысловой, ծիծաղելի
пѣшкѣмъ, հեռաւաս
верхомъ, ձիու վերայ հեծած.

Բաղդաստութեան կանոն. 1. Հրամայականի հետ (—մանաւանդ եղա-
կի 2-րդ զիմի հետ—) շատ անգամ, հրամանը մեղմորւ համար, ընթանէ խօ-
սակցութեան մէջ, կցվումէ մասնիկս ևս. դոր օրին. садись-ка, садись—по-
говоримъ (Полевой), նստիր մի փոքր, նստիր, թող մի փոքր խօսենք. оста-
нись-ка я лучше на просторѣ (Кн. Одоевскій, սպասիր, ես կամիմ փոքր
ինչ մնալ արձակում. поѣдемъ ка сейчас! (Грибоѣдовъ), թող մեք խօսոյն
ճանապարհ ընկնինք, Գորա հակառակ, քաղաքախրական (Երանացի)
խօսքի մէջ կցումն հրամայականի յոքն. 1 զիմի հետ մասնիկս ևս. դոր
օրին. оставимъ-те мы эти прѣня (Грибоѣдовъ), թողնուք այդ վէճերը. Սա-
կայն ընտանի (Երանացի) խօսքի մէջ կարող են գործ գրուիլ միանգա-
մայն և երկու մասնիկները. դոր օրին. подойдемте-ка узнать! (Лермонтовъ)
մտանանք, հարցանելու.

Совѣмъ-ка себѣ изъ этого сукна нѣвое пальто!—Позовѣмъ-те хозяй-
на, пусть онъ самъ увидитъ!—Подожди-ка ещѣ немного! онѣ скѣро возвратят-
ся.—Не знаю, гдѣ живѣтъ портной; спросимте-ка ѣтихъ мальчиковъ!—Раз-
скажи-ка намъ о публичной жизни вашего гѣрода!—Послушай-ка, дружище!

Թո՛ղ մեք բոլոր մեզ հատուցած վշտերին (զրկանքին) տանենք համբի-
րութեամբ.—Ջրեղ զարկելու են, բայց դու սկսիր միայն գանգատել.—Թո՛ղ
մեք ամառը անցուցանենք զիւզում.—Ցուցէք մեզ քաղաքի հրատարակա-
կան գորոցը:

Բաղդաստութեան կանոն 2. Փոխանակ Հրամայականին բառական

печься (*կամ* печьсь, *հոգալ*)—
пекётся, —чётся; —кётся.
речь *կամ* речи (*խօսել, ասել*),
Աղառ. реку, —чётся; —кётся.
сечь (*ծեծել*), *Ներկայ* сёку, —
чётся; —кётся.
течь (*հոսել*)—теку, —чётся;
—кётся.
толочь (*լռակ, մանրել*)—толчу, —
чётся; —кётся.

2. зть (зти) *վերջապրտթեամբ բայերը ստանում են Ներկայում* зу
(земь). *գորա են*

везть (везти—*տանել*)—везу,
—везёшь.
грызть (*կրծել*)—грызу, —зёшь.
лѣзть (*մաղլցել, վեր ելանել*)—
лѣзу, —зёшь.
ползти (*սողալ*)—ползу, —зёшь.

3. сть (сти) *վերջապրտթեամբ բայերը Ներկայում ըստ մեծի մա-*
սին յանգում են ду, ту. *սորա.* ду ունին

блюсти (*պահպանել*)—блюду, —
дѣшь.
бресть (брести, *թափառել*)—бреду, —
дѣшь.
бости (*խեթել*)—боду, —дѣшь.
вѣсть (вѣсти, *ածել, առաջնորդել*)—
вѣзу, —дѣшь.
грясти (*գնալ, շրջել*)—гряду, —
дѣшь.
клясть (*դնել*)—кляду, —дѣшь.
красть (*գողանալ*)—краду, —дѣшь.
прясть (*մանել*)—пряду, —дѣшь.
пасть (*վայր ընկնել*)—*կամ.* Աղառ.
паду, —дѣшь.
ту ունին *սորա.*
гнесть (гнесті—*ճնել*)—*ներկայ*
гнету, —тѣшь.

нѣкся (—клась, —клось, —
клясь).
рѣкъ (—кля, —кло; —
кзи).
сѣкъ (—кла, —кло; —
кли).
текъ (—кля, —кло; —
кли).
толочь (—толкла, —кло;
—кли).

вѣзь (—зля, зло, —зляй).
грызь (—зля, ло; —зляй).
лѣзь (—зля, ло; —зляй).
ползь (—зля, зло; —зляй).

блюзь (—ля, ло; —ляй).
брѣль (—еля, ело; —еляй).
անգործածական
вѣль (—еля—ело; —еляй).
անգործածական
кляль (—ля, ло; —ляй).
кряль (—ля, ло; —ляй).
пряль (—ля, ло; —ляй).
паль (—ля, ло; —ляй).
անգործածական

местн (*աւելել*)—мету, —тѣшь.
мястн (*խառնել, չիտթել*)—мяту, —
тѣшь.
плесть (плести. *հլուել*)—плету, —
тѣшь
рѣстн (*նախադրութեամբ միայն*
գործածական գոր օրին. обрѣсти,
գաանել)—рѣту, —тѣшь.
цвѣсть (цвѣсти, *ծաղկել*)—
цвѣту, —тѣшь.
честь (*համարել*)—чту, —чтѣшь.
Աղա կարգին պատկանում են այլևս
гресть (грести *թիալարել, թիարերել*)
—гребу, —бѣшь.
скресть (скрести, *քերել*)—скребу, —
бѣшь.
нестн (*կրել, տանել*)—несу, —сѣшь.
настн (*արածել*)—насу, —сѣшь.
трястн (*ցնցել*)—трясу, —сѣшь.—
ростн (расти, *ածել*)—росту, —тѣшь.

мѣль (—еля, ело; —еляй),
мяль (—ля, ло; —ляй).
плѣль (—еля, —ло, —ляй).
рѣль (—ля, —ло лй).
цвѣль (—ля—ло; —ляй).
чѣль (чля, чло; чляй).
грѣбь (—бля, —бло; —бляй).
скрѣбь (—бля, —бло; —бляй).
нѣсь (—сля, —сло; —сляй).
нась (—сля, —сло; —сляй).
трясь (—сля, —сло; —сляй)
роесь (—сля, —сло; —сляй).

LXII. Անգիր սերտելի բառեր և առաջարկութեանք վասն
թարգմանութեան.

впрягать—впрячь, <i>ներս լծի սայլի</i>	бросать—бросить, <i>ձգել</i>
<i>մէջ</i>	человѣколюбіе, <i>մարդասիրութիւն</i>
помогать—помочь, <i>օգնել</i>	пастухъ, <i>հովիւ</i>
обретать—обречь (себя на что), <i>իր անձը նուիրել</i>	стадо, <i>հօտ</i>
пользоваться—воспользоваться (чѣмъ), <i>օգտիլ մի բանից</i>	служанка, <i>աղախին</i>
страдать—пострадать, <i>ներս թիւն</i>	тегѣга, <i>սաղ</i>
<i>կրել</i>	соха, <i>արօր</i>
существовать (<i>անկատ.</i>) <i>սպրիլ</i> , <i>գու</i>	злой, <i>չար</i>
	сальный, <i>ճրագուի, կեղտոտ.</i>
	восковѣй, <i>մեղրամամի</i>
	между тѣмъ какъ, <i>մինչ</i>

(1.) Вы печёте бѣлый хлѣбъ, ты печёшь и она печётъ!—Я жгу сальныя свѣчи, мы жжёмъ и она жжётъ сальныя свѣчи.—Пастухъ стережётъ овецъ; дѣвушки стерегутъ ихъ; онѣ ихъ стригли и прѣжде.—Не онѣ пекъ хлѣбъ, а служанки пекай и будутъ печь.—Дитя не могло стеречь овецъ; пастухи стерегай сами; сегодня они мѣютъ ихъ, а завтра будутъ стричь.—Крестьяне, стерегите свой поля!—Пекитъ хлѣбъ получише, не жги егѡ!—Все хвалятъ служанокъ, пѣкшихъ хорошии хлѣбъ—Хозяйева наказывають пастуховъ, хѣдо стерегущихъ стада ихъ—Не могли продолжать пути верхомъ, мы отправились далеко пѣшкомъ.

Ես մանրումնմ շաքարը և զգուշութեամբ պահումեմ (беречь) զայն.— Մեր կոտորումներ (колѡты) և մանրումներ շաքարը միշտ ինքեանքս, ազախինքը մանրումնն զայն վատորէն.— Զգուշացիր քո արծաթին.— Գուք զգուշանում չէք ձեր արծաթին.— Գու զգուշանումնս դմա. թո՞ղ իւրաքանչիւր որ այդպէս զգուշանայ իւր արծաթին.— Հո՞գ տարէք առաւել ձեր առողջութեանը, իմ երեխայք.— Մեր հող ենք ասնում ձեզ (օ նախադր. հոլովով), ինչքան կարող ենք, ոչինչ պակաս հողատար են ձեր մասին ձեր ծնողները.— Հոսուն ջուրը սովորաբար մաքուր և պայծառ է— Աղախինքը խօսումէին հովիւներն հետ, մինչ նորա խուզումէին ոչխարները.— Ժլատը պահումէ իւր հարստութիւնքը որ ու գէշեր:

Բաղդատութեան կանոն. Բայեր որ նշանակումնն մի նշանակումնն, զոր օրին. բնական և զոցա նմանները, ուստական լեզվում երբէք կարող չեն զուգադրուիլ մի այլ բայի անորոշ եղանակի հետ միասին, այլ երկուքին բայերը բաժանվումնն միմեանցից և լրացուցիչ անորոշ եղանակը կամ բացայայտումէ մի նոր անհայտութիւն ի ձեռն չաղկապներնա какъ, что, կամ յեզափոխումէ մի նշանակումնն և կամ թէ մի փոքր անուն. զոր օրին. «Հիւանդը զգումէ իւր վախճանի մօտենալը»— թարգմանվումէ ուստաներէն կամ այսպէս. большій чѣствуетъ, какъ (что) приближается конецъ егѡ. կամ այսպէս. большій чѣствуетъ приближающийся конецъ своей. և կամ թէ большій чѣствуетъ приближение своей смерти.

Слышите ли, какъ пастухи поѡтъ на дугу?—Братниинь слуга самъ видѣлъ сѣстриннихъ служанокъ, пекущихъ хлѣбъ и толкущихъ сахаръ.—Въ карѣты, телѣги, сами сбывковѣнно впрягають лошадей, а въ соху и борону не только лошадей, но и быковъ; почему и наши крестьяне не могли бы существовать безъ ѣтихъ полезныхъ животныхъ.—Еслибъ самъ Богъ не помѡгъ намъ, то мы сильно пострадали бы отъ неосторожности нашего сосѣда.—Всѣе злое дѣло влечётъ за собою наказаніе.—Пекитесь не только о самихъ себѣ, но и о ближнемъ своёмъ!—Помогай е, сколько можете, и Богъ вамъ помѡжетъ!

Ես լսումի որ ասումէր ծառան, թէ նա ինքը ձին լծած էր սահնակի մէջ — Տեսանումնս զու այն տեղ զեախ հոսելը.— Անտառի մէջ կը ստանկը դուք, որ գործաւորքը կարատումնն ճիւղեր.— Ով որ առողջ է, ոչ միշտ զգուշանումէ իւր առողջութեանը.— Առանց զգուշանալու իւր առողջութեանը, մարդս կարող չէր երկար օդուս քաղիլ (пользоваться) գործ. հոլովով) կեանրից վասն (для) իւր բաղդատութեան.— Մեր քաղաքում այրումներ մեր սովորաբար բերեօղեան փայտ, թէպէտ դա թանգ էր.— Օգնիր, որ զու անտանումնս որ և է մարդու վշտանալը.— Եղած են մարդիկ, որ վասն մարդասիրութեան յանձն են առած ամենայն տեսակ զրկանք և աշխատութիւնք.— Գորա հակատակ կան նոյնպէս մարդիկ, որ հողատար են միայն իւրեանց անձին (օ նախադր. հոլովով) և չեն օգնում իւրեանց քաղաքակիրթներին, նաև (даже), կըր նորա լսումնն սոցա զանգաանելը:

I.XIII. Անդիր ուսանելի բառեր և առաջարկու թիւնք վասն թարգմանութեան.

(вѣзть—вѣзти)—անկատ., մազլիկ,	разбиваться—разбиться, խորտակուիլ,
ներս մասնիկ	նաւարեկուիլ
(везть—возить)—սւեշէ, ձիով տա-	племянники, քուերորդի
նել, կրել	племянница, քուերդուսոր
(вести—водить)—սւեշէ, ածել,	бѣлака, սկիւռ
առաջնորդիկ	орѣхъ, ընկոյղ
(ползти—ползать)—անկատ., սողալ	ужасъ, ահ, սասանութիւն
(плыть—плавать)—անկատ., լողալ	слѣпой, կոյր
(гнать—гонять)—անկատ., վարել,	долженъ, жнѣ, жнѡ, պարտական, պնրտ
հարածել	я долженъ ևս պարտական եմ
(нести—носить)—անկատ., տանել,	долженъ, պնրտ է (զիմազուրիկ բ.)
կրել	всѣ (всегда), միշտ, յարածամ
убивать—убить, սպանել	сюда, այսր, դէպ ի այս տեղ
	назадъ, դէպ ի յետ.

(2. 3.) Я везу вещи, она несётъ ихъ, онѣ везутъ и несутъ, но ты не везёшь и вы не несёте.—Змѣя ползла уже къ крестьянину, пѣсному псѡдѣ.— Она ползѣтъ назадъ; виднншь ли змѣю, ползущую подъ кустъ? вотъ она пещезла, и мы не могли убить ея.—Ребѣта, куда вы несёте товары, снесите или свеч-

LXV Անգիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

вводить—ввести, ներս բերել	философъ ,	փիլոսոփոս
проводить—провести, անցուցանել	мѹдрость ,	խմայտութիւն
приобрѣтать—приобрѣсти, հայթայթել	основатель ,	հիմնարկու.
почитать—почестъ, յարգել, համարել	могущество ,	կարողութիւն
умирать—умереть, մեռանիլ	убѣждѣніе ,	սրտի վիշտութիւն,
Ливѹргъ , Լիկուրգոս	божество ,	խոտափանութիւն
Сократъ , Սոկրատ	слава ,	առտուածութիւն
	Грѣція ,	փառք
	грѣческій, յունական.	Յունաստան

Բազդատութեան կանոն. Երբեմն կատարեալ հայեցածելից, որ չունի ոչ ընդունելութիւն և ոչ բայամակրայ ներկայ ժամանակի (տես § 51. ծանօթ. 2.) կազմվում է մի տեսակ բայամակրայ ներկայ ժ. բայց բնա խմատին համեմատ է անցեալ ժ. բայամակրային. դոր օրին. посмотрѣ на мальчишка, она говоритъ. երբ որ նա (կին մարդ) նայեցած էր երեխայի վերայ, ասում է նա.

Услыша объ опасности, всё почли за нѹжное остановиться, и мы провели ночь подъ открытымъ небомъ.—Увидя своего благодѣтеля, молодой человекъ уналь предъ нимъ на колѣни.—Ливѹргъ, приобрѣтшій столько славы тѣмъ что онъ сдѣлался основателемъ могущества своихъ согражданъ, принадлежить къ величайшимъ мудрецамъ Грѣціи.—Проведи долгое время въ чужихъ краяхъ, онъ возвратился въ своё отечество и введи въ нѣмъ новыи порядокъ вещей, оставилъ его навсегда.

Ս ո կ ր ա տ .

Սոկրատը էր ամենամեծ յունական փիլիսոփաներից (изъ).—Նա ջանադիր էր միշտ գրաւել առ ինքն երիտասարդներ (привязать къ себѣ), որ խմատուն խրատարանութեամբ շինէ զնոս օգտակար քաղաքացիք և ազդէ նոցա մէջ աւելի լաւ ըմբռնողութիւնը Աստուածութեան մասին (с) —Արդարև նորա աշակերտքը առ ի սրտէ սիրումէին զնա և բերանայի ու գրաւոր կերպով ծաւալումէին նորա վարդապետութիւնը. յունական դպրոցների հիմնարկուների մեծագոյն մասը եղած են նորա աշակերտները:

Սակայն նորա արդարամտութիւնը և նորա առարկնութիւնը և մանաւանդ նորա վարդապետութիւնը հաւանելի չէին նոցա, որ պարծկնումէին իւրեանց խմատութեամբ: Սկզբում աշխատումէին նորա ժողովրդի աչքում ծիծաղելի կաշուցանել զնա, բայց նա անտես էր աւնում այդ բանը. վշտացնումէին զնա, բայց նա տանուէր այդ անարգանքին ամենամեծ համբերութեամբ:

Ի վերջոյ նորա թշնամիքը հասան իւրեանց նպատակին. երկը նուատամբա բամբասողք բողոքելին նորա վերայ հրատարակաբար, սրպէս թէ նա երիտասարդ մարդիկը մոլորեցնումէր և ուրիշ աստուածներ ներս էր բերում: Մի դատաստան, որոյ դատաւորքը բաղկանումէին հինգ հարիւր հասարակ (простѳ) քաղաքացիներից, դատապարտեց զնա զէպ ի մահ:

Սոկրատը (—նա այն ժամանակին եօթանասուն տարօք էր—չարաշտպանեց անգամ (даже) իւր անձը և մեռաւ սրպէս մի ճշմարիտ խմատուն հաստատ (твердый) վիշտութեամբ սրտի հանդերձեալ կեանքի մա լին (въ նախադր. հոլովով):

§ 55. Լծորդութիւն անկանոն բայերի.

Բայ ի մինչև այժմ չիշած խոտորմունքից, անկանոնապէս լծորդվումն այլ ևս յետագայ բայերս.

Ա.

I. Неокончателное наклонѣніе.

1.	2.	3.	4.	5.
бѣжати (անկատ. պարզ—վաղել).	хотѣть (անկատ. կամենալ)	шибить (հանդիպումէ միայն նախադրութեամբ. դոր օր. ցանցից, գարկիլ).	ѣхать (անկատ. պարզ—տալ)	дать (կատ. տալ)

II. Изъявительное наклонѣніе.

а, настоящее время.

я бѣгѹ	хочѹ	шибѹ	ѣду	даю
ты бѣжишь	хочешь	шибѣшь	ѣдешь	
онъ (а, о) бѣжитъ	хочетъ	шибѣтъ	ѣдетъ	
мы бѣжимъ	хотимъ	шибѣмъ	ѣдимъ	
вы бѣжите	хотите	шибѣте	ѣдете	
они (онѣ) бѣгѹтъ	хотятъ	шибѹтъ	ѣдутъ,	

р, прошедшее время.

я бѣжалъ, а, о	хотѣлъ, а, о	шибѣ, бла, бло	ѣхалъ, а, о	далъ, а, о
мы	бѣжали	хотѣли	шибли	ѣхали
они				
онѣ				

г. будущее время.

я буду бѣжать,	хотѣть	սակաս	ѣхать (ս-	дамъ
(փոխան, գործ ս-	(սովորարար	է.	փորարար	дамъ
փորարար—поѣху	захочу)		ѣду,	дасть

III. Повелительное наклонение.

бѣги!	անդործա	шиби!	սակաս է,	дай!
	ծական		գործ փոխ.	
бѣгите!		шибите!	սովորարար	дайте!
			(բայիցս по-	
			ѣзжать), այլև	
			ѣзди (բայիցս	
			ѣздить)	

IV. Действительное причастие.

ս, настоящего времени,

бѣгущій, ая	хотящій,	—	ѣдущій, ая	սակաս է
ее	ая, ее		ее	

р, прошедшаго времени.

бѣжавшій, ая,	хотѣвшій,	шибвшій,	ѣхавшій,	давшій
ее	ая, ее	ая, ее (ши-	ая, ее	ая, ее
		бившій, ая,		
		ее)		

V. Деяпричастіе

ս, настоящего времени.

бѣж а, бѣгучи	хотя (գոր-	ѣдучи
	ծածական	
	միայն не	
	մասնակալ.	
	գոր օր. не хотя,	
	սկանայ)	

р, прошедшаго времени.

бѣжавъ, вши	хотѣвъ,	шибши	ѣхавъ, вши	давъ, вши
	вши	(шибвши)		

LXVI. Անդիր ուսանելի բաներ և առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

(бѣжать—бѣгать—побѣжать*) վա-	узнавать—узнать, իմանալ
ղել	замѣчать—замѣтить, նկատել
(ѣхать—ѣздить)—пѣхать*), ընթա-	проводить, ուղեցոյց, առաջնորդ
նալ կասարալ	помощь, օգնութիւն
(выбѣгать—выбѣжать), դէպի դուրս	знакомецъ, ծանօթ անձն
վաղել	лѣкаръ, բժիշկ
ушибать—ушибить, դարկել	нищій, աղքատ, մարացկան
ошибаться—ошибиться, սխալուիլ	кровь, արիւն
подавать—подать, մատուցանել	общій, հասարակայ
	поздно, անաղան

Куда бѣжишь такъ рано? поѣзжай лучше со мною!—Вѣгучи по ўлицѣ, малячкѣ не замѣтилъ ѣдущей за нимъ кареты.—Ты ошибаешься сегодня, какъ вчера ошиблась сестра твоя.—Кто хочетъ узнать, въ чѣмъ дѣло, пусть поѣдетъ къ нашему общему знакомцу.—Если скорѣе не побѣжите за лѣкаремъ, легко можетъ случиться, что больной умрётъ.—Выбѣжавъ изъ дому, мы хотѣли проститься съ ѣдущими, но было уже поздно.—Птичка ушибла себя голо-ву и умерла.—Дай нищему немного хлѣба!—Подавайте всегда нищимъ, про-сѣющимъ васъ!—Теперь буду умнѣе и дамъ ему денегъ не въ рѣку, но въ домъ.—Одинъ ошибѣтся, а другой замѣтитъ и поправитъ ошибку.

Այն, ինչ որ դու կամիր տեսի մեռելին, տան յառաջ քեզ ինքեանդ.— Եթէ դուք կամիր մեռանել վասն հայրենիքի (за հայր. ինդրով), ընդէր չէք պաշտպանում զնա ձեր յատուկ արիւնով.—Մեր նկատելիքս մանուկներ, որ վաղուձէին ուսումնարանից—Մի վաղիր այդպէս անաղան այս տեղ ու այն տեղ փողոցներում.—Մարդս սխալուածէ յաճախ.—Մեր ծանօթները շատ սխալուածէին, կարծելով, թէ մեր այդպէս շատով կ' ուղեարուինք.—

*) побѣжать, пѣхать—համարելի են այս տեղ և իրրև совершенные на-чипательные, հասարար այն բայերին, որ բարդած են за նախադրութեամբ. Տես ներք. § 56, III. ծանօթ. 1

только враговъ.—Вожди героя или за нимъ.—Храбрые воины сказали своему князю: Гдѣ ляжетъ твой голова, тамъ лягутъ и наши кости!—Не взыните, но благословляйте!—Хлебъ-соль ѣшь, а правду рѣжь!

Սկէք նստինք կաարը և ուղեորունք դէպ ի ամարանոց (на дачу).—
Եթէ դու երեկ կանուխ հանգրտացած լինէիր, ապա դու այսօր այդպէս
անազան վեր կացած չէիր լինելու.— Հանգրտացէք, եթէ կամէք, բայց մի-
այն վեր կացէք միշտ կանուխ.— Կուք նստելու էք առանց կամենալու.—
Մեր մեղանշումներ առաջի Աստուծոյ, երբ որ գոզո՞ն ենք այն բանից, ինչ
որ նա պարզեումէ մեզ, կամ թէ անիծումներ մեր վրձակը.— Ժամանակը
ժանրաչարժ է նմա, որ ունէր սպասելու.— Մարդիկ ուսումնն հաց, միս և
միրգեր. առանին անասունքը ուսումնն սովորաբար խոտ նաև յարզ, այլև
ձին սիրումէ ուտել վարսակ, շուները և կատուները միս.— Մեր էք հաց
ուսում դուք.— Հաց կերէք մեր հետ:

Մանօթ. ինչ որ վերելում (կան. բաղդաս. առ Հ. XXVI) ասուած է նի
մասնկի հետ բարդած անորոշ գերանունների մասին, պիտոյ է
իմանալ և ի մասին նի մասնկի հետ կապակցած մակրայների.
չաղկապին նի—նի (ոչ—և ոչ) և նի օմնի (ոչ մինը). զոր օրին.
никто не слыхалъ отъ него никогда ни (одного) слова (Жуков.),
ոչ որ նորանից կրէք լսած է մի խօսք:

Сколько бы людей умираю съ голоду, еслибы никто не захотѣлъ по-
мощать своему ближнему, не подавая ему ни хлѣба, ни добраго совѣта —Есть
люди, которые не слывѣтъ ни добрыми, ни злыми.—Нигдѣ не ѣдѣтъ такъ
мало, какъ въ странахъ южныхъ.—Иной ни одному человеку не смѣтрить въ
лицо.—Никогда васъ не забуду!

Мнѣ тѣкарь говорилъ: иѣтъ, ни одинъ больщій
Не скажете обо мнѣ, что не доволенъ мной!
Конечно, думалъ я, никто того не скажетъ:
Смерть всякому языкъ привяжетъ. (Дмитріевъ.)

Մեր կրէք անազան հանգրտանում չենք.— Ոչ որ և ոչ գիշեր գիտեմ
ես հանդիտու. Հնազանդ երեխայք չին գնում ոչինչ տեղ (никуда) առանց
թողառուութիւն խնդրելու իւրեանց ծնողներից.— Ոչ մի տեղ զգում չենք
մեր անձը այնպէս երջանիկ, որպէս մեր հայրենիքում.— Մի իմաստուն ա-
սած է, որ ոչ մի մարդու կարելի չէ մահուց յառաջ երջանիկ ասել:

LXVIII. Անդիր սերակի բառեր և առաջարկութիւնք վասն
Թարգմանութեան:

приводить—привести, բերել, ածել
подъѣзжать—подъѣхать, մտնելու
կառքով
перезъжать—перезъхать, անցանել
կառքով, ձիով
перезъхать въ бродѣ, ձիով անցա-
նել գետի հունից
обращаться—обратиться (къ кому)
դառնալ դէպ ի մի ոք
опрокидываться—опрокинуться. դէպ
ի վայր շրջուիլ
пугаться—испугаться (чего?) անա-
բեկ լինիլ
ваходиться (անկաս.) գտնուիլ

Борисъ , Բորիս
богомолье. երկրպագութիւն, պաշտօն
ѣздить на богомолье ուխտ դնալ մի
սուրբ տեղ, մի վանք և այլն,
ընդցանելու այն տեղ իւր
ջերմեռանդութիւնը.
содроганіе , սարսափ
приговоръ , դատակնիք մահու
кабинетъ , առաձնասենեակ
расположеніе духа, տրամադրութիւն հո-
գու, սրտի
лѣвица , կոչս ազջիկ, ազնուական
կնամարդ

Петръ Великій преодолѣваетъ свою боязнь.

Разсказываютъ, что царица Наталія Корііловна ѣздила съ нимъ (Пет-
ромъ) на богомолье, когда ему было года четыре, и при переѣздѣ черезъ ка-
кой то ручей карета царицы едва не опрокинулась. Петръ спалъ на рукахъ
матери, проснулся отъ ей крика и такъ испугался воды, наполнившей карету,
что съ тѣхъ поръ видъ рѣки приводилъ его въ небольшое содроганіе. Бнязь
Борисъ Алексѣевичъ Голлицынъ принудилъ царя побѣдѣти сію слабость, когда
было ему уже лѣтъ четырнадцать. Гуляя съ нимъ верхомъ въ полѣ, неожй-
данно подѣхалъ Голлицынъ къ рѣкѣ и переѣхалъ черезъ неё въ бродѣ. Спут-
ники царя постѣдовали за Голлицынымъ и потомъ начали кунаться. Насмѣшки
ихъ заставили Петра преодолѣти свою рѳобость, и онъ пустился на лошадѣ
черезъ рѣку. Преодоливши однажды слабость свою, онъ не остановился на томъ
и вскорѣ сдѣлался также безстрашенъ на водѣ, какъ на землѣ.

(Н. Полевой)

Կայսերու Հի կատարինէի մեծի զգուշութիւնը.

Կայսերուհի Կատարինէի մեծի զգուշութեան և մարդասիրութեան մա-
սին մի մարդու ճակատագիրը վճռելու միջոցին, պատմումնն մեզ այս օրի-
նակու. Նրբ որ կայսերուհին միանգամ ծայրէ ծայր ընթերցած էր մի քանի
թուղթեր, կամեցաւ արդէն զոցանից մինը ստորագրել, և անձ յանկարծ
դադարեցաւ (останов.), փոքր ինչ մտածեց, թուղթը դրեց սեղանի պահա-

Ծանօթ. 1. Ուրեմն նախադրութիւնքը ուս լեզվում փոփոխումն ոչ թէ միայն բայի իմաստը, այլև հայեցումը: Գործ են առհասարակ յետադարս

- в—, դէպ ի ներս
- до—, մինչև ի (այս ինչ տեղ, ժամանակ և այլն)
- за—, տալիս է Ռուսաց բայերին զանազան իմաստ, զոր օր. սկսանողական, փակողական, լրագործական և այլն.
- из—, (ис—), դէպ ի դուրս, դէպ ի արտաքս.
- над—, ի վերայ
- о—(об—, обо), շուրջ, շուրջանակի
- от—, ի բաց—
- по—, (տես ներքեւում)
- под—, ի ներքոյ—
- пред—, առաջ—
- при—, մօտ, առ
- про—, ընդ մէջ—միջով
- с —, վերեկից դէպ ի ստոր, ստորից դէպ ի վեր
- у —, ի բաց—

Սոցա կարգին պատկանումն անբաժանելի նախադրութիւնքս

- вз—կամ воз—(вс—կամ вос—), դէպ ի վեր—
- вы—, դէպ ի դուրս—դուրս
- низ—(нис—), դէպ ի ստոր, դէպ ի խոնարհ
- пере—, յայնկոյս, դէպ ի այն կողմ—
- раз—(рас—), նշանակումէ ցրվումն, մասնատութիւն
- вы կատարեալ հայեցումով մէջ ունի միշտ չեշտ, զոր օր. вы-жать, выдержать.
- за, ինչպէս ասուցաւ վերևում, աւելի յաճախ նշանակումէ գործողութիւնը որպէս «չանդա՞ն միայն (տես ծան. Համար LXI). նոյն պաշտօնը լցուցանումն նոյնպէս по և воз. զոր օր. поб-хать, возжелать (սկսանել կրթալ ձիով, ցանկանալ). по ակնարկումէ շատ անգամ, թէ գործողութիւնը տևումէ փոքր ինչ ժամանակ, զոր օր. поговорить сь друзьями, փոքր ինչ խօսել բարեկամների հետ (համար. § 24. 1. ծան. 1.). նոյնը նշանակումէ подо ի մէջ բայիս подождать (փոքր ինչ սպասել).

Առանց արմատական բայի իմաստը էապէս փոփոխելու,

գործողութիւնը իրրև կատարեալ նշանակումն за—, на—, с—, у—, вы—, из— (ис—) և ամենից առաւել по. զոր օր.

- вредить, վնասել, կատար. повредить
- клеить, դրոշմել, ,, заклеить
- կնիք դնել
- писать, գրել ,, написать, աւարտագրել
- дѣлать, գործել ,, сдѣлать
- красть, գողանալ ,, украсть
- сунуть, ցամաքեցնել ,, вкунуть
- портить, աւերել ,, испортить.

Երբեմն ընդունումն բայերը կրկու նախադրութիւնք անգամ, զոր օր. повижистить, փոքր ինչ մաքրել, սրբել. поприжать, փոքր ինչ սեղմել. դէպ ի ինքն. происходить, դէպ ի դուրս կրթալ, յառաջանալ, բղխիլ.

Ծանօթ. 2. Նախադրութիւնս безъ (առանց, բայց բայերի մէջ ամենին համեմատ հայկական բացասականին «և») չէ փոփոխում բայի հայեցումը. զոր օրին. славить (անկատ.) փառաւորել, պատուել, безславить, անպատուել, անարգել. դորա հակառակ обезславить, վատահամբաւել, է զարձեւալ կատարեալ.—Այս կարգիս պատկանումն այլ ևս յետագայ բայքս, որ թէպէտ և բազազրած են սկզբնական ձևից և նախադրութիւնից, սակայն պատկանումն «չ»-ապ հայեցումովն և պաշտօնաբէ են.

зависѣть, կախիլ, կախ լինել	}	предстоять, առաջիկայ լինել
надлежать, պարտ լինել		предвидѣть, նախատեսանել
наследовать, ժառանգել		принадлежать, պատկանիլ
преслѣдовать, զհետ պնդիլ		провидѣть, նախատեսանել
прилежать, մօտակայ լինել		содержать, բովանդակել
отстоять, հեռակայ լինել		сожалѣть, ցաւակցիլ
подлежать, ներքոյ լինել		состоять, բաղկանալ.

Այլև նախադրութեամբ բազազրած բայերը չէ պիտոյ շիտթիլ այնպիսիների հետ, որ ըզխտումն նախադրութեամբ կազմած գոյականից, զոր օր. разумѣть (հասկանալ) բառիցս разумъ (բանականութիւն). сѣбѣститься (խզճտիլ, խիզ լինել), բառիցս сѣбѣсть (խիզճ): Այս բայերը, եթէ չէ նոցա յառաջընթաց որ և իցէ նախադրութիւն, պատկանումն «չ»-ապ հայեցումովն կարգին:

Ծանօթ. 3. Բազաձայնով վերջաւորուած նախադրութիւնքը սովորաբար

ընդունումն տառն օ, երբ նորա կապակցվումն այնպիսի բայական ձևի, որ սկսանում է երկու բաղաձայնով. դոր օրին. օտո-
 брать (իրաց առնուլ, խլել) избрѣсти (նորապործել):—Վասն
 կապակցութեան բայերիս ять և ыдти սես վերևում § 53. 6
 ծան. և § 55. ր. ծան. Արդէն յիշած է յիզափոխութիւնը 3
 ատուի զէպ ի ց ի մէջ նախամանրիկներիս воз (вз) из, приз,
 раз (ա. ծան. Համար XLVII.)

LXIX. Անգիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն
 թարգմանութեան.

показывать — показати, ցուցանել	вельможѣ, մեծատուն, աւագանի
являться, явиться, երևիլ, յայտնուիլ	вѣля, կամք
бросать — бросить ի բայ զինել	забота, հոգ, խնամածութիւն
доставлять — доставить, հասուցանել	товарѣ, վաճառք
прошлаго, անցեալք	прошлое, անցեալք
надѣяться — понадѣяться, յուսալ	на дому, զէպ ի տուն
кровь пускати (— стнѣти), երակ հա-	безплодный, անօգուտ
սանել	славный, փառաւոր.

(I.) Бросимъ заботы и будемъ надѣяться на Бога! — Дѣлайте го, что
 вамъ долге велѣтъ! — Не доставъ намъ купецъ товаромъ на-домѣ, никто бы не
 дѣмалъ купить ихъ. — Явившисѣ къ больному, дѣваръ пустилъ ему кровь. — Слав-
 ный вождь палъ, съ нимъ легло и храброе войско его. — Прощайте другъ-другу,
 и Богъ вамъ проститъ! Прощлаго не воротиши! — Не бросайте дѣла, не кончав-
 ши его. — У стариковъ волосы сѣдѣють и падаютъ съ головы.

Պատե՛հ միջոց տուցէք այդ մարդուն ցոյց տալու իւր ճարտարու-
 թիւնը. — Երկաթի վաճառքը գնոււմն մեր խանութներում շատ արժան. —
 Տղայք, բնոյ թողեցէք անօգուտ պարսպմանքը և կանգնեցէք այս սեղ. —
 Ոչ որ կարող է խլել մեզանից յոյսը. — Թագաւորի հետ միասին կ' երևի
 և նորա աւագանին:

Բաղդասութեան կանոն. Պայմանական առաջարկութիւնների մէջ
 (въ условныхъ предложеніяхъ) асоснрѣнում, որպէս և հայերնում ստորա-
 բար, դրվումէ միշտ ապասնի, դոր օրին. երբ որ արեգակը կը ծագէ, յառաջ
 կը տանենք մեր ճանապարհորդութիւնը, կակъ սкоро взойдетъ сѣднице, мы
 будемъ продолжать нашъ путь.

եթէ դուք չէք գնելու վաճառքը, ապա և մեր չենք գնելու զայնս. —
 Թող յուսանք, թէ Աստուած կ'օրհնէ բժշկի աշխատութիւնը. — Հպարտ
 կազնին վայր կ'ընկնի, երբ որ աշունը կ'երևի և մրրիկները կը սկսանին աղ-
 մկել. — Ով որ իւր արտերին տեղիք (կամք) կը ապ, կը խլէ իւրեանից իւր
 յատուկ բաղդաւորութիւնը:

LXX. Անգիր սերտելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն
 թարգմանութեան.

снѣшнѣтъ, երազել, շտապիլ	безпокоднѣтъся — обезпокоднѣтъся, ան-
трепетати, դողալ	հանգստանալ, անհանգիստ
давнѣтъ — задавнѣтъ, խեղդել	լինել
мѣчитъ (до-смерти) — замѣчитъ, առ ի	беречься, զգուշանալ
մահ տանջել	рука, ձեռն, բազուկ
понадѣяться — понастѣся, ընկնիլ	краса, գեղեցկութիւն, զարդ
представляться — представнѣтъся, յան-	окрѣсность, շրջակայք
դիման լինել, պատկերանալ	состояніе, վիճակ
восходить — взойдти, բարձրանալ,	сомнѣніе, երկմտութիւն
ծագիլ	сейчасъ, այս րոպէիս, այն րոպէիս
перемѣняться — перемѣннѣтъся, փոխ-	едва, հազիւ թէ
ուիլ	то — то, երբմն, իսկ երբմն
исполнѣтъ — исполнитъ, լցուցանել,	развѣ, (իրրև հարց.) մի թէ
կատարել	(իրրև շողի.) եթէ ոչ.

(II, III.) Мальчики часто преслѣдуютъ несчастныхъ бабочекъ и мѣчатъ ихъ
 до-смерти. — Понадѣсь онъ разбѣйникамъ въ руки, онъ бы замѣчили его. — Развѣ вы
 ещё не предвидите бѣды? — Счастіе часто зависитъ отъ насъ самихъ. — путеше-
 ственники взойли на гору, откуда имъ представились окрѣсности во всей красѣ
 своей. — Многіе люди, какъ скоро они увидятъ какую-нибудь рѣдкую вещь, тотчасъ
 хотѣтъ имѣтъ её. — Сильные враги ненавидятъ и преслѣдуютъ васъ. — Вѣсьма
 сожалѣю, что теперь я не въ состояніи исполнить просьбу вашу. — Всякому
 человеку предстоитъ много опасностей. — Москва отстоитъ отъ С. Петербурга на
 86²/₇ миль. — Нѣмецкая мѣля содѣржитъ въ себѣ семь рѣскихъ вѣрстѣ.

Անհանգիստ մի լինիք, ևս իսկոյն կը կատարեմ ձեր խնդիրը. — Եթէ
 մեր շտապիլը զէպ ի օղնութիւն (на հոյց. խնդրով) ապա կը սխալանի ան-
 բաղդութիւն. — Ինչ մարդու արջը հանդիպումէ անատու մէջ, խեղդումէ զնա.

վան որոյ զգուշացէք.— Մի թէ չզիտէք որ ապագայն միշտ աւելի լաւ կողմից պատկերանում մեզ.— Մեր սիրտը սկսաւ դողալ ուրախութենից.— Ոչինչ տարակուսի ներքոյ չէ, որ, եթէ հողմը փոխուեցաւ, և բոլոր վտանգները կը չքանան.— Արեգակը ծագելով և աճալ թռչունքը սկսանում են երգել.— Հնձիր, ինչ որ սերմանած ես,

§ 57 Վան բազմանգամեան և ընդհանրական հայեցումովն.

I. Ածանցեալ (երկրորդական) բայածերքը (ивать, ввать և այլն, վերջաւորութեամբ) արգանքն գործ են անում և պարզապէս, այսինքն առանց նախադրութեան, բայց շարժման, և այդ, անշեւ ժամանակում միայն, նշանակելով մի գործողութիւն, որ վաղուց անցած ժամանակում սովոր էր կրկնուելը որ. я крикивалъ (բայիցս кричалъ), ես մի ժամանակ սովոր էի աղաղակել: Ուտի այդպիսի բայական ձևերը ասում են բայեր բազմանգամեան հայեցումով (глаголы многократнаго вида). *)

Մանօթ. Բազմանգամեան հայեցումով պարտ էր յատկապէս համարուիլ իրրե երրորդ զլիսուսը ձևը հայեցումով մի գործողութեան վերայ, որովհետեւ նա այդ գործողութիւնը առաջի էր դնում իւր ամենընդարձակ մտքով, այսինքն, ոչ թէ միայն իրրե պատահած, այլ նոյն և շարժման պատահած. և այդ իմաստը կորուսանում է այն ժամանակ, երբ նորա վերջաւորութիւնը կրճատվում է (крикивалъ—кричалъ), կամ թէ յաւելանում է նորա վերայ նախադրութիւնը, **) крикивалъ, перекрикивалъ, սակայն որովհետեւ այս բազմանգամեան հայեցումով, ինչպէս յիշուեցաւ արդէն, սակաւ միայն (չառ բայերի մէջ ամենեւին ոչ) հանդիպում է, այդ ես անցեալ ժամանակում, բայց սովորաբար դորա փոխարէն գործ է անում մի կամ միւս անկատար հայեցումով, մտերայնեղովу часто, нѣсколько разъ և այլն, կամ թէ և առանց դոցա, վանն որոյ մեր համարում ենք այդ հայեցումով, նորա գործնական

*) Ոմանց ֆերականների մէջ ասում են այդ և յաճախական (учащающаго вида).

**) Արեւին նախադրութիւնը այս տեղ ներգործում է նոյնպէս սահմանափակողապէս, ինչպէս պարզ անկատար հայեցումների մէջ, իրելով սոցանից տեսողական և կրկնական գործողութեան իմաստը:

կիրառութեան մասին, իրրե երրորդական ձև բայերի: Բազմանգամեան հայեցումով անցնողութեան եղանակը կարելի է տեսանել աճալ յետագայիցս.

- I. Բազմանգամեան բայերի մէջ
  - ա, ать, ять, ить, ѣть, оть վերջաւորութիւնքը փոխվում են
    - դէպ ի ывать, ввать. զոր որ.
      - писать—писывать
      - валить—валивать
      - варить—варивать
      - глядѣть—глядывать.

Սակայն գրուել է այս տեղ, որ

1. Բայեր, որ նախադրելով վանկում ունին անշեւ օ, յեղափոխում են այս օ տառն դէպ ի ա (չեղափոխ): զոր որ.
  - сосать—сасывать
  - колоть—калывать
  - говорить—говаривать.
2. Մեծագոյն մասն բայերի ать վերջաւորութեամբ նախընթաց շնորհական ձայնով, ընդունում է արմատական տառքս г, к, х, сѣ յառաջ քան վերջաւորութիւնն ывать. զոր որին.
  - дрожать—дрогивать
  - кричать—крикивать
  - слышать—(слыхать) слышивать
  - инищать—инскивать.
3. Բայեր ить վերջաւորութեամբ, ուր յառաջընթաց են փոփոխական բաղաձայնք (§ 51. 1. 3, դ.), որ 1 դիմում ներկայի ընդունում են շնորհական ձայն, պահպանում են զայդ և ывать վերջաւորութեան առաջն, զոր որին.
  - водить (ներկայ вожу)—важивать
  - носить (ներկայ ношу)—нашивать
  - плакать (ներկայ плачу)—плачивать.

Նոյնպէս և ывать վերջաւորութենից յառաջ պահվում է տառս з, որ ать և ить վերջաւորութեամբ բայերը ընդունում են ներկայի 1 դիմում (տ. § 51. I. բ. և 3, բ.) զոր որին.

- дремать—дремливать
- кормить—кармливать.

Այս կանոններից խոտորվում են քանի մի բայեր ить վերջաւորութեամբ, որ փոխանակ ывать ընդունում են վերջաւորութիւնքս

ять, ать (*լառաջրնթաց շողական ձայնով*) և այդ լինումէ մա- նասանդ նախադրութեամբ բարդութիւնների մէջ. զոր օրին.

- дарить—дарять (*օдарять, պարգևատրել*)
- кушать—кушать (*вкушать, ճաշակել*)
- новить—новлять (*обновлять, նորոգել*).

Իսկ իրրն բացառութիւնք կան

- хромать (*կաղալ*)—храмывать
- щипать (*կտտել*)—щипывать
- двигать (*շարժել*)—двигивать—և двигать
- рѣзать (*կտրել*)—рѣзывать—և рѣзать
- черпать (*ճանել*)—черпать
- сыпать (*ճսսել, ցանել*)—сыпать.

Այլն ունին

- сѣять (*սերմանել*)—сѣвать
- сидѣть (*նստիլ*)—сидывать
- книгѣть (*կնալ*)—книгать
- велѣть (*հրամայել, պատուիրել*)—велѣвать
- слабѣть (*թուլանալ*)—слабѣвать
- терпѣть (*ճամբրել, կրել*)—терпѣвать
- горѣть (*վառիլ*)—горать (гарать),

բ. բազմալանկ (*փոխանցական*) բայերը нуть վերջաւորութեամբ, յեղափոխումն нуть դէպ ի ատ, իսկ վերջացածքը ерѣть ունին րատ. զոր օր.

- мерзнуть (*սառչիլ*)—мерзать
- терѣть (*տրորել*)—тирать.

Միայն աննութիւնք ունին

- вѣдѣть (*ճտատիլ*)—вѣдять
- нахнѣть (*ճոտ բուրել*)—нахивать
- тягнѣть (*բարշել*)—тягивать
- тонѣть (*լինկզմիլ*)—тонать
- сѣхнѣть (*ցամաքիլ*)—сыхать.

II. Միալանկերը

ա. վերջաւորութեամբ нть, ыть, ѣть յեղափոխումն ть դէ պ ի ատ. զոր օրին,

- бить—бивать
- рыть—рывать
- грѣть—грѣвать.

նոյնպէս дуть ունի дувать. զորա ճակատակ

- гнуть (*թկրել*)—гнуть
- мкнуть (*փակել*)—мыкать.

Երկրորդ լծորդութեամբ պատկանաւոր բայերը льстить, мстить, чтить ունին льщать, мщать, читать.

բ. միալանկերը ատ վերջաւորութեամբ նախընթաց էրէր բազմալանկերով, բաժանումն զգոսա և կամ ы տառով. զոր օրին.

- братъ—бирать
- ждать—ждать
- спать—спнать
- слать—слать

բայց знать ունի звать.

դ. միալանկերը, որ ներկայում ունին му, ну, յեղափոխումն у դէպ ի ատ. у տառի առաջն զրած երկու բազմալանկեր նոյնպէս բաժանվումն և ով. զոր օրին.

- жать (*ներկայ жму*)—жимать
- пять (*ներկայ пну*)—пинать.

III. Բայերը зть, сть, ть, чь վերջաւորութեամբ, փոխումն ներկայ վերջաւորութիւնք у դէպ ի ատ, զոր օրին.

- грѣзть (*ներկայ грѣзѹ*)—грѣзать
- гребть (*ներկայ гребѹ*)—гребать
- течь (*ներկայ текѹ*)—текать
- берець (*ներկայ берегѹ*)—берегать.

Բացառութիւնք են

- жечь—жигать
- честь—читать
- клясть—клядывать
- красть—крадывать
- клясть—клинать
- ѣсть—ѣдять.

II. Բազմանգաման ճայեցուածին ներհակ է բազմանգամ կամ միանգաման ճայեցուածը (мгновенный կամ однократный видь), որ վերջանումէ нуть և նշանակումէ մի գործողութիւն որ մի րոպէում, մի ակնթարթում կատարվումէ. զոր օրին. крикнуть, ձայն բարձրացնել. блеснуть (*բալիցս блестѣть, блистать փայլիլ*) ի վեր փայլիլ.— ինչպէս կատարեալ գործողութիւնը, նոյնպէս և րոպէականքը չունին ներկայ, այլ միայն անցեալը (крикнулъ, блеснулъ) և ապառնին (крикну, блесну).

Մանօթ. 1. Բոսկէական ձեր կարող չէ անանցուիլ ամենայն բայից, այլ լոկ այնպիսիներից, որ նշանակումն մի գործողութիւնն, որ ոչ միայն անողական է, այլ և մի ակնթարթի մէջ կարող է լցուցանուիլ, ինչպէս զոր օրին. ըստ մեծի մասին հանդիպումէ բնական և լինել գործողութիւններն մէջ (խեթկել, կոծել, աղագակել, վայլիլ և այլն. նա կազմվումէ, բայի արմատի վերայ յաւելացնելով վերջաւորութիւնս нуть, ուստի

- толкать (խեթկել) — толкнѹть
- кричать (արմատ, крик) — крикнѹть (աղաղակ բառնալ).
- дрожать (արմատ, дрог) — дрогнуѹть (զողի մէջ ընկնիլ)
- гребсти (արմատ, греб) — гребнѹть (նաւը թիալարել).
- Բայերը ать և ьтъ վերջաւորութեամբ յառաջընթաց և, т առեկող, յիզափոխումն այս վերջաւորութիւնը դէպ ի нуть, ուր սովորաբար արտաքսվումէ և, т. զոր օրին.
- кидѹть (ձգել) — кинѹть (ձգումն առնել)
- глядѹть (նայիլ) — глянѹть (հայեացք ձգել)
- свистѹть (սուլիլ) — свѣснѹть (սուլումն ասնել)
- вертѹть (չրջել) — вернѹть (մի անգամ արագ շրջել).

Նաև двѣгать (շարժել) ունի двѣнѹть (տեղից շարժել)
 трѣгать (շօշափել) трѣнѹть (մի բան շարժել)
 плескѹть (ձփձփեցնել ջուրը) — плеснѹть (մի անգամ ձփձփանք յարուցանել ջրի մէջ).
 прыскѹть (ցայտել) — прыснѹть (ցայտել մի բանի վերայ).
 тѣскѹть (սեղմել, տպել) — тѣснѹть (միանգամ սեղմել).
 վերջաւորումաձրը овать, евать յիզափոխումն ներկայի վերջաւորութիւնը ю դէպ ի нуть, զոր օրին.
 совѹть (ներս կոխել) — сѹнѹть (միանգամ ներս կոխել)
 клеѹть (կոպել) — клѣнѹть (մի անգամ կոպահարել)

Նաև дѹть (փչել) ունի дѹнѹть (մի անգամ փչել).
 Բաց ի սոցանից բոսկէական ձեր կազմվումն բայիցս
 кѹшлять (հաղալ) — кѹшлинѹть (մի անգամ դէպ ի վեր հաղալ) гремѣть (որոտալ) — грѣнѹть (միանգամ որոտալ)
 жечь (այրել) — жигнѹть (միանգամ վառել)
 рвать (պատառել) — рванѹть (փորք ինչ մօտ ձգել)
 рѣять (արագ հոսիլ) — рѣнѹть (յանկարձ դէպ ի վայր փիթուիլ) трѹсить (վախկոտ լինել) — трухнѹт (յանկարձ կորուսանել սրտի քաջութիւնը)

трясти (ցնցել) — тряхнѹть (փորքիկ ինչ ցնցել)
 тѣкать (մխել, կոխել) — тѣнѹть (հարուած տալ).

Մանօթ. 2. Նախադրութիւնը կապակցուելով բոսկէական բայաձևի հետ, շատ կամ նուազ ազդումէ նորա իմաստի վերայ, բայց երբէք փոխում չէ հայեցումաձր, զոր օր.

- глянѹть — взглянѹть (միանգամ դէպ ի վեր նայիլ)
- крикнѹть — прикрикнѹть (մի անգամ (անաճութեամբ) ձայն տալ մինին)

Մանօթ. 3. Բոսկէական բայաձևքը պիտոյ չէ շփոթել փոխանցական բայերի հետ нуть վերջաւորութեամբ (§ 43, I. 1, ծան.) զոր օր. пѹхнѹть, вѣнѹть. — սորա անցեալ ժամանակի մէջ սովորաբար կրճատվումն (§ 51, II.) և իրրեւ արմատական բայեր պատկանումն անկատար հայեցումաձին. զոյնպէս բայքս мивѹть (մօտից անցանել), обманѹть (խարել), помянѹть (յիշել), вѣнѹть (զուրս քարչել) և այլն, չնն բոսկէականք, այլ սովորական կատարեալ հայեցումաձր բայերիս миновѹть, обманывѹть, помѣнѹть, вѣннмѹть. — Այս բայերի մէջ տնուս և չէ նոյնպէս պատկանում վերջաւորութեանը, այլ արմատին.

LXXI. Անգիր սերտելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

сверкѹть ,	փայլատակել	пѹхнѹть —	распѹхнѹть, ուռչիլ, ի վեր ուռչիլ
блестѣть ,	փայլիլ	мѣлнѣя ,	կայծակն
клинѣть ,	դանչել, ձայն տալ	бѹря ,	մրրիկ
порхѹть ,	սաստառել	спорѣ ,	վէճ
дрожѹть ,	զողզողալ	забѣва ,	զրօտանք
трѣгать ,	շօշափել	пѣсня ,	կրգ
ѣхѹть ,	հառաչել	безпрестѣнно ,	անզազար
кидѹть ,	ձգել	поспѣшно ,	արագութեամբ
срывѹть — сорѣть ,	քաղել	слегкѣ ,	թեթեակի, վեր ի վերոյ
ловѣть — поймѣть	ըմբռնել, ձեռք ձգել	домѣй ,	դէպ ի տուն

однако, բայց, սակայն.

Мы живѣмъ въ городѣ, а родители мой живѣли въ деревнѣ. — Я за уши его дѣрала, только мало. — Пастухи пѣвали весѣлныя пѣсни, ходѣ за стадами своими. — Дѣти хаживали по лугу, срывали цѣткѣ и лѣвливали бабочекъ —

Розійтели бивало клікнутъ ихъ и они тотчасъ бросить свои забавы и поспѣшно побѣгутъ домой. — Ахъ я такдо дня не видывалъ давно! — Вотъ птичка полетѣла на другде древо и зашѣла. — Буря завѣла, загремѣлъ громъ и за- сверкала молнія. — Дрогнули поля, но сердца были покойны. — Не троньте спя- щаго врага! Большой ахнулъ, увидя, что руки распухли. — Приятель къ тебѣ придѣтъ и слегка стукнетъ въ двѣри. — Конецъ собакѣ кости!

Միք յիշումենք թէ որպիսի յօժարութեամբ արևորը իւր մանկութեան վերայ խօսումէր և իւր մանկական տարիների զրօսանքի մասին պատմու- մէր. — Եւ միք ընթերցած ենք մատանք, բայց ոչ այդպիսի նամակներ գրած. — Իմ մանկութեան միջոցին յաճախ կեցած իմ ազարակում, բայց երբէք լսած չեմ այդպիսի մրրկի մասին. — Կոճեցէք դուռը մեղմութեամբ և մի գարթեցրէք ոչ որ. — Գանչիր մշակները դէպ ի առև. — Երբ որոտումէ (որոտը սկսումէ թնդալ) և փայլատակումէ (կայծակը սկսումէ փայլիլ), սկսումէ դողալ չարագործի սիրտը. — Երբ որ փայլատակեցաւ, սկսան իմ եղբայրը աղաղակ բարձրացնել. — Տեսանումէք այն տեղ թրթուրը անզաղար ծաղկից դէպ ի ծաղիկ (сѣ цвѣтка на цвѣтокъ) ոտտասելով. միք երկնր ժամանակ որտումէինք զնա, սակայն չըմբռնեցինք:

§ 58. Յաղագս կրկնակ բայերի *).

I. Կրկնակ բայերը (сугубые глаголы), ուտտի զրեթէ միշտ կարող է ածանցուիլ և բազմանգամեան հայեցուածը, և ինչ ինչ սակաւներից միայն կազմիլ բուլեականը, են սորա.

1, միօրինակ հայեց. 2, բազմօրինակ հայեց. 3, բազմանգամեան հայեց.

блудѣть,	մուտրուիլ	блуждѣть	պակաս է
брести,	թափառիլ	бродить, շրջիլ այս տեղ ու այն տեղ	блуживать
бѣжѣть,	վազիլ	бѣгать	бѣгивать, և бѣгѣть
валить,	զլորել	валить	важивать
везти,	ածել, տանել	возить	важивать
вести,	ածել տանել	водить	важивать (вожѣть, вождѣть)
гнать,	վարել, հալածել	гонять	ганивать
идти,	երթալ, զնալ	ходить	хаживать
кѣтѣть,	զլորել	кѣтѣть	кѣтивать

*). Տես բազդատութեան կանոն, Համար LXIII.

кривѣть,	ճռել	кривлѣть	(кривлявать)
лѣзть,	մաղցիլ	лѣзть (лѣзѣть)	лѣзѣть և лѣживать
летѣть,	թռչիլ	летѣть	лѣтивать
ломить,	ջարգել	ломѣть	ломивать
нести,	կրել	носить	нанивать
плыть,	լողալ	плѣвать	плывѣть
ползти,	սողալ	пѣзѣть	пѣзѣть և пѣзывать
садить,	նստեցնել,	сажѣть	саживать
	տանել		
тащить,	քարշիլով	таскѣть	таскивать
	տանել		
ѣхать,	երթալ ձիով	ѣздить	ѣзжѣть և ѣзживать.

Угоса կարգին համարվումեն զասակից

видѣть,	տեսանել	видѣть	видывать
слышать,	լսել	слыхѣть	слыхивать

որոց երկոցունց ոչ միայն բազմանգամեան, այլև բազմօրինակ հայեցուածը գործածական է անցիալ ժամանակում: Այլև կրկնակ բայերի կարգում զնումեն

блестѣть,	փայլիլ	блестѣть (բուլեակ. блеснѣть)
мѣрить,	չափել	мѣрять (բազմանգամ. мѣрѣть և мѣривать)
свистѣть,	սուլել	свистѣть (բուլեակ. свѣснѣть և свѣстнѣть).

II. Կատարեալ հայեցուածը կրկնակ բայերի մէջ կազմվումէ կապա- կցելով նախադրութիւնը ֆօրմէ: ձևի հետ, զոր օր. ւիճիլ (ի բաց զնալ), при- нести (մօտ բերել): Նախադրութիւնը զուգաւորուելով բազմօրինակ հայեց- ուածի հետ, տալիս է բաղադրեալ անկատար հայեցուածը. զոր օր. ւхо- дить, приносить. Սորանից բացառութիւնը են ծեճѣть, лѣзѣть, плыть, тащить, ѣхать, որոց բազմանգամեան հայեցուածը կապակցվումեն նախադրութեան հետ. զոր օր.

убѣжѣть,	ի բաց փախչիլ	(կատ. ւբѣжѣть)
пролѣзѣть,	միջից սողալով անցանել	(կատ. ւրոլѣзѣть)
переплывѣть,	դէպ ի միւս կողմը	(կատ. ւերеплывѣть)
	անցանել լողալով	
притащить,	մօտեցնել քարշիլով	(կատ. ւրитащить)
	և բերելով	
ւѣзжѣть	ի բաց զնալ	(կատ. ւѣхѣть).

III. Աւշադրութեան արժանի են այլ ևս յետադայ կրկնակ բայերս, որ թող են տալիս անանցումն էր: և արտուել և էր: ան: արտուել հայեցումաների, մի և նոյն նախադրութեամբ.

կատարեալ.	Անկատար.
выбѣжать , դուրս վազել	выбѣгать
выбѣгать , վազելով վատտակից մի բան	выбѣгивать
выйдти , դուրս գնալ	выходить
выходить , գնալով ձեռք բերել մի բան	выхаживать
выѣхать , դուրս երթալ կառքով	выѣзжать
выѣздить , ձիւրնթացութեամբ վատտակից մի բան	выѣзживать
донести , մինչև մի տեղ տանել, հասցանել, աղղ տանել	доносить
доносить , մինչև ի վերջը տանել	донашивать
разнести , այս տեղ և այն տեղ տանել	разносить
разносить , կրկնով լայնացնել, կամ սպառնել մի հանդերձ	разнашивать
загнать , ներս վարել	загонять
загонять , վարելով աւերել (ձի, դրաստ)	заганивать
заѣхать , առ վայր մի երթալ մի մարդու մօտ	заѣзжать
заѣздить , վատտակիցնել մի ձի	заѣзживать
проесть , անցուցանել	проводить
проводить , ճանապարհակից վրնիլ	провождать
свалить , դէպ ի գետին գլորել	сваливать
свалить , թաղիք յորինել	валить և сваливать
притащить , մօտ բերել քարշիւով	притаскивать
притаскать , կրկնով աւերել մի հանդերձ, նման բայիս ւտասկաթ	таскать
уйдти , ի բաց գնալ	уходить
уходить , սպառնել, ոչնչացնել (սամիլ.)	(ухаживать за кѣмъ, խնամք տանել մարդու.)

LXXII. Անգիր սերտելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

приносить—принести, բերել	благоразуміе, խոհմտութիւն
(гнаться—гоняться)—погнаться, գնալ պնդիլ	рана , վէր, վէրք
уходить—уйдти, ի բաց գնալ	ротъ, рта , բերան
уѣзжать—уѣхать, ի բաց երթալ (ձիով)	косточка , կորիզ
выращать—вырастить, ի վեր բուսուցանել (բոյս)	зѣрнышко , հատիկ
бросаться—броситься, յարձակուիլ	жѣртва , զոհ, պատարագ
кусать—укусить, խաճանել	топнѣ , ամբոխ, բաղմութիւն
осматривать—осмотрѣть, նկատել, շուրջ հայելով զննել.	жестокій , խիստ, ահարկու
	подобный , նման
	сладкій , քաղցր
	чтобъ , վասն, առ ի, որպէս զի
	что-за , որպիսի
	вошь , ի բաց գնալ.

Ծանօթ. Շաղկապս чтобъ (чтобы) գործ է անվում լայերի անորոշ եղանակով, ինչպէս և շատ անգամ հայերէնում. կամ թէ զուգադրումէ անցեալ ժամանակի հետ և այնուհետև նշանակումէ զի, որպէս զի, որ:

(I. II.) Жители нашего города ведутъ довольно тихую жизнь.—Что-за вѣщи слуга несётъ къ вамъ?—Куда идѣшь такъ поздно?—Счастье часто бѣжитъ отъ тѣхъ, которые гонятся за нимъ.—Косточки и зѣрнышки мы сажаемъ въ землю и выращиваемъ изъ нихъ деревья, чтобъ они приносили намъ плоды.—Братья мои уѣдутъ на кораблѣ, плывущемъ въ Англію, чтобъ отгуда отпрѣвиться въ Америку.—Время не уходитъ, а улетаетъ; потому безпрестанно пользуйся имъ, чтобъ не сожалѣть послѣ.—Толпы жителей бѣжали изъ огня, полки русскіе шли въ огонь; одни спасли жизнь, другіе несли её на жѣртву.—Я видѣлъ сіе жестокое сраженіе (Бородинское), и ничего подобнаго въ жизни моёй не видѣлъ, ни о чёмъ подобномъ не слыхалъ и едва-ли читывалъ.

Մեծատուն և հարուստ մարդիկ ընթանումն կառքով, իսկ չքաւոր մարդիկ հետիոտաւ.—Ասան նմա, որ խոհոյն գնաց տուն.—Թէ զու փոքրիկ ծառք այդպիսի աշխատութեամբ կ'աճեցնես, նա կը բերէ քիչ շատ պտուղ.—Անս վաղումն և հաշումն շունբըր, բայց նորա չեն խաճանելու.—Չհացէք, բերեցեք (սպլով) վրաւորուածը առ բժիշկը, որպէս զի նա կարո-

զանայ նկատել (քննել) վերքը.—Նա, միտ զնելով նորա խոհականութեանը (при своём благоразумии), զամենելու է ամենալու հնարները.—Անդ, ուր չկան կամուրջներ, անցանումնն գետի հունով.—Առ ի բարեք մեռանելու, պիտոյ է բարեք կեալ.—Մեր ունիւք մի բերան և երկու ականջ, որպէս զի առաւել լսէինք. քան թէ խօսէինք:

Մանօթ. Անցեալ ժամանակը բայիս „пойти“ пошѣль (пошла, пошлѣ) երբեմն հասարակ խօսակցութեան մէջ գործ է անվում Հրամայականի խորհրդով, համեմատ խօսքիս. զնա, հեռացիր, ի բաց, դէպ ի յառաջ. „пошѣль-же, торонись!“ (Грибоѣд.) զնա, շտապիր. — Пошли, пошли! не время! (Гог.) ի բաց զնացէք, ժամանակ չէ. — Միայն չէ պիտոյ այս մարով գործ դրած „пошѣль“ չփոթել այն „пошѣль“ ձևի հետ, որ իւր իսկական իմաստին մօտ լինելով, բացայայտում է թէ բանը „սկսաւ“, զոր օր. пошла такъа погѣха, что мы свѣту Божьего не взвидѣли (Заг.), սկսաւ մի այնպիսի զուարճութիւն, որ մեր այլ ևս չտեսնք ցերեկի լոյսը:

Пошла вонъ! сказаѣтъ хозяйниъ, взглянувъ на собаку.—Мнѣ помочи твоѣй не надо (=не надобно, не нужно), пошѣль отсюда! Мальчикъ испугался, и пошѣль кричаѣтъ.—Пошли у нихъ споры, кому и какъ сидѣтъ.

LXXIII. Անդիր սերտելի բառեր և առաջարկութիւնք վան թարգմանութեան.

вооружать—вооружить, զինուորել	встрѣчать—встрѣтить, հանդէպ զնալ ընդունել	вопечѣние , հոգարարձութիւն.
встрѣчаться—встрѣтиться (կատար. և' повстрѣчаться) հանդիպիլ, պատահիլ	заживать—закить, բժշկուիլ (վերքի.)	խѣвъ , ախա.
отставка, հրաժեշտ ծառայութենից	отставка, հրաժեշտ ծառայութենից	лѣкарство , բժշկական դեղ
вѣйдти въ отставку, հրաժարիլ ծառայութենից	вѣйдти ,	ласковый , քաղցր, սիրուն
начальство , մեծաւորք	прѣтвѣ ,	во-время , իւր ժամանակին, պատեհ միջոցում
	лишь ,	вѣдь , սէ ապաքէն
	отколѣ (откуда) ուստի.	прѣтвѣ , ընդդէմ
		лишь , միայն, լակ

(III.) По платью встрѣчаютъ, а по уму провожаютъ.—Не рѣдко встрѣчаются намъ такіе люди, котѣрые, имѣя слишкомъ много впечѣнія о своёмъ

здоровьѣ, проводятъ почти всю жизнь свою въ страхѣ, чтобъ не сдѣлаться больными.—Вы забѣживаете и заганиваете чужихъ лошадей.—Пастухи загоняютъ своихъ овецъ въ хлѣва.—Съ трудомъ онъ выходилъ себѣ хорѣшенькое мѣсто, но вскорѣ обстоятельство принудили его вѣйдти въ отставку.—Какъ скоро заживутъ раны, забѣжайте къ намъ въ деревню, чтобъ провести съ нами лѣто.—Лѣкари наши доносятъ начальству о своихъ больныхъ.—Слуги часто должны различивать сапоги своихъ господъ, и обыкновенно донашиваютъ ихъ платья.

Лучшее лѣкарство отъ скуки—рабѣта.—Къ чему намъ богатства? умрѣмъ, вѣдь всё оставимъ!

„Отколѣ умная бредѣшь ты голова?“

Лисица, встрѣтятся съ Осломъ, его спросила.

—„Сейчасъ лишь ото льва.“

Երբ որ թագաւորը իւր հաւատարիմ հպատակքը զինուորած էր, հակատեցաւ թշնամու հետ (Հայց.) իւր տէրութեան սահմաններէ մօտ (y).—Մի քաղցրատիրտ ամուսնաւոր ընդունում է իւր հիւրքը զբան մօտ (y) և ճանապարհակցում է նոցա մինչև այն.—Ժրաջան աշակերտքը միշտ իւր ժամանակին գալիս են դպրոցը և անցուցանումնն այն տեղ իւրեանց ժամանակը յօժարութեամբ նստած գրքերի մօտ (за книгами).—Մեղանում ման են գալիս աներում (по тарак. խնդրով) ամենայն տեսակ մարդիկ և այս տեղ ու այն տեղ ամուսնն զանազան իրեր.—Հողմերը ձեր երգասացութիւնքը կը հասուցանեն մինչև ցմեղ.—Ես չեմ տուած քեզ իմ հանդերձքը, որ դու զնոսա կրելով մաշեա.—Ոմանք պարտններ սիրումնն այնպէս արագ արշաւել ձրով, որ իւրեանց զեղեցիկ ձիանքը այդ տեղ (при этомъ) աւերումնն վարելով.—Դուք ըստ բաւականին վաղեցիք, բայց վաղելով ոչինչ ձեռք չբերեցիք.

LXXIV. Անդիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վան թարգմանութեան.

глядѣть , նայել	тогѣ и гляди ,	малою , փոքրիկ, երկատարդ
жужжать , բզբզիլ	попада , ինայութիւն	милой , քաղցրիկ, սիրելի
платишь, я, սպեղանի	шканъ , պահարան	трусливый, վախկտ
сударь , իմ տէր (խօսքի մէջ)		зѣирный, եթերական
		не мудрено, զարմանալի չէ
		то—то , երբեմն, երբեմն
		эй , այ.

Բաղդաստութեան կանոն. Բայամակրայր (Дѣбрачѣстіе), որ միշտ պարտ է վերաբերուիլ զէպ ի զլիաւոր առաջարկութեան ենթակայն, որոյ հետ կապակցած է նա (տես կան. բաղդաստութեան, Համար LIII.), գրվում է ներկայով, երբ գործողութիւնքը զլիաւոր և երկրորդական առաջարկութիւնների մէջ համաժամանակեայ (одновременны) են. անցեալ ժամանակով, ուր նորա չեն համաժմայր. զոր օրին. что это значить? спросилъ я у проводника, остановилъ (բայամակ. անցեալ) и слушалъ (բայամակ. ներկայ). Ինչ կամի լինել այդ, հարցրեցի ուղեցուցից, զազարած լինելով և լսելով:

Бабочка и Муха.

Зѣйрная, хорѣшенькая бабочка, беззаботно порхая съ цвѣтка на цвѣтокъ, повстрѣчалась однажды съ Мухой и сказала ей; „Ахъ, сестра, ты очень несчастлива. Знаешь-ли, какъ люди тебѣ ненавидятъ? И не мудрено. Зачѣмъ ты вооружаешь ихъ противъ себя, безпрестанно то кусая ихъ, то жуужая имъ въ уши? Тогда и гляди, что понадеешься въ ихъ руки, и тогда ужъ не ожидай себѣ пощады!“ — „Что же дѣлать, мой милан!“ отвѣчала Муха: „но берегись — вѣдь и твой дѣля не лучше моей. Меня они задѣваютъ для своей защиты, а тебѣ замучать для забавы.“

(Никитенко)

Մի շատ հարուստ մարդ, որ փոքր ինչ վիրաւորած էր իւր բազուկը, հրամայեց շտապով գանչել մի բժիշկ և խնդրեց նորանից ամենայն հնարներ գործ զնել, որպէս զի վէրը վտանգաւոր չդառնար:—Այ սղայ, ձայն տուց բժիշկը, դարձուցանելով զէմբը զէպ ի մանուկը, որ առած էր իւր հետ. վազիր չուտով զէպ ի առն և բեր ինձ սպիղանին որ զրած է պահարանի մէջ. բայց շտապիր, որ խկոյն դարձեալ լինիս այս տեղ:—,Մի թէ վէրը այդպէս վտանգաւոր է, հարցրեց ազգականը, ահ ու զոգով (սօ գործ. հուսվով) հառաչելով. „Ո՛չ, պարոն, պատասխանեց բժիշկը. „այլ ես երկիրդ ունիմ, մի գուցէ, եթէ չշտապի մանուկը, վէրը փակուելով բժշկուի, յառաջ քան թէ նա վերադարձած էր.“

§ 59. Լրացուցիչ գիտելիք թէ ինչպէս պիտոյ էր որոշել միմեանցից երկուքին հայեցուածքը մի և նոյն գործողութեան.

1. Եթէ մի բայ անկատար հայեցուածով, պիտի նշանակէր մի գործողութիւն, որ հաւասարատեսակ էր մի բայի կատարեալ հայեցուածով, այնուհետ երկուքինը պիտի գործարարէ մի արժարի. և եթէ գոչա բարդ բայեր են, ապապարտ են կապակցուիլ մի և նոյն նախորդութեան հետ. զոր օրին.

անկատար.	կատարեալ.
дѣлать, գործել	сдѣлать
портить, աւերել	испортить
выписывать, գրել և լսելով տալ	выписать.

Իբրև բացառութիւն պիտի լին այս տեղ

անկատար.	կատարեալ.
бить, զարկել	удариť (շտակապէս, հարուած հասուցանել)

братъ, առնուլ	взять
говорить, ասել, խօսել	сказать
класть, դնել	положить
ловить, որսալ	поймать, ըմբռնել.

Այլև	докладывать իմաց տալ,	доложить
	յայտ առնել	
закладывать, լծել	заложить և այլն.	

2. Ոչ սակաւ անդամ պատահում է, որ բաց իրողական հայեցուածից կարող չէ ոչինչ այլ ձև ածանցուիլ կատարեալ գործողութեան համար, զոր օրին.

անկատար.	կատարեալ
тронуть, շարժել	тронуть
улыбаться, ժպտիլ	улыбнуться.

3. Մի քանի բայերի մէջ երկուքին հայեցուածքը, ինչ ինչ եղանակներում որոշվում են միմեանցից շեշտով միայն, և այս պատահում է

ա, նախադրութեամբ բարդած բայական ձևերի մէջ բայիցս знавать, որ ներքին մէջ ունին շեշտը վերջին վանկի վերայ, մինչդհ, «գործ» ժամանակում կատարեալ հայեցուածով, նախապիք վանկի վերայ է դրվում. զոր օրին.

անկատար.	կատարեալ
признавать, խոստովանիլ,	признать, Ապահանի—
ներկայ—признаю,	признаю, емь, етъ
емь, етъ	
узнавать, ճանաչել, ներկայ—	узнать, Ապահանի—
узнаю, емь, етъ	узнаю, емь, етъ

բ. մի քանի բաղմալանկ բայերի մէջ վերջաւորութեամբ ать, որ երկրորդական (բաղմանդամեան) ձևերը ածանցում են փոխադրելով շեշտը առաջին վանկից վերջին վանկի վերայ, զոր օրին.

Ջախել.—Արդ, սկսէք կտրատել երկաթի թերթերը.—Չգիտեմ, արդեօք մեր շինականքը կարող են իւրեանց դաշտերը ցանկապատել կանաչարոյս տունկերով.—Կապիկները շատ անգամ ժողովուրդին մեծ բազմութեամբ, մօտե նուամեն մարդերի բնակարաններին և երբ որ նոցա այգիների և դաշտերի մէջ դողութիւն էին արած, հեռանումնն դէպ ի իւրեանց անտառները. այս պատճառով հալածումնն զնոսա ամենայն կերպով, ըմբռնումնն զնոսա և սպանումնն.—Շատ անգամ նոքա քաջութեամբ պաշտպանումնն իւրեանց անձը, զարկումնն իւրեանց թշնամիքը մեծ մեծ գաւազաններով և ծառերի ոտներով և թափումնն նոցա վերայ քարերի.

§ 60. Վասն կրաւորական ընդունելութեան.

Ներդրական բայերից, բացի ներդրական ընդունելութիւններից, կարելի է ածանցել այլ ևս կրաւորական ընդունելութիւնք (страдательныя причастія), նախ, ներկայ ժամանակի կրաւորական ընդունելութիւն (страдательное причастіе настоящего времени) վերջաւորութեամբս мый (емый, омый, нмый), мая, мое (կրճատ. мъ, ма, мо). զոր օրին.

трѳгаемый, ая, се որ շարժվումէ, շարժելի.

видимый, ая, се տեսնելի, որ տեսնվումէ.

Երկրորդ, անցեալ ժամանակի կրաւորական ընդունելութիւն (страдательное причастіе прошедшаго времени) վերջաւորութեամբս нный (имъ) иная, иное կամ тый, тая, тое (կրճատ. нь, на, но կամ ть. та, то). զոր օրին.

видѳнный, ая, се տեսած, որ տեսած է,

трѳнутый, ая, се շօշափուած, շարժուած, որ շօշափուած, շարժուած է

Ծանօթ. 1. Բարդած բայերից անկատար հայեցուածով, սովորաբար չէ ածանցվում ոչինչ անցել ընդունելութիւն. այլն պարզ ներդրականք շատ, անկատար հայեցուածով, ներում չեն կրաւորական ընդունելութիւնների ածանցումն.— Իսկ անցեալ ժամանակի կրաւորական ընդունելութիւնք առաւելապէս ածանցվումնն բայերից կատարեալ հայեցուածով:

Ծանօթ. 2. Թէ ներդրական և թէ կրաւորական ընդունելութիւնների հետ չէ պիտայ չիօթել յատկութիւն ցուցանող ածականք նոյն վերջաւորութեամբ. զոր օրին, совершенный, կատարեալ. сѳтый յադ. горячій ջերմ, եփուն. настѳщій, յատուկ, сѳщій, իրական, ճշմարիտ.

II. կրաւորական ընդունելութիւնների ածանցումը լինումէ այսպէս.
1. կրաւորական ընդունելութիւնը ներկայ ժամանակի կազմվումէ ներկայի յղմակի առաջին դիմից, վերջաւորութիւնս емъ յեղափոխելով դէպ ի емый, ая, се. имъ դէպ ի нмый, ая, се. Օրինակները տես վերեսւմ Համար I.

Այս կանոնից լինումէ բացառութիւն չէ, зтъ, стъ, тѳ վերջաւորութեամբք բայերի մէջ, որոց ներկայի յանգաւորութիւնը емъ (-- սովորաբար չեչտած) փոխվումէ դէպ ի омый, իսկ եկամուտ չչաձայնը չէ վերջաւորութեամբ բայերի մէջ յեղափոխվումէ դէպ ի սկզբնական կօկորդածայնը. զոր օրին.

бережѳмъ,	կրաւորակ.	ընդունել.	берегѳмый
взечѳмъ	"	"	взекѳмый
ведѳмъ	"	"	ведѳмый
несѳмъ	"	"	несѳмый

Նաև ѳдимъ ունի ѳдѳмый: Այլ և պատկանումնն այս կարգին
ищемъ, կրաւորակ. ընդունել. искѳмый
сосѳмъ, " " " " сосѳмый

Գորա հակառակ дѳижемъ յեղափոխվումէ դէպ ի дѳижимый. իսկ բայերը авать վերջաւորութեամբ բնդունումնն аваемый. զոր օրին.

раздавать (բաշխել, բաժանել)—раздаваемый
признавать (խոստովանել)—признаваемый

Ծանօթ. Բայիցս обитѳть (բնակիլ) որ սովորաբար զործ է անվում իրրև չեզոք ածանցումնն և այնպէս կրաւորական ձևս обитѳемый.

2. Անցեալ ժամանակի կրաւորական ընդունելութիւնը ածանցվումէ ա. բազմաձանկ բայերի մէջ, անցեալ ժամանակից, յեղափոխելով аль, яль, ѳль դէպ ի анный, янный, ѳнный. զոր օր.

сѳзлаль—сѳзланный
потерѳль—потерянный
видѳль—видѳнный
բացառութիւնք
вергѳль (ձգեց)—верженный
вертѳль (սլորեց)—верченый
обидѳль (անիրաւեցաւ)—обидженный

пзъ դէպ ի енный, պահպանելով չչաձայնը ներկայի (կամ Ապառնու.) մէջ, ուր հանդիպումնն փոփոխական բաղաձայնը, որպէս և տառս л զկնի չրթնաւ ձայների. զոր օրին.

внушилъ (թելադրեց)—внушённый
 пустилъ (թողեց—Աղառն. пуццү)—пущенный
 повѣсилъ (կախեց—Աղառն. повѣшу)—повѣшенный
 отпрáвилъ (ուղարկեց—Աղառն. отпрáвлю)—отпрáвленный
 միայն благословилъ ունի բлагословённый

Озъ դէպ ի отый, գոր օրին. колóль—кóлотый
 узъ դէպ ի утый, գոր օրին. трóнуль—трóнутый
 ерь դէպ ի ертый, գոր օրին. тёръ—тёртый

բ. միավանկ բայերի մէջ (§ 53) յեզափոխելով Աներևութի վերջաւորութիւնը տէ դէպ ի տый. գոր օրին.

бить—бйтый
 рыть—рытый
 дуть—дүтый
 мять—мйтый

Միայն ать յեզափոխութեամէ դէպ ի аный, գոր օրին. ждать—жданый. սակայն
 дать ունի даный
 звать ունի званный
 слать ,, сланный
 жать ,, жатый (երկու նշանակութեամբ ևս)
 чать ,, чатый

Այլ բայերս ջբէ (տեսանել) ւետить, метить, чинить յարմարութեան բազմավանկերին և ունին ջբնայ. ւտённый, мётённый, чётённый.

դ. зть, сть, ти, чь վերջաւորութեամբ բայերի մէջ (§ 54), ներկայի եզակի 2 դիմից, վերջաւորութիւնս Եմ փոխելով դէպ ի Եнный, գոր օրին.

везёмъ—везённый
 несёмъ—несённый
 стрижёмъ—стрижённый

Բացառութիւնք են միայն клясть—клятый, ёсть—ёденный

III. Արաւորական ընդունելութիւնքը գործ են անվում նոյնպէս կրճատ (ստորոգական) վերջաւորութեամբ: Արճատութիւնը լինումէ ինչպէս յատկացուցիչ անակաների մէջ. միայն թէ զիտելի է, որ ուր լիակատար վերջաւորութեան առաջև դրվումն Ին, կրճատածի մէջ գործածական է մի և միայն, գոր օրին.

сдѣланный—կրճատ. сдѣланъ, сдѣлана, сдѣлано
 пущенный— ,, пущень, пущена, пущено
 везённый— ,, везень, везена—везено.

LXXVI. Անգիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վանթարգմանութեան.

зажигать—зажечь, լուցանել, վառել	заперать—запереть փակել
задувать—задуть, փչելով շիջուցանել, սկսանել փչել	валаться, թաւալիլ այս տեղ ու այն տեղ
отлагать—отложить, յետս ձգել	раздавать—раздать, բաշխել, բաժանել
отрывать—оторвать, ի բաց պատասել	столица, մայրաքաղաք
печь—печень, թխել	вѣнецъ, պսակ, թագ
оправлять—оправить, պատել, ոսկով արծաթով և այլն	опустошённе աւերումն, աւերածք.
продавать—продать, վաճառել	рынокъ հրապարակ վաճառականութեան
уступать—уступить տեղի տալ, թողուլ	плѣнь , զերութիւն
нарушать—нарушить դժբել, խախտել	сѣверъ , հիւսիս
	мамонтъ , մամուռ
	хлѣбный , հացի
	прѣшлый , անցած, դնացած.

Деньги, раздаваемые войску, привезены изъ столицы. Употребляемый въ пищу плодъ хлѣбнаго дерева бѣлъ какъ свѣтъ и мягокъ какъ недавно испечённый хлѣбъ.—Платья, приготовленные изъ овечьей шерсти, очень тёпмы.—Въ этой лавкѣ вы найдёте тёртый табакъ.—Сказано, сдѣлано.—Что отложено, не потеряно.—Въ рѣдкомъ изъ сражёнй прѣшлаго вѣка бывало вмѣстѣ столько убитыхъ, раненыхъ и въ плѣнь взятыхъ, сколько подъ Бородинымъ было оторванныхъ рукъ и ногъ.

Потерянный алмазь валялся на пути;
 Случилось наконецъ кунцү его найти.

Онъ отъ кунца
 Царю представленъ

Имъ куплень, въ злотѣ опрáвленъ,
 И украшённемъ сталъ царскаго вѣнца.
 (Крыловъ.)

Մի պատուաւոր մարդ չէ դրժում երբէք իւր տուած խօսքին.—Եթէ արծաթը բաժանած լինէր, ինչպէս հրամայած է, ոչ որ զանգատելու չէր.—Ընդէր փչելով դարձեալ շիջուցանումէք լուցեալ (վառած) հրազը.—Վաճառական հրապարակում տեսանք խուզած ոչխարք շատ. Անուանեցէք ինձ յայնուփիւններ, որ տեսանելի են երկնականմարի վերայ (на небѣ).—

Առաւելութեան նշանները (знаки отайчія) միշտ բաշխուածէին թագաւորից (գործ. առանց նախադրութեան):

Բաղդաստութեան կանոն. Բայս թուիլ (казаться) ուսական լեզվում գործ է անում, ինչպէս և ըստ մեծի մասին հայերէնում, իբրև առանձին առաջարկութիւն (զիմադորի միջանկեալ առաջարկութիւն), զոր օրին. թուիլ թէ լուսանումէ արդէն, кажется, уже разсвѣтает. ուստի և, „казалось, мысль его стремилась къ небесамъ“, թվումէր, երևումէր թէ նորա միտքը ձգտումէր դէպ ի երկինք: Նոյնպէս գործ են անում ուսերէնում և հայերէնում բայերս говорить, разсказывать կամ утверждать (ասումեն, պատմումեն, հաստատումեն), լրացուցանելով առաջարկութիւնը, ըստ մեծի մասին, շարկապօս что (թէ, եթէ). զոր օրին. говорить (утверждать) что чай здоровѣе, чѣмъ кофе.

Искóмое число, кажется, еще не найдено.—Зажжённые свѣчи, кажется, не хотятъ горѣть.—Огонь, казалосъ, задуть былъ вѣтромъ.—Задвинутый ящикъ, казалосъ, былъ запертъ.—Сóлнце, кажется, съ ужасомъ смóдитреть на опустошеніе зимы.—Говорятъ, что битый лѣчьше двѣхъ не битыхъ.—Такъ называемые маммонты, утверждаютъ, ничтó инде, какъ родъ слонóвъ.—Киты живѣтъ, говорятъ, очень долго—лѣтъ по полтораста и бóльше.

Ապրանքը որ այս խանութներում վաճառումեն, երևումէ, որ այս տեղ պատրաստած չեն.—Այս և այն ոք, երևումէ, թէ չէ հաւատում, որ ինչ բան յետ է ձգուած, նայն և շատ անգամ կորուսած է, որովհետև կորուսած ժամանակը չէ այլ ևս վերադառնում.—Կայսերուհու սիրտ, թուումէր, թէ չարած էր.—Ասումեն թէ հոգմը վիշելով հանդերց ճրագը.—Միանգամ ներքսածած (ներքսածած միանգամ) օրէնքը պատմումեն, թէ այս դպրոցի մէջ երբէք խախտուած չեն.—Հիւսիսի շատ սահմանները, որ այժմ գրեթէ բոլոր տարին ձիւնով պատած են, ասումեն, թէ յառաջ օթեանք էին դադանների (обитаемы были), որ մեզ հազիւ թէ ըստ անուան (по тирали. հոլովով) ծանօթ են:

§ 61. Յաղագս կրաւորական բայի.

I. կրաւորական բայերը գոյանումեն կապակցութեամբ կրճատած կրաւորական ընդունելութիւնների ընդ օժանդակ բայիս быть (быва́ть), զոր օրին. онъ (всѣ) любимъ всѣми, նա սիրելի է ամենեցուն. писема тотчасъ были отправлены по почтѣ, նամակները իսկ և իսկ ուղարկուեցան սուրճանգակի ձեւամբ.—Միայն թէ այս տեղ արժանի է ուշադրութեան,

որ օժանդակ բայի Աներեցթը ոչ թէ ընդունելութեան ուղղականի, այլ գործիականի հետ է կապակցվում, ուստի ասվումէ быть любимымъ (իդ. любимой) սիրուիլ, սիրուած լինիլ. быть отправленнымъ (իդ. отправленной) ուղարկուած լինիլ.

Ծանօթ. կրճատած կրաւորական ձեռի տրականի կապակցութեան մասին быть բայի հետ, տես ներքեում § 74, II. 3.

II. կրաւորական բայերի լծորդութիւնը երևումէ յետագայ օրինակից

Несовершенный видъ	Совершенный видъ
I. Неопределенное наклоніе	
быть отправляемымъ (мою)	быть отправленнымъ (ною)
ուղարկուիլ	ուղարկած լինիլ

II. Изъявительное наклоніе а, настоящее время

я,	{ отправляемъ	я	{ отправленъ (а, о)
ты	{ а, о	ты	{
онъ а, о	{	онъ (а, о)	{
мы	{ отправляемы	мы	{ отправлены
вы	{	вы	{
они (ѣ)	{	они (ѣ)	{

б, прошедшее время

я	{ былъ (а, о) отпра-	я	{ былъ (а, о) отправленъ (а, о)
ты	{	ты	{
онъ (а, о)	{	онъ (а, о)	{
мы	{ были отправляемы	мы	{ были отправлены
вы	{	вы	{
они (ѣ)	{	они (ѣ)	{

в, будущее время

я бѹду	{ отправляемъ (а, о)	я бѹду	{ отправленъ (а, о)
ты бѹдешь	{	ты бѹдешь	{
онъ (а, о) будетъ	{	онъ (а, о) будетъ	{

мы будемъ	{ отправляемы միք կ' ուղար- կուինք	мы будемъ	{ отправлены ուղարկուած կ' լինինք
вы будете		вы будете	
они (ѣ) будутъ		они (ոնք) будутъ	

III. Повелительное наклонение

2. будь отправляемъ (а, о)!	2. будь-отправленъ (а, о)!
<i>ուղարկուիր</i>	<i>ուղարկուած եղիր</i>
2. будьте отправляемы!	2. будьте отправлены!
<i>ուղարկուեցէք.</i>	<i>ուղարկուած եղիք.</i>

IV Дѣяричѣстіе

а. настоящего времени

будучи отправляемъ (а, о)	будучи отправленъ (а, о)
<i>ուղարկուելով</i>	<i>ուղարկուած լինելով</i>

в. прошедшаго времени

бывъ отправляемъ (а, о)	бывъ отправленъ (а, о)
<i>կրք որ ուղարկվումէր</i>	<i>կրք որ ուղարկուած էր</i>

III. Փոխանակ կրաւորական բայերի ուսու լիզվում բաւական յաճախ գործ է գրվում ներգործականը (յոքնակի կրորդ դէմը անորոշ), զոր օրին. պտուղքը կէս մի ուտվումնն հում, իսկ կէս մի խորված, плоды частью ѣдят сырыми, частью жарят. կամ թէ անդրադարձ ձևով, զոր օրին. „поле покрылось грядками тѣлъ“ (Грядка), դաշտը լցուեցաւ դիակների կոյտերով.

I. XXVII. Անգիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

познавать—познаѣть, ճանաչել	Франція, Ֆրանսիա
презирать—презрѣть, արհամարհել	мужчина, այր մարդ
упражнить (անկատար.) վարժել	женщина, կին մարդ
участвовать (անկատ.) въ чемъ	погибель, և, կորուսաւ
մասնակից լինել մի բանի	чуждый, օտար
обыкновеніе, սովորութիւն	прежній, նախնի, նախնական.

и некоторымъ образомъ մասամբ իւրք

Բաղդաստութեան կանոն. կրաւորական ընդունելութիւնների, որպէս և կրաւորական բայերի (և անդրադարձերի) մէջ, ներգործող առարկան գրվումէ գործիականով, որ համեմատ է հայ բացառականին. զոր օրին. на

Куліковомъ полѣ Татары бѣли побѣждены Русскими, կուլիկովեան դաշտում թաթարներ յողթուեցան Ռուսերէնք:

Волиѹемое сильнымъ вѣтромъ море угрожаетъ пловцамъ погибелю.— Должно помогать людямъ, гонимымъ судьбою и преслѣдуемымъ несчастіями.— Съ какимъ удовольствіемъ разсказываютъ путешественники о чудесахъ, видѣнныхъ и слышанныхъ ими въ странахъ чуждыхъ. Восковія свѣчи продаются нашими купцами отъ 80 до ста рублѣй за пудъ.— Лучшее мѣсто всегда старшимъ уступается.— Друзья познаются въ нуждѣ.— Левъ привыкаетъ нѣкоторымъ образомъ къ людямъ, когда пойманъ бываетъ молодѣй.

Տուները կառուցանվումնն մարդերի ձեռամբ, որպէս զի նորա կարող էին բնակել նոցա մէջ.— Գեանափորերում պահպանվումնն զանազան իրեր.— Մեր շատ անգամ վարժվումներ ընթերցանութեան մէջ. գոյականները հոլովվումնն, իսկ բայերը լծորդվումնն.— Յասուկ անունները գրվումնն զլիսաստաներով.— Անդամանդը ճարտարագետի ձեռամբ պատեցաւ սուղով (հազցուեցաւ սուղու մէջ.)— Ֆրանսիան այժմ ասվումէ կայսերութիւն (գործ.)— Նապոլէոնը մտաւ, երբ որ յողթուած էր իւր թշնամիներից.— Խուստտանում նախնի ժամանակներում ներած չէր կանանց մասնակից լինել այր մարդերի ուրախութիւններին.— Այս սովորութեանը վերջ գրուեցաւ Պետրոս մեծի ձեռամբ.— Բարեկամը կարելի է ճանաչել կարիքի մէջ: Ամենայն մարդու առաւել հաճելի է սիլելի և յարգելի լինել իւր քաղաքացիներին, քան թէ արհամարհելի և հալածելի:

I. XXVIII. Անգիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

вырабатывать, выработывать—выра-	дѣлать, բաժանել
ботать մշակել, մշակա-	Индія, Հնդկաստան
գործել, մշակութեամբ	молитва, աղօթք
ձեռք բերել.	произведение պտուղ, բերք, արդասիք
предписывать—предписать հրամայել	хлопчатая бумага, բամբակ
գրով.	фейерверкъ, հրարուստութիւն
оканчивать—окончить վերջացնել	придворный праздник, պալատական
вывозить—вывезти դուրս տանել	սոն
располагать—расположить կարգա-	восточный, արևելեան
գրել, արամադրել	прованскій, պրովանսեան
устраивать—устроить բարեկարգել	вновь, նորոգ, ի նորոգ

Прованское масло, приготовляемое въ южной Франціи, почитается у насъ лучшимъ.—Изъ восточной Индіи вывозится только немного хлопчатой бумаги; бѣлая часть вырабатывается на мѣстѣ, а выработанная продается по весьма дешевой цѣнѣ въ другія государства.—Придворные праздники при Петрѣ Великомъ дѣлились на лѣтніе и зимніе; первые часто давались въ царичьинѣмъ саду. Во все время праздника ворота сада были заперты.—Праздникъ оканчивался фейерверкомъ, зажигаемымъ на судахъ, расположенныхъ на Невѣ.

Գասերը մեր ուսումնարանում սկսանում են և վերջանում են աղօթքով.—Չօրագուցերը այնպէս կարգադրած էին, որ խրատըստիւր որ կարծում էր, թէ թշնամիքը ի նորոյ կատարած կը կրեն.—Շատ բերք, որ շուռջ զէտ ի գուրս էին տարվում, այժմ մեր տեղում (у насъ на мѣстѣ) մշակուելով պատրաստվում են.—Մեծամեծ իշխողների խնամախօսեալը նոցա թագաւորութիւնը այնպէս բարեկարգած են, որ նոցանից ներքաւած իրերի կարգը նոցա չնորձակալու հպատակների կողմից երկար ժամանակ պահպանած և նոցա անունը խրեանց թշնամիների կողմից անդամ պատուած ու յարգած է:

§ 62 Քանի մի գիտելիք բայագոյականների ածանցման մասին.

Բայերից ածանցում են գոյականներ որ սարսաւորում են իրրե յայտարար նոյն խի գործողութեան. Այդ բայագոյականների (отглагольныхъ существительныхъ) ածանցումը լինում է այնպիսի կերպով որպէս անցեալ կրատական ընդունելութիւնների, միայն թէ այս տեղ փոխանակ ыный (ный) — գնելի է ые, փոխանակ тый — тие. զոր օրինակ ձեիցս

требоваль (требованный) լինում է требованіе, պահանջումն
открытъ (открытый) ,, открытіе, բացումն
течень — теченіе, հոսանք

բայաւութիւնը են. женитьба (բայիցս женить) ամուսնութիւն, шѣтка (բայիցս шутить) կատակ. Ёзда (բայիցս ѣздитъ), ընթացք ձիով, жатва (բայիցս жать), հանձ.

Մանօթ. Բայերից կազմում են այլ ևս գոյականք որ սպասարում են իրրե յայտարար բերձու նշնէրէ. այդպիսի գոյականք վերջաւորվում են սովորաբար (гелъ атель, ятель, ѣтель, итель), իգ. тельница, — կամ унѣ, իգ. унья. զոր օրին. писатель, писательница (բայիցս

писать), մասնագիր այր, учитель, учительница (բայիցս учить), владѣтель, владѣтельница (բայիցս владѣть) իշխող այր, իշխող կին, крикунъ—крикунья (բայիցս кричать) աղաղակող այր, աղաղակող կին, говорунъ говорунья (բայիցս говорить), ընդունի այր, ընդունի կին: Բացաւթիւնը են արձեկ, խաղացող. путешественникъ, ճանապարհորդ (— անձ, ճանապարհորդ կին.) вождь, առաջնորդ պատերազմի.

LXXIX. Անդիր սերակի բաւեր և առաջարկութիւնք վան թարգմանութեան.

держаться, հաստատ մնալ, ուրբի վերայ սահուել.	приносить—принести բերել, մատուցանել
путить, կատակել, ընդ խաղ ածել, զործել.	избавлять—избавить, վրկել, աղատել.
отдѣлываться—отдѣлаться արձակուել, աղատուել.	усиловать—усилить յաջողիլ, յաջողել.
освящать—освятить (Ապաւնի—սչ) նուիրել, սրբադործել.	дѣлать—дѣлать մի բանի մտալ, երազել, ցնորքի մէջ լինել
избирать—избрать ընտրել	Дѣиры, Գնապ.
назначать—назначить որոշել, կարգել, սահմանել.	Донъ, Գօն
обращать—обратить (Ապաւնի—սչ) զարձուցանել	морелаваніе, ծովազնացութիւն
	стремленіе, ձգտողութիւն, հոսանք
	шѣтка, կատակ, խաղ
	невѣжа, անգէտ.
	вѣгода, օղուտ
	бѣстрый, արընթաց, սրարչաւ

Բաղդաստութեան կանոն. Մանիկս ևս հանդիպում է և սարսաւական առաջարկութիւնների (въ утвердительныхъ предложѣніяхъ) մէջ, կախ լինելով բաւերիցս кто, что (ինչ որ) какъ, куда, гдѣ, когда, сколько (сколь), և այնուհետե նշանակում է թէ այն բանը, որոյ վերայ խօսք է, ներս է բացարձակ (—համեմատ հայկականին, ով որ և, ինչ որ և, որպէս և է, իցէ, ուր և, երբ և, որչափ և է կամ իցէ, որպէս և կամենար, ինչ որ և անէր, խօսէր և այլն) զոր օրին. кто мимо ни проходитъ, отъ всѣхъ ему: спасібо! (Крыловъ) ով որ և ժօրից անցանում էր, կամ անցանէր, ամենեցուն կողմից լինում էր նմա—չնորձակալութիւն: —Гдѣ бы ни былъ, всѣхъ мой шрѣбій увѣнать въ несчастьи (Міуковскій). Ուր և լինէի ևս, ամենայն տեղ լիմ վիճակս է, թաւամիլ անբաղդութեան մէջ.

Всякій человекъ, кто бы онъ ни былъ, долженъ штатъ уваженіе къ за-
конамъ.—Сколь ни шутіи, но однѣми шутками отъ насъ не отдѣлаешься.—
Скупой какъ ни живётъ, спокойно не умрётъ.—Куда ни обратишь взоры, вездѣ
(въ финляндіи) встрѣчаешь или вѣлы или камни. Дитя что ни дѣлай, всё хо-
рошо. Хороній писатель, о чемъ не напишетъ, всегда бѣдетъ имѣть читателей
и читательницъ.—Любовь къ чтенію у насъ сдѣлалася общею.—Стремленіе
ваше къ добру похвально.—Царь Михаильт Осеодоровичъ, избранный на престолъ
22-го февраля 1613-го года, въ скоромъ времени успѣлъ возвратити своему
отѣчеству миръ, какъ ни велико было число враговъ его, и положилъ начало
новому, лучшему порядку вещей.

Նորիւումը նորաչէն եկեղեցու որոշուեցաւ դասկին.—Այս որոշումը
կարկիւ չեղաւ լցուցանել, որչափ և մշակները շատակցան.—Որչափ և մեծ
էին զոհարերութիւնքը, հայրենիքի ճշմարիտ որդիքը յօժարութեամբ մատու-
ցանումնն զգոսա վասն նորա փրկութեան.—Այն վաճառականը ինչ որ և
գնէր ու վաճառէր, ամենայն տեղ ունէր նա բաղղ և շահաւէտութիւն.—
Առ ով ևս զարձուցանէր նա իւր գէտքը, բոլորեքեան ասումէին նմա երա-
զամբա, ոմանք ևս մի աղէտ մարդ.—Թարաքի գործադրութիւնը ընդհան-
րացաւ արդէն անցեալ (прошлый) դարում, որչափ ևս զանազան աշխարհների
իշխողք հալածումէին զայն:

Մի այգպիտի աշխատութիւն խոպ չէ. նա պահանջումէ շատ համբե-
րութիւն.—Շատ ճարտարութիւնների մէջ բնութիւնը եղած է մեր ուսու-
ցիչը.—Հոսանքը Վնէպրի աւելի սրընթաց է քան թէ Վոնի ընթացքը.—
Շովազնացութիւնը շատ ու շատ ընդարձակուեցաւ Ամերիկայի բացմամբ.—
Խղճի պարտականութիւնքը պիտի ձեզ յայտնի լինին:

LXXX. Անգիր ուսանելի բառեր և առաջարկութիւնք վասն
թարգմանութեան:

тонуть—угонуть, ջրասույզ լինել	волна ,	ալիք
задерживать—задержать, յետ պա- հել, արգելադրութիւն	отчаяние ,	յուսահատութիւն
развѣзывать—развѣзать, արձակել	яхта ,	եախտա, նուակ.
связывать—связать, կապել շողկա- պել	присѣтвие дѣха արիւթիւն հոգու	պրիսէտեւիէ Դժա արիւթիւն հոգու
	прѣтъкъ, փոքրիկ գաւազան	պրէտկէ, փոքրիկ գաւազան
	ѣзы (յոքն. միայն. իդ.) կապանք շաղ- կապ.	յէզի (յոքն. միայն. իդ.) կապանք շաղ- կապ.

разламывать—разломать, разломить,	согласіе, միարանութիւն, համաձայ- նութիւն
կտորել, երկու և շատ կտոր ջախջախել	несогласіе, անմիարանութիւն, անհա- մաձայնութիւն
признаваться—признаться խոստո- վանել	пучёкъ պրակ. կապոց,
Голландія—Հոլլանդիա	шутливо, կատակորեն
Нѣмецкое море, հիւսիսային ծովը	

Петръ Великій во время бѣры на нѣмецкомъ морѣ.

Возвращаясь въ Апрѣлѣ мѣсяцѣ въ Голландію, царь былъ въ большой
опасности: сильная бѣра задержала его четверо сутокъ на морѣ.—Съ ужасомъ
смотрѣ на высокие волны, бросающія во все стороны цѣрекую ѡхту, спѣтники
царя уже приходили въ отчаяніе; но герой, не боявшійся ни какихъ опаснос-
тей, сохранилъ присутствіе дѣха и въ этомъ случаѣ, и ободрѣя испуганныхъ
улыбкою, шутливо говорилъ имъ: „Чего вы бойтесь? Слыханное-ли это дѣло,
чтобы царь Русскій утопылъ въ Нѣмецкомъ морѣ?“ (Ишимова,)

Խօթն գաւազանքը

Մի շինական ունէր Խօթն որդի, որ շատ անդամ միմեանց հետ վիճում
էին և չէին կարողանում խաղաղութեամբ կենալ միասին. Այլ և (пригѣмъ)
ոչ սակաւ անդամ (нерѣдко) նորա մտանումէին աշխատութիւնը և շատ
մարդիկ սկսան արդէն օգուտ քաղել նոցա անմիարանութեանց իրեանց
օգտի համար. Արդ հայրը միանգամ հրամայեց բոլոր Խօթն որդիներին գալ
սա ինքը, տուեց նոցա Խօթն գաւազան, որ ամբողջամբ կապած էին մի-
ասին և ասաց. Նմա որ այս պրակ (կապոց) գաւազանքը կը ջախջախէ,
կը տամ ևս մեծ վարձատրութիւն:“

Մինը միւսից յետոյ (однѣмъ за другімъ) փորձումէր իւր դօրութիւնքը
նորա վերայ (надъ). բայց որչափ ևս աշխատեցին նորա, իւրաքանչիւրը
պարտ էր ի վերջոյ խոստովանիլ, թէ նա շատ ակար էր, քան թէ կարող
էր հօր ցանկութիւնը կատարել:

„Այնու ամենայնիւ“, ասաց հայրը, ոչինչ բան այնքան հեշտ (աւելի
հեշտ) էր քան զայդ. նա արձակեց կապոցը և հետ զհետէ ջախջախեց գա-
ւազանքը փոքրիկ (ոչ մեծ) աշխատութեամբ: Ո՛հ, ձայն արձակեցին որդիքը.
այգպէս կը ջախջախէ զայնս ամենայն երեսայ.

Բայց հայրը խօսեցաւ. ինչպէս այս գաւազաններին եղաւ, նոյնպէս ևս
կը լինի ձեզ, իմ սիրելի որդիք. քանի որ դուք միարան կը լինիք միմեանց

հետ, ոչ որ կարողանալու չէ ձեռք չաղթել. բայց եթէ միաբանութեան շողկապը, որ պիտի միաւորէ գծեղ, չէ լինելու այլ եւ, այնուհետեւ կը լինի ձեռք, ինչպէս դաւաղաններին, որ այս անդ ջախջախուած (գործ.) զրաժ են ձեր առաջն:

Բարդաստութիւն կամ ուսումն Առաջարկութեան.

СЛОВСОЧИНЕНИЕ.

Հինգերորդ ընթացք.

Ներածութիւն. Ամենայն իրի կամ էակի մասին կարելի է ասել ա) թէ նա կայ. է. բ) թէ նա ըստ իւր բնաստութեան կամ սրբէս և իցէ յայտնուած մի ներգործութիւն կամ կացութիւն և կամ թէ իւր որչիչ նշանը: Բերեմն, ի մէջ իրի և նորա գոյութեան, ի մէջ իրի և նորա ներգործութեան, ի մէջ իրի և նորա կացութեան կամ որչիչ նշանի գտանվումէ մի անբաժանելի, բնական կապ, և այս կապը բացարայտուած բայ, զուգարեղով իրի հետ նորա ներգործութիւնը, կացութիւնը և յատկութիւնը կամ ստորասարար (утвердительно) կամ թէ բացասարար (отрицательно) ուստի յառաջանում է մի առաջարկութիւն:

§ 63. Առաջարկութիւն. — Ենթակայ. — Ստորոգած.

1. Որ և իցէ գառողութիւն, բունեղով բացայայտած, ասումէ Առաջարկութիւն (предложение). զոր որ. հոգմը շտապումէ, вѣтеръ шумитъ. Արրիկը աշարիու էր, бѣря была страшна. կայ Աստուած, есть Богъ. աղբաստութիւնը արատ չէ, бѣдность не порокъ.

2. Իւրաքանչիւր առաջարկութեան մէջ, իբրև նորա գլխաւոր մասներ, պիտի հարկաւորապէս բովանդակուած լինին.

ա, Ենթակայն (подлежащее), այսինքն, այն իբր, էակը որոյ մասին մի բան ստորոգվումէ (ասվումէ). զոր օրին. հոգմը, մրրիկը, Աստուած, աղբաստութիւնը:

բ, Ստորոգածը (сказуемое), այսինքն այն բանը, որ ենթակայի

մասին ստորոգումէ. որպէս, շառաչումէ, ահարկու էր, կայ, ա-
րաս չէ:

3. Ենթակայն արտայայտումէ Գրեմի կամ մի այլ բառով, որ գործ
է անվում Գրեմի, որինն դերանունով, անականով, թուական անու-
նով կամ թէ նոյնպէս բայերի անորոշ եղանակով, որպէս. я читаю, ես ըն-
թեանումն. сильный повелевает, կարողը հրամայումէ. она ушла երկրքինը
գնացին. работать полезно, աշխատելը օգտակար է:

Ենթակայն դրվումէ զանազան հարմարով.

1. Ազգականով (մանաւանդ),
2. Սեռականով, զոր օրին. у случая на затылкѣ нѣтъ волосовъ; на-
текло, набѣжало воды.
3. Տրականով, զոր օրին. смѣлому горѣхъ хлѣбать, а несмѣлому и
щѣй не видать.
4. Գործիականով, զոր օրին. барынь съ накладомъ на однѣхъ савяхъ
ѣздить.
5. Նախադրականով, զոր օրին. въ богатомъ житѣ какъ въ мѣрѣ:

4. Ստորոգածը է Բ՝, մի (սովորաբար կրճատ) Գրեմի կամ Գրեմի
կապակցութեամբ Ե՛ (և Ե) օժանդակ բայի հետ, որ այնուհետև աս-
վումէ շարկայ (связка). զոր օրին. мальчикъ читаетъ, մանուկը ընթեանու-
մէ. погода будетъ хороша, եղանակը կը լինի լաւ. дубъ есть дѣрево, կաղ-
նին ծառ է:

Ծանօթ. Շատ անգամ որ և իցէ մտածութիւն արտայայտումէ Գ Լ՝
Խօսքով, որ այնուհետև պարունակումէ իւր մէջ երկու ըմբռնու-
ղութիւնքն եւ, այսինքն ենթակայի և ստորոգածի և այդ պատ-
ճառով ասելի է առաջարկութիւն. Եթէ! զարկիր. разсвѣтаетъ,
լուսանումէ:

Թէպէտ այս բոլոր քերականական յայտնութիւնքը կարելի է
այլապէս տեսանել քան թէ Ռուսաց Քերականագիրները:

§ 64. Աւելի ճիշդ որոշումներ Առաջարկութեան մէջ.

Բաց ի ենթակայից և Ստորոգածից կարող են առաջարկութեան մէջ
հանդիպել այլ եւ խօսքեր, որ սպասարուումն իրրեւ ստաւել ընդարձա-
կողք մտքին, որ և իցէ մասը առաջարկութեան աւելի ճիշդ որոշելով. այս
բանս լինումէ.

ա, մի Գրեմի (ընդունելութեամբ), մի (անականաձև) Գրեմի
և Բ՝ անունով, զոր օր. сильный вѣтеръ шумитъ, սուրբի
հողմը շառաչումէ. этотъ мальчикъ читаетъ, այս մանուկը ընթեան-
ումէ. второй урѣкъ будетъ легче. երկրորդ գասը կը լինի առաւել
ճեշտ.

բ, Մ՝ Գրեմի (բայերի և անականների մօտ). զոր օրին. вѣтеръ страш-
но шумитъ, հողմը շառաչումէ ահարկու կերպով. мальчикъ очень
прилеженъ, մանուկը շատ (յոյժ) ծրաջան է.

գ, Գրեմի, որ աւելի ճիշդ որոշելի խօսքի հետ համաձայնումէ
հարմար. զոր օրին. Петръ I, императоръ російскій, велъ упор-
ную войну съ Карломъ XII, королемъ Шведскимъ. Պետրոս Ա,
կայսր Ռուսական, մղեց կամակոր պատերազմ Կարոլու ԺԲ ի,
շվեդական թագաւորի հետ. Մի այդպիսի գոյական ասումն
յարադրութիւն (բացայայտիչ) приложение.

դ, Մի Գրեմի, որ դրվումէ սեռական կամ այլ հարմար և ցուցա-
նումէ որ և իցէ Գրեմի Գրեմի, զոր օրին. сила льва очень ве-
лика, զորութիւն աւելի յոյժ մեծ է. Это человекъ съ умомъ,
սա ինչ (խելքով) մարդ է. Фортиснակ այսպիսի գոյականների
կարող են գործ դրուիլ անականք. զոր օր. львиная сила ави-
ական զորութիւն, յմնի Կարեւոր, խելացի մարդ.

Այս բոլոր առաւել ճիշդ որոշումները առաջարկութեան մէջ ասվում-
են առաւելապէս Գրեմի Գրեմի (опредѣленія):— Այլև առաջարկութեան
մասնները աւելի որոշ կերպով յատկանումն կամ թէ Լ՝ Գրեմի ասացեալ
լրագործութեամբք (дополненіе), որ այն բանը (—առարկայն կամ պարա-
գայն—) յատկացնումն, առ որ վերաբերվումէ գործողութիւնը: Այդպիսի
լրագործութիւնք են.—

և, Գոյականք վերջայանդ հարմարից մինով (въ однѣмъ изъ ковен-
ныхъ надеждѣ). զոր օրին. „ты часто работу мѣняешь на иѣснѣ“
(Дук.), յորով անգամ դու փոխանակումն աշխատութիւնը Գրեմի
հետ.

զ, Բայերի աներեւոյթ եղանակը, զոր օրին. хочѹ побѣдить, или уме-
рѣть. (Кар.) ես կամիմ յաղթել կամ մեղանիլ.
Լրագործութիւնների մէջ սովոր են ներգործական բայից կախ
հայցականը անուանել Գրեմի (прямѣе дополненіе). Օրինակը
տես Գ տառի ներքոյ:

§ 65. Առաջարկութիւն առանց ընդլայնման և ընդլայնմամբ Հանդերձ. պարզ և բաղադրեալ.

1. Մի առաջարկութիւն է առանց ընդլայնման (нераспространённое предложение), եթէ բաղկանումէ միայն ենթակայից և ստորագածից. իսկ ընդլայնած է նա (распространённое предл.), եթէ յատկացուցիչ խօսքերով աւելի ընդարձակած է. զոր օրին. науки полезны; науки людямъ весьма полезны.

2. Պարզ (простое предложение) ասվումէ մի առաջարկութիւն, երբ նա պարունակումէ մի դատողութիւն (մի միտք). զոր օրին. Водный миръ прекрасенъ.—Իսկ մի առաջարկութիւն, որոյ մէջ բովանդակած է աւելի քան թէ մի դատողութիւն, ասվումէ բաղադրեալ (сложное предл.) զոր օրին. „Что ты посеялъ, то и жни! Այդ երկուքի միջասահմանում զրած է համակցած առաջարկութիւնը (сдѣланное предложение) այսինքն մի առաջարկութիւն, որոյ մէջ քանի մի առաջարկութիւնների նոյնատեսակ մասներ երևումն համակցած և կազմումն մի հաս առաջարկութիւն: Օրինակներ. миръ великъ и прекрасенъ (—համառոտած երկու ասածուածիցս. миръ великъ и миръ прекрасенъ).—ни Россіяне, ни Казанцы не думали объ успокоеніи. (Кар.) (—համառոտած այս երկու ասացուածներից. Россіяне не думали объ успокоеніи, Казанцы не думали объ успокоеніи).

Ծանօթ. Մոյնպիսի կերպով որոշիլի են միմեանցից անբաղադր (несоставное) և բաղադրեալ (составное), պարզ և բարդ ենթակայն ու ստորագածը:

§ 66. Համաձայնութիւն (согласованіе словъ).

1. Ստորագածը համաձայնումէ ենթակայի հետ սեռով, թուով, հարտով և, եթէ դա բայ է, նոյնպէս ևս դիմով զոր օրին. миръ великъ; земля кругла; часы стоятъ; мы радуемся; она печалилась.

2 Գոյականը, զորձ ածուկով իրրև ստորագած, համաձայնումէ ենթակայի հետ, հարտով միայն, զոր օրին. наша сила есть Богъ.—Իսկ եթէ գոյականը ունի աւանձիւն ձև վասն արական և իգական սեռի, կամ թէ հասարակ է, այնուհետև յարմարվումէ նա ըստ սեռին նոյնպէս ենթակայի հետ. զոր օրին. Левъ есть царь звѣрей; роза есть царица цвѣтовъ;—Дѣвочка эта—круглая сирота; мальчикъ былъ большій лакомка.

Նոյն բանը հասկանալի է այն գոյականների մասին, որ զորձ են ածվում իրրև յարադրութիւնը (բացայայտիչք), զոր օրին. Екатерина II, императрица Россійская, заключила союзъ съ Іосифомъ II, императоромъ австрійскимъ

3. Եթէ մի առաջարկութեան մէջ հանդիպումն երկու կամ շատ ենթակայք (գոյականք) այնուհետև Ստորագածը զրվումէ յընակիտով. զոր օրին. золото, серебро и желѣзо суть металлы; отецъ и мать уже ѳмерли:—Նոյնպէս զրվումն յընակիտով Ածականների (ընդունելութիւնք և դերանունների) որ վերաբերվումն առ բազում գոյականք կզակի թուով. միայն, երբ գոյականք պատկանումն զանազան սեռերի, այնուհետև արականը նախապատիւ է քան թէ իգականը և չէզոքը, զոր օրին. Волга и Днѣпръ, важныя по богатству рѣбы, ещѣ болѣе важны по судоходству и торговлѣ.

4. Երբ որ զանազան բնական ենթակայներ կապակցած են միմեանց հետ, այնուհետև ասվումէ նախապատիւ է քան թէ երկրորդը և երրորդը, իսկ երկրորդը նախապատիւ քան թէ երրորդը, և ստորագածը զրվումէ յընակիտով. զոր օրին. Я и ты поѣдемъ завтра; ты и онъ возвратитесь домой; мы и гости наши сидимъ за столѣмъ; вы и другъ вашъ послѣдуете нашему примѣру.

5. Եթէ մի սեռական անուն հանդերձ յատուկ անունով սպասուորում է իրրև յայտարար ենթակայի, այնուհետև ստորագածը յարմարվումէ սեռական անուն հետ. զոր օրին. городъ Москва знаменитъ.

6. Պատուանունների մէջ ստորագածը հետևումէ այն անձնի սեռին, որում ընծայվումէ պատուանունը, զոր օրին. Его Ствѣтлость остался въ столицѣ; Ея превосходительство отправилась за границу.

7. Քանակութիւն ցուցանող մակբայների մէջ, որպիսի են много, немного, мало, сколько, нѣсколько, довольно—և բայերի աներևութի մէջ, ուր նորա զրվումն իրրև ենթակայք, յեղափոխվումէ ստորագածը զէպ ի դիմազուրկ բայ, և բացայայտվումէ չէզոք կզակիտով. զոր օրին. много денегъ потеряно; работать и трудиться полезно.

8. Քանակական թուերի մէջ, որ զրվումն իրրև ենթակայք, զորձ է ածվում ստորագածը

ա, Չէզոք կզակիտով, (իրրև դիմազուրկ բայ), ուր յայտնի է կացուցանվում էր ճանաչող (զկնի հարցմանս ասի) զոր օրին. три солдата убито; десять ранено.

բ, Յոքնակիտով (դիմաւորապէս), ուր ուշադրութիւնը առաւելապէս ուղղած է զէպ ի նոյն իսկ աւարկայքը (զկնի հարցմանս սիլին), զոր օրին. упомянутые три солдата убиты; всеъ десять ранены.

ко смòжется, (ուժ) ինչքան կամենալի է, այնքան և կարելի է. մե՛ն должно (մոճո, надлежитъ, слѣдуетъ) дѣлать и то и то, ինձ հարկ է (կարելի է, պարտ է, արժան է) առնել և՛ այս և՛ այն. здѣсь ли, въ тебѣ ли не родиться безпредѣльной мысли, когда ты сама (Русь) безъ конца? այս տեղ, քո մէջ մի թէ չէ ծնանելու մի անսահման մտք, մինչ դու ինքդ (ով Ռուսսիա) անվերջ ես.

II. Ի մասին օժանդակ բայի (есть былъ, бѣду), որ սպասաւորումէ իբրև ենթակայի կապակցողը ստորոգածի հետ (որպէս շաղկապ), պիտոյ է ուշադիր լինել այս բանին.

1, есть, суть, որ սովորաբար բաց են թողում ուսու լեզուի մէջ, պիտի պահպանուին

ա. Ըստ մեծի մասին, այն դիպուածներում, ուր ենթակայն և ստորոգածը միանդամայն են գոյականք. զոր օրին. орёлъ есть царь итица, արծիւր է թռչունների թագաւոր. эти письма суть драгоценный памятникъ словесности. այս նամակներս են մեծազին յիշատակարանք դարութեան.

բ. есть նշանակումէ շատ անդամ թէ մի բան :ա, 4ռ (ուրեմն նոյն ինքն է ստորոգած), զոր օրին. такихъ примѣровъ есть не мало (Крыл.), այդպիսի օրինակք է՞ ոչ սակաւ. — Արժանի է ուշադրութեան, որ есть այսպիսի մտքով հշք էւրէ՞ ու է գործածվում թէպէտ և ենթակայն դրած էր յոքնակիտով. զոր օրին. и нѣты есть у насъ, и инструмента (Крыл.), մեր մօտ կան (մէք ունինք) երաժշտական խաղեր և նուագարանք: — Սորա հակառակ անչէ՞ ու արդէ՞ ժամանակները այս օժանդակ բայի, թուով միշտ համաձայնումն ենթակայի հետ, ուստի պիտոյ է ասել. у насъ были нѣты, у насъ будутъ инструмента.

Շանօթ. 1. Երբեմն հանդիպումէ есть ներկայի եղակի 2-րդ դիմի մտքով (ուրեմն փոխանակ еси) զոր օրին. ты точно левъ и есть (Дмитриевъ), Գու արդար և առի՞ծ ես.

2. Былъ, бѣду, будь ցուցանումն ուսուերէնում մի առանձնութիւն բազդատութեան մէջ, որ չէ յատուկ հայկականին. այդ տեղ ուղղականը այն գոյականի, որ երևումէ ստորոգեալ, յեղափոխվումէ դէպ ի գործիական, երբ նորանով ընծայվումէ ենթակային մի անորոշ յատկութիւն (Տէս § 71, II.). զոր օրին. ещё князь былъ только зрителемъ битвы (Карамзинъ), տակաւին իշխանը էր միայն հանդիսական կուտի մէջ. читатель, будь ты самъ судьёю,

кто въ этомъ виновать (Крыловъ), ընթերցող, եղիր ինքդ դատաւոր, թէ ո՞վ էր այդ բանի մէջ մեղաւորաւ.

Դորա հակառակ կրճատ ածականք դրվումն միշտ ուղղականով, ուստի եմէ յատ, տկար էր. они бѣдутъ не такъ добры, նորա չեն լինելու այնքան բարեսիրտ:

LXXXII. Առաջարկութիւնք վան թարգմանութեան.

Безъ труда нѣтъ подвига.—Его затѣямъ нѣтъ конца.—Отъ судьбы защиты нѣтъ. Ничего не было объявлено.—О томъ не было ни слова.—Не миѣло и году.—Не прошло и четырёхъ дней.—Нѣмѣнней бѣды съ тобою бы не случилось.

Քո որդին այլ ևս չէ մեր մօտ. իսկ քո ազգիկը ամենևին (во все) եղած չէ մեր մօտ.—Սովրատէս սովոր էր ասել, թէ չկայ ոչինչ գեղեցիկ բան, ուր չկայ ոչինչ բարի բան.—Արձակ շրջակայքում տեսանելի չէր դաշտավայրի մէջ ոչ տուն և ոչ ծառ.—Այդպիսի հեռաւորութեան մէջ կարելի չէ լինելու ոչ մի ձայն լսելի լինել.—Չէ անցանելու և մի շարաթ, որ նա վերադառնար.—Թշնամիքը լինելու չեն մեզ վտանգաւոր, միայն թէ մեր մէջ չերեւէին դաւաճանողք (մասնողք).—Նորա բոլոր յայտը են իւր դաւակները.—Ժողովրդի սէրը է ճշմարիտ պարծանքը իշխողի:

II. Ничтò предъ Богомъ власнь мой, и съ силою безсиленъ я.—Надобно змать, какъ вещь есть.—Казней есть и тысячи, но всё онѣ людѣи отъ зла не отучають.—У всякаго изъ насъ были свои заботы.—Средства дѣлать добрò у всякаго человека есть и всегда бѣдуть.—Судьёю преступлѣния былъ преступникъ самъ.—Пусть всегда бѣду я утѣшениемъ отца моего!—Боайре писали, что Россiяне уже не мòгутъ терпѣть сирòтства, бѣдучи стадомъ безъ пастыра, или великимъ звѣремъ безъ головы.—Карамзинъ былъ великiй писатель и благородный, добрый человекъ.—Будь доволенъ состояниемъ, въ котòромъ ты живѣшь.

Ամենամեծ թռչունը երկրի վերայ է ցայլամը. իսկ ամենափոքր թռչունքը են կօլիբրիք.—Ամենահարկու թշնամիքը մարդու են յաճախ նորա յատուկ կերքը.—Աչքը են հոգու հայելին.—Մեք չկամինք զնել յառաջուց, մինչև արծաթ կ'ունենանք.—Երկիրը է մուրրակ.—Հաստատումն, թէ տակաւին մուրրակներ կը դառնան.—Քաջ զօրազունգերի առաջնորդը էր նոյն իսկ թագաւորը.—Նորա ամենափոքր բաղձանքը օրէնք էին մեզ. իմ դրաջիքը, երկար ժամանակ բարեկամներ եղած լինելով, դարձած են այժմ մեծ

Ծանօթ. Ի մասին աւելի ճիշդ որոշման չափի գործիական հոլովով տես ներքեում § 71, I. 4.

Սեռականը սպասարումէ նոյնպէս իբրև լրութիւն

4. Ածականներնա. достѣйный (արժանի, արժանաւոր), исполненный (լի), чуждый (օտար) երբեմն և жадный (ազահ) որպէս և մակրայիս жаль (ցաւ է, ցաւելի է)

Ծանօթ. полный կապակցութեւն և գործիականի հետ, զոր օրին. стаканъ полный водою, բաժակը լի է ջրով.— Իսկ жадный բառական յաճախ լրագործութեան արականով նախադրութեամբս է՛. զոր օրին. жадный къ деньгамъ; чуждый անուամէ խնդիր և արական, զոր օրին. онъ чуждъ всего этого и чуждъ мнѣ.

5. Բառաբանական աստիճանի, առ ի նշանակելու այն իբր, որոյ հետ լինումէ բաղդատութիւնը, զոր օրին. сестра старше брата. քոյրը աւելի հասակաւոր է քան թէ եղբայրը.

6. յետագայ անդրադարձ և հարաբերութեան բայերի, որ բացայայտումեն երկրի-դ կամ յօդուածներէն.

беречься,	զգուշանալ,
бояться,	երկնել, վախենալ
гнушаться,	զարշիլ
опасаться,	կասկածիլ
пугаться,	ահանալ, զարհուրիլ
страшиться,	ահարեկուելիլ
стыдиться,	ամաշիլ
ужасаться,	ահափնտուիլ
держаться,	հիմնուիլ (մի բանի վերայ)

добываться,	ձգտել զէպ ի ստացումն
мѣряться,	մի բանի, աշխատել ձեռք բերել.
дожидаться,	սպասել մինչև
домогаться,	աշխատել հասանել մի բանի
касаться,	հարուրիլ, հայիլ զէպ ի
приобщаться (причащаться)	հաղորդուել
սուրը ընթրիքի խորհրդին	
слѣшаться	հնազանդիլ, անսալ
избѣгать.	խոյս տալ, փախել
достигать,	հասանել

сѣдѣть արժել, жалѣть խնայել

Ծանօթ. Ի մասին ներգործական բայերի, որ ստանումեն լրութիւն սեռականով. (փոխանակ հայցականի) տես ներքեում § 70.— Սեռականը իբրև որոշումն ժամանակի տես ներքեում § 73, I. 1.

LXXXIII. Եկատերինայի զօրավարների քաջագործութիւնը յայանի են աշխարհին.— Ժամանակներումը (ե՛ չայց. խնդրով) Պեարոս մեծի, որ ընդունեց պատուանունս կայսր Ռուսաստանի, տակաւին կար Ռուսաստանում մահու պատիժը.— Կանաչք զարգարումն իւրեանց զլիսարկները ջայլամների սպիտակ փետուրներով.— Ծեր ջայլամի փետուրը աւելի լաւ են քան թէ մանուկի փետուրները.

Գրքերի ցուցակը հանդերձ ժամերի կարգադրութեամբ կը ստանաք զուր սուրհանդակի ձեռամբ (по почте). Սահմանեցէք ինքեանք Վաճառքի (ապրանքի) զինները.— Զօրավարը զիւր իւր յատուկ արժանաւորութիւնը և միւսերի արժանաւորութիւնը: Եղիք ի՛մ որդու ուսուցիչ.— Այս մարդը է իմ հաւատարիմ ընկերը, և անկեղծ բարեկամը իմ եղբօր.— Այսօր կը լինի հանգէս նոյն իսկ զօրագնդի, որոյ աստիճանաւորը ձեր բարեկամներ են: Թշուառութիւնը դրացի է յիմարութեանը.— Աներկրայ (конечно), հանգուցեալը էր ձեր ազգականը, որովհետև զուր այդպէս արտուր էր: Հսարտ ալաւը, պատելով իւր անձը սիրամարզի փետուրներով, կարծումէր թէ նա այնուհետև սիրմարզերի քոյրն է:

II. I—4. Цвѣтъ такой цѣны и такой красоты, что самое время ихъ жалѣя коситъ.— Зло ещё не такъ большою ружь.— Онъ казался лѣтъ пятидесяти.— Кто охотникъ до трудовъ, не станеть вѣчно заниматься дѣтскими играми. Такъ жаловалась дѣвочка четырнадцати лѣтъ, охотница до полной воли.— Два чрезвычайно долги пера, выходящая изъ хвоста у райской птицы, суть чернаго цвѣта.— По обѣимъ сторонамъ были фонтаны бѣлаго и краснаго вина.— Это мужикъ, какихъ вездѣ не мало.— Сколько голодъ, столько умовъ. Для каждаго дня довольно своей работы.

Գնեցէք ձեզ մահուդ ամենալաւ տեսակից.— Մեղանում կան վաճառականք առաջին, երկրորդ և երրորդ կարգի: Քո եղբայրը է մի մարդ խիստ կանոններով, իսկ քո կրտսեր քոյրը է աղջիկ սակաւազիւտ գեղեցկութեամբ. Նա է հանճարեղ (մտացի) կին, նա է մի շնորհալի մարդ (չսորսքով). Սոխակ փոքրիկ թռչուն է մոյզ մոխրագոյն դունով. Տասն և վեց տարեկան մարդիկ կամին աւելի խոհմ լինել քան թէ ձերունիք վաթսուն տարիքով.— Պրուսիայի թագաւորը դաշն հաստատեց Աւստրիայի կայսեր հետ ընդդէմ Ֆրանսիացոց կայսրը.— Գուրս Գօթֆրիդ Բուիլօնեանը էր առաւել յետոյ սուրը գերեզմանի պաշտպանը.— Պահապան զօրքը և բնակիչըը Բիզա բազաքի քաջութեամբ պաշտպանեցին իւրեանց անձը ընդդէմ (противъ) Պոլսիայի թագաւորին.— Կայսերուհի Եկատերինա Բ էր մեծապէս սիրող թատրոնի.— Մեղանում կան շատ ընթերցասէրք (սիրողք ընթերցանութեան).

Առաւօտուն (по утрамъս խնդրով) խմեցէք մի բաժակ կաթն. Պատահանների վերայ դրած են հինգ ձեռք սկաւառակներ և նոյնքան իսկ դանակներ և պատառաքաղներ:— Փոխարէն այս 230 պուդ խոտի և 42 պուդ յարզի կը ստանաք զուր արծաթը.— Քանի մուրակ ունի մեր արե-

զակը.—Սև մահուց պատմումն թէ Եւրոպայում կորած են 1/10 մասը բնակիչները։

II. 5. 6. Царь Мыхайль отъ 16-го года своей жизни до самой той минуты, когда Россія признала его своимъ государемъ, былъ чуждъ не только дѣлу правленія, но и самаго свѣта.—Васъ ожидаетъ судьба, достойная вѣшняго сѣрдца.—Онъ исполненъ самой нѣжной заботливости объ нихъ.—Намъ жаль было несчастныхъ людей.—Худой миръ лучше доброй ссоры (брани).—Дарованіе лучше красоты.

Հերոսը արժանի է իւր փառքին.—Աշխարհը լի է այդպիսի բարեկամութեամբ.—Առաքինութիւնը չզիտէ հպարտութիւն (օտար է հպարտութեանը)։ Մինեակները լի են մարգերով.—Սիրտը լի է ուրախութեամբ.—Արժիւնները, ասումեն, թէ կարող են ապրիլ աւելի քան հարիւր տարի.—Ռուսաստանը աւելի մեծ է քան որ և իցէ այլ թագաւորութիւն աշխարհումս։

II. 7. Злодѣи бойтся судѣ Божьяго.—Дѣло мастера бойтся.—Я такъ гнушѣюсь зла, что жало у себя и вырвать бы дала.—Ещё онъ ужасался или стѣдился неблагодарности.—Москва страшилась неизвѣстности въ будущемъ.—Иродъ сталъ домогаться царскаго достоинства.—Корабль плывѣтъ между садомъ и таеъ близко, что бѣдго онихъ касается.—И добываться ты пустаго перестань, молчи и вѣнь.—Лучше вѣрнаго держаться, чѣмъ за обманчивой надеждой гоняться.—Христіане причащаются святыхъ тѣнъ обыкновенно въ церквѣхъ своихъ.—Россіяне, ободряемые примѣромъ начальниковъ, достигли стѣпн.—Избѣгайте общества льстецовъ.—Лѣность—мать пороковъ; берегитесь ей!

Մանուկներ, անոսցէք ձեր ծնողների և ուսուցիչների խօսքին.—Խոհեմ մարդը, հիմնուելով ճշմարտութեան վերայ, փախչումէ իւրաքանչիւր կռուից.—Մի այդպիսի շինուած արժէ ոչ միայն արծաթ, այլև համբերութիւն և աշխատութիւն.—Ինչ էք խնայում արծաթը, եթէ (когда) կամէք խնայել աշխատութիւնը.—Մինը արժէ միւսը.—Թշնամին երկնչումէր մեր ցրտերից, վասն որոյ զարմանալի չէ, որ նա չսպասեց մինչև մեր ձմեռան գալուստը.—Խօսեցէք այնպէս, որ դուք չունէիք յետոյ ամաչելու ձեր յատուկ խօսքից.—Աւելի հաւատասեալը հասանինը մեր նպատակին քաղցրութեամբ.—Մեզ պիտոյ է զարչիլ յանցանքից բայց ոչ յանցաւորից.—Ասումն թէ ճշմարիտ չէ, որ առիւծը վախումէր որձակի աղաղակից (երկից)։—Ընդէր երկնչումէք զրից։

§ 69. Յարագս Տրականի.

Տրականը իբրև հոլով սեփականութեան, վախճանի, նշանակումէ.

1, Առարկայն, առ որ վերաբերվում է որ և իցէ բան, դէպ ի որոյ օգուտը կամ վնասը լինում է մի գործողութիւն, կամ յատկութիւն. զոր օրին. прилежаніе вращается всеѣмъ; твой гдолосъ мнѣ милъ и пріятенъ.

2 յետագայ բայերի մէջ.

грозить, угрожать, սպառնալ
дивиться, удивляться զարմանալ
жаловаться (кому, на кого? на что?),
զանդատել (մի մարդու, մի անձին,
մի բանի վերայ)
лестить, շողջորթել
молиться, աղօթել
мстить (кому? за что?) վրէժինդիր
լինել (մի մարդու մի բանի մասին),
մեծնալ, շփոթել
надѣяться, տաղտկացուցանել
напоминать յիշեցնել

завидовать, նախանձիլ
изумляться հիանալ
кланяться (կատար. поклониться) զուլ
խոնարհեցնել, ողջունել
поклониться (կատար. покланиться պաշտել երկիրպագանել.
подражать, նմանիլ
покровительствовать, պաշտպանել
препйтсвовать, արգելադրութիւն
радоваться, ուրախանալ
радь, а, о, ուրախ (մի բանի վերայ)
улыбаться, ժպտիլ

вѣрить, նշանակութեամբս վստահուել, զրվումէ տրական հոլովով, իսկ նշանակութեամբս հաստատուել, ունի հայց խնդիր Ե՛ նախադրութեամբ, զոր օրին. вѣрить чѣстному слову (վստահանալ դէպ ի պատուաւոր խօսքը) вѣрить (вѣрывать) вѣ Бога (հաւատալ յԱստուած)։

слѣдовать (հետևել) զրվումէ տրականով, երբ որ նշանակումէ հետևել, իսկ за նախադրութեամբ զործ. խնդրով, երբ նշանակումէ յետևել զոր օրին. слѣдовать примѣру отца, հօր օրինակին հետևել (նմանիլ). слѣдовать за отцемъ հօր յետևից երթալ.

смѣяться (ծիծաղիլ) ստանումէ լրութիւն տրականով, երբ խօսքը պատճառի, առթի վերայ է. անձնաւոր անունները զրվումն սովորաբար գործիականով հանդերձ նախադրութեամբս նա՞ծ. զոր օր. онъ смѣется угрозѣ. նա ծիծաղումէ սպառնալիքի վերայ. не смѣйся надъ старикомъ, մի ծիծաղիլ ալտորի վերայ.

учить, обучать (ուսուցանել) զրվումէ տրական խնդրով ուսանելի նիւթին և հայցական խնդրով անձին, ուրնմն ամենին ներհակ հայկականին, ուր ուսանելի նիւթը զրվումէ հայցականով, իսկ ուսանող անձը տրականով. զոր. օրին. „бѣдѣмъ ѣчать насъ смиренію“, Անբաղդութիւնքը ուսուցանումն մեզ խոնարհութիւն (ցածութիւն).

учиться (ուսանիլ) ունի հետևաբար և տրական խնդիր, զոր օրին. онъ ѣчит-
ся рисоуванію.

благодарить (շնորհակալ լինիլ) և поздравить (շնորհաւորել) ունին այլ խնդրա-
ուութիւնք, քան թէ հայերէնում. առաջինը ստանումէ հայց. խնդիր (հր-
բեմն և տրական), իսկ երկրորդը հայց. խնդիր անձին և գործ. խնդիր առ-
թիւն, հանդերձ նախադրութեամբս сь. Благодарю Васъ. շնորհակալ եմ ձեզ.
благодаря искѣству и заботливости врача, больной возвращенъ своему семейству.
բժշկի ճարտարութեամբ և հոգածութեամբ հիւանդը պահպանուեցաւ իւր գեր-
դասանին. поздравляй сестру сь выздоровлѣніемъ. շնորհաւորիր քուերդ նորա
վերստին առողջանալը.

Մանօթ. Գոյականք, որ ածանցուած էին տրական խնդիր առող բայերից,
պահանջումնն նոյնպէս տրակ. հոլով. զոր օրին. мѣсть врагѣмъ
(վրէժխնդրութիւն թշնամեաց), поклонѣніе йдоламъ. երկրպագու-
թիւն կոքի (կուսպաշտութիւն).

Այլն դրվումէ տրական

3, Գլմազուրկ բայերի մէջ առ ի նշանակելու առարկայն, առ որ
վերաբերվումէ գործողութիւնը, զոր օրին. случилось мнѣ; կա՞յետա վամъ.
Ուստի և ի մէջ առութիւններխս ւգծոն (հաճոյ է) можно (լեզա) возмѣжно
(կարելի է), надобно (նաճո), պիտոյ է), должно (պարտ է), вѣлья (անհնար
է), որպէս և զինի միջարկութիւններխս горе! (վայ, աւաղ), слава! (փառք)
хвала и честь! (փառք և պատիւ). жаль! (ցաւելի է) порѣ! (ժամ է, ժամա-
նակ է):

4, Արար էշաւնից յիտոյ, ուր նա հանդիպումէ թէ Հրաշալիքն և թէ
Ապառնու մարով (§ 78. 1. 2.), զոր օրին. „не видѣть мнѣ бога (=богѣ)
сѣлнечныхъ лучей!“

5, Վանն նշանակելու հասնել (տես բաղդատութեան կանոն, համար
XXX), զոր օրին. брату уже двадцать лѣтъ.—Սակայն այս տեղ կարելի է
նոյնպէս գործ դնել սեռականը. տես վերեւում § 68, II. 2.

6, Подобенъ (նման, նմանապիսի) ունի տրակ. խնդիր, ինչպէս
հայերէնում, բայց походить (նմանիլ), похожъ (նման) ստանումնն լրութիւն
հայցականով հանդերձ նախադրութեամբս на. զոր օրին. бобръ походитъ (по-
ходѣтъ) на брысу. ջրչունը նման է խոչորամուկին; гораздъ-ընդունակ, ունի
տրակ., հայց. (նախադրովս на) և գործ. խնդիր. զոր օրին. гораздъ граво-
тѣ, гораздъ на все; а гораздъ какъ топорѣмъ.

Մանօթ. Երբեմն, սովորական խօսքի մէջ կցորդվումէ բային տրականը
անդրադարձ գերանունիս себя, առ ի ցուցանելու, թէ գործող
առարկայն լի և քայն դրադուած է այդ գործողութեամբ.
զոր օրին. гуляй тамъ себѣ на простѣрѣ, դու կարողես այն տեղ
գրոսնուլ, որպէս հաճոյ է քեզ (ամենայն զիւրութեամբ):

LXXXIV. Առաջարկութիւնք վանն թարգմանութեան.

1. 2. Всему свой день, всему свой часъ.—Бывало грустно имѣ, но скѣч-
но не бывало.—Львамъ, барсамъ и слонамъ вездѣ такая честь.—Я приведу
примѣръ тому изъ истѣриі.—Кѣшкѣ игрушки, а мѣшкѣ слѣзки.—Тебѣ хвала и
чѣсть!—Намъ пріятно смотрѣть на родъ жизни нѣкоторыхъ птицъ.—Любопыт-
ный забѣлся, двѣсь красѣ гѣрода.—Живые завѣдовали спокѣйствію мѣртвыхъ.
—Мы не завѣдуемъ, но искренно радуемъя твоѣму счѣстію.—Герѣи самъ едва
—едва не смѣялся надъ собѣю.—Вперѣдъ чужѣй бѣдѣ не смѣйся, голубѣк!—
Малый плуть подражаетъ большѣму плуту.—Изъ оракула все вѣрять слѣпо.—
За вѣлмѣжею послѣдовала тма льстецѣвъ.—Онъ сидѣлъ въ карѣтѣ, вѣсело
кланяясь народу.—Когда у насъ бѣда надъ головоѣй, то рады мы тому молить-
ся, кто вздѣмаетъ за насъ вступиться.—Онѣ вѣчно жалуютъся намъ на свойхъ
сосѣдей и надобѣдуютъ намъ своимъ просьбамъ.—Напоминайте ему, что честь и
великоѣшніе не слѣдуютъ внушѣніамъ холоднаго разсѣдка.—Ты вѣдъ никакимъ
наѣкамъ не учился.—Заранѣе поздравляемъ ихъ сь великимъ праздинкомъ.
—Благодарите за все Бога и благоѣтелей вашихъ!—Посреди Нанкина возвы-
шается башня, котѣрой удивляются все путешѣственники.—Меншиковъ не пред-
видѣтъ ничего. Уже не только прѣжніе его товарищи, ему льстѣли европѣйскіе
государи.

Կարելի է նախանձիլ նոցա, զորս (դու) սիրումես.—Գարնան մէջ ու-
ր սխանումնք ծիծեռնակների վերադարձի վերայ.—Կապիկները նմանումնն
մարդու բոլոր շարժումներին.—Մէք կամինք զարմանալ պատկերի գեղեցկու-
թեան և ճարտարապետի ճարտարութեան վերայ.—Վրէժխնդիր եղէք ձեր
թշնամիներին սիրով. զայդ կամի մեր փրկիչը.—Աղօթեցէք առ Աստուած,
նա կը պաշտպանէ ձեզ.—Մէք զարմացած եմք ձեր վերայ, որ դուք զուխ
չխոնարհեցուցիք ձեր առաջին բարերարին.—Ով որ կարող է ծիծաղիլ իւր
ընկերի անբաղդութեան վերայ, արժանի չէ, որ նա ինքը երջանիկ լինի.—
Մի ծիծաղիք շինականների և նոցա օգտակար աշխատութիւնների վերայ.
—Երեկի և հարուստ մարդերը շողքորթումէ ամենայն ոք (ուսուերէն все
ընդհանուր բազմութեան մարով).—Մառայն զէպ ի ամենայն տեղ երթումէ

իւր տիրոջ հետեից.— Մանուկներ, յետեցեք ձեր ուսուցիչների խօսքին.—
 Մի նմանիք անպիտան մարդերի օրինակին.— Պատիւ և փնփռ ոչ մեզ, Տէր,
 այլ քո անուանը.— Մեր հաւատումներ առաքինութիւն և մի հանդերձեալ
 կեանք.— Նապոլէոնը ամբապէս վտահանումէր դէպ ի իւր բազղը և հա-
 տատումէր իւր հանձարին, իւր զօրութիւններին.— Գարոցների մէջ մեր մա-
 նուկներին (մանկութեանը, և ինչ ընդհանուր մտքով գրեթէ ամենայն եւ-
 րոպական լեզուներում և Հայուն տեղ տեղ) ուսուցանումն զանազան
 լեզուք և զիտութիւնք.— Ուսիր ամենայն բան, ինչ որ քեզ պարտ է ու-
 սանիլ, ժրջանութեամբ և համբերութեամբ: Մի շփոթէք մարդ նորա պա-
 րապմունքի մէջ.— Յունուարի առաջին օրը մեք շնորհաւորումներ միմեանց
 նոր տարին.— Շնորհաւորեցէք նմա անուանակոչութեան օրը.— Մեր շնոր-
 հակալ ենք ձեզ և շնորհաւորումներ ձեր բարեյաջող վերադարձը օտար աշ-
 խարհից (изъ-за границы).

3. 4. Кому хочется много знать, тому не надобно много спать.— Орламы случается и ниже курь смѣяться, но кырамы никогда до облакъ не подняться. Спасибо господамъ: ни голодно, ни тѣсно намъ. Когда меня тебѣ не жаль, такъ вспомню хинциныхъ птиць! Тебѣ-ли говорить? И пѣчему дивиться: Какъ дереву съ огнемъ дружитья? Какъ бѣдной мнѣ не горевать!

Մեր ուրախ ենք ձեր հետ, (մեղ ուրախաւէտ է ձեր հետ), թվումէ մեզ, որպէս թէ երկիրը կազմումէ կապոյտ կամար մեր վերայ.— Պարտ է ուսանիլ օգտակարը.— Եթէ ձեզ կարելի է վշտացուցանել տկարները և անբաղդները, մեզ անկարելի է լսել.— Վայ ձեզ և ոչ մեզ.— Ձեզ ժամանակ է երթալու.— Թէ ո՞ր կամէիր դու թուչիլ, չեմ հասկանում ես, թո՞ղ մտաբերենք, թէ ժամանակ է զործելու, և թէ թշնամիներին արժան չէր յաղթել մեզ.—

5. 6. Къясур Ալէքսանդր օրհնեալը 23 ին սեպտեմբերի 1777 թ. ծնած լինելով, չէր տակաւին 24 տարիքով, երբ նա զկնի մահուան իւր հօր, Պաւղոսի առաջնի, սկսաւ կառավարել: Նա մեռաւ 19 Նոյեմբերի 1825 թ. 48 տարու հասակում.— Նորա կառավարութիւնը տեց 25 տարի.— Նորա ամուսինը Եղիսարեթ Ալէքսէեւնա, որ յաջորդ տարում հետեցաւ նմա, հասած էր 47 տարիքի (минуло):

Յովազը նման է կատուին, միայն թէ շատ աւելի մեծ է նա.— Կապիկները աւելի նմանումեն մարդուս, քան թէ ո՞ր և իցէ այլ շնչաւորի.— Ահից (սօ սեռակ խնդրով) մեր ընկերը աւելի նման էր մի մեռածի, քան թէ կենդանի մարդու.— Բարձր պատուարների պէս ապառաժները դուրս են

ցցվում ծովի միջից և բոլոր կզզին (Սուրբ Հեղինէ) նման է հեռուից մի խաւար սև ամրոցի:

Мальчикъ росъ себѣ по однимъ простымъ законамъ природы.— Дѣти себѣ бѣдутъ играть, а мы что станемъ дѣлать? Шуйи себѣ, сколько хочешь, только не мѣшай намъ.— Онъ (слонъ) себѣ идетъ впередъ и' лаю твоего совсѣмъ не примѣчаетъ.

Завистники на что ни взглянутъ,
 Подымутъ вѣчный лай,
 А ты себѣ своѣй дорогою ступай:
 Полаютъ да отстанутъ.
 (Крыловъ.)

§ 70. Յաղագս Հայցականի.

1. Հայցականը—հուշէ որովհետէ գրվումէ ներգործական բայերի մէջ, երբ առարկան իրողապէս լիովին ըմբռնուած է կնթակայից (գրական առարկայ), զոր օրին. я вижу домъ, ես տեսնումեմ տունը, ты пилъ воду, դու ըմպումէիր ջուր: Սորա հակառակ, առարկայն գրվումէ սեռականով,

1. Եթէ նա բացասուած է բացասութեամբ նոյն իսկ բայի մէջ, զոր օրին. я не вижу дома; ты не пилъ воды.

Ծանօթ. 1. Лишить (զրկել) պահանջումէ հայցական խնդիր սեռի և սեռական խնդիր բնութեան, զոր օրին. лишить слугу хорошаго мѣста. զրկել ծառայն լաւ պաշտօնատեղից. այս պատճառով անիւնից, անիւնի (զրկուիլ, զրկուած) կապակցվումեն նոյնպէս սեռականի հետ. лишиться памяти (զրկուիլ յիշողութենից) անիւնից (վարձատրութենից զուրկ):

Ծանօթ. 2. Ուր բացասութիւնը չէ պատկանում նոյն իսկ բային, կամ ուր նա լծորդուած է հարցական և մասնկի հետ, միշտ գրվում է հայցականը. զոր օրին. я вижу не домъ, а церковь; не терпѣшь-ли ты время.*)

2, երբ որ գործողութիւնը տարածվումէ առարկայի անորոշ մասնի վերայ միայն (—ուր մտածվումէ մի քանակութիւն միայն—) ինչպէս հանդիպումէ յաճախ по և на նախադրութեամբք բարդած բայերի մէջ. զոր օրին. купить сахару; налить воды, слушать пѣсенки.

* Востоковъ.

Ծանօթ. Այս կարգիս պատկանաւոր էին համարելի բայերս. *напиться* (водն) *ըմպել ցապ.* *наѣсться* (хлѣба) *ուտել ցապ,* *назваться* (книгъ) *ընթեռնուլ ցապ.* *накормить* (овса) *կերակրել (ձին) շափից դուրս դարձուլ:*

3 Ներգործական բայերի մէջ, որոց մէջ արդէն պարունակած է առարկայի բացասութիւնը, ըստ որում առարկան նոցա մէջ բացացայտումէ՝ *սպասել, յոյսել, որոնել, պահանջել, բնորէլ իրը. գոր օրին* желать добра; *ожидать* (надѣяться) награды; *просить* совета;

требовать денегъ

Ծանօթ. „надѣяться“ (յուսուլ) նշանակութեամբս սպասել, ակնկալել, զրգումէ սնտականով. ուտի надѣяться награды (սպասել, յուսուլ վարձատրութիւն).—*Գորս հակառակ զրգումէ* надѣяться *հայցականով,* նախադրութեամբն *на,* երբ կամի տակ „*յոյսը դնել՝, ապահանել մի մարդու վերայ. ուտի* надѣяться *на Бога, а не на людей.*

II. Հայցականը գործ է անվում նոյնպէս չէզոք բայերի մէջ, առի նշանակելու *հարձակուիլ և շահուիլ:* (դիմի հարցմանս՝ *նրչափ երկար*) որոց հետ յարաբերութիւն ունի գործողութիւնը. *զոր օրին.* *шли выѣсть цѣлую мѣлю; работали весь день; сидѣли всю ночь.*

LXXXV. Առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

Я не писалъ стиховъ, но любилъ стихи.—Дѣлай то, что полезно, и не предпринимай того, въ чёмъ пользы не видишь! Наполеонъ покорилъ едва не всю Европу. Не помнишь-ли болѣе счастья и радости родителей, когда ты сталъ здоровъ. Одна ласточка не дѣлаетъ весны.—Говорять, что соловей лишился жизни, желая заглушить чужіе звуки.

Մի այդպիսի յանցանք արժանի է ոչ թէ ողորմութեան, այլ պատժի. Երբ որ Ռուսերը տիրապետած էին Ֆինլանդիային, նոքա գրաւեցին զբիթէ և (едва не) մայրաքաղաքը Շուեդիայի Շտոքհոլմ.—Ընդէր ձեռնարկած չէք մի բանի, որ կարող էր ձեզ օգուտ հասուցանել.—Չես ստացած դու այսօր մի նամակ.—Չասացինք մեր ճամարտութիւնը.—Ցուրտը բոլոր ցաւելի ծաղիկները զրկած է իւրեանց զեղեցկութիւնից.—Ոչ հեշտ կարող է նա լուսազոյն կացուցանել իւր վիճակը, որ բոլորովին այնչոյս է (զուրկ է արդէն ամենայն յուսից):

2. 3 Въ царствахъ многихъ былъ я, попробовалъ вездѣ весны и лѣта.

—Гутъ взявъ пяску, дресва и мѣлу, и натолдеши кирпича, мужикъ присту- паеть къ дѣлу.—Купецъ закупилъ товаровъ, сѣлъ на корабль и поѣхалъ за море, чтобы отвѣдать счастья. Подождемъ конца! Дождя и вѣтра ты проси се- бѣ у неба! Хочу мести, ипу славы. Ручной слонъ срабѣтаетъ болѣе, чѣмъ шесть лошадей; но за то требуетъ лучшаго присмотра и болѣе пищи.—Кто желаетъ чужаго богатства, достоинъ того, чтобы лишиться своего собствен- наго.—Люди, надѣющіеся на Бога, всегда спокойны.

Առէք հաց և աղ, եթէ չունիք ուտելու այլ բան.—Տուէք ձիանքին խոտ և յետոյ թափեցէք նոցա առաջն զարի.—Եթէ դու նմա տուած լի- նէիր կաւիճ, նա գրած կը լինէր ինչիրը ի վերայ տախտակին.—Տուեցէք ինձ մի բողէ ձեր դանակը.—Մողթիմ ձեզ բարի գէշեր. Մի ցանկար որ և է մարդու վնասի (մի ցանկար ոչ ումեք չար).—Սպասաւորը արդէն երկար ժամանակ նստած է և սպասումէ պատասխանուլ.—Իմ գրացիս յու- սայ շահաւէտութիւնս Մի վտանանար գէղ ի ձեր զօրութիւնքը.—Խոնար- հութեամբ (ցածութեամբ) խնդրումէր մուկը ներողութիւն տալու ից.—Մարմնի և հոգու զօրութիւնքը պահանջումն վարժութիւն.—Ոչ ամենե- քեան դոտանումն բազըր, որ որոմումնս:

Они путешествовали два года.—Я не спалъ всю ночь.—Ждали возвра- щения цоря цѣлый мѣсяць. Судоходство происходить у насъ на сѣверѣ все дѣто, всю осень и почти всю весну, а на югѣ весь годъ.

Մի վերստ միայն կ' երթանք (սայլով) քայլ առ քայլ, բոլոր ձմեռը վաճառքը գրած էին բաց օդի տակ.—Արդէն երկու գիշեր քնած չէ հի- ւանդը.—Արտուտները զիմումնն (առթուչումնն) առ մեզ շատ կանուխ և մեռումնն առ մեզ բոլոր ամառը և գրեթէ բոլոր աշունը:

§ 71. Յաղագս գործիականի.

I. Գործիականը նշանակումէ գործել և թշուրտ առնելութեան (կամ կացութեան), որպէս առհասարակ այն իրը և անձը, որով լցուցանվումէ մի բան, ուտի զրգումէ նա.

1, *իրաւորէն և անիրաւորէն բայերի մէջ*—առի նշանակելու այն առար- կան (իրը կամ անձը) որոյ միջնորդով կատարվումէ գործողութիւնը. *զոր օրին.* онъ любимъ своими друзьями; *дерево держится въ землѣ корнями.*

Ծանօթ. 1 „обязанный“ (պարտական) պահանջումէ ինչպիսի գործիական

հորվը իրի, բայց որտե՞նք անձին, որ պարտական է կացուցել, զոր օրին. онъ обязанъ намъ почтёніемъ. նա պարտական է մեզ յարգութեան մասամբ.

2, Ներգործ. և չէզոր բայերի մէջ առ ի նշանակելու փոքրէն և Քլորէ և առ հասարակ այն հնարը, որով լինումէ մի բան. զոր օրին. что наименьше перомъ не вырубилъ топоромъ. (Աւած) жить своими трудами; комната пахнетъ розами.

3 յետագայ բայերի մէջ
владѣть, (владствовать, обладать) տիրել, իշխել
гордиться, հպարտ լինել
довольствоваться, բավականանալ, շատանալ, հերիքանալ
дорожить, յարգել, պատուելի համարել
дышать, շնչել
жертвовать, զոհել, զրկանք յանձն առնուլ
изобилывать, առատ լինել
клясться, երդնուլ
командовать, հրամայել (չորավարի պատերազմի մէջ)
любоваться, քաղցրանալ, հաճութեամբ նայիլ (մի բանի վերայ)
наслаждаться, վայելել
начальствовать, զորավար լինել, առաջնորդել
овладѣть (кѣмъ,) տիրանալ, իշխանանալ, նուաճել.
ограничиваться, սահմանափակուիլ, շփաւորուիլ.
пользоваться, պատու քաղել, նպաստ առնուլ
править, управлѣть, կառավարել
предводительствовать, առաջնորդել
пренебрегать, արհամարհել, քամահել
руководить, руководствовать ձեռից բռնած առաջնորդել.

4, Ածականների և գոյականների մէջ—բոլորովին օրպէս հայերէնում—առ ի նշանակելու այն բանը, որով առարկայն ունի որ և է յատկութիւն, որպիսի ինչ է. զոր օր. онъ блѣденъ лицомъ (նա գունատ է երեսով). слабъ здоровьемъ, (տկար է առողջութեամբ)
„Суворовъ—гѣній умомъ, исполнилъ подвигами и характеромъ, слава и честь Россіи.“

վանն որոյ զրվումէ նոյնպէս զործիականը, առի աւելի ճիշդ որոշելու մի անձը ըստ նորա ծագման, նորա հաւատի, նորա վաստակի զոր օր. онъ родомъ Полякъ, а вѣрою католикъ. (ազգով պրոնացի է նա, իսկ հաւատով կաթոլիկ):

5. Տարածութիւնների չափի որոշման մէջ. զոր օրին. три сажени вышиною, шириною (երեք սաժեն բարձրութեամբ, լայնութեամբ). սակայն կարելի է այս աեղ զործ դնել և սեռականը (տես վեր. § 68, II. 3.) կամ թէ Հայցականը նախադրութեամբս въ. ուրեմն նոյնպէս—три сажени вышины, կամ въ вышины.

6. Բաղդատականի մէջ—այն բանը, որով մի առարկայն փշուռն է մուսից, զրվումէ զործիականում, զոր օրին. онъ головою выше меня; въ нашей комнатѣ двумя градусами теплѣе. Երկայնութեան չափերը զործ են ածվում և հայցականով հանդերձ նախադրութեամբս на, զոր օրին. мы живѣмъ на двѣ мили блѣже.—Իսկ Разъ և քրата (քամ. անգամ) զրվումեն հայցականով въ նախա. դրութեամբ. զոր օրին. въ десять разъ хѣже, во сто кратъ лѣше.

II. Գործիականը նշանակումէ նոյնպէս անուանակոչութիւնը, արժանաւորութիւնը և նմանապիսի յատկութիւնը, որ մի իրի կամ անձին ընծայվումեն, որպէս քանուակ և ասորի, և (բացի հայցականից) լրացուցանումէ յետագայ բայերս

звать,	կոչել, անուանել	ձեռնադրել, առնել, զործել
называѣть,	անել, անուանել	բնութագրել, հրատարակել, քարոզել
прозываѣть,	մականուանել	պարծել, համարել ունիլ
именоваѣть,	անուանել	ընտրել.
Նոյնն զրվում է զործիականը ի մէջ սոցա		
называѣться,	ասուիլ, կոչուիլ	կազմել, երևիլ թուիլ
именоваѣться,	անուանուիլ	համարուիլ
дѣлаѣться,	գործուիլ, լինիլ	լինել
становиѣться,	լինել, դառնալ	համբաւուած լինել, հըռ-
служиѣть,	ծառայել, լինել իրրե մի բան.	չակուած լինել
		բոճիլ, ծնանիլ

Մանթ. 1. Միայն ի մէջ բայերիս ԵԻԵ, ԵԻԵ (և նոցա նմանների կազմել, ձեռնադրել, երևիլ, լինել), ուր նոքա վարվումեն իրրե չափ կապ ենթակայի և ստորագածի մէջ, ածականը, իրրե ստորագած զործ է ածվում ուղղականով. զոր օրին. мальчикъ сталъ блѣденъ; будь здоровъ! онъ казался очень спокоенъ.—Մորա հակառակ Անբերութի հետ զրվումէ և ածականը (ընդունելութիւն) զործիականով. զոր օր. быть здоровымъ, казался спящимъ; сдѣлаться больнымъ.—Միայն, ուր „ԵԻԵ“ զործ է ածվում իրրե

ասատանի տկարութենից, Կիրեցին Մոսկուային տաննեթնորդ զարուսկըրում, բայց փութով այն տեղից արտաքսուեցան Ռուսերի ձեռամբ.— Յարը, թէպէտ և տակաւին մանուկ, սկսաւ ինքը կառավարել իւր թագաւորութիւնը. Բոյնարքը յոյս ունէին առաջնորդելու նմա, բայց սխալվում էին նորա:

I. 4. 5. 6. Յար Թէոդոր II., որդի Ալեքսիոսի առաջին, մանուկ էր տարիներով, տկար մարմնով, բայց ուժեղ հանճարով և աշխատասէր (дѣятельный) հայրենիքի օգտի համար.— Կարողս մեծը էր հասակով բարձր, երեսով թուխ, թիկնաւէտ (թիկունքով լայն) և ունէր անսովոր զօրութիւն.— Նապոլէոնը հասակով փոքրիկ էր, բայց ոչ փոքրագոյն հանճարով ազգով կորսիկացի էր.— Որչափ մի մարդ վատ է սրտով, նոյնչափ ևս ճշումէ և մասնումէ միւսերի վերայ (на հայց ինդրով):

Մեծ շինէական պատուարը 300 մղոն երկայն է, 25 ոտնաչափ բարձր և 15 ոտնաչափ լայն.— Մեր դպրոցում սկսանումնք դասերը մի ժամ աւելի անազան.— Կայսերուհի Եկատերինէ I. ը մեռաւ երկու տարի յետոյ քան թէ իւր հոյակապ ամուսինը.— Նորոգ (вновь) ընտրած թագաւորը մի զլիսաչափ աւելի բարձր էր քան թէ նորա, որ չըջապատումէին զնա:— Մետաքսեայ կերպար (матерія) որ քօ կինը գնած է, թէպէտ 10 ուորլիով աւելի թանգ է, բայց փոխանակ դորա (за то) 3 արշին աւելի երկայն է և 1/2 արշին աւելի լայն.— Տասնիցս աւելի լաւ եղած կը լինէր լուել.— Մի այդպիսի պատիժ հնգիցս աւելի ծանր եղած կը լինէր:

II. Роскомъ мы часто называемъ просвѣщеніемъ.— На востокѣ соловья прозвали любителемъ розъ.— Кіевляне съ гордостью именовали себя старшими и благороднѣйшими сынами Россіи.— Она родилась мѣщанкою.— Пѣрья у орловъ сначала бывають цвѣтомъ бѣлы, потѣмъ станувятся блѣдножѣлыми.— Царь справедливо хотѣлъ именоваться отцомъ народа.— Великодушная смерть казалась и воинамъ и гражданамъ необходимою, предписанною для нихъ отечествомъ и вѣрою.— Гѣрдымъ быть, глѣхымъ слыть.— Александръ слывѣтъ великимъ, а Крезъ богатымъ.— Самыи слонъ всё ещё казался льву не умѣнъ и не учѣнъ.—

Распространилась у насъ любовь къ чтѣнію и благороднымъ занятіямъ науками и художествами.— Фельдмаршалъ вѣзванъ былъ изъ деревни для начальствованія арміею.

Կօլլորին, կարելի է ասել է զոճարը ի մէջ թռչունների.— Ուղարստվում է նաև անապատի.— Վաղուց արդէն համբաւում է շունը իրրե օրինակ

բարեկամութեան.— Առաւել արժանաւոր ընտրեցին զօրադուխ.— Մէք համարելու ենք մի երանութիւն ձեզ օգնել.— Համարեցէք հարուստ ոչ այն մարդը, որ շատ ունի, այլ այն մարդը, որ ունի սակաւ պիտոյք և բաւական է.— Ոչ որ ծնանումէ ճարտարագիտ.— Մտաւստանումը փոքրիկ կրակը դառնումէ մեծ կրակ:— Քեզ երևումէ ամենայն հողմ մրրիկ.— Կան մարդիկ, որ ամենայն մարդու ասելով բարեկամ և եղբայր, երևումէ թէ կարծումն, որ ամենայն մարդիկ կարելի է ունիլ իրրե բարեկամք, այլև (и даже) կարելի է լինել ամենայն մարդերի բարեկամ:

III. Чѣрный дымъ клубами несѣтся къ облакамъ.— Россіи не шли къ городу мѣстами пріятными.— Сидемъ—те рядомъ!—Поть у работяниковъ льѣтся рѣкѣй.—Чтобъ дать лошадямъ отдохнуть, мы поѣхали шагомъ.—Пои лучше хорошо щегленкомъ, чѣмъ дѣрво соловьѣмъ.— Готовъ тебѣ я служить вѣрою и правдою.— Въ Перу находятя ручные стрѣусы; тамошние жители содержатъ ихъ стадами, какъ домашнихъ птицъ.

Ամենայն կերպով թշնամիքը աշխատումէին տիրապետել ամբողջին.— Անարդարութեամբ թափումէին (осѣпять գործ ինդրով) զովասանութիւնք տկար մարդու վերայ. Յունիսին և յուլիսին ջրուհիները մեծ հօտերով ժողովումն զհատերի և ծովակների եղբրքի վերայ և սկսումն շինել իւրեանց բնակարանքը.— Ուղտերը յօժարութեամբ երթումն կարաւաններով.— Եղջերուքը ապրումն ընկերութեամբ և երթումն հօտերով, ունելով իւրեանց առաջնորդները.— Փիղերը կենումն Աֆրիկայի և Ասիայի անառներում ամբողջ հարիւրներով կարելի է հեշտութեամբ ընտելացուցանել զնոսա:

У насъ же раннею и поздною зарѣй насвѣтываетъ соловѣй.— Возъ попробуй—ка пойдти въ кладовую; я тѣмъ временемъ изъ окна стану глядѣть.

— Огднѣ ей (Рѣщѣ) продолжаетъ:
„Лишь потружисъ со мной; тебѣ я помогу!
Я солнцевъ братъ, и зимнею порою
Чудесъ не меньше солнца стрѣю —
Такъ если зеленѣть желаетъ ты зимѣю,—
какъ лѣтомъ и веснѣю,
Дай у себя мнѣ уголокъ!“

Ես չգիտեմ հանդիստ ոչ տիւ (օր) և ոչ գիշեր.— Առաւօտուն և երեկոյին զոճացիր Աստուծոց վասն նորա շնորհի և պաշտպանութեան.— Եր-

բիմն (порѳи) թափումէր նա արատուք հեղեղի նման (ручей).—Գարնանը սերմանումներ մեր, իսկ աշնանը ժողովումներ արգասիքը (պտուղքը):

Идолъ сталъ болванъ-болваномъ.—Товары лежали на полу мелочъ-мелочью.—А я какъ сирота однимъ-одна сижу.

Ծանօթ. Ի մասին նախադրական հոլովի, որ երբէք կարող չէ զբուխ առանց նախադրութեան, տես § 72.

Իբրև կրկնումն վերոյ աւանդած կանոնների

И если-бы ягнёнокъ былъ умёнъ,
И мысли бы бояся онъ
Походжимъ быть на волка.

По мнѣ таланты ты негодны,
Въ которыхъ свѣту пользы нѣтъ,
Хоть иногда имъ дивится и свѣтъ.

— „Мой другъ!“ Орёлъ въ отвѣтъ: я царь, но я не Богъ.

Нельзѣ мнѣ отъ бѣды твоей теби избавить
Кукунку соловьёмъ честить я могъ заставить,
Но сдѣлать соловьёмъ кукунки я не могъ.“

Родился въ Персіи, а чиномъ былъ сатрапъ;
Но таеъ какъ живучи а былъ здоровьёмъ слабъ,
То самъ я областью не правилъ,
А все дѣла секретарѳ оставилъ.

Не только солнца я пренятствую лучамъ,
Но посягаюся и вихрямъ и дождямъ,
Стою и твердъ и прамъ.

(Крыловъ.)

Сдѣлаемъ то для другіихъ, чего не могли намъ другіе
Сдѣлать, и что на землѣ блаженствомъ было бы нашимъ.

(Жуковский.)

Սարեկ և Աղաւնի.

Սարեկը և աղաւնին միանգամ տեսութիւն զնային սիրամարդին: Երբ որ նորա վերադարձած էին, ասաց սարեկը. Ինչպէս անհաւան եմ ես սիրամարդին. սրտիս տղեղ ոտեր ունի նա. այլև անտարակոյս չէ ամաչում իւր անախտ ձայնից. Սակայն պատասխանեց աղաւնին. Այդ բոլորը չեմ նկատած ես, այլ զուարճացած եմ նորա փետուրների գեղեցկութեամբ և հիացած նորա պոչի փառահեղութեան վերայ:

Բարի մարդիկը սովորաբար որոնումն լաւը, չարերը վատը, նորա, որ կարողանան արատաւորիկ:

§ 72. Ծանօթութիւնք նախադրութիւնների կիրառութեան վերայ (§ 35)

I. Для (վասն) նշանակումէ գործողութեան վախճանական խորհուրդը, իբր կամ անձը, որում յօգուտ կամ ի վնաս լինումէ մի բան, որով և զանազան վումէ նախադրութենիցս за (վասն) հայց. խնդրով, որ գործ է անվում այն տեղ, ուր խօսք է քերական (վարձի, պատմի) գործարար (վաճառման) բարեբախտ և այդպիսիների վերայ. գոր օրին. рабѳтать для себя и для другіихъ; хвалить за прилежаніе, умереть за отечество.

Ծանօթ. за համեմատումէ երբևմն և հայկականիս համար, գոր օրին. не за себя я вихрей опасаясь (Крыл.) ոչ իմ համար վախում եմ ևս փոթորկաց մրրիկներից. Գործիական խնդրով նա ցուցանում է պատճառ. գոր օր. за тѳсною нельзѣ было пробрѳться до алтарѳ.

II. До նշանակումէ ոչ միայն մեզ, այլև շատ շատ, իբրև ներհակը յետ քան (послѣ, по). գոր օրին. до обѣда и послѣ обѣда, յառաջ քան զճաշը և յետ քան զճաշը.

III. Изъ և отъ, հայերէնում միապէս թարգմանելի բացառական հոլովով, որոշումն միմեանցից զանազան հայեցմամբ. առաջինը ցուցանելով շարժողութիւն մի բանի մէջ և երկրորդը մի բանի մէջ, կողմից. նմանապէս չէ պիտոյ շփոթել զդոսա յետագայ գիտութեանը.

ա, ուր յայտնի է կացուցանում մի առարկայ շատերի միջից, այնուհետև զրվումէ ԻՅՆ. գոր օրին. оди́нъ ԻՅՆ ԻՄԻՅ (մինը նոցանից, նոցա միջից. վասն որոյ և

բ, Գերբարձար մօտ զրվումէ ԻՅՆ. գոր օրին. му́дрѳи́ишій ԻՅՆ ԵՄԻՅ, Ամեններից իմաստնագոյնը,

գ, կրկնակ произ նախադրութեամբ բարդած բայերի մօտ զրվում-

է օտը, զոր օրին. օտը коренныхъ словъ производятся слова производныя (արմատական բառերից կազմվում են ածանցական բառեր).

դ. օտը բացայայտում է այլևս չէ և դրվում է защищать (սի), лѣчить, спасать և նմանապիսի բայերի մօտ. զոր օրին. փախչել օտը հովտից; օտը բացահայտել օտը հովտից; օտը բացահայտել օտը հովտից;

IV. V (առ. մօտ) և քի (մերձ, մօտ) նշանակում են երկրորդին ևս 1, առարկայի տեղը և մնալը մի այլ առարկայի մօտ. 2, ևս մի միջակայքի նորանից. միայն թէ քի բացայայտում է առաել մի մօտաբերություն, որպիսի կարող էր թանձրացնել առարկաների մէջ նիւթապէս զգալի լինել. այլ քի նախադրությունը ցուցանում է մի առարկայի կից եղանակ կախելով հան, քան թէ քի. զոր օրին. гѳродъ лежить при морѣ, քաղաքը դրած է ծովի մօտ, ծովի մօտակայքում. Гѳродъ лежить у моря, քաղաքը դրած է բոլորովին մօտ ծովին.—սлужить у кого-нибудь, ծառայել մինի մօտ (այսինքն, ծառայել նմա); սлужить при комъ, ծառայել մի մարդու իշխանություն տակ:

Մանօթ. „При“ զորձ է անվում նոյնպէս առ ի ցուցանելու ևս ի միջակայքում. զոր օրին. это случилось при мнѣ, այս պատահեցաւ իմ առջիկայ լինելովս; քի այնպիսի օրինակներ առաջիկայ լինելով.

Փոխանակ քի քաղաքանունների մօտ դրվում է և քի զորձ. ինչպիսի. զոր օրին. село лежит под Москвою (դիւզը կայ զրած է) կից մօտ (Մոսկուային).

Գոյականների և դերանունների մէջ քի նախադրությունը զորձ է անվում առ ի ցուցանելու սեփականություն, զոր օրին. у брата былъ домъ (եղբայրը ունէր տուն). есть-ли у васъ лошади? ունիք դուք ձի:

V. քի մասին նախադրություն քի դիտելի է մանաւանդ, որ նա ծառայում է լրացրած լինելու քի նախադրությունը բարդած բայերի և ածականի նման. զոր օրին. приступить къ крепости (մօտենալ, մօտ գնալ ամրոցին). домъ близокъ къ городу.

VI. 1. Въ Зангелердъ հայց. ինչորով գրվում է զինի հարցմանս քի է ևս, յն. այլ և զորձական է առ ի բացայայտելու

ա, դուք քի, չէ զինի հարցմանս առ ինչ. զոր օրին. въ знакъ дружбы (ի նշան բարեկամության).

բ, նման է զոր օրին. онъ весь въ оца (նա բոլորովին նման է հօրը):

գ, զոր օրին. եռու. երեք. զոր օրին. бѳлоболъ въ три пѳда (զանգակ երեք պուգ կշռով), сукно въ пять рублей аршинъ, մահուղ հինգ ուսուրի արշինը. намъ нѳжны доски въ десять фѳтовъ длиною (մեզ հարկաւոր են տախտակներ տան ոտնաշախի երկայնութեամբ).

դ, կարգը, որոյ մէջ մտանում է մի մարդ կամ թէ փոխադրվում է. զոր օրին. онъ пошѳлъ въ солдаты (նա մտած է սուղատական կարգի մէջ). братъ назначенъ въ должность аудиторъ (եղբայրը կարգում է դատաստանի զահակցի պաշտօնում).

Մանօթ. ուսուրիչներ շատ անգամ նշանակվում է կարգի, վիճակին պատկանել անհատի յոթնակի սեռական անուամբ. զոր օրինակ ремесленники, купцы նշանակում է ոչ թէ միայն արուեստաւորի վաճառականի, այլ արուեստաւորների և վաճառականների պաշտօնի վիճակը: Այս պատճառով ստույն. онъ изъ ремесленниковъ перешѳлъ въ купцы (նա արուեստաւորների պաշտօնի վիճակից փոխանցաւ դէպ ի վաճառականների վիճակը). онъ живетъ, они живутъ въ работникахъ (նա ապրում է, նորա ապրում են իրրե մշակը):—[որովհետեւ այդպիսի վիճականունները տեսնելի են իրրե հաւաքականը, դորանից հետեւում է (§ 36, 5. 6), որ նոյն հայցականը պիտի լինի ևս. ուսուրի, перешѳлъ въ купцы; произведенъ въ офицеры; построженъ въ монахи; рукоположенъ въ священники: Այս կարգին պատկանում են նոյնպէս ոչքս անդի մեծ (երեկու մարդ դառնալ) անդի մեծ (հիւր երթալ); бытъ въ гостяхъ (հիւր լինել մինի մօտ); придти изъ гостей (զալ հիւրադիպարությունից); попасть въ дураки; остаться въ дуракахъ (յիմարանալ, խաբուած լինիլ):

Въ Зангелердъ նման է ինչորով—սովորաբար զինի հարցմանս քի է ևս, սպասաւորում է

ա, առ ի որքան է ևս սպասաւորում է, զոր օրին. въ двухъ верстахъ օտը гѳрода (երկու վերստ հեռաւորութեամբ քաղաքից):

բ, առ ի լրացուցանելու այնպիսի բայեր, որ նշանակում են պարտաւորություն, (մեղադրություն), խոստովանություն, զոր օրին. обвинять во лжи (պարտաւորել ստախոսութեամբ). признаваться въ ошибкѣ (խոստովանել իւր սխալանք). каяться въ грѣхахъ (զղջալ իւր մեղքի վերայ):

VII. 1. На—Зангелердъ հայց. ինչորով, զինի հարցմանս քի է ևս— զորձ է անվում այլ ևս

Մեր կենսամենք 19 դարում յես Քրիստոսի ծննդեան.— Բեժագոյնը բոլոր անասուններից փրգն է. ասումեն, որպէս թէ նախահամագոյն էր բոլորնե-
րից.— Ի՞նչ է ձեզանից աւագագոյն եզրայրը և ի՞նչ է կրտսերագոյնը.— Այս
սկարութիւնը բղխումէ այն հիւանդութենից, ուստի հմուտ բժիշկը փրկեց
դձեզ.— Պաշտպանեցէք մեզ թշնամիների երեսից և պահպանեցէք դմեզ թը-
ուստութենից.— Վասն մեր փրկութեան մրրկի երեսից, պարտ եմք շնոր-
հակալ լինել այս քաջ ծովագնացներին:

IV. V. Закажи себѣ платье у хорошаго портнаго! Увсёкаго есть своё го-
ре и свой заботы.— Давно-ли вы находитеcь при своёмъ мѣстѣ?— У моря си-
дѣть и погоды ждѣть (ստած).— Твой рѣдственникъ лежитъ при смерти.—
При такомъ начальникѣ пріятно служить.— У кого служилъ ващъ человекъ
прѣжде? При изданной вновь книгѣ находятcя и картинки.— Отъ воронъ от-
стала и къ пѣважъ не пристала.—

Ի՞նչ եղբոր առնը դրած է մեծ վաճառանոցի մօտ.— Ես բնակումսմ
նորա մօտ անում.— Քաղաքների մօտ գտանվումեն յաճախ արուարձանը
(предмѣстіе) և այգիներ.— Էստլանդիա և Վիֆլանդիա Պետրոս մեծի ժամա-
նակում միաւորուեցան Ռուսաստանի հետ.— Այն ծառան, որ երկար ժա-
մանակ ծառայած է տէրանց, արժանի է մեծ գովասանութեան.— Պաշա-
տականքը ծառայումեն պաշտատւոր և չըջագատումեն իշխողի անձը:—
Մանկութեան մէջ սովորումենք ամենայն բանի աւելի հեշտեալ, քան թէ
ծերութեան մէջ.— Ո՞վ որ շատ հարստութիւնը ունի, ունի և շատ պիտոյք.
— Երբ որ մեր մօտեցած էինք հիւանդին, նկատեցինք որ նա ձեռները
դրած էր կուրծքի վերայ և մերձ ի մահ էր.— Նա տակաւին լիակատար
ուշի մէջ էր.— Թշնամիքը երեւցան Կրեկին շատ մօտ:

VI. Басенка имѣ сдѣлана въ подарокъ.— Такия качества онѣ получили
въ наслѣдство отъ родителей.— Въ доказательство тому вы разскажете намъ
нѣсколько случаевъ изъ вашей жизни.— Петръ Великій любилъ веселиться въ
обществахъ, на праздникахъ, которые давались ему въ честь.— Гнѣздо птицы-
мухи (колибри) бываетъ величиною въ половину абрикоса. Часто эта птичка
съ ожесточѣніемъ преслѣдуетъ птицу въ двадцать разъ большихъ себя.— Импе-
ратрица послала Потѣмкинѣ лавровый вѣнокъ, осмынанный брилліантами въ
полтораста тысячь (рублей). Волкъ у льва просился въ овечьи старости. Слу-
чалось вамъ обѣдать и въ гостяхъ.— Мы сидѣли въ тридцати шагахъ отъ мо-
ря.— Царское село отстойтъ верстахъ въ двадцати пяти отъ Петербурга.—
Коль выгопитъ въ окно, такъ я влечу въ другое.— Храбрый воинъ несъ въ ор-

деняхъ.— Легче обвинять другаго въ ошибкахъ, чѣмъ самому признаваться въ
нихъ.

Մեր տօնումենք տօներ ի պատիւ մեր կայսերական տան.— Երեխայք,
եղիք ժրաջան յուրախութիւն ձեր ծնողների և յօգուտ ձեզ ինքներիդ.—
Մեր վայելումենք սուրբ ընթրիքը ի յիշատակ մեր փրկչի չարչարանքին
և մահուն.— Ուրախութիւնը լաւ մարդու համար ուրախութիւն չէ (չէ նման
ուրախութեան) եթէ նա կարող չէ այդմ բաժանորդ կացուցանել միւսերը
(բաժանել զայդ միւսերի հետ).— Կուտարները չեն միշտ նմանում իւրեանց մօրը և
սչ որդիքը իւրեանց հօրը.— Մի ուժեղ մարդ կարող է տանել երկու պուդի ծան-
րութիւն և աւելի ևս.— Այս է մի կտոր միս հինգ ֆունտ կշուով.— Մանուկ դի-
նուորը (надетъ) վաղուց արդէն բարձրացուցած է դէպ ի պատիւ աստիճանա-
ւորի.— Վասն մեծ յանցանքի աստիճանաւորները ձգուելով պատուից չխնւումեն
սովակահանք (солдаты).— Առաջին ժամանակներում սակաւ անդամ պատա-
հած է, որ ծնողներ իւրեանց երեխայքը տային դաստիարակելու հողեր
ուսումնարանների մէջ և օրինաւոր դիտնական կրթութեամբ նուիրելու
գնույս արեղայական կարգին.— Պատուհանից տեսայ ևս դքեդ, որ զդակով
և թաթպաններով հիւր էիր երթում.— Այս ուսումնականը մեք միշտ տե-
սած ենք ակնոցով.— Նա սիրումէր միշտ ընկերութիւն թէ իւր տանը և թէ
իրեն հիւր միւսերի մօտ.— Մեր քաղաքացիների կարգից ենք, իսկ դուք
ազնուականների.— Յանցաւորներ, ընդէր չկամիք խոստովանել ձեր յան-
ցուածքը և զզջանալ ձեր մեղքի վերայ:

VII. Вѣйско отиравляется на войну.— Мы ѣздимъ на лошадахъ и пѣшемъ
на лошадахъ и быкахъ; на сѣверѣ ѣздятъ тоже на оленяхъ, и собакахъ. Рос-
сія раздѣляется на губернии и области.— Братъ купилъ себѣ ржи на 200 руб-
лей.— Стаканъ разбитъ въ дребезги. Не мѣняй старыхъ друзейъ на новыхъ
пріятелей! На себя ропщи, а не на случай, и перестаёшь жаловаться на това-
рищей! Онъ прогнѣвался на меня за правду.— Не предпринимай ничего на
удачу! Бывъ на здоровье!— Выпьемъ рѣмку вина за дядино здоровье.— Лошадь
слѣпа на оба глаза.— Мы соглашаемся на всё.— Росписаніе часамъ повѣсь на
стѣну.— Картинки висятъ на стѣнѣ.— Вѣльѣ мы сунимъ на солнцѣ.— На небѣ
мы видимъ солнце, луну и звѣзды.— Дѣвушка, о которой вы говорите, вышла
за мужъ; на ней женился одинъ изъ здѣшнихъ мѣщанъ.— На чѣмъ играете?
Во что вы любите играть?

Ո՞վ որ արիչների վերայ բարկանումէ, պատժումէ ինքը իւր անձը

նոցա արտուղութիւնների (проступокъ) վերայ.—Ուսուցիչը տրանջումէ ծոյլ աշակերտից.—Մեղք է քրթմնջել Աստուծուց.—Ընդէր չկամիր յանձն առնուլ (согласиться) իմ խնդիրը.—Երկիրը բաժանումներ մեք չինք մասներ աշխարհի, որոց մեծագոյնն Ասիա է.—Քո նամակը կտոր կտոր պատուեց նա.—Գնիր քեզ մահուդ վերնազգեստի համար և եթէ փոքր ինչ արծաթ կը մնայ, ապա խմիր մեր առողջութեան բաժակը.—Հին մատենքը փոխանակեցինք նորերի.—Այն երիտասարդը, որ շատ բարւոյր ածումէ նուազարանը (фортеціано), ամուսնացած է վաճառականի դստեր հետ.—Որոյ հետ ամուսնացած է քո քոյրը. կան կանայք, որ զիտեն շատ բարւոյր ջութակ և որինդ ածել.—Երեսուցք թող աչքակապուկ խաղան, եթէ կամին, բայց մի ներէք նոցա թուղթ խաղալ.—Մի կանգնէք այդպէս երկար անձրևում.—Յամբրեցուցէք թաց հանդերձքը արձակ օդի մէջ, եթէ կարելի է, արևուտմ.—Երկնքի վերայ մեք չնկատեցինք ոչինչ յայտնութիւնք.—Արեգակը ոչ միշտ ելանումէ և մտանումէ մի և նոյն տեղում.—Մուրացկանը մի աչքով կոյր էր.—Ընդէր չէք բմբուսում ձեռքով շղթան։

VIII. IX. Объ твердость Александра, какъ волны моря о гранитную скалу, разбились надежды завоевателя, мечтавшаго покорѣніемъ Москвы покорѣать Россійскаго монарха.—Императрица просила заботиться о здоровьѣ малютки.—А право о тебѣ жалѣю.—Верблюдъ бываетъ двухъ видовъ: объ одномъ горбѣ и о двухъ горбахъ.—Фигура о трёхъ сторонахъ и о трёхъ углахъ называется треугольникомъ.—Дѣти уже сѣли за книги.—За обѣдомъ говорятъ у насъ не много.—Смерть у насъ не за горами, а за плечами, но она скорѣе бѣжитъ за тѣми, котѣрые отъ нея убѣгаютъ. Что это за человекъ, котораго ты держалъ за руки? Что за вещи лежатъ въ вашей комнатѣ?—Бьюсь объ закладъ, вы не отгадаете.—За сколько вы продадите ихъ?—Ни за что въ свѣтѣ. Всѣ встали изъ-за стола.

Նստեցէք աշխատելու, դուք կարող էք ոչ սպաքէն (вѣдъ) և աշխատութեան միջոցին խօսել.—Ընթերցանութեան միջոցին պիտայ է միայն մտածել այն բանի վերայ, որոյ վերայ խօսք կայ (идѣтъ).—Մի հողար օտար դործերի մասին.—Ես չկամիմ, որ դուք ցաւէիք իմ վերայ.—Այս ինչ մարդիկ են, որոց հետ դուք ամենայն օր բազկախառն (ձեռք ձեռքի կցած) շրջումէք.—Տղան ոտքը զարկեց (ударился ногою) քարին.—Զգուշացէք, դուք կը փչրէք ձեր բաժակը սեղանի վերայ.—Ամենամեծ նաւերը սովորաբար ունին միայն երեք կայմ.—կան եկեղեցիք հինգ և աւելի գմբէթներով այլև յաճախ տեսանումն եկեղեցիք երկու աշտարակներով.—Ոչինչ տեղ, ասում

են, թէ այնքան շատ գրաւ չեն բռնում, որպէս Անգլիայում.—Ըմբռնիր ալևորի ձեռից և բեր առ մեզ.—Մեք կ'ուղարկենք սպասաւորը նորա կարասիքը բերելու.—Մարդիկ զհետ են պնդում իւրեանց յոյսերին, որ յաճախ անկատար են մնում.—Հրէայքը հետեւումն վարդապետութեանը Մովսէսի, որոյ ետևից նոցա նախահարքը եկած էին Եգիպտոսից։

X. Господь Богъ шлѣтъ къ вамъ ангела съ небесъ.—Не знаютъ съ радості, что дѣлать.—Поть съ коні бѣжалъ ручьями; не смотри на то, онъ пустился со всехъ четырёхъ ногъ.—Онъ съ годъ на Кавказѣ.—До города еще было съ версту.—Всѣ, что я ни дѣлать, было съ вашей воли и съ согласія вашего.—Помѣшчичи земли граничатъ съ монастырскими.

Եղբոր տնորակները վայր ընկան սեղանից.—Առ սակաւ սակաւ իջանք սարից.—Մշակի ձակաւից քրտինքը թափվումն խոշոր կաթիլներով.—Տղան գունատուեցաւ աչից.—Հիւանդը այլևս վեր չկացաւ իւր մահճից.—Երեսուցքը խաղումն ծնողների թոյլտուութեամբ.—Քաղաքների մէջ կառուցանվումն սուներ ոչ այլապէս, եթէ ոչ մեծաւորների թոյլտուութեամբ (дозволѣніе, разрѣшеніе, իսկ եթէ գերագոյն (թագաւորի, կայսեր) թոյլտուութիւն է—высочайшее соизволѣніе): Քո քոյրը չուտով այնպէս մեծ կը վինի, որպէս ես.—Գայլը ունի գրեթէ շան մեծութիւն.—Մօտ մի վերստ հետիոտս գնացի ես.—Ուր և հանդիպումէին Ռուսերը Ֆրանսիացոց (գործ. խնդրով հանդերձ է) կովումէին քաջութեամբ և աներկիւզութեամբ.—Ռուսաստանը Եւրոպայում և Ասիայում սահմանակից է կարող թագաւորութիւնների.—Կայսերուհին չորսուորեց զօրավարի յաղթութիւնը։

XI. Люди подобны монѣтамъ, котѣрыя должно приниматьъ по курсу, а не по соотвѣтствующей ихъ вѣсу цѣнѣ.—Царь терпитъ все по милости своей.—Огонь бѣжитъ по вѣтвямъ, по сучкамъ.—Для добраго отца большія дѣти брѣмя, пока они не по мѣстамъ. Впередъ онъ нищихъ кормить будетъ по субботама.—Мало-по-малу человекъ привыкаетъ ко всему.—Киты живутъ, говорятъ, очень долго, лѣтъ по полутора и болѣе.—Бобры обыкновенно живутъ въ своихъ домахъ по шести, или по восьми; впрѣчемъ иногда находили въ одномъ большомъ домѣ по триста и по четыреста бобрѣвъ.—Петръ (Великій) носилъ по году и по два одно платье.—Онъ зналъ хорошо полатіни, понѣмецки и по голландски и понималъ французскій языкъ.—Государь проводилъ почти ежедневно по нѣскольку часовъ за работою.—Какъ бѣсѣда шла у нихъ, не знаю и по сѣю пору.—Кто хвастаетъ, тому и море по колені.—По захождѣніи солнца мы

жалась отъ 1756-го до 1763-го года; а Тридцатилѣтняя—съ 1618-го года по 1648-ой годъ.—*Չկնի հարցմանս յորէ 4-րէ, զրվումէ միշտ* съ (*սեռ. խնդրով*). *զոր օրին.* съ тѣхъ поръ *յայմհետէ, սկսեալ այն ժամանակից.*

III. *Յարարերութեամբ առ օր և իցէ այլ ժամանակ կամ օր և իցէ անցք, զկնի հարցմանս էրէ, զրվումէ նախադրութիւնս* за *) *հայց. խնդրով, առ ի նշանակելու ժամանակը անցելում.* իսկ *չрезъ առ ի նշանակելու ապառնին.* *զոր օրին.* это случилось за десять лѣтъ предъ симъ (*այս պատահած է տանն տարի յառաջ քան զայս*), за два дня до его смерти. *նորա մահոց տանն տարի յառաջ,* онъ возвратится изъ за-границы *չрезъ* два года, *նա կը վերադառնայ օտար աշխարհից զկնի երկու տարու.* Վերջին իմաստը *բացայայտելու համար կարելի է գործածել և ոճս* спустя (*ի բաց թողլով*), *զոր օրին.* два года спустя послѣ его смерти, три мѣсяца спустя онъ онѣтъ бѣдетъ у насъ.—

Մերձակայ յաջորդ ժամանակը որոշումէ նախադրութեամբ на *հայց. խնդրով. զոր օրին.* на другой, на слѣдующій день, *միւս օրին, զաւրց օրին.* *Ուստի զրվումէ նոյնպէս* на (*հայց. խնդրով*) *զկնի հարցմանս արձափ երկար. զոր օրին.* одолжи мнѣ книгу на мѣсяць (*փոխ տուր ինձ գիրքը մի ամիս ժամանակով*): իսկ *մի օր յառաջ, անցեալ երեկոյն, ասվումէ* наканунѣ.

LXXXVIII. Առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

I. При рѣкѣ Колочѣ французы (22-го Августа 1812-го года) потеряли 1000 человекъ убитыхъ и двѣ пушки, первыя трофеи Кутузова въ отечественную войну.—Въ тѣмную ночь, 15-го Юна 1240-го года, Шведы, разбитые Александромъ Невскимъ, отправились назадъ въ Швецію.—Въ стариную духовная училища не отдѣлялись такою строгою чертою отъ свѣтскихъ, какъ въ наше время.—22-ое Мая 1826-го года—день кончины Карамзина.—Державинъ, родившійся 3-го Юля 1743-го года, умеръ 1816-омъ годѣ.—Двѣ или три изъ шесть написанныхъ Державинымъ въ послѣдніе три года его жизни, можно назвать прощальною пѣснью умирающаго лѣбедя.—Кіевъ, разрушенный въ 1240-мъ году Татарами, ещё въ XIV и XV вѣкѣ представлялъ однѣ развалины.—

*) *Նոյնպէս հեռաորութիւնը տարածութեան մէջ, որ մտածվումէ իբրև անցկացած ուղեորութեամբ, նշանակվումէ նախադրութեամբ* за (*հայց. խնդրով*) *զոր օրին.* шумъ воды слышенъ за 60 верстъ отъ водопада, *ջրի շառագիւնը* 60 վերստ հեռաորութեամբ *ջրվեժից* (*Նխադարսով*) *տեղի է.*

Часу въ двѣнадцатомъ пріѣхали мы къ рѣкѣ верстахъ въ двухъ отъ ей устья.—Великая мысль въ этомъ второмъ періодѣ его (Потемкина) жизни сдѣлалась душою дѣйствіи его.—Въ продолженіе великаго поста многіе говѣютъ и на первой и на послѣдней недѣлѣ.—Въ какое время вы возвращаетесь домой?—Въ скоромъ времени вы узнаете объ насъ.—Учійсь въ юности, если хочешь быть мудръ въ старости!

Ամենայն ինչ զաւրց խորհրդածական ժողովի (засѣданіе) *մէջ կը վերձուրի.*—*Շատ քաղաքներ և սահմաններ* գերմանիայի *Խոթնամեայ պատերազմում վնասուեցան աւելի քան թէ երեսնամեայում վնասուած էին.*—*Երկը թագաւորութիւնների միջոցում հնչումէին ապերդութիւնը* գերմանիայի.—*Պուշկինը ծնաւ* XVIII *դարու վերջում* (*եւքում*), 26 ին մայսի 1799 թ.) *և մեռաւ* արդէն *առաջին կիսումը* XIX ի (29 ին յունուարի 1837 թ.) *իւր հասակի երեսուն և ութերորդ տարում.*—*Փինլանդիայում զարուեր սկսանումէ ապրիլի վերջում և արդէն հոկտեմբերի սկզբում ամենայն ինչ պատած է ձիւնով.*—*Սոխալները սկսանումեն մեղանում երգել մայիս ամսում և զաղարումեն յունիսի կիսին.* *նոքա մեղանից ի բաց են թուչում յուլիսի երկրորդ կիսում.*

Պետերբուրգը, որ 1703 ըդ տարումը հիմնարկած էր, 1713 զարձաւ մայրաքաղաք. իւր այն տեղ լինելութեան միջոցին (во время своего пребыванія тамъ) *Պետրոս մեծը կենումը ամառը ամառնային այգու ապարանքում, ձմեւը ձմեռնային ապարանքում.*—*Նա 10 ժամուն երթումէր ննջելու* (ложился спать), *ամառն և ձմեռն վեր էր կենում առաւօտու 3 ժամուն, մի ժամ անց ու զարձ էր առնում սենեկում և արդէն զկնի չորս ժամուն* (*հինգերորդ ժամումը*) *ձեռնարկումէր* (приступалъ) *իւր սովորական պարապմունքին.*—*Վեցերորդ Խոթնեակում զկնի դատկին մեք տունումնը Տիրոջ համարձուրը.*—*Տարու առաջին կիսամամում* (семѣстръ, полугодіе) *կայ աւելի ուսումնական (учебный) ժամանակ, քան թէ երկրորդում, այս պատճառով առաջին կէս տարին երեսումէ մեղ աւելի երկար.*—*Չորս ամսում մեք աւարտած կը լինէինք աշխատութիւնը, եթէ մշակները մեծագոյն մասը առաջին շաբաթում զմեզ թողած չլինէր.*—*Մի շաբաթում մեք կ'առնեմք այն բանը, ինչ որ դուք երկու շաբաթում կարողացած էք առնել.*—*Մարդս, ասումեն, թէ իւր կեանքի քառասներորդ տարում զօրեղագոյն է, իմ բարեկամներիս այցելութիւն եմ առնում ամառան արձակուրդի միջոցում: Բա աշխատութիւն կամիմ ես պարապով տեսնել (пересмотрѣть).*

II. III. Великая, Сѣверная война продолжалась съ 1700-го года по 1721-й

годъ; съ самаго начала ея до полтавской битвы (по 1709 годъ) перевѣсъ былъ на сторонѣ Карла XII.—Императрица Марія Ѳеодоровна съ 1-го Мая до Октября оставалась въ Цавловскѣ, и на октябрь переѣзжала въ Гатчину.— Могъ-ли вождь предаваться покою за нѣсколько часоѡвъ до битвы? Въ среднѣхъ Августа отправляются отъ насъ перенелы, чрезъ нѣсколько дней скворцы (шары). Спусти нѣкоторое время начинаютъ удаляться ласточки, что обыкновенно продолжается цѣлый мѣсяць.

Վեհանձնութեամբ խնայից կայսր Աղեքսանդրը մայրաքաղաքին նոյն ժողովրդի, որ տարի ու կէս յառաջ (за полтора года предлѣтъ կամ полтора года тому назадъ) եղած էր առիթ քայքայման Ռուսաստանի հին մայրաքաղաքին.— Մի տարի յառաջ քան մահը կայսեր, հեղեղի միջոցին, տեսանումէր Պետերբուրգը իւր պահապան հրեշտակը նորա մէջ.— Մեծ պատերազմը Վեպցիդի մօտ սկսաւ 16 ին հոկտեմբերի 1813 թ. այդ օրին և երկու օր դորանից յետոյ կռոււմէին յամառութեամբ (съ ожесточѣніемъ) երկու կողմից ևս (съ обѣихъ сторонъ), մինչև վերջումը Ֆրանսիացիք չորրորդ օրումը սկսան դէպ ի յետ շարժուիլ. (отступать, ретироваться) Նապոլէոնը 1815 ից մինչև 1821 ը իրրև կալանաւոր կեցած լինելով Ս. Հելենա կղզումը, մեռաւ, առանց նախատեսանելու, թէ նորա փոշին զինի տան և հինգ տարու դարձեալ բերելու էին Ֆրանսիա.— Հիւրըր ժողովուեցան ածնի նախընթաց օրին. Սկսեալ Յովհանու III ի թագաւորութենից Ռուսաց իշխողը ասումէին իւրեանց ցարք.

§ 74. Ածականների կիրառութիւնը լիակատար և կրճատ վերջաւորութեամբք.

I. Յատկութիւն նշանակող ածականք, որպէս և կրաւորական ածականք, զորձ ածուելով իրրև որոշական անուանք դրվումնն վերջաւորութեամբ, իսկ իրրև ստորոգածք իրճարուէ. զոր օրին. полная чаша; побѣжденный врагъ;—զորա հակառակ, чаша (есть) полная, врагъ былъ побѣжденъ:—Սակայն յատկացուցիչ ածականք և կրաւորական ընդունելութիւնք հանդիպումնն և լիակատար վերջաւորութեամբք

- 1, Երբ նորա սկզբումը մի առաջարկութեան (երկրորդական առաջարկութեան), որոյ համառօտութեանը ծառայումնն նորա (§ 84, II.), զորձ են դրվում իրրև յարադրութիւն (բացայայտիչ), զոր օրին. „Я смертный, сотворенный Богомъ (ևս մահկանցու ևս Աստուծուց ստեղծուած):

- 2. Իրրև ստորոգած, ուր դոյականք բաց է ձգած, զոր օրին. время было трудное (այսինքն վրեմա).
- 3. Գոյականից յետոյ, վասն առաւել ուժգնութեան, զոր օրին. Ярославъ Великий былъ князьъ ѳмный, храбрый, богобоязливый, справедливый.

II. Իրրև բացառութիւն հանդիպումնն ածականք, և իսկուպէս այն տեղ, ուր նորա որոշական բառեր են, կրճատ վերջաւորութեամբ, յատկապէս

- 1, Գէրապոնի ոճի մէջ (въ высочомъ слоге), մանաւանդ քարոզների մէջ. զոր օրին. Богъ сохранилъ егѡ тебѣ жива *) (փոխանակ живаго) въ пламени браней (Августинъ). Աստուած զնա պահպանած է քեզ կենդանի կռիւների կրակի մէջ.
- 2, Բանաստեղծների մէջ, որ կրճատումնն ածականներ անդամ, որ սովորաբար անկրճատելի են. զոր օրին. сердитое Каспійско (Каспійское) море, բարկացկոտ կասպեան ծովը.
- 3, Ելի բայի հետ, ուր զա ակնարկումէ հարստութիւն և համարելի է իրրև լրութիւն մօժո, ձօժո, նաժո, սեժուցէ, նաժուցէ և նմանապիսի (դիմազուկ) բայերի մէջ, զորձ են ածվում ածականք և կրաւորական ընդունելութիւնք կրճատածե տրականով. զոր օրին. надобно быть спокойну душѣю (պիտոյ է լինել հոգով խաղաղ):
- 4, քանի մի առածային ասացումների (въ поговоркахъ) մէջ, որպէս жить по добру, по здорѡву (ողջ և առողջ կեալ) писанъ на-чисто (գրել պէպ ի մաքուրը); раздавать дѣньги по-равну (բաժանել արձաթը հաւասար չափով), малъ маля меньше մինը քան զմիւսը աւելի փոքր, և այլն:

LXXXIX. Առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

I. Славная побѣда (на Невѣ), одѣржанная въ то самое время, когда предки наши терпѣли столько горя отъ злыхъ Татаръ, доставила храброму

*) Այս կրճատութիւնը տեսանելի է իրրև սլաւոնական (եկեղեցական) լեզուի ձև, նման ածականների և դերանունների սեռականին ѳя, ѳя, ея վերջաւորութեամբ որ նոյնպէս գերապանձ ոճում զորձ են ածվում. զոր օրին. Икона Смоленскія Божія Матери, асстудадամор պատկերը Սմօլնսկում. рука Провидѣнія не ударяетъ мимо своей мѣты (Филаретъ.), նախախնամութեան ձևը չէ վրիպվում իւր նպատակից:

3, ի բայ թողական աստվածներն մէջ (опущенія), մանաւանդ թէ պայմանաւորական առաջարկութիւններն մէջ, ուր աներեւոյթ եղանակը համարելի է իբրև լրտեսիւն բայերիս начатъ, хотѣтъ, мѣжно. զոր օրին. увидѣвши слона, ну на него метаться (Крыловъ) երբ որ նա տեսաւ փիղը, և ահա սկսաւ յարձակուիլ նորա վերայ:

XCIII. Առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

Что-то будетъ съ нашей птичкою? гдѣ ей найдти теплое гнѣздышко? Гдѣ ужъ помнитъ пѣсню!—Еслибъ знали мы, какъ горю помѣи! Полетѣтъ бы пташечкѣ къ сѣноу морю.—Если посмотрѣтъ на такую дѣла, такъ выйдешь изъ терпѣнія.—Мало людѣй, которые, если раземотрѣтъ ихъ подробно, не имѣли бы хорошихъ свойствъ.—Прилетѣла мѣха, и ну жужжать.—Что сказать ему противъ этого?

Ինչ պիտի մեզ մտածել այնպիսի բարեկամների մասին, որ զմեզ կարիրն մէջ ճանաչել անգամ չկամին.—Եթէ մտածենք, թէ որպիսի մարդերի հետ պարտ էր մեզ կեանքի մէջ վարուիլ, դժուար չէ խոստովանել, որ ապրել իմանալը արուեստ է.—Եթէ ականջ դնէինք (послушать) ինչպէս երջանիկ կարող էր լինել մարդս և սակաւով, միայն թէ նա բաւական էր, ապա անդիտելի է (չզրտես դու) թէ ինչ պիտի մտածել, երբ որ տեսնուած ենք, ինչպէս մարդիկ առաւել վազումն հարստութիւնների հետեւից քան թէ բաւականութեան հետեւից (այն բանի որ է բաւականանալ):

§ 79. Յաղագս Հրամայականի.

Հրամայականի եզակի 2 դէմը բաւական յաճախ դործ է ածվում փոխանակ երբորէ և յոչնէանէ. զոր օրին. вооружайся всякъ, кто только можетъ (О. Глинка); дай Богъ! стой, ребята!

Ծանօթ. 1. Ուր պայմանաւորիչ առաջարկութիւններն թէտիւր են իմադրվումէ միայն, կարող է հասարակ խօսքի մէջ (փոխանակ ձևն ԵՄ, երբ ձԵՄ, և անցիակ ժամանակի) դործ ածուիլ և 2 եզակի դէմը հրամայականի. տես ծան. Համար LX.

Ծանօթ. 2. Երբնմն (նոյնպէս հասարակ խօսքի մէջ միայն) հանդիպում ենք Հրամայականի եզակի 2 զիմին, ուր նա վասն առաւել կենդանութեան դործ է ածվում, և կարող է աւելի բարւոյր թարգմանուիլ նոյն ժամանակով. զոր օրին. тутъ выхрѣ откѣтѣ

ни возьмись (—откѣтѣ ни вѣлся) и сдѣнужъ паука (Крыл.), այս տեղ բարձրացաւ մի փոթորկային մրրիկ—Աստուած գիտէ որ տեղից—և փշից տարաւ սարդը: Այսպէս դործ զրած հրամայականին ընդդիմադրիլ է вотѣтъ. տես ծանեթ. 2. Համար LXXII.

2. 3 գէ՛ն Հրամայականի վստի խօսքի մէջ (աղօթքում, քարտուած և այլն) ընդունումէ փոխանակ пусть, մասնիկս да. զոր օր. да дѣдетъ воля Твоя! Եղիցին կամք քո.

3. Եղակի 2 դէմը հրամայականի բայիս ԴԱԵ (առաւելապէս սամկական խօսքում) բաւական յաճախ կցորդվումէ այլ բայերի եզակի և յորնակի առաջին զիմին ապառնի ժամանակում, և այնուհետև բացայայտումէ պոչնէանէ, համեմատ հայկականին եւ չոր, եւ զոր օր. дай-ка поѣду къ нему. թո՛ղ երթամ առ նա. дай послушаемъ! թո՛ղ լսենք:

XCIV. Առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

Молились, да будетъ древній градъ Ольгинъ неодолимоу твердынею для враговъ, да спасется и спасетъ Россію. Слово мое да будетъ дѣломъ!—Каждый, кто носитъ имя христіанина, стань у грѣба Господня и дай отчѣтъ!

Случись тутъ мѣхѣ быть!—Откѣтѣ ни возьмись на встрѣчу мѣска имъ.—„Стой, братцы, стой!“ кричитъ Мартышка: „Погодите! Какъ музыкѣ идти? Вѣдь вы не такъ сидите.“ Дай-ка наняться сладкой водицы!

Տէր Աստուածը օրհնէ զձեզ և պահպանէ զձեզ վասն հայրենիքի փառքի.—Ամենարարձրելոյ կամքը թո՛ղ կատարուի.—Տիրոջ ձեռք հովանաւորէ այս առևս.—Թո՛ղ յուսանք և սպասենք.—Թո՛ղ հետեմ և ես քո օրինակին.—Թո՛ղ փոքր ինչ նայենք.—Ես կամիմ փոքր ինչ նստել և մտածել.—Եթէ մեր իշխողը չունեցած լինէր այնքան հաստատութիւն, այնուհետև թշնամիքը ամենայն բան առած կը լինէին մեղանից: Եթէ չլինէին ոչինչ օրէնք, ուր գտանելու էր տկարը արդարութիւն և պաշտպանութիւն.—Թո՛ղ ինձ հոգ տանել նմա.

Առ ի կրկնութիւն

Кончина Императора Александра благословеннаго. Въ 1825-мъ году отправился онъ на югъ Россіи для сопровожденія тудѣ своей супруги, искавшей исцѣленія въ полуденномъ климатѣ.—Онъ оставилъ

Петербургу 1-го Сентября.—Видѣвъ изъ города, онъ нѣсколько разъ въ такомъ раздумьи оглядывался на любезную свою столицу. По прибытіи въ Таганрогъ онъ встрѣтилъ тамъ государыню, и сдѣлавъ все приготовленія къ удобству и спокойствію больной, отправился въ Крымъ; осмотрѣвъ нѣкоторые мѣста этой живописной страны и посѣтивъ Севастополь, возвратился въ Таганрогъ 5-го Ноября съ разстроеннымъ здорѣвьемъ.—Болезнь его, причиненная простудою въ дорогѣ, со дня на день усилывалась, векорѣ сдѣлалась опасною и чрезъ двѣ недѣли, 19-го Ноября, въ 10 часовъ и 50 минутъ до полудня Александра не стало!—Кончина его была тиха, какъ отшествіе на покой по тяжкихъ трудахъ жизни.

(Н. Гречъ)

Հսչակաւոր կոխը Բորոզինոյի մօտ պատահեցաւ 25 ին օգոստոսի 1812 թ.—113,000 հողի ուսու, առաջնորդուած կուսուզովի ձեռամբ, կրօնումէին 117,000 հողի Փրանսիացոց հետ, որոց հրամանատար էր նոյն ինքն Նապոլէոնը.—Յամառութիւնը երկու կողմից եւ մեծ էր, վասն զի կէսք պարտատ էին մեռանել իւրեանց հայրենիքի եւ իւրեանց ցարերի հին մայրաքաղաքի համար, իսկ միւսերը յոյս ունէին ստիպել Ռուսքը հաշտութիւն խնդրել եւ զօրանով վերջացնել պատերազմը.

Ինչ որ իւրաքանչիւր անձն իրրե մանուկ սերմանումէ, զոյն եւ կը հնձէ նա իրրե այր ուրեմն շահեցուցէք (пользуйтесь) ձեր ազնիւ ժամանակը եւ ձգտեցէք միայն դէպ ի այնպիսի բաներ, որ արժանի են մի բանական մարդու: Յիշեցէք միշտ, որ դուք ոչ զպրօցի եւ ոչ իսկ ձեր ուսուցչի, այլ կեանքի եւ ձեր ինքեանց համար ուսանումէք.

Ով երբ եւ իցէ օտար մարդերի մէջ, կարիքում եւ տրամութենում, սիրոյ բարեկամութեան փորձը առած է, նա նայումէ դոցա վերայ իրրե մի փոխառութեան (сдѣланный заёмъ) վերայ եւ դարձուցանումէ (отплативать) նոցա փոխարէնը (за нихъ), երբ որ հայրենիքում էր, ոչ թէ միապատիկ, այլ տասնապատիկ, եթէ կարող է, ինչպէս մի ցանած հատիկ (посѣпанное зерно) ոչ թէ միայն (не самъ-другъ) այլ տասնապատիկ եւ հնգիտասնապատիկ վերադառնումէ հողից:

Վեցերորդ ընթացք.

§ 80 Կապակցութիւն առաջարկութիւնների.

Առաջարկութիւնքը կապակցութեան միմեանց հետ երկտեսակ կերպով, այսինքն

- ա, համակարգվումն (сочиняются), այսինքն զրվումն միմեանց մօտ, այնպէս որ թէպէտ յարաբերվումն առ միմեանս, բայց անկախ են միմեանց. զոր օրին. человекъ предполагаетъ, Богъ располагаетъ, մարդս առաջադրումէ, բայց Աստուած անօրինումէ. կամ թէ,
- բ, «противительные» (подчиняются), այսինքն այնպէս կարգվումն միմեաց մօտ, որ մի առաջարկութիւնը սպասարկումէ իրրե լրութիւն միւսին եւ կախ է նորանից. զոր օր. охотно мы даримъ, что намъ не подобно самимъ (Крыл.), յօժարութեամբ ընծայումնք, ինչ որ մեզ ինքներիս պէտք չէ:

§ 81. Համակարգութիւն առաջարկութիւնների.

Առաջարկութիւնք համակարգվումն միմեանց հետ, զրուելով առնթեր միմեանց առնայ արտաքին շաղկապող միջնորդի (—ուր առաջարկութիւնների յարաբերութիւնը առ միմեանս հետևումէ նոցա իմաստից. օրինակ տես վերևում § 80, ա.), կամ թէ կապակցելով զայնս շաղկապներով. այն ինքն է

- 1, «соединительные» (соезы соединительные). զոր օր. и (և, եւ, նաև). и—и (թէ—և թէ), также, тоже (նոյնպէս). բրձի того (բայ ի զօրանից). притомъ (այլևս). отчасти (կէս մի). частью (մասամբ ինչ). не только—но и (ոչ միայն, այլև) или (կամ). ни—ни (ոչ—և ոչ իսկ). во-первыхъ, во-вторыхъ, в-третьихъ եւ այլն (առաջին, երկրորդ, երրորդ եւ այլն). то—то (երբեմն—երբեմն). сначала (սկզբում) сперва (նախ) потомъ (յետոյ) եւ այլն.
- 2, «противительные» շաղկապներով (противительные), որպիսի են а, но (բայց, այլ). напротивъ (ի հակառակէն). однако, однакоже (սակայն). между тѣмъ (մինչ այս, մինչ այն). впрочемъ (այնուամենայնիւ). только, лишь (լիկ, միայն). или—или (կամ—կամ թէ). не смотря на то (միտ չդնելով այդմ, եւ այնպէս) եւ այլն.
- 3, «внесловные» (внесловные), որք են ибо (քանզի), потому что (վասն զի). оттого (անտի, ուստի). такъ что (որպէս զի):

թիւամբ հրամայած է, որ սուղատները խնայելին անպաշտպան (беззащитный, безоружный) քաղաքացիներին. տեսանէ՞ք, արդեօք այս հրամանը կը լցուցանեն նոքա.— Ամենեքեան ցանկանումեն, որ իւրեանց որդիքը երջանիկ լինէին, Հաւաստի, ոչ որ սպասում չէր որ Սուվորովը իրաւիայում իւր 22,000 հողի Ռուսերով 4 ամսի մէջ երեք թշնամական դօրք ոչնչացնելու և այդպիսի հրաշք քաջութեան կտարելու էր.

II. Բնութիւնը զրգումէ զմեզ ձգտել (домогаться) զէպի ախորժելին և փախչիլ անախորժից.— Զօրազուգիւր հրամայեց իւր զօրքին, քաղաքը առնուլ արչաւանքով.— Արեղակը, թվումէ, թէ աւելի փօրք էր քան թէ երկիրը.— Մեր բարեկամքը, թվումէ, թէ աւելի սխալուած էին քան թէ միք: Թվումէ, թէ շատ մարդիկ չգիտեն, որ մեզ ամենեցունցս առաջի կայ մահ.— Պատմումեն թէ ասած է Սուվորովը. եթէ ես եղած լինէի Աղէքսանդր, ապա աշխատելու էի նորա հոգու ազնիւ հպարտութիւնը ձեռք բերել (приобрести). Մինչ իմաստունը յաճախ խոստովանումէ թէ ոչինչ չգիտէր, տխմարը պարծենումէ (хвастать) թէ ամենայն ինչ քննած էր: Ասումեն թէ Պետրոս մեծը չկամէր ունել (не терять) բազմութիւ ծառայք իւր մօտ, որովհետեւ նա մտածում էր թէ ծառայքը վատ լսումեն և աւելի ես վատ պատմումեն.— Ծնողները տալիս են (везёт) իւրեանց զուակներին ուսանիլ և քաղցր է նոցա սեսանել (охотно видят) որ նոքա յառաջագէմ էին լաւի մէջ.— Տուեցէք նմա զզալ իւր անիրաւութիւնը. սակայն կարծում չեմ, որ դա օգտելու էր.— Մի թողաք ձեր ախտերին ախրել ձեզ.— Մեր մտածումները թէ կարող ենք յառաջ տանել մեր աշխատութիւնը.— Թշնամիք յոյս ունէին մի հարուածով ոչնչացնել զմեզ. Գուք սխալումէք, մտածելով թէ դուք կարող էիք վշտացնել զմեզ և անպատիւ մնալ (безнаказанно).

§ 84. Ածականատեսակ առաջարկութիւն.

I. Ածականատեսակ երկրորդական առաջարկութիւնը ներս է բերվում որովհետեւ որովհետեւ, որպիսի են кто, что, который (кой), чей, какой, каковой.

Ծանօթ. Յարաբերական գերանունները ոչ ուժ և լեռ ուժ համաձայնումեն զոյականի հետ, առ որ յարաբերվումեն նոքա, իսկ հոգեւոր կախ է նոցա կացութենից երկրորդական առաջարկութեան մէջ, միտ գնելով, արդեօք նոքա գործ են զրուած իրրե ևն: Թէ իրրե ևն: Գոր օրին. земля, которая окружена со всѣх сторонъ водою, называется островомъ. գորա հակառակ. земля, которую со всѣх сторонъ окружаетъ вода, называется островомъ. բացա-

ութիւն է չեյ (որոյ) որ միշտ գործ ածելի է իրրե ածական այն զոյականի, որում կցորդվումէ. վասն որոյ.

Чья мысль ясна, чье прѣмо слово,
Чей духъ свободенъ и открытъ.

(К. Аксаковъ.)

II. Ածականատեսակ առաջարկութիւնը կարող են կրճատուել, եթէ յարաբերական գերանունը զրուած է իրրե ևն: Կամ իրրե ինչպէս չե՞տ (արեմի ուղղ. կամ հայց. հոլովով), իսկ բայը չէ գործածուած ապաստի ևն: Կրճատութիւնը լինումէ, վերացնելով գերանունը և փոխանակ ստորագծի, եթէ սա ածական է, գնելով նորա չե՞տուց վերջաւորութիւնը. իսկ եթէ ստորագած է ուն է, գնելով չե՞տուց ևն. երկուքն ես, թէ ածականը և թէ ընդունելութիւնը երևումեն այնուհետեւ իրրե յարաբերական (ապօղիցիոնական) յաւելուածք այն զոյականի, որ աւելի ճիշդ որոշվումէ երկրորդական առաջարկութեամբ, և համաձայնումեն նորա հետ հոլովով, թուով և սեռով (համեմատիք § 74, I. 1.)

Օրինակներ. Эхо разносило утренний звонъ колокола, который былъ протяженъ и унылъ, какъ надгробное пѣніе— կրճատած. Эхо разносило утренний звонъ колокола, протяженный и унылый, какъ надгробное пѣніе (Надеждынъ). Այլև. Я ѣхалъ по землѣ, которую вездѣ засѣяли хлѣбомъ— կրճատած Я ѣхалъ по землѣ, вездѣ засѣянной хлѣбомъ (Пушк.).

Ծանօթ. Ներքոյից ցուցուած կրճատվումէ ածականատեսակ առաջարկութիւնը, երբ որ նա ներս է բերվում յարաբերական գերանունի հետ: Սորա հակառակ էր ցուցուած ընդունելութեամբ, երբ յարաբերական գերանունը զրուած է իրրե հայց. խնդիր սեռի (օրեկա): Բայց ուր ածականատեսակ առաջարկութեան մէջ մի կրաւորական բայ հանդիպումէ իրրե ստորագած, կրճատութիւնը ընդունապէս կատարվումէ միայն կրաւորական ընդունելութեամբ:

XCVI. Առաջարկութիւնը վասն թարգմանութեան.

I. Лишенный содѣйствія союзниковъ, Петръ не довѣрялъ своимъ силамъ и предложилъ Бару миръ, трѣбуя по прѣжнему одного приморскаго пункта въ Ингрии.— Въ отвѣтъ на это предложѣніе король шведскій назначилъ генерала Шкарра губернаторомъ Москвы.— „Братъ мой Карлъ хочетъ быть Александромъ, но во мнѣ не найдѣтъ онъ Дарійъ,“ сказалъ Петръ и началъ готовиться къ борьбѣ рѣшительной. Наступило время, трудное для Россіи и Царя ея. Ей

и, чтобы мы сдѣлались и умнѣе и добрѣе (иногда мы сдѣлались, чтобы мы сдѣлались и умнѣе и добрѣе).

II. Կակրայական առաջարկութիւնքը կարող են կրճատուիլ, որ և հանդիպումէ ժողովարանն առջարկութիւնքն ժամանակի: Ասկայն այդպիսի կրճատութիւն կարող է այն ժամանակ միայն կատարուիլ, երբ գլխաւոր և երկրորդական առաջարկութիւնքն մէջ հարկուած մէ և նոյն էն ժամանակ, և լինումէ ի ձեռն գերունդիւումի (բայական մակրայի):

III. Ներքեւ ժամանակի, երբ գործողութիւնը երկրորդական առաջարկութեան մէջ համաձայնութեան է գործողութեանը գլխաւոր առաջարկութեան մէջ, զոր օր. скрываясь назадъ, могу-ли смазати вамъ: братья, умремъ за отечество. (Кар.)

IV. Ներքեւ ժամանակի, որ գործողութիւնը երկրորդական առաջարկութեան մէջ նախընթաց է ենթակայի գործողութեանը գլխաւոր առաջարկութեան մէջ, զոր օրին. „всѣ хорошее узнать, вы должны помнить.“

XCVII. Առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

1. Комаръ и Пастухъ.

Пастухъ подѣ тѣнью спалъ, надѣяся на совѣтъ.
Примѣти то, змѣй изъ-подѣ кустовъ
Позѣтъ къ нему, вонъ высунувши жало;
И пастуха на свѣтѣ бы не стало:
Но, смазаяся надѣ нимъ, Комаръ, что было силъ,
Сонливца укусилъ.
Проснувшись, Пастухъ змѣю убилъ;
Но прежде Комара съ просонья такъ хватилъ,
Что бѣднаго его какъ не бывало.

Такихъ примѣромъ есть не мало:
Коль слабый сильному, хоть движимый добромъ,
Открыть глаза на правду повусится,
Того и жди, что тоже съ нимъ случится,
Что съ Комаромъ:

(Брыловъ.)

2. Շատ անգամ դատումենք ամենամեծ ուրախութիւնը այն տեղ ուր ամենին որոնում չենք.— Յաղթողը մնացին պատերազմի դաշտում, մինչև օրը լուսացաւ.— Աղէքսանդր I, հաղիւ թէ կլած էր աթոռի վերայ, և աճա հրատարակեց նա, թէ կառավարելու է իւր ժողովուրդը ըստ օրէնքի և ըստ սրտի իւր իմաստուն հանու (մեծ մօր).— Ռուզհեսե նա ցանկանում էր խաղաղութեան, վասն որոյ աշխատում էր նա կարճել (прекратить) պատերազմը, որոյ մէջ խառնուած էր Ռուսաստանն նորա նախորդի օրերում, յորժամ Յրանսիա և Անգլիա ևս հաշտուեցան, վասն որոյ երևում էր թէ մի ընդհանուր խաղաղութիւն վասն Եւրոպայի հասանելու է.— Նապոլէոնը ներս յարձակուեցաւ ի մէջ Ռուսաստանի, յառաջ քան թէ պատերազմը ընդ Տաճկաստանի վերջացած էր.— Որչափ աւելի բարձր է մեծութեան (величіе) աստիճանը, այնքան ևս խոր է անկումը.— Ժլատութիւնը ունի մի անսովոր քաղց, և որչափ աւելի նա կլանումէ, նոյնքան ևս անչաղելի է:

3. Նիթէ կամիս երկարակեաց լինել, կեցիք չստիպարութեամբ.— Մտածիր միշտ առաւօտուն, որ այդ օրը չքանումէ առանց վերադարձի.— Հողաբարձու եղիք, որ ձեր օրգիքը կենսակցին միայն բարի մարդերի.— Իշխողը, որ տալիս են կարգ և օրէնք (законъ), կամին որ իւրեանց հպատակը երջանիկ լինէին.— Թէպէտ Գարիսոր իւր բոլոր գորութիւնքը ուղղեց (устремилъ) ընդդէմ Աղէքսանդրի, սակայն (միտ չղնելով այլմ) յաղթուեցաւ վերջնի ձեռամբ.— Թէպէտ Մենչիկով յօժար եղած կը լինէր իւր պաշտօնը (мѣсто) պալատում թողուլ (уступить) իւր առաւել բաղաւոր նախանձորդներին, բայց նորա թշնամիքը անողբելի էին և պատրաստեցին նմա դառն (жестокій) վիճակ.— Արեստը հարուստ էր և ի հարկէ կարծումը նոյնպէս թէ երջանիկ է նա, բայց նա սխալվումէր. վասն զի մեր բազը չէ կախ երկրաւոր բարեթից.

4. Մեծ մարդը հասանումէ իւր նպատակին, յաղթելով (преодолевати) բոլոր խափանաւիթներին իւր կամքի գորութեամբ.— Մինչ Ռուսաստանի իշխողը 11 րդ և 12 րդ դարումը գրեթէ միայն զրազուած էին իւրեանց կռիւներով, թվումէր թէ նորա չէին նկատում վտանգները որ նոցա հայրենիքին արտաքուստ սպառնումէին կորուստ (угрожать).— Նախնի ժամանակներում կանաչը համարձակվում չէին և Ռուսաստանում երեւի այր մարդերի առաջիկայ լինելով, առանց քողարկելու (закрываться покрываломъ) իւրեանց երեսը, այլև նոյն ինքն փեսայն տեսանումէր իւր հարսի երեսը, երբ որ սա արդէն դարձած էր նորա կիներ. այլ և անպատշաճ էր համարվում, եթէ կիներ, երբ որ այր ամուսնու (мужъ) հյարը, ողջունած էր (встрѣчати), ինչպէս պատահումէր երբեմն, չէր հեռանում նոյնժամայն.— Մեզ

յայտնի չէ, որ մի մարդ մեծ գործ կատարած լինէր առանց աշխատութիւն գործ զնկուս:

§ 86. Յաղագս դասաւորութեան բառերի.

I. Պատմագրական առաջարկութիւնների մէջ (въ повѣствовательныхъ предложеніяхъ) սուսական լիզվում պահպանվում է բնական բառակարգութիւնը (естественный порядокъ словъ), այսինքն, առաջուտ գրվում է ենթակայն, դեմ յայտարարում է ստորոգածը. երկօցունց մէջ մասնում է շաղկապող խօսքը, եթէ դա ներս է բերած առաջարկութեան մէջ: Որոշիչ խօսքերը հանդերձ լրացուցիչ յաւելումներով ստանում են իւրեանց տեղը առնթեր այն մասների առաջարկութեան, որոց աւելի ճիշդ որոշմանը և լրութեան ծառայում են նորա գոր օրին. Императрица видѣла необходимость взять сильныя мѣры прѣтивъ возрастающаго зла. կայսերուհին տեսա կարևորութիւնը քրեք բնական ընդդէմ չարին որ աճում էր օրըսօրէ:

II. Երկրորդական առաջարկութիւնների մէջ հանդիպում է նայն բառակարգութիւնը, որպիսի է գլխաւորի մէջ. միայն թէ յարակրական դերանունները և շաղկապները, որ ծառայում են ներս բերելու երկրորդական առաջարկութիւնը, որպէս և այն խօսքերը, որ համառօտում են երկրորդ առաջարկութիւնը, գրաւում են տեղը նորա մէջ. գոր օրին. „никакое сравненіе не можетъ дать вамъ понятія о восторгѣ моемъ, когда, приѣхавъ домой, я сѣла у открытаго окна“ (Закревская). ոչ մի համեմատութիւն, ինչ որ է քան ձեզ ձեզ ծանօթութիւն ի մասին իմ հոգեզնայութեան, երբ, ես քան էլ ձեզ, նստայ պատահանի մօտ:

III. Այնու ամենայնիւ թողած է խօսողի կանքին խտորուի բնական բառակարգութեանից և զնել ստորոգածը կամ թէ լրութիւնը առաջարկութեան սկզբում, իսկ ենթակայն գործ ածել առաջարկութեան վերջում, եթէ կամի նա սուսական կամ նշանորդութեան քան նոցա. միայն թէ բայեր սակաւ անգամ գրվում են առաջարկութիւնների վերջում:

Օրինակներ. Ширѳка, велика Русская земля! (Надеждинъ). ընդարձակ մեծ է Ռուսաց աշխարհը. — Такю славою побѣдъ увѣнчанъ горизонтъ ей (Муравьевъ), այդպիսի յաղթական փառքով պսակուած է նորա (Մուսկուայի) հօրիզոնը:

Սակայն թող աշակերտը առաջարկութեան մէջ բառերի դասաւորութեան մասին միտ զնէ յետագայ կանանիս.

- 1. ի մասին որոշիչ բառերի,
- ա. ուր գոյականին ընկերակից ևն բաղում որոշիչ խօսքեր, այն

տեղ առաւել մօտադիր է նմա ինչորեքիչը, էտեքս կորսուողը, գոթ օրին. твой черный бархатный кафтанъ. քո սև թուշիայ հանդերձը:

բ. Գերանունները սովորաբար գրաւում են առաջին տեղը միւս որոշիչ խօսքերի մէջ, բայց կարող են նշանէն յետագայ լինել գոյականի. գոր օր. старыя знакомцы ваши, ձեր հին ծանօթքը: — Սորա հակառակ весь և оба (իգ. ծծե) գրաւում են միշտ առաջին տեղը բաղում որոշիչ խօսքերի մէջ. գոր օր. Всѣ эти знаменитые люди, այս բոլոր երեկի մարդիկը; оба мой старшія брата, իմ երկօրին երէց եղբարքը.

գ. Ածականը լինում են գոյականին յետագայ, վասն աստուէլ սփռնութեան. գոր օր. бѣря страшная пришла на меня (Леванда). — Այս պատճառով ևս, պատահանների մէջ գրվում են ածականներ և գերանուններ զինի անուանը. գոր օրին. Петръ Великій, Іоаннъ Третій, Сципиѳъ Африканскій.

Գանակական թուանուններ, գոյականին յետագայ, նշանակում են առաջականների թիւը ճշտօրութեամբ միայն, գոր օրին. миль двадцать մղոնք իբրև քսան, մօտ 20 մղոն.

2. ի մասին լրացուցիչ բառերի.

ա. Բաղում լրացուցիչ խօսքերից այն խօսքը գրաւում է վերջին տեղը առաջարկութեան մէջ, որ պատմողի կողմից իբրև առաւել կարևորը յայտնի է կացուցանվում. գոր օր. Рѳрикъ основаль Русь въ 862-мъ году. իւրիկ հիմնարկեց Ռուսաստանը 862 թուականին.

բ. Բառեր, որ սպասաւորում են իբրև լրութիւն որ և իցէ որոշիչ բառի (համառօտած առաջարկութիւնների մէջ), սովորաբար չէրաբար ևն լինում նմա, բաժանելով զնա գոյականից. գոր օրին. оборѳна Петербурга была первыиъ возложенныиъ на Кутузова въ отечественную войнѳ поручениемъ (Михаиловскій-Данвил.) Պաշտպանութիւնը Պետերբուրգի էր առաջին, կուտուղովի վերայ հայրենական պատերազմի միջոցին գրած, յանձնարարութիւնը:

գ. Յարաբերական գերանուններս котѳрый, кой, ուր նորա չեն գործ ածուած իբրև ենթակայք, այլ գրած ևն իբրև սեռականք, կարող ևն նոյնպէս էրեւոր տեղը գրաւել առաջարկութեան մէջ. գոր օր. храмъ паны Климента, главу вѳего переяеть св. Владимиръ изъ Корсуни (И. Муравьевъ) տաճարը կլեմենտ պապի, որոյ զլուիւր վաղիւմիւրը փոխադրած էր կորսունից. — Բայց կո-

тогда (когда), ой пришло, ах вот пришла, бери у нас
и в дом нахотят. тогда ой, страна, въ пределах которой
мы живёмъ, ах вот бери у нас нахотят.

XCVIII. Առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

1. Մարդիկ կը լինէին աւելի երջանիկ, եթէ ունենային աւելի սա-
կաւ պիտոյք.—Քսան և հինգամեայ մարդուն ներելի չէ ապրել միայն վասն
հաճութեան.—Կայսր Պաւլոս I վիսննական պալատի վերայ տնօճ էր,
հրամայեց Սուլթանին վերադառնալ գէպի Ռուսաստան, ուր ալոր հերոսը
չուտով աւարակցիւր փառաւոր (славный) կեանքը.—Եթէ Արիսթիդէսը բա-
րեխիզճ (честн.) եղած չլինէր, հաւանական է, որ նա աղքատութեամբ մե-
ռած լինելու չէր.—Աթէնքը զարձած լինելու չէին այնպէս կարող, եթէ
չունեցած լինէին Սուլթանի օրէնքը.—Յոյնք էին մի կրթեալ, քաջ ժողովուրդ.
—Ռուսաստանում կան զեղեցիկ, խոր և լայն նաւարկելի դետեր.—Ընդէր
քո բուեր զեղեցիկ նոր ազուսամուշտակը փոխանակեցիւր այս հին կոտեան
մուշտակի հետ.—Մեր սիրումներ միայն ժրջան և կարգաւոր երեխայք:

2. Մեզանից անկամ ծառերի մէջ աւելի սակաւք կորած կը լինէին,
եթէ դուք աւելի լաւապէս խնամարկած լինէիք նոցա.—Եթէ մեր հանդի-
պած լինէինք ձեզանից յիշած անձին, մեր խօսած կը լինէինք նորա հետ
ձեր գործի մասին: Աս կարօտ չեմ ոչ մինին քեզանից ինձ ուղարկած
գրքերից.—Հպարտութիւն և զահասիրութիւն էին պարտի սիրականի (вре-
меникъ) սրտում թաղաւորող ախտերը.—Պետրոս մեծը հաստատուէր, թէ
ժողովին օղբ է նորա համար ամենալաւ բժշկական դեղը հիւանդութիւն-
ներից (отъ ака. խնդրով)—Ձեր երկրին բարեկամքը, երեւում է, թէ մո-
ռացած են զձեզ, թէպէտ եւ ընթերցած եմ միայն այն մեծ գործի երկրին
առաջին հատորքը, բայց կարծում չեմ, թէ կարող կը լինիմ ընթեանուղ
բոլոր միւս հատորները.—Յովնանն Երբորդը և Պետրոս առաջինը—այս
երկրին ամենայն Ռուսի համար սուրբ անուններս, յիշեցնում են մեզ ուսաց
պատմութեան երկու առաւել պանծալի զարագլուխքը. Ձիթենին, որոյ
պտուղքը ասվում են ձիթապտուղք, շատ նման է մեր ուսենուն.—Վօլգան,
որոյ աղբիւրքը բարձրանում են մօտ 200 ոտնաչափ ծովի մակերևութի
վերայ, իւր բերանների մօտակայքում, ունի միայն իբրև 6 ոտնաչափ.—
Մերերիան որոյ հարաւային սահմանների վերայ բարձրանում են բարձրա-
սարեր, համարվում են երկրի ամենասառն աշխարհը:

§ 87. Յաղագս Հարցական առաջարկութեան.

I. Հարցմունքը կամ «ի՞նչ են (ուղղակի հարցումն прямой вопросъ.)
զոր օր. дома ли братъ? ամեն է ձեր եղայրը.—կամ թէ մի այլ առաջար-
կութենից է՞նչ (անուղղակի հարցումն, косвенный вопросъ), զոր օր. не знаю,
буду ли съ тобою видѣться (Օ. Глинка). չգիտեմ, արդեօք կրկին կը տեսա-
նեմ զձեզ:

II. Թէ ուղղակի և թէ անուղղակի հարցումների մէջ բառերի դա-
տարութիւնը հետևում է նոյն կանոններին, որպիսիք են պատմողական
առաջարկութիւնների մէջ. միայն թէ հարցական խօսքը (դերանուն կամ
հարցական մակրայ) պարտ է զրաւել առաջին տեղը. զոր օր. куда несёте
вещи?—О чёмъ онъ думаетъ, ничто не знаетъ?

III. Ի մէջ այնպիսի հարցմունքի, որ զինի իւրեանց պահանջում են
ստորասական կամ բացասական պատասխան (утвердительно, отрица-
тельный отвѣтъ—) այն բառի հետ որոյ վերայ գրած է հարցման շեշտը, որ և
պահանջում է ստորասութիւնը, կցվում է մասնիկս և, և սոյն բառիս, իբրև
հարցողականի, ընծայվում է առաջին տեղը հարցման մէջ. զոր օրին. томъ
ли помогаешь, кто силы не имѣетъ? օգնումն դու նմա, որ զօրութիւն չունի:

Եթէ նոյն իսկ հարցման մէջ պարունակուած է բացասութիւն, այնու
հետև քիչ թուով հարցման սկզբում և նորանից յետոյ հարցական խօսքը
զոր օր. не дать ли канцель вамъ? не нѣженъ ли повѣи? (Грибоѣдовъ) չկամք,
որ տայի ձեզ բժշկական կաթիլք. պիտոյ չէ ձեզ խաղաղութիւն:

Ծանօթ. Փոխանակ համառօտ պատասխանական խօսքերիս да այն, вѣтъ
нѣтъ, սովորական է ուսու լեզվում կրկին հարցական խօսքը պա-
տասխանի մէջ. զոր օր. читаетъ ли книгу?—Читаю. Зналъ-ли ты
содержаніе басни?—Нѣтъ, не звалъ. (Տես բաղդ. կան. համար
XLVI.)

IV. Հարցմունք, որ արտայայտում են զարմացք, ներս են բերվում
խօսքերովս ужели (ужь-ли), не ужели (մի թէ). զոր օր. Ужели и Смоленскѣ
сдадутъ? (Օ. Глинка), միթէ կը մասնէին Սմոլենսկը (թշնամու ձեռք):
Սորա հակառակ, հարցմունք որ պարունակում են իւրեանց մէջ էր: հարցման
մէջ առաջարկած խօսքի հաստատութեան մասին և այդ պատ-
ճառով ոչ միշտ պահանջում են պատասխան, սկսանում են խօսքովս рѣзвъ.
զոր օր. рѣзвъ молитва мѣнѣ значить, пѣтели работа? (Важеновъ), միթէ
աղօթք աւելի սակաւ խորհուրդ ունի, քան թէ աշխատութիւնը:

XCIX. Առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

1. Ինչ բան շինումէ մեղ կեանքը ախորժելի. նորա քաղցրութիւնքը և ուրախութիւնքը, թէ նորա աշխատութիւնքը և ծանրութիւնքը.— Ինքն կայսրը ժամանած է իւր մայրաքաղաքը. Բայց թէ նորա ընկերակիցքը (СВИТА) եկած են, չգիտեմք:— Կամիս դու քո բարեկամներին մի այդպիսի առաջարկութիւն առնել:— Արդարև ես կ'առնեմ զայդ, բայց խնդիր է, արդեօք նոքա յանձն կ'առնուն (СОГЛАСИТЬСЯ НА ЧТО) զայդ:— Արդեօք խմաստութիւնք բաղդաւոր է շինում դմեղ, թէ ոչ, անա խնդիրք:— Տեսանումէք դուք այն տեղ թուշուրք թէ ինչպէս թուշումն:— Ոչ:— Ասացէք ինձ, արդեօք յառաջուց արդէն եղան էք մեր քաղաքում, թէ ոչ:— Արեգակը աւելի մեծ է թէ փոքրիկ քան թէ երկիրը:— Ընդում (որոյ հետ) արած էք դուք ճանապարհորդութիւն զէպ ի օտար աշխարհ, և ինչ բանի վերայ գրած էք:— Միթէ այն մեծախօսք պարծեցած չէ թէ բանադէտ էր պատկերների մէջ (СВЯТОЕ ВЪ ЧЕМЪ).— Միթէ չստացի ես, թէ մեք կ'ստացաւինք, որ եկած էինք այս տեղ:— Միթէ կարծում չէր նա թէ կարող էր իւր հասակացողութեամբ (УМЪ) այս գաղանկքը բացատրել:— Որոյ երգեցողութիւնք հիացնումէ զձեզ:— Որոյ վաճառքով տուր և առք է առնում նա:— Գժուար է վճել, արդեօք փառասիրութիւնք, թէ կամակորութիւնք կարողու տասներկուերորդի մէջ աւելի մեծ էր:

2. Միթէ Աղէքսանդր Մակեդոնացու լոկ պատերազմական արշաւանքը (ПОХОДИ) և տիրապետութիւնքը մեծ և անմահ են կացուցած զնա:— Միթէ կարող էր արծաթսիրութիւնք այնպէս տիրապետել մարդուն, որ նա զօրէր զրկել իւր անձնից ամենակարեօր բանք (САМОЕ НЕОБХОДИМОЕ) և անձնասպան դառնալ:— Միթէ կարծումէիք, թէ մեք խնդրելու եմք, ուր մեք լիակատար իրաւունք ունինք պահանջելու:— Միթէ կամիք դուք այսօր արդէն վերադառնալ:— այո՛, ոչ:— Ստացած է քո բարեկամը ուրախալի լուր իւր եղբոր առողջութեան մասին:— Ոչ. դորա հակառակ, մի շատ տխուր:— Միթէ ոչ դք խմացած չէ օրէնքի պահանջողութիւնքը:— Միթէ չգիտեք դուք, թէ մեղ պարտ է սիրել և պատուել մեր ծնողքը:— Միթէ մեր փրկիչը պատուիրած է մեղ սիրել միայն մեր եղբարքը և բարեկամքը:

C. Առաջարկութիւնք վասն թարգմանութեան.

Իբրև կրկնութիւն.

Մի երիտասարդ (МОЛОДОЙ ЧЕЛОВЕКЪ) որ փոքր ինչ ճանապարհորդած էր, կարծումէր անպատիժ ստախօսել և ամենայն ինչ, որ մտաբերումէր (ВЗДУМАТЬСЯ տրակ. խնդրով) իբրև ճշմարտութիւն յայտնի կացուցանել (ВЫДАВАТЬ ЗА СЛЫХ. խնդրով):— Միանգամ, երբ նա պարծումէր թէ տեսած է բոլոր միասեօքը (թագաւորքը), մի մարդ յիշից Վարդանիկքը (Օ ՆԱԽԱԳՐ. խնդրով) և հարցրեցին նորանից արդէն նա տեսած է զոտա. մեծախօսք, մտածելով թէ սղքա (այս) իչխողք էին, որ այդպէս կոչվումէին, պատասխանեց յանդգնութեամբ. «Ի հարկէ տեսած եմ զնոսա, որովհետև յուով անդամ ճաշ եմ կերած նոցա հետ»:

Երբ Յովսէփ կայսրը իւր ընկերակիցներին յառաջ ժամանած էր մի քաղաք Ֆրանսիայում, հարցրեց նորանից հետաքրքիր հիւրընկալու կինը (ХОЗЯЙКА), արդեօք նա պատկանումէր թագաւորի ծառաների կարգին (УРИСЛУГА). Ոչ, պատասխանեց կայսրը: Մի քանի բոսէ յետոյ եկաւ նա դարձեալ նորա սենեակը, երբ Յովսէփ սուղ ինչ յառաջ սկսած էր (ТОЛЬКО ЧТО НАЧАЛЪ) սափրել իւր մօրսքը: Նա հարցրեց նորանից, արդեօք ունէր նա որ և իցէ պաշտօն կացսեր մօս:— Այո՛, պատասխանեց թագաւորը. ես երբեմն սափրում եմ զնա:

Յաճախ լսումներ, որ մարդիկ զանգատումն երկրաւոր բարիքի անհաստատութեան վերայ և այնու ամենայնիւ տեսանումներ այնքան շատերը նոցանից որ անպակելի ազանութեամբ (ЖАДНОСТЬ) վաղումն նոցա հետեից: Ընդէր երկնչում չեն աշխատութենից և գիշերային հսկողութենից. ընդէր ենթարկումն իւրեանց անձը ակնյանդիման վտանգներին և փախչումն շատ անգամ կեանքի բոլոր ախորժութիւններից:— Նոքա ջանադիր են այն բանին միայն, որ հարստանան, որովհետև երեակայումն, թէ ով որ հարուստ էր, նա և երջանիկ էր. ով այն կուրացածներին, որ չգիտեն, թէ բանական, անմահ մարդկան ճշմարիտ երջանկութեան համար երբէք հարկաւոր չէ հարստութիւնը, որ զանձերը ոչ սակաւ անգամ (НЕРЯДКО) եղած են միայն զէպ ի անբաղդութիւն նոցա, որ ունէին զնոսա և թէ արդէն բաղում անչամ հարուստ մարդիկ աղքատացած են:

բնն	բѣны	բѣну
щекá	щѣки	щѣку
бородá	бóроды	бóроду
бороздá	бóрозди	бóрозду
головá	гóловы	гóлову
желѣзá	желѣзы	желѣзу
полосá	пóлосы	пóлосу
середá	сѣреды	сѣреду
слободá	слóбоды	слóбоду
сторонá	стóроны	стóрону
сѣдина <i>ռնի</i>	сѣдѣны	сѣдѣну
сковородá	скóвроды	скóвроду

Միւս հօղովների մէջ շեշտը դրվումէ հօղովներէի վերայ. զոր *голова, սեռ. головы, ար. головѣ, գործ. головóю, նախ. въ головѣ, նոյնպէս յարնականում* *головѣ, головамъ, головами, въ головахъ.*

3. Ինչ ինչ իրականասեռ անուններ, յարնակի սեռականում վերջա- նալով *ей, փոխադրումնն շեշտը այս վերջաւորութեան վերայ և պահպանու- մնն զպն նաև միւս հօղովների վերջավանկի վերայ. զոր օրին. новость— յարն. ուղղ. новости. յարն. սեռ. новостей, արակ. новостямъ.*

вѣдомость—вѣдомости, вѣдомостей, вѣдомостямъ, въ вѣдомостяхъ.
стѣпень—стѣпени, степенямъ.

Այլև բառս *деревня ունի յարնականում* *деревни, деревень, деревнямъ և այլն.*

4. Ուշադրութեան արժանի են յետադայ իրականքս է վերջաւորու- թեամբ, որ եզակի նախադրականում զկնի նախադիրներին *въ, на, при,* շեշտումնն հօղովի վերջաւորութիւնը.

брань	лошадь	стѣнь
вѣтвь	мель	сѣль
гореть	ночь	трость
грудь	ось	тѣнь
дверь	печь	цѣнь
дѣсть	плеть	часть (города)
дробь	площадь	честь
кость	рѣчь	шерсть
кровь	связь	
զոր օրին.	въ кровѣ,	на грудѣ, при чести

III. Չէզոք զոյականներ ստոր են փոփոխել իւրեանց շեշտը յարնա- կանում, եթէ այդ շեշտը եղականում դրած էր առաջին կամ թէ վերջին վանկերի վերայ. եթէ շեշտը եզականում դադարումէր *էրէն վանկի վերայ, և անդադարձաբար. զոր օրին.*

зерно, յարն. ուղղ. зѣрна (зѣренъ, зѣрнамъ)
сѣрдце, ,, ,, сѣрдца (сѣрдечъ, сѣрдцамъ)
дѣрево, ,, ,, дѣрева (дѣревъ, дѣревамъ)

Յետադայ եօթն բառերս յարնականում փոխադրումնն շեշտը նախա- վերջ վանկի վերայ.

волокино, յարն. ուղղ. волѣкна (սեռ. волѣконтъ)
долото ,, ,, долота (սեռ. долотѣ)
колесо ,, ,, колѣса (սեռ. колѣсъ)
полотно ,, ,, полотна (սեռ. полотентъ)
помѣло ,, ,, помѣла (սեռ. помѣлт)
ремесло ,, ,, ремѣсла (սեռ. ремеслъ)
тенетѣ ,, ,, тенѣта (սեռ. тенѣтъ)

§ 90. Շեշտի շարժականութիւնը ածակաների մէջ.

I. Յատկութիւն ցուցանող ածականը որպէս և կրաւորական ընդու- նելութիւնքը *էրէն վերջաւորութեամբ և յարարերական ածականքը պահ- պանումնն շեշտը այն վանկի վերայ, որոյ վերայ նա դադարումէ եզակի ուղղ. մէջ. Այս կարգից ի բաց հանուած են միայն անձնական առնչա- կանքը քիչ վերջաւորութեամբ, որ բղխելով զոյականներից, շեշտը վերջին վանկի վերայ ունին. զոր օրին. лукнѣть лукнѣна, лукнѣно (անունից Лука Ղուկաս). սորա միշտ փոխադրումնն շեշտը հօղովի վերջաւորութեան վերայ. վասն որոյ лукнѣна, лукнѣнѣй, лукнѣнѣ. և այլն.*

II. Դորա հակառակ շեշտը ստորաբար փոփոխական է յատկութիւն ցուցանող ածականների և կրճատ անցեալ կրաւորական ընդունելութիւն- ների մէջ, վասն զի

1. փոխադրումէ *էրէն վերջաւորութեան վերայ, զոր օր.*
слабъ իրակ. слаба, չեզոք. слабо; յարն. слабы
глушь, глуна, глѣно; глѣны
видѣнь, видна, видно; видны
взятъ, взята, взято; взяты.

Մանօթ. Այս հանդիպումէ մանաւանդ այն ածականներին, որ բաժա- նելով իւրեանց լիակատար վերջաւորութիւնը արական սեռում

դառնում են հետևի: այլև այնպիսիների որոշ մէջ վերջարդա-
 ձայնը, է ից յառաջ, պարս են օ կամ օ տառերի միջամտու-
 թեամբ բաժանուիլ միմեանցից. նոյնպէս շատ կրաւորական
 ընդունելութիւնների тмй վերջաւորութեամբ օրին. տես վերևում.
 — Ս. յս կարգին պատկանում է глубокъ (իգ. глубокъ).

2. Իհետև և չորս սնուի վերջաւորութեան և չորս վերջաւորութեան
 վերայ. զոր օրին. хорощъ, իգ. хороща, չէդ. хорощо, յըքն. хорощй.

Մանօթ. Ա. յս կարգին պատկանում են շատ բաղմամբանի (կրճատ) ածա-
 կաններ, քանի մի միավանկեր, որպէս և անցեալ կրաւորական
 ընդունելութիւնը анный, аный վերջաւորութեամբ, որ ածան-
 ցած էին միավանկ բայերի (§ 53.) և վերջացածը енный զոր օր.
 даный, կրճատ. данъ, дана, дано. յըքն. даны
 несенный, կրճ. несенъ, несена, несено, յըքն. несены.

Իսկ. большій ունի бдлентъ, больна, бдльно, յըքն. большй.

III. Բաղդատականի (և գերադրականի) մէջ շեշտը դադարում է սովորաբար էе (էիшій) վերջաւորութեան վերայ այն ածականների մէջ որ ունին շարժական շեշտ. այլև շեշտած է վերջաւորութիւնս ашій: Սորա հակառակ բաղդատական վերջաւորութիւնս օ դուրկ է շեշտից. այլև վերջաւորութիւնս էе (էիшій) շեշտ չունի այն ածականների մէջ, որ չունին շարժական շեշտ, որպէս և бдлѣ, мѣтѣ մակբայների մէջ.

Օրինակներ. сильный—կրճատ. силенъ, сильна, сильно

բաղդատ. сильнѣ (сильнѣшій)

здоровый—կրճատ. здоровъ, здорова, здорово

բաղդատ. здоровѣ (здоровѣшій).

§ 91. Շեշտի շարժականութիւնը բայերի մէջ.

I. 1. Ներքին տեղի վերջաւորութիւնը ю (յ) շեշտած է, եթէ անորոշ եզանակի մէջ շեշտը դադարում է վերջին վանկի վերայ, ի բաց հանելուկ ատ ь, ьт, էт, овать, евать վերջացած բայերը, որ ներկայում ունին лю, лю, ёю, ёю, юю, юю, այլև յետագայ բայերս

колебать—ներկայ колеблю (колеблешь)

жаждать жажду (жаждешь)

страдать стражду (страдаешь)

алкать алчу (алчешь).

Դորա հակառակ ունին

жевать ներկայում жуѡ (жуѣшь)

клевать клюѡ (клюешь).

ковать куѡ (куѣшь)

2. Ներկայ եւ շեշտը մանաւնդ բաղմամբանի բառերի մէջ, որ առաջին դիմում ունին ю, у նախընթաց բաղմամբաներով, բաւական յաճախ փոխադրվում է նախաւերջ վանկի վերայ և մնում է նորա վերայ բուր միւս դիմների մէջ. զոր օր.

искать,—ներկայ, ищу, ищешь, ищеть և այլն

судить— сужу, судишь, судить և այլն

любить— люблю, любишь, любить և այլն

3. Ներկայի առաջին և երկրորդ դիմին յարմարվում է ներքին շեշտը, սակայն վերջաւորութիւնս я (ա) շեշտած է այն ժամանակ միայն, երբ առաջին դիմում շեշտը դադարում է ю (յ) տառի վերայ. զոր օրին.

Ներկայ. ищу, сужу—ներկայ դերունդ. ища, судя. դորա հակառակ читаю слышу—читаа, слыша.

Ի բաց առած են

дрѣвля (ներկայ дреслю)

гладя (ներկայ гляжу)

клевля (ներկայ клею)

лежа (ներկայ лежу)

молча (ներկայ молчу)

сидя (ներկայ сижу)

смотри (նաև смотри, ներկ. смотри)

стоя (նաև стой, ներկ. стою)

трѣпля (ներկ. треплю)

ходя (նաև ходя, ներկ. хожу)

щѣпля (ներկ. щеплю)

щипля (ներկ. щиплю)

ючи և учи, որ սովորաբար շեշտ չունին, ստանում են շեշտ և տառի վերայ այնպիսի բայերի մէջ, որ ներկայի եզակի երկրորդ դեմի մէջ շեշտում են վերջաւորութիւնքս ешь կամ ишь (—վանս որոշ հանդիպում է учй առաւելապէս միավանկ բայերի, որպէս և այնպիսիների մէջ որ վերջանում են зѣ, стѣ, тѣ, ѣ—) զոր օրին.

сосѣшь—	ներկայ գերունդիւմ սոսչի ճճելով
сидишь—	սիճոյի
бьѣшь—	бьюչի
бережѣшь—	берегучի
скребѣшь—	скребучи.

4. Ներգործիւն և կրտսորիւն ընդունելու լինելու ներկայ ժամանակի, առաջին լծորդութեան մէջ, ունին շեշտը այն վանկի վերայ, որ շեշտուած է այն ձևերի մէջ, ուստի նորա ածանցուած են (—ուրեմն նորա յարամարվումն ներկայի երրորդ կամ առաջին եզակի դիմին—) զոր օր.

и́шутъ,—ներկայ ընդունել. ներգործ. и́шущій
двѣгаемъ,—ներկայ ընդունել. կրտսոր. двѣгаемый.

միայն мѡгутъ—ունի	могучій
кראдемъ—	кראճոմый
ищемъ—	ищѳոմый.

Երկրորդ լծորդութեան բայերի մէջ ներկայ ընդունելութեան շեշտը յարմարվում է ներկայի առաջին դիմին, վասն որոյ держу (держивъ)—ներկայ ընդուն. ներգործական. держашій. ներկայ ընդուն. կրտսոր. держимый.

Բացառութիւնք են

дразнящій (ներկայ дразни)
давящій (ներկայ давяю)
рѣзнящійся (ներկայ рѣзвлюсь)
травящій (ներկայ травлю)
губящій (ներկայ гублю).

II. Անցեալ ժամանակը բայի օրպէս և ներգործ. ընդունելութիւնը անցեալ ժամանակի յարմարվում են աներևոյթ եզանակին. զոր օրին.

сдѣлать—сдѣлать—сдѣлавшій
держать—держать—державшій

Սակայն ոչ սակաւ անգամ փոփոխվում է շեշտը նոյն իսկ անցեալ ժամանակի մէջ և փոխադրվում է

1. Իզական սեռի վերջաւորութեան վերայ. այդպիսի բայերի կարգին պատկանում են

ա. բազմավանկ բայերից միայն родить, այլև мерѣть և переть.
վասն որոյ родилъ, родила, родило.
заперъ, заперла, заперло.

բ. շատ միավանկ բայեր (§ 53). զորքա են

братъ	ждать	слыть
-------	-------	-------

бвѣть	жрать	спать
бвѣть	звать	стлать
врѣть	лгать	чать
дѣть	плыть	шить
дрѣть	рвать	

2. Իզականասեռ և չէզոք վերջաւորութեան, այլև յօքնակի և վերջաւորութեան վերայ փոխադրում են շեշտը բայերս зѣть, ти, стѣ чѣ վերջաւորութեամբ (§ 54). զոր օր.

вѣзть—անցեալ вѣзъ, вѣзла, вѣзлѳ- յօքն. вѣзлѳ.

Բացառութիւնք են միայն այս ինն բայերս. грызть, класть, красть, лѣзть, пасть, прѣсть, стричь, сѣсть, сѣчь. սորա պահպանումն շեշտը արմատական վանկի վերայ:

Ինչ որ վերաբերվում է դէպ ի անցեալ ժամանակի լիաձև կրտսորական ընդունելութիւնների շեշտը, գիտելի է, որ նա ոչ միշտ յարմարվում է այն բայական ձևերին, ուստի ածանցվում է ընդունելութիւնը. Չոր օրինակ վերջաւորութիւնքս аниый, яниый, ениый, մանաւանդ ի մէջ ընդունելութիւնների օր ածանցուած են բաղձավանկ բայերից, երեւում են սովորաբար —անց շեշտի. նոյնպէս վերջաւորութիւնս тый է գրելի է միշտ անշեշտ:

Շեշտի չարժականութիւնը կրտսորական անցեալ ընդունելութիւնների կրճատ ձևերի մէջ արդէն յիշած է § 90, II. և III.

III Բազում անդրադարձ բայեր կատարեալ հայեցուածով, անցելի մէջ փոխադրում են շեշտը նոցա հետ կցած ся վանկի վերայ. այսպէս հանդիպում է մանաւանդ այնպիսի բայերի մէջ, որ բղխում են Գալանիէից (§ 53.) վերջաւորութեամբս ать, ять, ить, օրպէս և նոցանից, որ վերջանում են стѣ և ереть, զոր օրին.

начаться,—անցեալ	начался
взяться—	взялся
политься—	полился
завестись—	завелся
запереться	заперся.

Չանօթ. Հրամայականի շեշտի մասին տես վերևում § 51, IV.

1208

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0339554

